

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

αντί

Περίοδος Β'
Τεύχος 698
Παρασκευή
29 Οκτωβρίου 1999
Δρχ. 700

α καλωσορίσματα στον Κλίντον

12 MAR. 2000

- ✓ Διαπλεκόμενα και Βιντεολόττο
- ✓ Η Κοινωνιολογία στο Λύκειο
- ✓ Μηνύματα ανησυχίας στον ΣΥΝ
- ✓ Τα μαύρα φτερά του ρατσισμού

Γιώργος Σαραντάρης
*Ο ποιητής που πέθανε
στον ελληνοϊταλικό πόλεμο*

ΕΜΦΥΛΙΟΣ: 50 ΧΡΟΝΙΑ ΜΕΤΑ

- **ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΣΤΟΝ ΔΣΕ**
από την Αργυρώ Κοκοβλή
και την Κατίνα Λατίφη
- **ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΤΕΡΜΙΝΙ**
από τον Τάσο Σακελλαρόπου
- **ΜΑΚΡΟΝΗΣΙ**

Ποιοι είναι οι επαναστάτες;

Οι επαναστάσεις συνέβαλαν, κάθε μια με το δικό της τρόπο, στην επικράτηση βασικών ελευθεριών και δικαιωμάτων του ανθρώπου και στην εδραίωση θεσμών που εγγυώνται την προστασία τους.

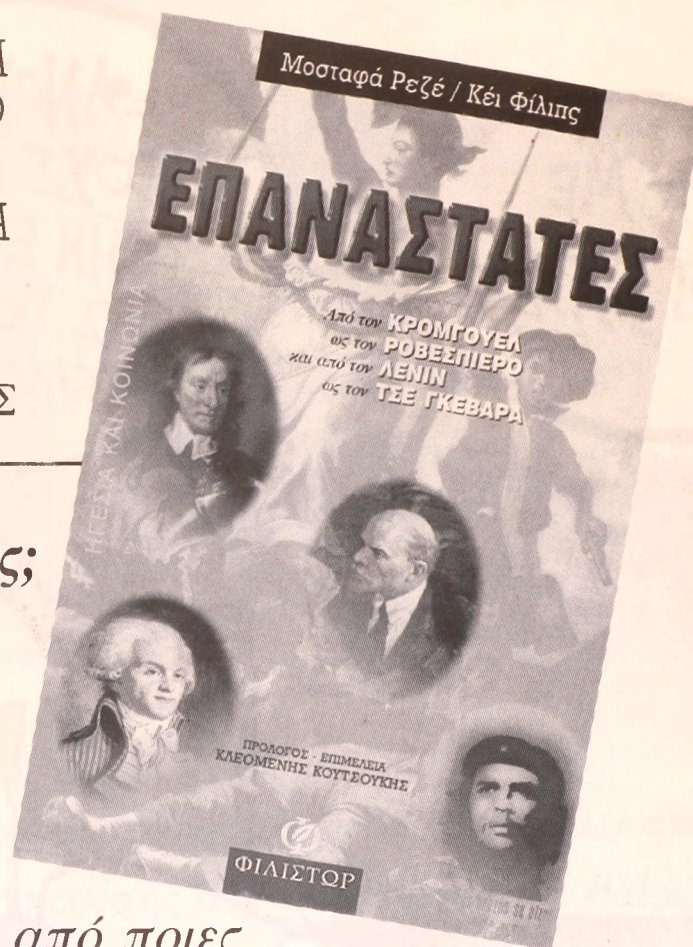
ΜΟΣΤΑΦΑ ΡΕΖΕ - ΚΕΪ ΦΙΛΙΠΣ

ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΕΣ

ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΡΟΜΓΟΥΕΛ
ΩΣ ΤΟΝ ΡΟΒΕΣΠΙΕΡΟ
ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΟΝ ΛΕΝΙΝ
ΩΣ ΤΟΝ ΤΣΕ ΓΚΕΒΑΡΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ - ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
ΚΛΕΟΜΕΝΗΣ ΚΟΥΤΣΟΥΚΗΣ

*Ποιοι είναι οι επαναστάτες;
Πώς και από πού αντλούν
την κοινωνική τους
συνείδηση;
Ποια είναι η στάση τους
απέναντι στον άνθρωπο
και την κοινωνία και κάτω από ποιες
συνθήκες διαμορφώνεται η προσωπικότητα
ενός επαναστάτη;*

ΜΟΣΤΑΦΑ ΡΕΖΕ - ΚΕΪ ΦΙΛΙΠΣ

ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΕΣ

Μια σημαντική μελέτη με τεκμηριωμένες
ψυχαναλυτικές, ψυχοϊστορικές και κοινωνιολογικές
προσεγγίσεις.

ΣΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

φιλίστωρ

ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΕΟΥΣ 31 • ΑΘΗΝΑ 106 77, ΤΗΛ. 3818457, FAX: 3819167

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Οι εορτασμοί του Αγ. Δημητρίου και της ημέρας του ΟΧΙ στη Θεσσαλονίκη θα αποτελέσουν ένα μικρό διάλειμμα στην εξελισσόμενη πολιτική κρίση. Αν το περασμένο δεκαπενθήμερο σημαδεύτηκε από την απαράδεκτη υπόθεση του Βιντεολόττο, το επόμενο θα σημαδευτεί από την υποδοχή που επιφυλάσσουν οι έλληνες πολίτες στον πλανητάρχη. Ο άνθρωπος έχει πάρει βέβαια ψηλά τον αμανέ, δεν πρόκειται μάλλον να εμφανιστεί στη Βουλή των Ελλήνων, αλλά, ως νέος απόστολος, θα επιχειρήσει να ανέβει στην Πνύκα. Να δούμε, όμως, τι του επιφυλάσσουν και οι αθηναίοι πολίτες...

ΣΕΛ. 12-17 Ο Στ. Καφαντάρης, ο Τάσος Παππάς, ο Δ. Καΐσης και ο Β. Μαρουλάς γράφουν για την υπόθεση του Βιντεολόττο αλλά και τις άπληστες διαθέσεις του ΔΟΛ.

ΣΕΛ. 18 Ο Γρηγόρης Ρουμπάνης γράφει για τα μηνύματα ανησυχίας που εκπέμπει ο ΣΥΝ.

ΣΕΛ. 20-24 Ο Παρατηρητής αλλά και η Ελένη Βερυκίου αναδιφούν στα προβλήματα που προκύπτουν από την έλευση του πλανητάρχη.

ΣΕΛ. 29 Η Αργυρώ Κοκοβλή και η Κατίνα Λατίφη, που είχαν πολεμήσει με τον ΔΣΕ, μεταφέρουν τις εμπειρίες τους. Ο Τάσος Σακελλαρόπουλος γράφει για το σχέδιο Terminus του στρατηγού Βεντήρη.

ΣΕΛ. 42 Ο Ευάγγελος Μανωλάς γράφει για τη διδασκαλία των κλασικών θεωρητικών της Κοινωνιολογίας στο Λύκειο.

ΣΕΛ. 52 Ο Βασίλης Ρούβαλης γράφει για τον τρυφερό ποιητή Γ. Σαραντάρη που χάθηκε στον ελληνοϊταλικό πόλεμο.

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ

ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ

Η μεγάλη του τζόγου σχολή σελ. 4

ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

Αντήνωρ, σελ. 6

ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ

Σχόλια, σελ. 8

E-MAIL

Απόστολος Διαμαντής, σελ. 11

ΕΜΦΥΛΙΟΣ

50 χρόνια μετά, σελ. 29

ΔΙΑΛΟΓΟΣ

Επιστολές αναγνωστών, σελ. 46

ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ

Πολιτισμός, σελ. 50

ΒΙΒΛΙΟ

Κριτική, σελ. 63

ΚΛΠ

Βασίλης Μαρουλάς, σελ. 66

Σκίτσο Εξωφύλλου
ΚΩΣΤΑΣ ΚΟΥΦΟΓΙΩΡΓΟΣ

Περίοδος Β' • Έτος 26ο • Τεύχος 698
Παρασκευή 29 Οκτωβρίου 1999 • Δρχ. 700

**ΑΝΤΙ - ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ**

Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα
Τηλ. 72.32.713-72.32.819 FAX: 72.26.107
ANTI ON-LINE: <http://www.otenet.gr/anti>
e-mail: chparou@otenet.gr

ΕΚΔΟΤΗΣ: Χρήστος Παπουτσάκης
ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Δημήτρης Γκέκας
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΥΛΗΣ: Μάχη Γεωργιάδου

ΕΚΤΥΠΩΣΗ: ΛΙΘΟΤΥΠ Α.Ε. Ιασίου 5, Περιστερί
Τηλ. 57.22.201

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ:

τήσια συνδρομή: 26 τεύχη, Εξάμηνη: 13 τεύχη

ΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: Εξαμ. 6.500 δρχ., Ετήσια 13.000 δρχ.,

Ετήσια Οργανισμών, Τραπεζών, κ.λπ.: 50.000 δρχ.

Φοιτητική ετήσια: 10.000 δρχ.

ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ: ΕΥΡΩΠΗ - ΜΕΣΟΓ. ΧΩΡΕΣ:

Εξαμ.: 41 δολ., Ετήσια: 82 δολ.,

ΗΠΑ - ΚΑΝΑΔΑΣ - ΑΣΙΑ - ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ:

Εξαμ. 48 δολ., ετήσια 96 δολ.

ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ - ΕΠΙΤΑΓΕΣ: Χρήστος Παπουτσάκης

Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: ΔΡΧ. 700,

ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: ΔΡΧ. 1.400

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: Για τα βιβλιοπωλεία

της Αθήνας: Περιοδικό ΑΝΤΙ,

για τα βιβλιοπωλεία της Β. Ελλάδας:

Κέντρο του βιβλίου - Α Πουλουκτσή και Σία Ε.Ε.

Λασσάνη 3, Θεσσαλονίκη, τηλ. (031) 237. 463

Η ΜΕΓΑΛΗ ΤΟΥ ΤΖΟΓΟΥ ΣΧΟΛΗ

Η ΠΡΩΤΟΦΑΝΗΣ ΔΙΚΑΙΟΛΟΓΙΑ την οποία χρησιμοποίησε ο κ. Σημίτης για την περιφημη απόσυρση του βιντεολότο ήταν πολύ χειρότερη από το διαγραφόμενο σκάνδαλο. Το αποσύραμε, είπε, για να μην δώσουμε προσχήματα στη Νέα Δημοκρατία.

ΜΕ ΤΑ ΦΤΩΧΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ μας καταλαβαίνουμε το εξής: Μια χαρά ήταν το βιντεολότο, οι κουλοχέρηδες και ο τζόγος, αλλά εφόσον ωφελείται εκλογικά η ΝΔ, τότε πρέπει να αποσυρθεί. Η κυνική αυτή σκέψη αποδεικνύει πέραν πάσης αμφιβολίας πως η πολιτική ασκείται πλέον χωρίς αρχές, χωρίς προσχήματα, χωρίς ηθική.

ΔΕΝ ΠΕΡΙΜΕΝΑΜΕ ΒΕΒΑΙΑ τους κουλοχέρηδες για να το μάθουμε αυτό το πράγμα. Όταν κανάλια, εφημερίδες, πρακτορεία διακίνησης τύπου, κατασκευαστικές εταιρείες και εταιρείες προμηθειών του Δημοσίου, συγκεντρώνονται σε 3 πρόσωπα, τότε είναι προφανές πως βρισκόμαστε ουσιαστικά υπό καθεστώς οικονομικής παραεξουσίας η οποία ελέγχει απολύτως την πολιτική ζωή.

ΜΕΣΩ ΕΝΟΣ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ το οποίο έχει δώσει στην εκτελεστική εξουσία όλες τις δυνατότητες παράκαμψης του νομοθετικού έργου, όλες οι αποφάσεις μεταφέρονται στο παρασκήνιο, δηλαδή στα γραφεία των ανθρώπων που ελέγχουν τη διακίνηση του χρήματος, τις πληροφορίες, τη διαφήμιση και επομένως την κυβέρνηση. Ένας πρωθυπουργός ή μια κυβέρνηση, είναι σχεδόν αδύνατον να δράσουν αυτόνομα ή να αγνοήσουν αυτή τη συγκέντρωση οικονομικής και κοινωνικής δύναμης, διότι αυτομάτως θα χάσουν κάθε ελπίδα επανεκλογής.

ΧΩΡΙΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΗ νομοθετική εξουσία, με εκτελεστική εξουσία παντοδύναμη ως προς την τυπική άσκηση πολιτικής, αλλά πλήρως υποταγμένη σε εξωθεσμικά κέντρα, είναι προφανές πως και η δικαστική εξουσία δεν μπορεί να λειτουργήσει ομαλά. Εξ ου και οι συνεχείς αιτιάσεις του κ Σημίτη: Αν έχετε στοιχεία να πάτε στον εισαγγελέα. Άλλη μια απολύτως κυνική δήλωση.

ΔΙΟΤΙ ΔΕΝ ΕΧΟΥΜΕ ΧΡΕΙΑ στοιχείων για να καταδικάσουμε πολιτικά κάποιον. Μας αρκεί που ένας πρωθυπουργός σχεδιάζει την εγκατάσταση κουλοχέρηδων για 15 χρόνια, χαρίζοντας σε κάποιον κοντά 3 τρις. Και μας αρκεί επίσης η δήλωση μετανοίας του η οποία επιβεβαιώνει το πολιτικό σκάνδαλο και την εξαχρείωση της πολιτικής ζωής. Κανείς δεν παραιτείται, κανείς δεν έχει φιλότιμο, κανείς δεν θορυβείται.

ΣΕ ΤΙ ΠΙΣΤΕΥΟΥΝ αυτοί οι άνθρωποι; Πιστεύουν πως και όλοι εμείς οι υπόλοιποι είμαστε ίδιοι και θα συνεχίσουμε να τους ανεχόμαστε; Πέρα από τα κόμματα και τους διαπλεκόμενους, πέρα κι από μας τους ίδιους, υπάρχει και η ηθική της πολιτικής, υπάρχει ένα όριο ντροπής. Σ' αυτό ελπίζουμε.

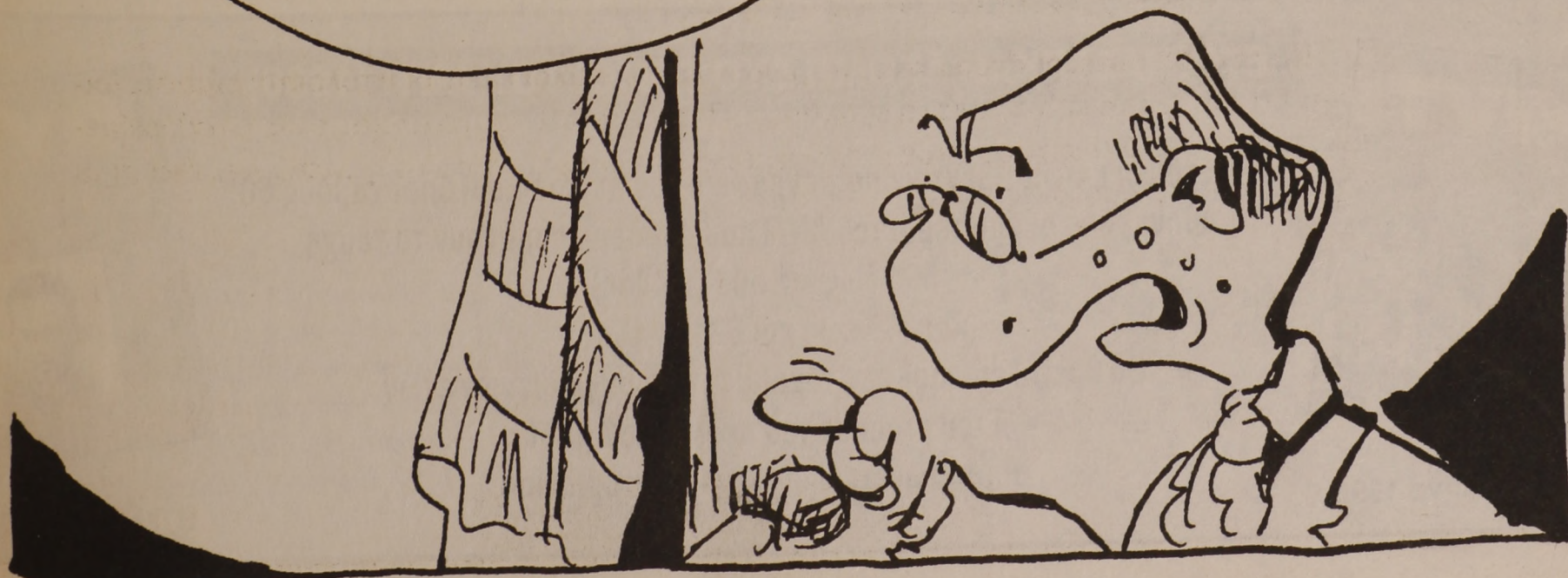
αντί

ΛΟΓΙΚΗ Κ ΕΥΑΙΣΘΗΣΙΑ

Ο ΔΡΑΣΤΗΣ ΕΧΕΙ ΔΙΑΤΑΡΑΓ-
ΜΕΝΗ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ! ΣΚΕΦΘΕΙΤΕ
ΟΤΙ ΔΕΝ ΕΧΕΙ ΠΑΙΞΕΙ ΣΤΗ ΖΩΗ
ΤΟΝ ΟΥΤΕ ΜΙΑ ΣΤΗΛΗ
ΠΡΟΠΟΓΚΟΛ!

ΑΦΗΣΤΕ ΠΟΥ ΕΙΝΑΙ
ΑΝΗΨΙΟΣ ΧΟΡΙΣΜΕΝΟΥ
ΘΕΙΟΥ!

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

Ποιος «φωτογράφιζε» ποιον;

Η ΧΩΡΑ, λοιπόν, οδεύει προς εκλογές, το πιθανότερο τον Μάρτιο. Ορισμένοι αναλυτές, μάλιστα, με αφορμή τη «μάχη κατά της διαφθοράς» –την οποία εγκαινίασε–, υποτίθεται, ο αρχηγός της Νέας Δημοκρατίας... –προεξοφλούν ότι η όλη προεκλογική περίοδος θα είναι «εκρηκτική», με δεσπόζον στοιχείο την εμπλοκή στην πολιτική διαμάχη μεγαλοεπιχειρηματιών, μεγαλοεκδοτών – δυνάμεων που ενδιαφέρονται (μεταξύ άλλων) για δημόσια έργα, κρατικές προμήθειες, κ.ά. Εξ ου και ο όρος «διαπλεκόμενα».

ΑΛΛΟΙ, πάλι, αναλυτές επισημαίνουν ότι τα «διαπλεκόμενα» έχουν... ονοματεπώνυμο! Όταν, συνεπώς, ο Κ. Καραμανλής ομιλεί περί «διαπλοκής», «διαφθοράς», «πελατειακών σχέσεων», κ.λπ., θα πρέπει να γίνει σαφέστερος. Διαφορετικά, η εντύπωση που μένει είναι ότι ζητεί, απλώς, δικαιότερη συμμετοχή στις οικονομικές δυνάμεις που ελέγχουν, σήμερα, το οικονομικό παιχνίδι με το κράτος.

ΚΑΤΑ ΤΑ ΑΛΛΑ, καλώς ή κακώς, υπήρξε (υπάρχει) η αίσθηση ότι, αναφερόμενος ο Κ. Καραμανλής στο θέμα του βιντεολόττο, «φωτογράφιζε» ορισμένους μεγαλοεπιχειρηματίες, με ιδιαίτερη επίδοση στον τομέα των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης. Στη «φωτογράφιση» αυτή, απά-

ντησε, την περασμένη Κυριακή, ο εκδότης-διευθυντής του *Βήματος* Στ. Ψυχάρης. Ε, όχι και έτσι! Θα ήταν ευχής έργο –έγραψε– η ανάληψη πρωτοβουλίας από μέρους της Εισαγγελικής αρχής, η οποία «χρέος έχει να διερευνήσει όλες (εννοούμε όλες!) τις πτυχές μιας υπόθεσης η οποία τείνει να εκτραπεί προς απλό πόλεμο λάσπης».

Ο ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΟΣ έκρινε πως έπρεπε να διευκρινίσει ότι στην κατηγορία των «διαπλεκομένων πολιτικών» δεν ανήκουν ούτε ο σημερινός πρωθυπουργός ούτε ο σημερινός αρχηγός της αξιωματικής αντιπολίτευσης. «Και είναι αυτό εντύχημα για τη δημόσια ζωή» – συμπλήρωσε... Έτσι, περιόρισε την αιχμή του δόρατος στον πρώην πρωθυπουργό και επίτιμο αρχηγό της Νέας Δημοκρατίας Κ. Μητσοτάκη, τον οποίο και χαρακτήρισε «πνευματικό πατέρα των λεγομένων διαπλεκομένων συμφερόντων». Φυσικά, η ανέξοδη (και πολύ βολική) αναφορά στον σημερινό επίτιμο αρχηγό της Ν.Δ., δεν εμπόδισε ευρύτερους συνειρμούς ή/και προεκτάσεις. Και ο νούν, νοείτω!

ΤΟ ΒΙΝΤΕΟΛΟΤΤΟ ΑΠΕΘΑΝΕ, ΑΛΛΑ Ο «ΤΗΛΕ-ΤΖΟΓΟΣ» ΠΡΟΧΩΡΕΙ...

ΚΑΙ ΕΝΩ το βιντεολόττο απεσύρθη άρον-άρον, με τον Κ. Καραμανλή να βεβαιώνει ότι η απόσυρση αυτή είναι «μόνο η

αρχή» (άρα έπονται και άλλες «νίκες», αλλά μέτωπα), η Καθημερινή αποκαλύπτει ότι, πολύ σύντομα, ένας νέος ηλεκτρονικός τζόγος θα εισβάλει ακάθεκτος στη ζωή των Ελλήνων! Στο άμεσο μέλλον –γράφει– «η ελληνική κοινωνία θα βομβαρδισθεί στην κυριολεξία, από πλήθος τυχερών παιχνιδιών και στοιχημάτων, που θα περνούν μέσω της συνδρομητικής τηλεόρασης, το *Ιντερνέτ* και της *Εταιρείας Στοιχημάτων* του κ. Σωκράτη Κόκκαλη, που θα εισάγει καινούργια κόλλα σε αγώνες μπάσκετ, ποδοσφαίρου, πάσης φύσεως ομαδικά και ατομικά αθλήματα, ιπποδρομίες, μέχρι και νοδδρομίες και τηλεφωνικά στοιχήματα».

Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ δέχεται ότι ο τζόγος είναι, σε μεγάλο βαθμό, «αναπόφευκτος»... Και το κράτος, λέει, δεν κάνει λάθος αν τον εκμεταλλεύεται για άντληση εσόδων. Το πρόβλημα είναι τα έσοδα του τζόγου να μην ανάγονται σε κρατική προτεραιότητα. Διότι, τότε, κ.λπ. κ.λπ. Η κυβέρνηση, και προσωπικά ο πρωθυπουργός Κ. Σημίτης, απορρίπτουν, φυσικά, ότι στο επίκεντρο των προτεραιοτήτων τους βρίσκεται ο τζόγος. Αλλά και η Νέα Δημοκρατία ξέρει ότι εκδοτικές επιχειρήσεις όπως ο Δ.Ο. Λαμπράκης, ο Γ. Μπόμπολας κ.ά., είχαν, μέχρι την τελευταία στιγμή, εμπλοκή στο Βιντεολόττο! Γι' αυτό και επ-

Α' εξάμηνο 1996

ΕΤΟΙΜΑΣΤΗΚΑΝ ΑΚΟΜΗ ΔΥΟ ΤΟΜΟΙ ΤΟΥ ANTI (1996)

Είναι έτοιμοι και διατίθενται από τα γραφεία του περιοδικού (Δημοχάρους 60, Αθήνα) δυο ακόμα τόμοι του ANTI που συμπεριλαμβάνουν τα τεύχη 595 έως και 608 (ο 44ος) και 609 έως και 624 (ο 45ος).

Θα βρείτε επίσης τους τόμους των προηγούμενων ετών. Στους τόμους του περιοδικού ANTI αποτυπώνεται η σύγχρονη ιστορία μας.

Β' εξάμηνο 1996

ΚΡΙΣΗ ΣΥΝΕΙΔΗΣΕΩΣ

νή στελέχη της αξιω-
ακής αντιπολίτευσης
ηγήθηκαν στον αρχη-
να μην τοποθετηθεί
νικώς και αορίστως)
τά των «τυχερών παι-
ων», αλλά μόνο κατά
νομερών ρυθμίσεων
γνών, με έντονη την
ή σκανδάλου». Αυτός
αι και ο λόγος που συ-
εκκριμένοι αρθρογρά-
ι, φίλα προσκείμενοι
N.Δ., έγραψαν: Όλη
ευθύνη να επιρριφθεί
ην κυβέρνηση, «αφή-
ντας σε δεύτερη μοίρα
ς οικονομικούς και
δοτικούς παράγο-
ς»!

ΓΙΑΤΙ ΟΧΙ Σ' ΕΝΑΝ ΑΛΛΑ ΜΕΛΕΤΗΜΕΝΟ) ΛΟΓΙΚΟ ΦΟΝΙΔΙΑΣΜΟ;

ΠΑΡΑΜΕΝΕΙ γεγο-
ός ότι η «σορτίτα» Κα-
μανλή, με σημαία το
μα των «κουλοχέρη-
ων», αιφνιδίασε την κυ-
έρνηση. Και ο μεν Κ.
μήτης μίλησε περί
κανδαλογίας», «φα-
ρίας στην φασαρία»
αι άλλα παρόμοια,
ην δεν είναι λίγοι όσοι

οστηρίζουν ότι το Βιντεολόττο «ανέτρε-
την ως τώρα κυβερνητική στρατηγική»
αι, συνεπώς, δέον ν' αναζητηθεί μια νέα
ρατηγική! Την άποψη αυτή ασπάζονται
όμα και στελέχη που συνόδευσαν τον Κ.
μήτη στη Μυτιλήνη, αλλά και ο ίδιος ο
μαματέας της Κ.Ε. του ΠΑΣΟΚ, Κ.
κανδαλίδης, οι οποίοι υποστηρίζουν ότι
εν θα πρέπει ν' αφήσουμε τον Καραμαν-
να ξεδιπλώσει με χρονική άνεση τη δική
υ τακτική! Κατ' ακολουθία: «Μετά την
ήφιση του προϋπολογισμού, οι εκλογές
πορούν να γίνουν οποτεδήποτε». Αυτό,
την απλοελληνική σημαίνει ότι οι κάλπες
πορούν να στηθούν και πριν από τον
Ιάριο: «Ένας καλά μελετημένος εκλογι-
ός αιφνιδιασμός δεν θα έβλαπτε» -υπο-
ονθορύζεται, ολοένα συχνότερα, στα πο-
τικά και κομματικά γραφεία του
ΑΣΟΚ».

ΕΥΡΩΤΟΥΡΚΙΚΑ - ΚΥΠΡΙΑΚΟ: Η ΑΘΗΝΑ ΑΝΑΖΗΤΕΙ ΑΚΟΜΑ «ΟΔΙΚΟ ΧΑΡΤΗ»

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ, όμως, υπάρχουν και
πέραν των «κουλοχέρηδων» ... Τι απέδω-
σε, άραγε, η περιοδεία του υπουργού Εξω-
τερικών Γ. Παπανδρέου στο Λονδίνο, τη
Μαδρίτη και τη Ρώμη; Όλες οι πληροφο-
ρίες βεβαιώνουν ότι οι τρεις αυτές κυβερ-
νήσεις δείχνουν ώριμες να στηρίξουν το
ελληνικό αίτημα για ένταξη της Κύπρου
στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ανεξάρτητα από
την επίλυση του Κυπριακού. [Μέχρι στιγ-
μής, η κυρίως αντιδρώσα στην αποσύνδε-
ση αυτή, παραμένει η Γαλλία]. Η Αθήνα,
όμως, ζητεί και κάτι άλλο: Τον εκ προοιμί-
ου καθορισμό του πλαισίου σχέσεων που
θα διαμορφώσει η Ε.Ε. με την Τουρκία,
βάσει ενός οδικού χάρτη, στοιχείο του
οποίου θα είναι και η αναγνώριση της διε-
θνούς δικαιοδοσίας του δικαστηρίου της

Χάγης, όπως προκύπτει,
άλλωστε, από τη συνθή-
κη του Άμστερνταμ.

Η ΤΟΥΡΚΙΑ υποστη-
ρίζει, βέβαια, ότι δεν θα
δεχθεί «ευτελείς» όρους
ή προϋποθέσεις, προκει-
μένου να της αναγνωρι-
σθεί η ιδιότητα της υπο-
ψήφιας, προς ένταξη,
χώρας, κ.λπ. Όμως, εφό-
σον η αναφορά στη δι-
καιοδοσία του δικαστη-
ρίου της Χάγης προβλη-
θεί ως «υπόμνηση» προς
όλες τις υποψήφιες χώ-
ρες, έπεται ότι η Τουρ-
κία δεν θα μπορεί ν'
αντιδράσει. Κατά τα άλ-
λα:

- ΟΙ ΑΘΗΝΑΙΟΙ (και, ειδικότερα, οι νεολαίες των πολιτικών κομμά-των) ετοιμάζονται να «υποδεχθούν» τον πρόεδρο Κλίντον, η επίσκεψη του οποίου συμπίπτει με τις ημέρες της επετείου του Πολυτεχνείου. [Κατά τον πρόεδρο του Συνασπι-σμού, Ν. Κωνσταντόπου-λο, «καμιά κοινωνία δεν μουμιοποιεί τα βιώματα και τον ψυχισμό της»].

- Ο ΑΘΗΝΩΝ κ. Χρι-στόδουλος έφθασε να

υποστηρίζει ότι το υπουργείο Εξωτερικών δεν έχει αρμοδιότητα να εξετάζει θέματα θρησκευτικών ελευθεριών της χώρας, αλ-λά και αν έχει, δεν νοείται να μετέχουν στην επιτροπή μελέτης της θρησκευτικής ελευθερίας πρόσωπα με «αντικλησια-στικές απόψεις», όπως είναι λ.χ. ο καθη-γητής του πανεπιστημίου Αθηνών κ. Ν. Αλιβιζάτος! [Μετά τους «βυσσοδομούντας γραικύλους» ή τους «αντεθνικώς δρώντας» ο κ. Χριστόδουλος ανακαλύπτει τους «α-ντικλησιαστικώς σκεπτομένους»!]

- Η Νέα Δημοκρατία επιμένει να «παί-ζει» με την υποψηφιότητα του προέδρου της Δημοκρατίας: Ναι μεν στις τρεις, κατά σειρά ψηφοφορίες θα καταψηφίσει, μάλ-λον, την υποψηφιότητα Στεφανόπουλου, αλλά δεν αποκλείει στήριξη της υποψη-φιότητάς του μετά τις ... εκλογές.

ΑΝΤΗΝΩΡ

ΕΠΙΦΑΝΩΝ ΑΝΔΡΩΝ

Είναι ευχάριστο ν' ακούς τον Γιώργο Παπανδρέου να αμερικανολογεί, λέγοντας ότι η Ελλάδα και η Τουρκία πρέπει να κάνουν αμοιβαίες υποχωρήσεις, γιατί ανακαλύπτεις ότι επιτέλους έπεσαν οι μάσκες και πως το «ευχαριστούμε τους Αμερικανούς» ήταν απλά ο πρόλογος. Αυτό που δεν είναι καθόλου ευχάριστο είναι όταν ανακαλύπτεις πως το αντίπαλον δέος του υπουργού Εξωτερικών είναι ο κ. Πάγκαλος, ο οποίος ίδρυσε την πολιτική «εθνική ανεξαρτησία με ωράριο» αφού το 'χε συνήθιο το πρωί να βρίζει τους Γερμανούς και τον Μπερλουσκόνι και το απόγευμα να ζητάει συγγνώμη. Νιώθεις τόση μοναξιά, που καταντά απελπισία.

B. M.

ΔΟΛμαδάκια!

Τα διάφορα ΔΟΛμαδάκια της δημοσιογραφίας έχουν τελευταία στόχο τον ΣΥΝ νομίζοντας έτσι ότι εξυπηρετούν τα τυπικά και τα ουσιαστικά αφεντικά τους. Απ' την άλλη πλευρά, ο ΔΟΛ, έχοντας απόλυτη γνώση τού ποιος είναι το αφεντικό, καταπίνει επί εσχάτων τα πάντα. Τα αντίπαλον δέος δεν υπάρχει ούτε για τα μάτια· όπως δεν υπάρχει ο ανταγωνισμός και όπως δεν επιτρέπεται ο διάλογος. Γιατί όταν όλα τα έντυπα γίνουν δικά μας πού θα φιλοξενηθεί η αντιρρητική άποψη, πού θα επιτραπεί η κριτική; Έτσι, επιχειρήσεις μικρές ή μεγάλες, χρηματιστηριακά γραφεία, εκδοτικοί οίκοι, τυπογραφικοί οργανισμοί, τα πάντα εξαγοράζονται ή υποχρεώνονται εκόντα-άκοντα να ξεπουληθούν. Έτσι επιβάλλεται το απόλυτο μονοπώλιο του ενός στην αγορά, έτσι ελέγχεται κάθε οικονομική δραστηριότητα, έτσι σαρώνεται κάθε δημόσιος διαγωνισμός με αξιολογικά, πάντα, κριτήρια. Ο ΔΟΛιχος ανήρ μοιάζει να έχει ξεσαλώσει, να έχει αφηνιάσει θέλοντας να ιππεύσει επί κάθε πολιτικής, οικονομικής ή πολιτιστικής δραστηριότητας καθιστώντας τους υπαλλήλους του υπουργούς και τους υπουργούς του υπαλλήλους. Στον χώρο της διανοήσης επικρατεί άκρα του τάφου σιωπή ή –ακόμη χειρότερα– υποταγή.

Διερωτάται κανείς: Διανοητικά καθυστερημένοι ή καθυστερημένα διανοούμενοι; Από την πλευρά της πολιτικής πάλι, ο ΔΟΛ και τα ΔΟΛμαδάκια τους αντιμετωπίζονται με δέος

ακόμη κι όταν σεμνοπρεπώς «καταγγέλλονται». Βλέπετε οι αγιορείτες αδελφοί και οι αγιογούτες πατέρες τους πυροβολούν πνευματικώς ό,τι πετάει κι ό,τι κολυμπάει. Συγχρόνως κάθε χορηγία, κρατική, ημικρατική ή ιδιωτεύουσα, κατευθύνεται μονόχορδα προς Μέγαρο μεριά. Πάσα άλλη δραστηριότητα οφείλει να θέσει εαυτήν εκτός. Τέλος, ο χορός των εργολαβιών –που έχει καταστήσει τον ΔΟΛιο Ίππο υπερκράτος και το κράτος υποζύγιο– αφύπνισε την αντιπολίτευση επειδή αφυπνίσθηκαν εκ των πραγμάτων οι ποικιλώνυμοι θιγόμενοι ανταγωνιστές. Η ασφυξία στην αγορά προκαλεί αλυσιδωτές λιποθυμικές τάσεις. Ο ΔΟΛαροργανισμός καταπίνει κάθε ανεξάρτητη φωνή σαν ντολμαδάκι. Η επιβολή, άρα, της διαφάνειας και της δημοκρατικής νομιμότητας είναι υποχρέωση όλων των ενεργών πολιτικών και όλων των δημοκρατικών πολιτικών σχημάτων. Μην φοβάστε λοιπόν την μονοκρατορική τους παντοδυναμία: κατά βάθος είναι αστείοι με τους υπερφίλους σχεδιασμούς τους και θλιβεροί στην κομπορρημονούσα τους υπερενέργεια.

Ο κόσμος αλλάζει ταχύτερα απ' ό,τι μπορούν να προβλέψουν, μπαίνουμε σε νέα εποχή. Ουσιαστικά τίποτε δεν μπορεί ν' αποκρύψει τη βαθύτερη γελοιότητά τους.

Δείτε τον κάποτε αόρατο ΔΟΛιχο όταν κάνει τηλεοπτικές δηλώσεις και διαφημιστικά τρυνκ και θα καταλάβετε...

Μάνος Στεφανίδης

Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΕΜΦΥΛΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ - ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΣΤΟ ΠΑΝΤΕΙΟ 20 ΕΩΣ 23 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ

Το χρονικό διάστημα των πενήντα χρόνων που μας χωρίζει από το τέλος του εμφυλίου πολέμου στην Ελλάδα μπορεί, δυνητικά, να θεωρηθεί ότι έχει οδηγήσει στην άμβλυνση των παθών και οπωσδήποτε είναι ικανοποιητικό για να επιτρέψει την παρέμβαση του ιστορικού που «μελετά τις πραγματικότητες στην πιο σκληρή τους μορφή με την ελάχιστη συναισθηματική φόρτιση», όπως χαρακτηριστικά τόνισε ο ιστορικός Φίλιππος Ηλιού.

Ο ελληνικός εμφύλιος πόλεμος θα πρέπει να εξετασθεί στο πλαίσιο των συνθηκών που επικρατούσαν τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα.

Οι ενδιαφέρουσες εισηγήσεις που πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο του συ-

νεδρίου από τις 20 έως τις 23 Οκτωβρίου φώτισαν ποικίλες πλευρές του Εμφυλίου, επεσήμαναν άγνωστες εκδοχές του, ανασκεύασαν πλάνες και αναθεώρησαν «βεβαιότητες».

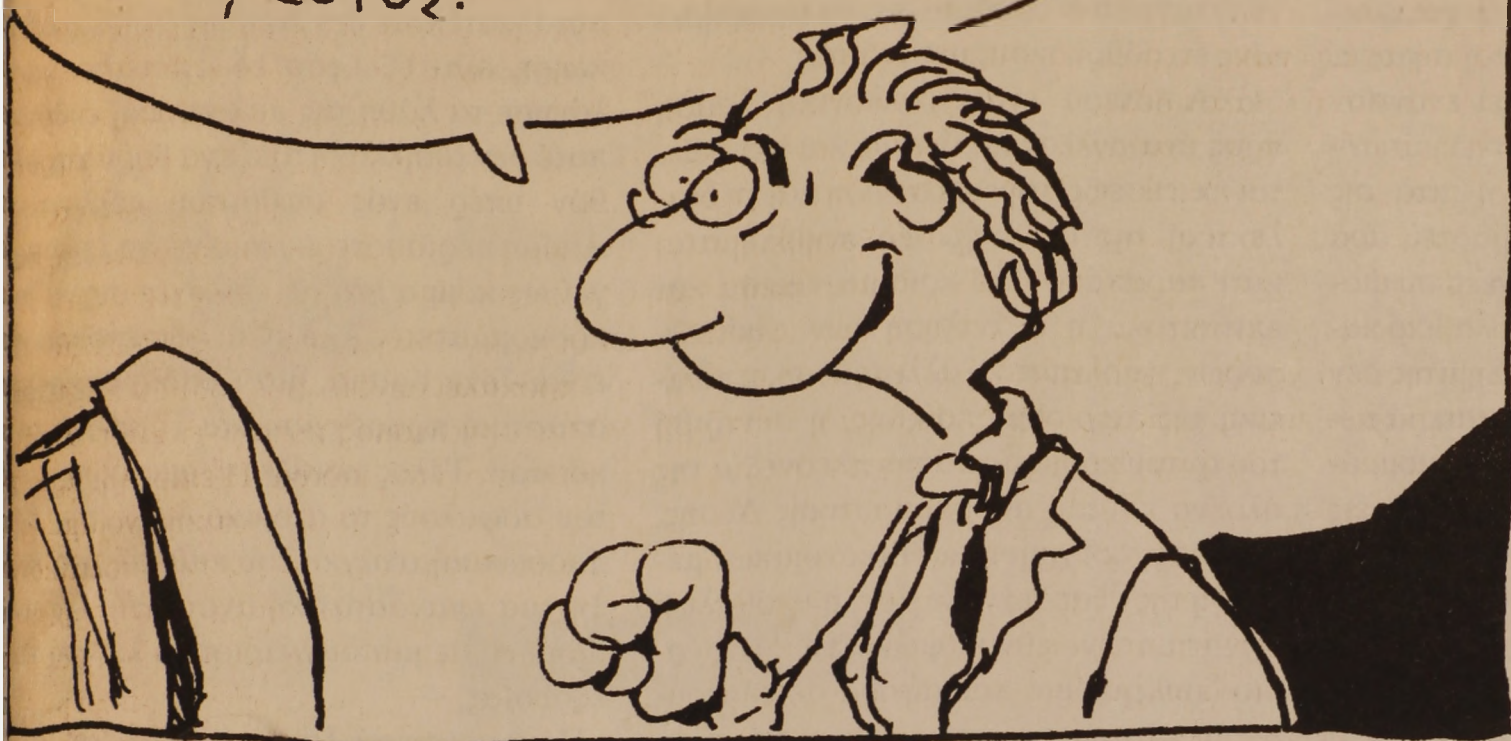
Ο καθηγητής Τζων Ιατρίδης επέμεινε στην άποψη των τριών διακριτών αλλά στενά συνδεδεμένων φάσεων του ελληνικού εμφυλίου πολέμου, σύμφωνα με την οποία η αμερικανική παρέμβαση έρχεται με την άνοδο του Τρούμαν και την όξυνση του ψυχρού πολέμου· αντίθετα η Φωτεινή Κωνσταντοπούλου κόμισε τεκμήρια που αποδεικνύουν την πρώιμη επέμβαση στα εσωτερικά της χώρας του αμερικανικού παράγοντα. Η σύνδεση της παρεχόμενης βοήθειας στο ελληνικό κράτος, όπως αυτό διαμορφώθηκε μετά τη Βάρκιζα, και ο

πολιτικός στόχος της απομόνωσης και του εκμηδενισμού της Αριστεράς θα μπορούσε να είναι μία από τις βασικές αιτίες έναρξης του εμφυλίου πολέμου, κατά τον Γιώργο Μαργαρίτη.

Ωστόσο, ένα σημαντικό στοιχείο που δεν έχει επαρκώς αξιολογηθεί είναι ότι από το 1946 το ΚΚΕ είχε υποβάλει είκοσι ειρηνευτικές προτάσεις και το γεγονός ότι οι έλληνες κομμουνιστές ήταν έτοιμοι για τις πιο μεγάλες υποχωρήσεις. Η μελέτη των επίσημων προτάσεων για ειρήνευση, τόνισε ο Θανάσης Σφήκας, «συμβάλλει στην καταπολέμηση των υπερβολικών τεχνολογικών ερμηνειών του εμφυλίου όσο και του πέπλου της “λαθολογίας” που συσκοτίζει την περίοδο 1945-1949».

Σ. Λέτσιος

ΚΑΛΑ... ΜΕ ΤΑ ΟΛΥΜΠΙΑΚΑ
ΟΜΟΛΟΓΑ ΘΑ ΓΙΝΕΙ ΧΟΝΤΡΟΣ
ΤΖΟΓΟΣ!

ΝΤΟΜΙΝΟ

Η περίεργη αντίληψη περί δημοκρατίας του εκσυγχρονισμού, ο ερασιτεχνισμός της φιλελεύθερης παράταξης και η μονολιθική αντίληψη του αγώνα που διαθέτουν οι σύντροφοι φέρνουν γι' ακόμη μια φορά αξιοπρόσεκτα αποτελέσματα. Θέμα η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση. Σενάριο πραγματικό: Η κυβέρνηση κόβει τις επιχορηγήσεις στις Νομαρχίες, διότι καλά να πάθουν που βγήκαν δεξιές. Οι δεξιές νομαρχίες, βλέποντας τα έσοδά τους να μειώνονται δραματικά, σκέφτονται, ως δεξιές που είναι, να καθιερώσουν ανταποδοτικά τέλη. Δηλαδή, πάει ο πολίτης που τον έχουν ξεσκίσει στη φορολογία να βγάλει διαβατήριο ή άδεια οδήγησης και τον ενημερώνουν πως θα πληρώσει έξτρα 2 χιλιάρια υπέρ νομαρχίας. Το μέτρο, βέβαια, το καταψηφίζουν οι νομαρχιακοί σύμβουλοι των αγωνιζομένων διότι λένε ότι ναι μεν η Νομαρχία όντως έμεινε ταπί και ψύχραιμη,

αλλά για να πάρει λεφτά πρέπει να κατεβεί σε αγωνιστικές κινητοποιήσεις μαζί με άλλες βασανιζόμενες νομαρχίες. Η πρόταση για τα ανταποδοτικά περνάει τελικά από την πλειοψηφία, αλλά δεν μπορεί να υλοποιηθεί, πρώτον επειδή κολλάει στον περιφερειάρχη, ο οποίος σιγά μην επιτρέψει να προκόψει η αντικαθεστωτική νομαρχία –άλλωστε γιατί τον έβαλαν εκεί;– και δεύτερον διότι ακόμη δεν ξέρουν αν τα ανταποδοτικά είναι νόμιμα. Ο κόσμος εν τω μεταξύ τα πληρώνει. Και θα πληρώνει. Είτε νόμιμα είτε παράνομα. Διότι, μας έχουν πείσει ότι αυτή είναι η δουλειά του πολίτη. Να πληρώνει ακόμη και τις κομματικές κόντρες. Κι η πλάκα είναι ότι στο σχολείο, στο μάθημα της ιστορίας θυμάμαι ότι τραβούσαμε φοβερή ζοχάδα με τον κεφαλικό φόρο. Τελικά μεγαλώνοντας τον συνηθίσαμε. Και το χειρότερο είναι ότι σε λίγο θα αρχίσουμε να τον απολαμβάνουμε. **B.M.**

ΟΙ ΓΙΑΤΡΟΙ ΤΟΥ ΜΠΙΛ

Η «ανθρωπιστική» οργάνωση «Γιατροί του κόσμου» διέγραψε το ελληνικό τμήμα της, επειδή προφανώς τα μέλη του έδιναν φάρμακα και στους Σέρβους. Όλες αυτές οι οργανώσεις δεν μπορούν πια να κρύψουν τις πολιτικές και άλλες δεσμεύσεις τους. Ο ανθρωπισμός τους φτάνει μέχρις εκεί που τους αφήνει το λουρί του Κλίντον. Σαν την Γκρίνπις που, ενώ οι βόμβες ουρανίου έπεφταν στα Βαλκάνια, αυτή συνέχιζε να μιλάει μασημένα για την χλωρίδα και την πανίδα. Αλλά για τους γιατρούς δεν πρέπει να παραπονούμεθα και να τα βάζουμε με τους Ευρωπαίους. Απλώς οι άνθρωποι δέχτηκαν τα επιχειρήματα των δικών μας «διανοουμένων», που κατηγορούσαν τους έλληνες δημοσιογράφους και γιατρούς για συνεργασία με το καθεστώς Μιλόσεβιτς και για κρατικές Μερσεντές.

ΕΞΥΠΝΗ ΚΙΝΗΣΗ(1)

ΑΝ ΝΟΜΙΖΕΤΕ ότι η αύξηση που υποσχέθηκε η κυβέρνηση στους αστυνομικούς ήταν απλώς μια κίνηση γενναιοδωρίας, συγγνώμη αλλά βρίσκεστε βαθιά νυχτωμένοι. Επρόκειτο για μια έξυπνη κίνηση ενάντια στα κυκλώματα της νύχτας. Μια γροθιά κάτω

από την ζώνη. Εξηγώ αμέσως: Ως γνωστόν, οι μισθοί της αστυνομίας και τα λαδώματα των αστυνομικών βρίσκονται σε άμεση σύνδεση.

Μικροί οι μισθοί, συμπλήρωμα τα λαδώματα. Τώρα, όμως, με την αύξηση τι θα γίνει; Δεν θα απαιτήσουν οι αστυνομικοί μεγαλύτερο λά-

δωμα; Θα απαιτήσουν. Αποτέλεσμα; Το μεγαλύτερο χτύπημα που δέχτηκαν ποτέ οι νονοί και τα κυκλώματα. Αύξηση του κόστους. Θα γονατίσουν. Βέβαια, με την αύξηση των ενδιάμεσων μπορεί να αυξηθεί και η τιμή της ηρωίνης και έτσι να χαθούν μερικοί πελάτες. Αλλά τι να γίνει.

Η κάθε έξυπνη κίνηση έχει και τα ρίσκα της.

ΕΞΥΠΝΗ ΚΙΝΗΣΗ (2)

ΕΚΤΟΣ ΚΙ αν η αύξηση ήταν απλώς μια αναγνώριση των επιτυχιών του ταξίαρχου Θεοχάρη στο *Καλημέρα Ζωή*, οπότε τζάμπα πήγε όλος ο συλλογισμός. **B.M.**

ΠΟΙΑ ΑΡΙΣΤΕΡΑ;

— Μας φτάνει όλη η ζωή μας για να συνειδητοποιήσουμε την διαχρονική εμπειρία του σύμπαντος κόσμου; Υπό προϋποθέσεις, και περισεύει.

Ο κ. Σημίτης εκφράζει με τον επαρκέστερο τρόπο την δεξιά πολιτική σήμερα. Ο κ. Καραμανλής πάλι βάλλει εναντίον των διαπλεκομένων «αερίων πνευμάτων» εκ του ασφαλούς. Βλέπετε, η πίτα της εξουσίας πρέπει να ξαναμοιραστεί, άρα πρέπει να συνομολογηθούν νέες συμμαχίες ανάμεσα στο εκδοτο-εργολαβικό κατεστημένο. Εξάλλου και ο κ. Σημίτης δεν μπορεί να είναι αιώνιος. Η Αριστερά τώρα περί άλλα τυρβάζει. Το ένα της κομμάτι αρκείται σε «αγωνιστικές» καταλήψεις σχολείων και λεωφορειοδρόμων και σε γενική παρακώλυση της καθημερινότητας, ευελπιστώντας πως ο Στάλιν ζει. Το άλλο πάλι κομμάτι όταν δεν ομφαλοσκοπεί ή δεν αλληθωρίζει προς την εξουσία —την οποία ελπίζει ν' αλώσει διά των γνωστών «δουρειών» ιππαρίων του— προσπαθεί να μην απολέσει τις κομματικές του καρέκλες. (Έστω κι αν μαθηματικά προς

τα εκεί απευθύνεται). Και η κοινωνία; Αυτή όταν δεν αυτομαστιγώνεται με το χρηματιστήριο ή δεν αντανίζεται εμπρός στη μικρή οθόνη, ξεπετάει πού και πού κάποιο ανατριχιαστικό πρεζόνι —προάγγελο ταγμάτων εφόδου— για να τιμωρήσει τους ετερόθρησκους μετανάστες.

Η Αριστερά είναι συλλογική δράση προς ένα συλλογικό όραμα και στηρίζεται εκ φύσεως στην ανανέωση και τη διαλεκτική της αλλαγής. Τα προβλήματα, κάτι παραπάνω από κρίσιμα, άμεσα και επιτακτικά: η εξάντληση των φυσικών πόρων, η πολιτιστική αλλοτρίωση, η πολιτική της παγκοσμιοποίησης, η συντριβή του τρίτου κόσμου από την πλεονεξία της ολοένα και πιο αποικιοκρατικής Δύσης, η ολιγαρχική χρήση των οικονομικών μέσων ή της νέας τεχνολογίας, η υπόθαλψη των ύποπτων «εθνικισμών», το καινούργιο δουλεμπόριο που αφορά σε εκατομμύρια εκατομμυρίων κατοίκων του πλανήτη κόντρα στον ευδαιμονισμό μιας μειονότητας κ.ο.κ. Κι ενώ αυτά συμβαίνουν, η Αριστερά αδυνατεί διεθνώς να βρει κοινή γλώσσα με την κοινωνία της, να

πείσει το κοινό της. Περιχαρακωμένη σε ιδεολογικές πομφόλυγες και σε προσωπικά συμφέροντα, δεν συνειδητοποιεί ότι καθημερινά αποξενώνεται από τους φυσικούς της υποστηρικτές, τους νέους. Κι αυτό γιατί ποτέ δεν είπε την αλήθεια ολόκληρη, ούτε έξω ούτε εδώ, ποτέ δεν ομολόγησε τα λάθη της με ιστορική ευθύνη, ποτέ δεν απηλλάγη από ένα βαρύ παρελθόν υπέρ ενός άφθαρτου μέλλοντος. Ακόμη περισσότερο επιμένει να λειτουργεί ως κόμμα και με επιλογές συχνά μικροκομματικές ενώ είναι —θα έπρεπε να είναι— ένα όραμα, μια ελπίδα, μια ριζοσπαστική προσέγγιση και ερμηνεία του κόσμου. Τέλος μοιάζει ν' αμφισβητεί εκ του ασφαλούς το ατομικό δικαίωμα, την προσωπική ανάγκη του καθενός για ρήξη, για επαναστατική ανατροπή, εγκλωβισμένη σε μια διαχειριστική λογική της εξουσίας.

Ποια αριστερά, λοιπόν, μας αξίζει;

— Μήπως ο «ρεαλισμός των εκφραστών της συνιστά απίστευτη οπισθοδρόμηση;»

Στέφανος Προτεστάκις

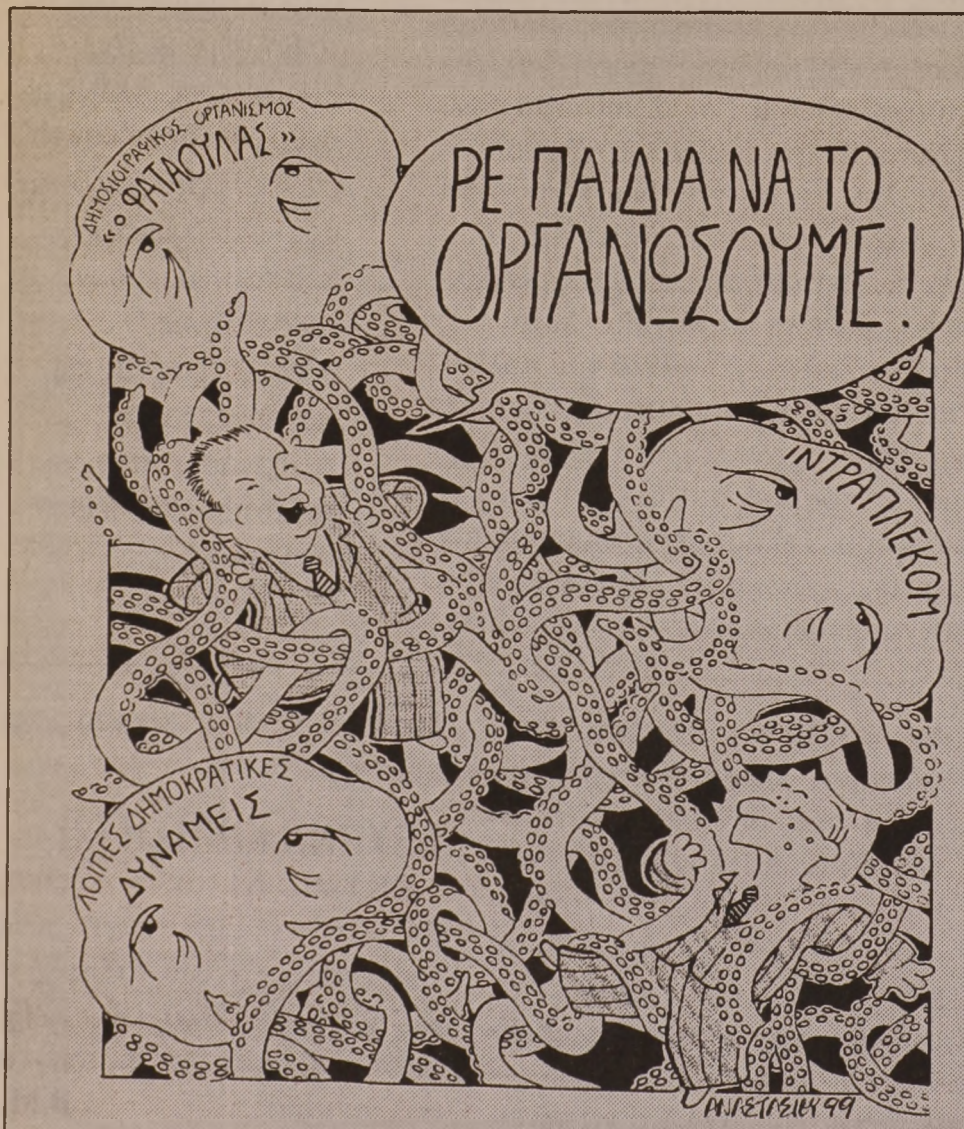
ΑΡΧΑΙΟ ΠΝΕΥΜΑ... ΕΜΠΟΡΙΚΟ

Εντάξει, το καταλαβαίνω να πλακώνεται ο Κυριακού με τον ΣΕΓΑΣ για το σπόνσορινγκ των Βαλκανικών Αγώνων. Καταλαβαίνω και ότι τα 7 εκατομμύρια που δίνει ο Κυριακού είναι λίγα κι ότι αν έδινε 100, ίσως ο ΣΕΓΑΣ να μην παθιαζόταν τόσο πολύ με την διατήρηση της ιστορικής φυσιογνωμίας των αγώνων. Αυτό που δεν καταλαβαίνω και δεν δέχομαι είναι να βγαίνουν οι αθλητές του Πανελληνίου και να υπερασπίζονται τον Κυριακού.

Είναι ντροπή και αθλιότητα να δέχονται να χρησιμοποιηθούν σαν όπλο

πίεσης για μια εμπορική συμφωνία. Δεν ξέρω τι χρωστάνε στον Κυριακού —και μάλλον είναι πολλά— αλλά πολύ περισσότερα χρωστάνε στους αγώνες και κυρίως στην Πολιτεία. Τόσα δάκρυα για την ελληνική σημαία, για την ιδέα και την νίκη δεν είναι κρίμα να ξεπουλιούνται τόσο ωμά και τόσο απερίσκεπτα; Εκτός κι αν νιώθουν πλέον επαγγελματικά στελέχη μιας Α.Ε. Μέσων Ενημέρωσης και Στίβου, οπότε ας αποποιηθούν το δικαίωμα των πριμ και των μισθών από τις Ένοπλες Δυνάμεις κι ας αναλάβει ο καθένας τις ευθύνες του.

B.M.

ΣΟΚ 2000

ουργός Εξωτερικών: "Η Ελλάδα δεν είναι δογματική πο ζήτημα της εκχώρησης κυριαρχικών δικαιωμάτων της".

ών Υπουργός Εξωτερικών: Η πολιτική του υπουργείου ξωτερικών είναι ανθελληνική

σίως: Δολοφονήθηκε ο Κρα-ιδιώτης;

ουργός Δικαιοσύνης προς κπρόσωπο τύπου ΝΔ: "Βού-ωστο παλιόπαιδο"

ουργός Ανάπτυξης προς κπρόσωπο τύπου ΝΔ: Είσαι ιεωμένου καταλογισμού δότης προς Υπουργό Ανα-πτυξης: "Είσαι υπάλληλος ου Λαμπράκη, εσύ και ο τρωθυπουργός και η κυβέρνη-ση ολόκληρη"

υθυπουργός: " Αποσύραμε το βιντεολόττο για να μην δώ-σουμε προσχήματα στη Ν.Δ" υθυπουργός στην Ολομέ-λεια της Βουλής: Άφαντος τά.

ΜΙ ΤΑ ΙΔΙΑ

ι στο βρώμικο '89, λέει το ΠΑΣΟΚ. Δεν αντιλαμβάνο-αι τι ακριβώς εννοεί. Πιθα-νόν να εννοεί την επιταγή που βρέθηκε στο όνομα του αντιπροέδρου της κυβέρνη-σης, ο οποίος οδηγήθηκε στο Δικαστήριο για δωροδοκία. Ή, πάλι, ίσως να εννοεί την

νομική κάλυψη που προσέ-φερε το Υπουργικό Συμβού-λιο σε έναν υπόδικο. Ή, τέ-λος, ίσως να εννοεί τις φυλα-κίσεις κυβερνητικών και κρατικών στελεχών για κατα-χρήσεις, δωροδοκίες, πλα-στογραφίες και άλλα πολλά.

ΚΑΚΗ ΙΔΕΑ

Αλλά δεν πρέπει να το επανα-λαμβάνει συνεχώς αυτό το σύνθημα, διότι θα το εμπε-δώσει η ΝΔ, θα ξαναγυρί-σουμε στο '89 και, όπως και τότε, το ΠΑΣΟΚ θα χάσει τις εκλογές. •

ΝΤΕΡΜΠΕΝΤΕΡΗΔΕΣ

Όποιος διάβασε το άρθρο του κ. Ψυχάρη στο *Βήμα* της περασμένης Κυρια-κής, θα κατάλαβε πως η επίθεση του συγκροτήμα-τος στο Νίκο Κωσταντό-πουλο οδηγείται στα άκρα, υπό τις ευλογίες, φυσικά,

και του κ. Σημίτη.

Αλλά εδώ, νομίζω, θα τα βρούνε λίγο μπαστούνια, καθώς μια λοιδωρούμενη κυβέρνηση και ένας εκδό-της που έχει στρέψει ενα-ντίον του τα πυρά όλων, δεν είναι καθόλου εύκολο να φέρουν σε πέρας τέτοι-ες αποστολές.

Απλώς θα σιγουρέψουν την ήττα του ΠΑΣΟΚ, συσπει-ρώνοντας τους ψηφοφό-ρους της αριστεράς.

ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΟΙ ΤΗΣ ΣΥΜΦΟΡΑΣ

Ωραίο επιχείρημα έμμεσης στη-ριξης του κ. Σημίτη βρήκε το στέλεχος του ΣΥΝ, ο κ. Νίκος Μπίστης. Είπε στον κ. Πανα-γιωτόπουλο στο Alter 5, πως όσοι είναι εναντίον των κου-λοχέρηδων είναι πουριτανοί και δεν αντιλαμβάνονται την πρόοδο. Μάλιστα ανέφερε και την Ελένη Βλάχου ως πα-ράδειγμα πουριτανισμού,

διότι λέει αντιδρούσε κάποτε στα φλιπεράκια.

Τι να πω, μένω άνανδος. Που-ριτανή η Ελένη Βλάχου και ριζοσπάστης ο κ. Μπίστης και το βιντεολόττο. Τέτοιο ορισμό του πουριτανισμού δεν έχω ματαδεί.

ΤΡΕΧΑΤΕ ΠΟΔΑΡΑΚΙΑ ΜΟΥ

Βγήκαν τα μαχαίρια στο χώ-ρο των εκδοτών. Η Καθη-μερινή της Κυριακής απο-καλεί τον κ. Κόκκαλη, "άρ-χοντα του τζόγου" και ρω-τάει πώς είναι δυνατόν ένας ιδιοκτήτης ΠΑΕ να έχει συγχρόνως και τη δια-χείριση των κρατικών παι-χνιδιών του ΟΠΑΠ.

Η άτυπη ομερτά, που ίσχυε μέχρι τώρα και έδινε στον κ. Σημίτη το λούστρο του σοβαρού εκσυγχρονιστή, έσπασε.

Οι μάσκες έπεσαν και θα πά-νε και στράφι οι φοβερές παροχές των 300 δραχμών ημερησίως.

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ ΣΥΓΧΡΟΝΩΣ

Ο κ. Ανδρέας Λοβέρδος, ο οποίος υπογράφει "Καθη-γητής Πανεπιστημίου και τέως ΓΓ Υπουργείου Εσω-τερικών" -τι υπογραφή κι αυτή- χαρακτηρίζει στην εφημερίδα *Παρόν* της περα-σμένης Κυριακής, την αντί-δραση της αντιπολίτευσης στους κουλοχέρηδες, "τερ-τίπια", επειδή λέει όλα αυτά έγιναν πριν "καταρτιστεί η σχετική σύμβαση και πριν καλά καλά κατατεθούν οι προσφορές".

Αυτοί φίλοι μου είναι οι "μο-ντέρνοι" πανεπιστημιακοί που ανέτρεψαν το συντηρη-τικό κατεστημένο στα ΑΕΙ, οι διάδοχοι δηλαδή του Μα-γκάκη, του Αραβαντινού και του Πανταζόπουλου.

Η ΚΡΕΑΤΟΜΥΓΑ

Σ Κλείνω την τηλεόραση. Ένας τραγικός υπουργός, που βρίζει στα όρια της λυποθυμίας, ένας άλλος υπουργός, ογκώδης, που σπλώνει τα χέρια του στα μούτρα του συνομιλητή του και τον λέει ανόητο σχε-δόν. Ένας άλλος υπουργός που βρίζει κι αυτός. Ένας πρωθυπουργός με ύφος ξινισμένο να λέει πως δεν βάζει τους κουλοχέρηδες απλώς επειδή θα χά-σει τις εκλογές και ένας άλλος υπουργός να υπονοεί στη βουλή δολοφονία άλλου υπουργού. Άλλα να λένε στις 8 και εντελώς άλλα στις 9.

Φτωχοί στο Μενίδι και μωρό μέσα στα νερά. Συντα-ξιούχοι με άυξηση 300 δραχμών ημερησίως και ένας γελοίος χρηματιστής που εξηγεί τον δικό μας δείκτη με τον δείκτη της Νέας Υόρκης. Μια Ελλάδα για γέ-λια, μια κυβέρνηση στα όρια της αναλγησίας, μια κοι-νωνία χύμα- χωρίς ειρμό, χωρίς αρχές, χωρίς στίγ-μα.

Και ύστερα ήρθε ο Γιάννης με δυό μπουκάλια και ένα κουβανέζικο CD. Μου διάβασε Μάρλοου: "...Κο-πιάστε, δεν έχω κόσμο, μόνος μου είμαι με μια μεγά-λη κρεατόμυγα".

ΒΙΝΤΕΟΛΟΤΤΟ

Παικτός Κοινοβουλευτισμός

του Στέλιου Π. Καφαντάρη

Μπορεί να οϊμώζουν οι διαπλοκεείς για μια ακόμα χαμένη ευκαιρία εκσυγχρονισμού του Τυχάρπαστου της Χώρας, χωρίς να συνυπολογίζουν και τα χαμένα δισεκατομμύρια στις τσέπες τους, αλλά ο λαός κέρδισε πολλά από την υπόθεση του βιντεολόττο. Ίσως για πρώτη φορά, επιτέλους, καταδείχθηκε ότι η αντιπολίτευση, ανεξαρτήτως δικών της άδηλων κινήτρων, μπορεί να επιβάλει χαλινό στην κυβέρνηση ως προς τα διαπλεκόμενα. Παράλληλα φάνηκε πως ο Κ. Σημίτης μπορεί να πάρει το μήνυμα, όταν αυτό μεταφέρεται με την κατάλληλη ένταση και χροιά¹.

Βεβαίως η αντιπολίτευση του κ. Καραμανλή έχει πολύ δρόμο ακόμα για να μας πείσει ότι είναι συνολικά κατά της διαπλοκής, αλλά η μεθόδευση εναντίον του βιντεολόττο – ενδελεχής έρευνα και συστηματικότητα στην πίεση – είναι προς την σωστή κατεύθυνση. Επιτέλους δεν μπορούμε να απαιτήσουμε να αντισταθεί ο Καραμανλής και κατά των καζίνων του Μητσοτάκη, και κατά του ΟΠΑΠ-’59 του Θείου, όπως με χαιρεκακία προβλήθηκε από τους υποστηρικτές του παιγνίου.

Από την άλλη πλευρά, είναι προς τιμήν του Πρωθυπουργού που πήρε αυτήν την ανατρεπτική απόφαση της ακύρωσης, ιδιαίτερα μέσα στην φορτισμένη ατμόσφαιρα κοινοβουλευτικού διαλόγου όπου πολλά περιφανή μέλη της κυβέρνησής του είχαν εκτεθεί επιχειρηματολογώ-

ντας με κάθε τρόπο υπέρ του παιγνίου². Ο κλυδωνισμός του κυβερνητικού σκάφους από την έκθεση των υπουργών δεν μπορούσε να αποκλειστεί εκ των προτέρων, πράγμα που ενισχύει την αξία της πρωθυπουργικής απόφασης, όσο και αν αυτή, για την τιμή των όπλων, είχε διανθιστεί με κόρονες εναντίον της ΝΔ.³

Βεβαίως θα ήταν υπερβολικός ο φόβος του Πρωθυπουργού, ή απαίτηση, να παραιτούντο υπουργοί. Αφ’ ενός μεν δεν υπάρχει ανεπτυγμένη η κουλτούρα τέτοιων ευθυξίας, αφ’ ετέρου οι ατυχείς υπουργοί τελούσαν εν διατεταγμένη υπηρεσία. Άλλωστε, μέχρις εκείνης της στιγμής δεν είχε διαφανεί μέσα στους κόλπους του κόμματος εκτεταμένη διάσταση απόψεων. Όλοι ήσαν υπέρ, και πολύ περισσότερο μάλιστα από άλλες διατάξεις που άλλοτε είχαν υπερψηφιστεί παρά τις έστω και έξω αντιθέσεις. Στην ημετέρα περίπτωση, το τελικό αποτέλεσμα βάζει παραδόξως τον Καραμανλή στην θέση του πιο έγκυρου επίτιμου Πρωθυπουργικού Συμβούλου.

Σχετικά με την υπόλοιπη αντιπολίτευση, αξιωματικώς σημειωθεί ότι όλα τα κόμματα είχαν μεγάλη άνεση να υποστηρίξουν τον πόλεμο εναντίον των διαπλεκομένων, γιατί δεν έχουν ούτε τις ίδιες εξαρτήσεις ούτε τις ίδιες πιέσεις από τέτοια συμφέροντα, τα οποία ως γνωστόν πελάζουν στα κόμματα εξουσίας.⁴ Ιδιαίτερο ενδιαφέρον είχε ο λόγος του προέδρου του ΣΥΝ, Ν. Κωνσταντόπουλου, που έκανε επώνυμη καταγγελία εναντίον του Συγκροτήματος Λαμπρού

έστω και αν ήταν πλάγια αντεπίθεση άλλα ζητήματα, ευκαιριακή και όχι επί ουσίας του βιντεολόττο.⁵

συναρμόδιοι υπουργοί ομολογουμένως ταλαιπωρήθηκαν. Τα Μέσα περίμετο «άδειασμα» ότι θα δημιουργούσε πικρή κρίση, και επέζαν προς την καθυστέρηση, αλλά οι υπουργοί αντιμετώπιζαν την ακύρωση του βιντεολόττο με την στωικότητα και δικολαβικότητα που στήριζαν την πραγματοποίησή του. Πρέπει να επισημανθεί εδώ το ελαφρώς άδοξο, η ρητορική δεινότητα ενός υπουργού να λειτουργεί ενίοτε εναντίον. Δηλαδή, όσο πιο ένθερμα και πειστικοποιείται μια θέση ο υπουργός, τόσο άστοχα και έκθετα φαντάζουν τα επισημάνειά του στην περίπτωση που ο υφυπουργός ανακρούσει πρύμναν.

Πικρό παράδειγμα θύματος, ο κυβερνητικός εκπρόσωπος κ. Ρέππας, που διατυπώνει λίγα λεπτά πριν κυκλοφορήσει η δήλωση του πρωθυπουργού ότι «... σε ό,τι αφορά το Βιντεολόττο είναι σε εξέλιξη ο παγκόσμιος διαγωνισμός... Το άρθρο που συζητείται στη Βουλή δεν έχει οποιαδήποτε σχέση με τη θέσπιση του συγκεκριμένου ηλεκτρονικού παιχνιδιού...».⁶

Η διαμάχη έδωσε την ευκαιρία στον κ. Κωνσταντόπουλο να καταθέσει ένα ακόμα μήνι στο μνημείο κοινοβουλευτικής χειρματολογίας: «Αυτοί που λένε για λοχέρηδες είναι μασκαράδες και να το λώσουν. Είναι ένα σύστημα που δουλεύει σε 72 χώρες ανά τον κόσμο και βλέπεται από τη Σύμβαση των Αγώνων. Θα φέρει λεφτά» (*Καθημερινή*, 20.10.99), αλλά και «Όποιος είναι άνδρας μου κάνει μια αναφορά με συγκεκριμένα στοιχεία και εγώ ως υπουργός Δικαιοσύνης θα ασκήσω ποινική δίωξη αμέσως» (*Ελευθεροτυπία*, 20.10.99).

Τέλος, ο ΥΠΕΧΩΔΕ και μαϊστωρ επιφωνίας κ. Λαλιώτης έκανε λόγο για επιβολή στο κλίμα του '89, ως εάν η διαπλοκή Κοσκωτά και ΠΑΣΟΚ ήταν πλεκτάνη Δεξιάς και της ΣΙΑ. Όπως ήταν φυσικό βρήκε αρκετούς οπαδούς (σημειώνω την ιστορία, Φούρα και Σκανδαλίδη).

Έβραν από τους υπουργούς, εξετέθησαν δημοσιογράφοι. Κατ' αρχήν υπήρξε ρηξίμο αψιδιασμός τόσο ως προς την γκωση του θέματος από τον Καραμανέ όσο και από την λύση Σημίτη. Γι' αυτό τα κείμενα μεταξύ της 12ης, όταν ανέβη το θέμα, και της 20ής, οπότε ερρυθρίθη, είναι πολύ λιγότερα και πολύ πρωτόνονα εν σχέσει με τα επόμενα. Είναι χα-

ρακτηριστική η περίπτωση των *Νέων* -του έχοντος λοττο-συμφέρον Συγκροτήματος- πόσο αποστασιοποιημένα περιγράφουν τα πράγματα: «Συγκέντρωνε τα στοιχεία ένα- ένα, όπως το μυρμήγκι, και δεν μιλούσε για τις προθέσεις του σε κανέναν απολύτως... Ήταν έτοιμος για όλα. Είχε τα στοιχεία (ο Καραμανλής)» (*Τα Νέα* 23.10.99).

Ενώ στην αρχή ούτε τα στοιχειώδη οικονομικά μεγέθη που δημοσίευαν δεν ήταν ακριβή (π.χ. το κέρδος των εργολάβων ταλαντευόταν μεταξύ 40 δισ. και 3,5 τρισ.), εκ των υστέρων όλοι έγιναν ειδικοί. Πλέον όλοι έγραφαν με υποψιασμένες αναφορές στο παρελθόν, ότι ο Λαμπράκης εναντιώθηκε στον Κόκκαλη, εξ ου και ακύρωσε την υπόθεση -ή, ηπιότερα, ότι απλώς ενέκρινε την απόσυρση- ή ότι ο Κοπελούζος έδωσε τα στοιχεία στον Καραμανλή.

Το Συγκρότημα, καίτοι βεβαίως δεν μπορούσε να αναφέρει τα περί αναμείξεως Λαμπράκη, παρουσιάστηκε ως εάν είχε εγερθεί από βαθύ ύπνο. Οιοσδήποτε αναγνώστης διάβαζε τα μετά την 20ήν, θα έβρισκε δύο διαφορετικές εφημερίδες τόσο στο *Βήμα* όσο και στα *Νέα*. Δεδομένου δε ότι στο περιτύλιγμα των ιδεών το Συγκρότημα είναι ικανότατο, αναμφίβολα θα εθαύμαζε την προετοιμασία και την ενδελέχεια στην διαπραγμάτευση των θεμάτων. Οι εφημερίδες έγιναν αγνώριστες, αποκαλύπτοντας το ασφαλές ενδεχόμενο ότι η στιβαρά χειρ έδειξε αιφνιδίως άλλη κατεύθυνση.⁷

Ο Τύπος και πάλι ήταν κατώτερος των απαιτήσεων της στιγμής με ορισμένες εξαιρέσεις όπως η *Ελευθεροτυπία*, ο *Ελεύθερος Τύπος*, ο *Αδέσμευτος του Ρίζου*, το *Παρόν* και η *Καθημερινή*. Ιδιαίτερα θα πρέπει να τονιστεί το άρθρο της Αριστέας Μπουγάτσου («Ερχονται τα παίγνια του μέλλοντος», *Καθημερινή* 24.10.99) για την παρησία και την οικονομία με την οποία ανέπτυξε το όλο θέμα του ΟΠΑΠ, του βιντεολόττο και των επιγόνων σχημάτων. Ακόμα και αν δεν αξιοποιήσει η εισαγγελία τα στοιχεία που αναφέρονται στο κείμενο, ο κ. Γιαννόπουλος ασφαλώς θα ζητήσει διώξεις όπως γενικώς προτίθεται.⁸

Τέλος, θα ήθελα να προσφέρω μικρή παραμυθία στους διαπλοκείς. Ατυχώς έχασαν μεν τα δισεκατομμύρια επειδή αυτό το σύστημα κάπως στράβωσε, αλλά τουλάχιστον εξασφάλισαν το ατιμώρητον. Ας σκεφτούν ότι αν προχωρούσε το πράγμα δεν θα ήταν δύσκολο να διω-

χθούν από μίαν ανακριτική επιτροπή για στημένα παιχνίδια ως προς τις προδιαγραφές και άλλες μεθοδεύσεις έτσι χονδροειδώς που εκινήθησαν. Πάντως αποκαλύφθηκε πως οι ορίζοντες παραμένουν ανοιχτοί και οι δυνατότητες απεριόριστες, αρκεί να υπάρχει το μέτρον στα εκ της διαπλοκής οφέλη.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Η ολιγωρία της Κυβέρνησης, στην ανανέωση του Ξυστό, φερ' ειπείν, ίσως οφείλεται στην αδυναμία ή και στην απροθυμία της αντιπολίτευσης να εκφραστεί αποτελεσματικά (βλ. και *Αντί*, 11.9.98 «Η ανανέωση του ΞΥΣΤΟ ξέει τις πληγές του εκσυγχρονισμού»).
2. Ας σημειωθεί ότι ένα από τα κύρια επιχειρήματα ήταν ο τεχνολογικός εκσυγχρονισμός του συμβατικώς, υποτίθεται, ανειλημμένου Ολυμπιακού λαχείου, από χάρτινο σε ηλεκτρονικό.
3. Ιδιαίτερα χαρακτηριστική είναι η φράση του «Αυτοί που επικροτούν με όσα λέει η Νέα Δημοκρατία είναι τα καζίνο και οι επιχειρήσεις ηλεκτρονικών παιχνιδιών, εγχώριες και διεθνείς, μέσα από το Internet».
4. Από τις λίγες εξαιρέσεις επισημαίνεται η υπόθεση των ψηφιακών κέντρων του 1990, όπου οι τρεις αρχηγοί της συγκυβέρνησης κατέλωσαν το υπό τον Ξεν. Ζολώτα υπουργικό συμβούλιο (βλ. και *Αντί*, 12.3.99 «ΠΑΣΟΚ: Διαπλοκή, δευτέρα φύσις»).
5. Ο Ν. Κωνσταντόπουλος, παρά την εγνωσμένη μαχητική διάθεσή του, θα ήταν πιθανώς λιγότερο λάβρος αν το Συγκρότημα δεν του είχε κάνει επίθεση. Δράση - Αντίδραση, και από την συσχέτιση κάτι ωφελείται και ο λαός.
6. *Βήμα*, 21.10.99. Η ελαστικότητα κατά την αναδίπλωση της εφημερίδας είναι χαρακτηριστική. Περί αυτού περισσότερα κατωτέρω.
7. Θυμηθείτε και τις διαφημίσεις για τις «ιδέες» πριν μπει ο ΔΟΛ στο χρηματιστήριο «...Τις χρωματίζει. Τις διπλώνει αυτόματα κ.λπ.» («Δόλια Σχόλια» *Αντί*, 6.11.98). Αλλά πέραν της συνολικής πολιτικής, ακόμα και μεμονωμένοι αστέρες πήραν με χάρη τη στροφή. Οι Αναστασιάδης και Πρετεντέρης, που είχαν αναλάβει εργολαβικά την υπεράσπιση του βιντεολόττο, αμέσως επικρότησαν και επεξέτειναν το σκεπτικό Σημίτη για την κατάργησή του.
8. Ας μην παραγνωριστεί και η μνημειώδης δήλωση του Δ. Ρίζου σε εκπομπή της Ε. Στάη στον ANT1 στις 21.10, απευθυνόμενη κατ' αρχήν στον Βαγ. Βενιζέλο, «Είστε όλοι υπάλληλοι του Λαμπράκη», η οποία μερικώς ανεκλήθη μέχρις ικανοποίησεως αποκλειστικά του προσώπου του κ. Βενιζέλου και όχι άλλου υπουργού.

ΔΙΑΠΛΕΚΟΜΕΝΑ

'Όλοι θα αναδιπλωθούν

του Τάσου Παππά

Ο «ανένδοτος» της Ν.Δ. κατά της διαφθοράς μπορεί να φαντάζει κακόγουστο αστείο, είναι όμως πολύ πιθανόν να φέρει σε δύσκολη θέση την κυβέρνηση και να της χαλάσει το κλίμα ευφορίας που με κόπους και βάσανα είχε δημιουργήσει ύστερα από τις «γενναίες» παροχές προς τα χαμηλά εισοδηματικά στρώματα. Ο πρωθυπουργός υποχρεώθηκε να **αναδιπλωθεί** στο θέμα του βιντεολόττο, «αδειάζοντας» υπουργούς και συνεργάτες του οι οποίοι τις προηγούμενες μέρες ξιφουλκούσαν κατά των αντιπάλων τους, έμπλεοι ιερής οργής. Η ειρωνεία στην όλη υπόθεση είναι ότι ουδείς εκ των εμπλεκόμενων στη **δυσώδη** αυτή ιστορία αισθάνθηκε την ανάγκη να παραιτηθεί προσφέροντας τον εαυτό του θυσία στο βωμό της **διαφάνειας**. Τη λέξη αυτή, που έχουν συμβολοποιήσει ανενδοίαστα και υποκριτικά και τα δύο μεγαλύτερα κόμματα, σύμφωνα με όλες τις ενδείξεις, θα τη συναντήσουμε αρκετές φορές μέχρι τον Μάρτιο. Η αξιωματική αντιπολίτευση προτίθεται να επικε-

ντρώσει την κριτική της στα ζητήματα προβληματικής διαχείρισης κοινοτικών και κρατικών κονδυλίων, πιστεύοντας ότι το ΠΑΣΟΚ, ύστερα από τόσα χρόνια στην εξουσία, έχει πολλές μαύρες κηλίδες, ενώ από την πλευρά της η κυβέρνηση θα περάσει στην αντεπίθεση με ανάλογους αντιπερισπασμούς, ανασύροντας από τα συρτάρια τις **αμαρτωλές** περιπτώσεις από την τριετή χρονική περίοδο Μητσοτάκη. Είναι βέβαιο ότι και η Ν.Δ. και το ΠΑΣΟΚ έχουν στη διάθεσή τους στοιχεία που μπορούν να προκαλέσουν προβλήματα στη συνοχή του δικομματικού συστήματος. Είναι, όμως, επίσης βέβαιο ότι θα αναληφθούν πρωτοβουλίες από εξωθεσμικούς παράγοντες, ώστε η κατάσταση να εκλογικευτεί πριν αγγίξει τον πυρήνα του θεσμικού ζητήματος που ταλανίζει τη χώρα και που δεν είναι άλλο από τη στενή διαπλοκή της πολιτικής με επιχειρηματικά συμφέροντα.

Ούτε το ΠΑΣΟΚ ούτε η Ν.Δ. θέλουν να αυτοκτονήσουν. Ούτε το ΠΑΣΟΚ ούτε η Ν.Δ. θέλουν να κοπεί ο ομφάλιος λώρος που

Η παγίδευση για το στήσιμο του βιντεολόττο ή, όπως σωστά χαρακτηρίστηκε, του «κουλοχέρη» καλά προετοιμάστηκε και έφτασε στη Βουλή για ψήφιση. Ήταν άθλια η εικόνα υπουργών και βουλευτών που τη μια μέρα υπερασπίζονταν όσα θα ανέτρεπαν την επομένη. Καλά, γιατί θα πρέπει να συνηθίσουμε αυτή τη μέθοδο άσκησης της εξουσίας; Στη συζήτηση που διεξήχθη –όπως διεξήχθη– στη Βουλή, ξεχώρισε η ομιλία του προέδρου του ΣΥΝ Ν. Κωνσταντόπουλου για την αμεσότητα των καταγγελιών της. Παραθέτουμε ένα μικρό απόσπασμα αυτής.

Η ΜΕΤΑΛΛΑΞΗ ΤΟΥ ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΥ

«Εγώ δεν θέλω να μιλώ αφηρημένα. Θα μιλήσω συγκεκριμένα. Επειδή ως πολίτης αυτής της χώρας, ως πολίτης που θέλω να έχω ενασχόληση με τα πολιτικά, δεν έχω άλλο μέσον υπεράσπισης, παρά μονάχα το Κοινοβούλιο και τους δημοκρατικούς θεσμούς, θέλω να καταγγείλω τη συμπεριφορά συγκεκριμένων διαπλεκομένων, που βάζουν στόχο κάθε φορά αυτούς που θέλουν να φοβίσουν, ώστε μετά να μπορούν να τους καλοπιάνουν, αυτούς που θέλουν να τους εξουδετερώσουν, ώστε μετά να θέλουν να τους έχουν ως ομοτράπεζους ή παρακοιμώμενους.

Προσωπικά, έχω καταστεί στόχος μιας χυδαίας επίθεσης από μέρους ορισμένων εντεταλμένων ντερμπεντέρηδων, όπως θα συνεχίσω να τους

λέω, του συγκροτήματος Λαμπράκη, που νομίζει ότι μένοντας στο απυρόβλητο μπορεί να επιβάλει ποιους θέλει και ποιους δεν θέλει στην πολιτική ζωή του τόπου.

Εγώ λέω επωνύμως, το συγκρότημα Λαμπράκη να ελεγχθεί, γιατί διαμορφώνει σε πολλούς τομείς του δημόσιου βίου συνθήκες μονοπωλίου.

...Γιατί κύριε Υπουργέ, από το 1996 μέχρι σήμερα το υπουργείο Πολιτισμού και το υπουργείο Οικονομικών δεν έκαναν τίποτε για το ολυμπιακό λαχείο; Γιατί κύριε Υπουργέ, αναθέσατε το ολυμπιακό λαχείο στον ΟΠΑΠ, παρά την έλλειψη υποδομής και τις προηγούμενες ενστάσεις που είχαν διατυπωθεί σε σχέση με άλλα τυχερά παιχνίδια; Γιατί επί τέσσερα χρόνια

ς συνδέει με τους μεγαλόσχημους του χρήματος. Ούτε το ΣΟΚ ούτε η Ν.Δ. θέλουν να προχωρήσουν σε ρήξεις με τους χρηματοδότες τους. Άλλωστε η πολιτική, όπως τουλάχιστον την λαμβάνονται τα δύο κόμματα εξουσίας, για να λειτουργήσει, χρειάζεται τους οικονομικούς πνεύμονές της. Έχει γίνει υ ακριβό σπορ. Επιβάλλεται, λοιπόν, η αναμόρφωση του μισίου διαχείρισης του δημόσιου χρήματος, έτσι ώστε να μην μοδοτούνται συνεχώς τα ίδια πρόσωπα. Γιατί μπορεί το βιολόττο να ήταν κομμένο και ραμμένο στα μέτρα συγκεκριμένων επιχειρηματιών (τον Σ. Κόκκαλη «δείχνουν» διά της περιλήψης οι εφημερίδες της αξιωματικής αντιπολίτευσης), αλλά η απόσυρσή του ήταν απαίτηση του οργανωμένου κυκλώματος των καζίνο και των επιχειρήσεων ηλεκτρονικών παιχνιδιών. Η εταιρεία «Χαγιάτ» φωτογραφίζουν κυβερνητικοί παράγοντες κατηγορώντας μάλιστα ευθέως τον Κ. Καραμανλή ότι ξεπείκωσε όλα τα επιχειρήματά της προκειμένου να πιέσει την βέρνηση).

ν τω μεταξύ, η υπόθεση του βιντεολόττο «έπεσε» σε μια περίοκατά την οποία εκδηλώνεται με πληθωρικό τρόπο η οικονομιδραστηριότητα του κ. Χρ. Λαμπράκη (αγορές, συγχωνεύσεις, ρατηγικές συμφωνίες, επεκτάσεις). Ο Τύπος που πρόσκειται η Ν.Δ. θορυβήθηκε όχι μόνο για παραταξιακούς λόγους. Η αμφαγία» του ΔΟΛ καταγγέλθηκε και από ορισμένους βουλευ της Ν.Δ., οι οποίοι όμως και κυρίαρχο ρόλο δεν παίζουν στο ωτερικό του κόμματος και είναι ευάλωτοι ηθικώς, αφού συνδέται με δεσμούς αίματος με οικονομικούς παράγοντες που είναι

ανταγωνιστικοί προς τα συμφέροντα του κ. Λαμπράκη. Η ηγεσία της Ν.Δ. τηρεί σιγήν ιχθύος. Όποιος έβλεπε τον εκπρόσωπο Τύπου της Ν.Δ. κ. Άρη Σπηλιωτόπουλο σε τηλεοπτική εκπομπή με αντικείμενο τα διαπλεκόμενα, θα καταλάβαινε. Σ' αυτή την εκπομπή πήραν μέρος εκτός του πρωτοκλασάτου στελέχους της Ν.Δ., ο υπουργός Ανάπτυξης Ε. Βενιζέλος ο υπουργός Δικαιοσύνης Ε. Γιαννόπουλος ο διευθυντής της Ελευθεροτυπίας Σ. Φυντανίδης και ο εκδότης Δ. Ρίζος. Ο τελευταίος επιτέθηκε κατά του κ. Λαμπράκη με σκληρά λόγια. Όταν ο Ε. Βενιζέλος ζήτησε από τον κ. Σπηλιωτόπουλο να του πει αν προσυπογράφει όλα όσα λέει ο κ. Ρίζος, ο εκπρόσωπος Τύπου της αξιωματικής αντιπολίτευσης κοιτούσε αμήχανος τους συνομιλητές του και απέφυγε να ψελλίσει έστω και μία λέξη που θα έθιγε τον μεγαλοεκδότη. Κοινώς, έκανε την πάπια. Προφανώς σκέφτηκε ο άνθρωπος τώρα που μπαίνουμε σε προεκλογική περίοδο δεν θα είναι φρόνιμο να έχει η Ν.Δ. απέναντί της τις δύο από τις μεγαλύτερες εφημερίδες του τόπου. Έτσι έμεινε μετέωρη η επίμονη προτροπή του κ. Φυντανίδη: «πείτε ονόματα και διευθύνσεις».

Οι γενικόλογες καταγγελίες, οι άνευ αποδείξεων αιτιάσεις, οι σκόπιμες αποσιωπήσεις, οι εκκωφαντικές πλην όμως άσφαιρες κατάρες, τα μισόλογα, οι επιλεκτικές αναφορές εξυπηρετούν το υπάρχον καθεστώς αδιαφάνειας. Ο ανένδοτος της Ν.Δ. θα γίνει «ανέκδοτο» που θα διασκεδάξει τις πράξεις πολιτικών και δημοσιογράφων στην πλατεία Κολωνακίου και η κυβέρνηση, που έχει και το μαχαίρι και το πεπόνι, θα μοιράζει το παιχνίδι όπως την συμφέρει. Έστω κι αν προσωρινά δυσχεραστήσει κάποιους...

ΛΑΧΕΙΟΥ ΣΕ ΒΙΝΤΕΟΛΟΤΤΟ

τό το 1996 περίπου δεν κισατε τη διαδικασία γι' αυτή την ζωτική ανάγκη», πως είπατε, της χρηματοτήσης των Ολυμπιακώνώνων; Ποιος κύριε τουργέ, γνωμοδότησε, ποιφορέας γνωμοδότησε καις είπε ότι πρέπει να μελλαχθεί το ολυμπιακό λαίο σε βιντεολόττο; Ποιος; αταθέστε τη συγκεκριμένηωμοδότηση μαζί με τη μετή για τις κοινωνικές καιονομικές επιπτώσεις. Επίσης, η Διεύθυνση Κρατιών Λαχείων ρωτήθηκε; οια γνώμη έχει; Ποιος φοέας σάς είπε, κύριε Υπουρξ, ότι είναι ασύμφορη πια, ατί έχει μικρές αποδόσεις, υιοθέτηση των κλασικώναχείων και πρέπει να πάμει παιχνίδια με οθόνη; Ποιοςχνικός ή οικονομικός σύμ-

βουλός σας σάς είπε αυτά τα πράγματα; Φέρτε τα εδώ στη Βουλή να τα ελέγξουμε.

Επίσης θα ήθελα να ρωτήσω γιατί δεν βάζατε ευθύς εξ αρχής ότι είναι υποχρεωτική η χρησιμοποίηση του δικτύου του ΟΤΕ για την μετάδοση των δεδομένων και των αποτελεσμάτων, έτσι ώστε να μη δημιουργηθούν όσες παράλληλες κοινοπραξίες συμφερόντων δημιουργήθηκαν, προκειμένου να εξασφαλίσουν αυτό το μονοπώλιο σε λογισμικό, σε τηλεμάρκετινγκ, σε πληροφορίες, σε τεχνολογία, τεχνογνωσία, διαφήμιση; Αυτά είναι γνωστά. Αυτά φέρτε εδώ και κυρίως ποιος σας εισηγήθηκε διά της μεθόδου των τροπολογιών τη μετάλλαξη του ολυμπιακού λαχείου σε βιντεολόττο;»

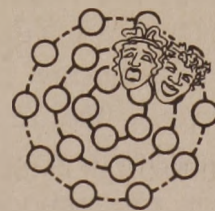

ΑΝΟΙΚΤΟ ΨΥΧΟΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΟΜΑΔΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΘΕΡΑΠΕΥΤΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ,
ΨΥΧΟΔΡΑΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΘΕΡΑΠΕΙΑΣ

Η Μ Ε Ρ Ι Δ Α

"Ψυχόγραμμα Παιδιών και Έφηβων"

- * Εισηγήσεις
- * Συζητήσεις Στρογγυλής Τραπέζης
- * Ομάδες Έμπειρίας Ψυχοδράματος

Αθήνα, 6 Νοεμβρίου 1999

Χαραλάμπη 1 & Μαυρομυχάλη, 114 72 ΑΘΗΝΑ
ΤΗΛ. 64.47.533, 64.35.980, FAX : 64.45.140
e-mail: igaa-opc@otenet.gr

Ο Τύπος, οι Εκθέσεις και οι Τράπεζες

του Δημήτρη Καΐση

ΓΙΑ ΟΣΟΥΣ ΑΚΟΜΗ ΑΜΦΙΒΑΛΛΟΥΝ, να ένα πρόσφατο «συγκεντρωτικό» παράδειγμα πώς ο Τύπος εμπλέκεται και «υποβιβάζεται» σε μπίζνες ή το λυκόφως της δημοσιογραφίας:

Στους επιλεγέντες 3 διεκδικητές για την απόκτηση-αγορά του κομματιού «Διεθνείς Εκθέσεις» της HELEXPO Α.Ε. στην Θεσσαλονίκη περιλαμβάνονται όλοι σχεδόν οι βαρώνοι του Τύπου: κοινοπραξία Λαμπράκη-Μπακατσέλου-Μπόμπολα, Χ.Κ. Τεγόπουλος, Βαρδινογιάννης και Μ. Κυριακού. Ο τελευταίος εμφανίζεται ως ανταγωνιστής της κοινοπραξίας Λαμπράκη κ.τ.λ., αλλά σύμφωνα με τις υπάρχουσες πληροφορίες πιθανότατα θα συνεργασθούν σ' ένα «ανώτερο επίπεδο» για να μοιραστούν την πίτα και να ανατραπούν οι τριβές – με όλες τις ανεπιθύμητες συνέπειες στο πολιτικό/κυβερνητικό επίπεδο.

Υπάρχει κι ένας τρίτος μικρότερος παίκτης, ο όμιλος Μπατατούδη, προέδρου του ΠΑΟΚ, που εσχάτως φιλοδοξεί κι αυτός να εισέλθει στον χώρο του ηλεκτρονικού Τύπου, έστω τοπικά (τοπικό δορυφορικό κανάλι κ.τ.λ.): μαζί του βρίσκεται η Τράπεζα Πειραιώς και πίσω της αμερικανικά επενδυτικά κεφάλαια (ας προσέξουμε με την ευκαιρία πώς οι δραστηριότητες των ιδιοκτητών του Τύπου αναπτύσσονται ολοένα περισσότερο σε χώρους εκτός του Τύπου και μάλιστα αυτούς που παραδοσιακά υπόκειντο στην κριτική του Τύπου: γι' αυτό χρειάζονται την «οργανική» σύνδεσή τους με τις Τράπεζες, που βέβαια κάθε άλλο παρά στα ενδιαφέροντά τους είναι η ελεύθερη διακίνηση των πληροφοριών και των ιδεών δηλαδή κατεξοχήν πολιτισμικών αγαθών.

Όποιος και αν κερδίσει από το διαγωνισμό (και το πιθανότερο είναι να διαμοιρασθούν έτσι ή αλλιώς τη «λεία» μεταξύ τους ώστε να αποφευχθούν οι κίνδυνοι μιας ανταγωνιστικότητας, οι συνέπειες θα είναι αμετάστροπες και θα 'χουν σχέση μ' αυτό που μπορεί να ονομασθεί στρέβλωση και αυτο-ακύρωση των διαδικασιών ελέγχου του δημόσιου βίου.

Γιατί αν η έκβαση του διαγωνισμού αποδειχθεί επιβλαβής, πράγμα που δεν μπορεί να αποκλεισθεί, για το συμφέρον της πόλης και των κατοίκων της ποιος θα 'ναι εκεί (πώς θα τολμούσε, όπως θα 'λεγε ο Έλιοτ) να τα υπερασπισθεί και ν' ασκήσει κριτική; Κι ακόμη περισσότερο, ποιος θα 'ναι εκεί για να εκφέρει ελεύθερα μιαν άλλη γνώμη απέναντι στην πολιτική των ιδιωτικοποιήσεων – που όπως κάθε πολιτική επιδέχεται μια διαφορετική γνώμη μη όντας στο απυρόβλητο; Γιατί στην ουσία ανακηρύσσεται, καθίσταται στο απυρόβλητο: αυτό επιτάσσουν τα συμφέροντα των ιδιοκτητών Τύπου – που διατηρούν τον γραπτό Τύπο, αλλά η αγάπη τους είναι με τον ηλεκτρονικό, τον λόγο των διαφημίσεων, τις πωλήσεις αισθημάτων, τα εμπορεύματα.

Ποια δημοσιογραφική Ένωση μπορεί ή έστω της έχει απομείνει η θέληση να τους αντισταθεί;

Αυτή η ιστορία με την ιδιωτικοποίηση των «Διεθνών Εκθέσεων» της HELEXPO μπορεί να μεταφέρει ένα δυσάρεστο μήνυμα: όχι μόνο την κυριαρχία των ιδιωτών απέναντι σε «παλιές» αξίες, όπως κοινωνική αλληλεγγύη, κοινωνικός έλεγχος κ.τ.λ., αλλά των πιο δυνατών και κατάλληλα «προσαρμοσμένων» ιδιωτών που μάλιστα βρίσκονται σε θέση να διαμορφώνουν ή μάλλον να κυριαρχούν και να χειραγωγούν τη δημόσια γνώμη.

Αυτοί είναι, αυτοί οι «δημοκρατικοί προοδευτικοί» όπως αυτοδιαφημίζονται, που παίζουν τώρα για ίδιον όφελος το παιχνίδι των υπό «κρατικό έλεγχο» ιδιωτικοποιήσεων.

Τι θα 'ναι αυτές οι «Διεθνείς Εκθέσεις» της Θεσσαλονίκης όταν τις πάρουνε στα χέρια τους (θυμόμαστε τα «χέρια πάνω από την πόλη» του Ρόζι: ένα μεγάλο βήμα προβολής μηχανημάτων, υπολογιστών, ταξιδιών και ραντεβού στα τυφλά (διαθέτουμε κι απ' αυτά), σόγιας βιοτεχνολογικής και αγιορείτικων εκδόσεων.

Όλα με ίση ανταλλακτική αξία.

Ποιος θα τολμήσει να κάνει κριτική σ'

αυτά – εμείς είμαστε ο Τύπος έστω και έτσι αυτοευνουχισμένος.

Υ.Γ.: Εν τω μεταξύ σύμφωνα με τις «οδηγίες» του υπουργείου για το διαγωνισμό προκύπτει (και) σ' αυτή την ιστορία ιδιωτικοποίησης ένα ιδιότυπο υβριδικό σχήμα με έντονα στοιχεία κρατισμού δηλ. κομματισμού που δεν θέλει να χάσει τις πελατειακές του δυνατότητες.

Με ποσοστό 45 προς 55% αυτό το κράτος διατηρεί την πλειοψηφία 5 προς 4 στο ΔΣ της εταιρίας και άρα περίπου δικαίωμα βέτο σε αποφάσεις που το ενδιαφέρουν, π.χ. στο θέμα των προσλήψεων. Αυτό μπορεί ν' αποθαρρύνει κάποιες ξένες μετέχουσες εταιρίες αλλά ενδεχομένως όχι τον «άρχοντα» του πολιτισμού, της ενημέρωσης και των επιχειρήσεων: αυτός μπορεί να παίξει και κάτω από το τραπέζι «οικειοποιούμενος» τους εκπροσώπους του Δημοσίου.

Αίφνης όμως ανακάλυψε στο δρόμο του ένα μικρό εμπόδιο, κάτι σαν ένα σκουπίδι στο μάτι του: τον δήμαρχο Θεσσαλονίκης **Ε. Παπαγεωργόπουλο** που εγείρει αξιώσεις για ένα κομμάτι γης στον υπό ιδιωτικοποίηση χώρο της ΔΕΘ, προερχόμενο από ρυμοτομικές αλλαγές κ.τ.λ.

Έτσι ο δήμαρχος δέχεται μια επίθεση από *Το Βήμα* και, μάλιστα (οποία τιμή) με προσωπική δήλωση του κυρίου **Λαμπράκη** και ανταπαντά επιμένοντας ότι δέχθηκε πιέσεις ν' αποσύρει τις διεκδικήσεις του –πράγμα που μπορεί και να εντάσσεται στην εκστρατεία της ΝΔ κατά των «διαπλεκόμενων συμφερόντων». Πράγμα επίσης που μπορεί να οδηγήσει τη σκέψη κάποιων μέχρι το μυθιστόρημα του **Τζακ Λόντον**, *Η Σιδερένια Φτέρνα*: «Θέλω να πω ότι υπάρχει μια σκιά από κάτι το κολοσσιαίο και απειλητικό το οποίο ακόμη και τώρα αρχίζει να πέφτει πάνω στη γη. Αν θέλετε ονομάστε το σκιά της ολιγαρχίας».

Σεξ, ψέματα και **Βιντεολόττο**

του Βασίλη Μαρουλά

Η ζωή, μια ταινία. Ή μάλλον καλύτερα, ένας τίτλος από ταινία. Το σενάριο έτσι κι αλλιώς δεν το γνωρίζεις κανείς. Είναι αποτέλεσμα πολλών παραγόντων. Και παραγοντικών που αγωνίζονται να γίνουν κάποτε παράγοντες. Ο Λαμπράκης αγόρασε το 0% του Τερζόπουλου. Λέτε ο Θεodorάκης του ΚΛΙΚ- να είναι ο επόμενος διοικητής του Αγίου Όρους; Ο Λαμπράκης είναι ο φίλτης μου. Τον βλέπω στον ύπνο μου ν' αγοράζει το πενήντα τοις εκατό μου. Τη μισή μου πλευρά. Την καλύτερη. Την αριστερή. Όλα τα αριστερά τ' αγοράζει ο Λαμπράκης. Κι όταν δεν υπάρχουν άλλα αριστερά, αγοράζει ό,τι βρίσκεται μπροστά σου. Ό,τι πετάει κι ό,τι κινείται. Αγόρασε την μισή μου πλευρά και την έκανε μετοχή. Για ανεβαίνει, μια κατεβαίνει. Ανεβοκατεβαίνει συνεχώς το γιο-γιο του Λαμπράκη. Ζαλίστηκα. Σταματήστε την συνεδρίαση να κατέβω. Δεν πρόλαβα. Μέχρι και τον κόκκαλη κουβάλησαν στον *ANTENNA* να πει ότι το Χρηματιστήριο θα ξεπεράσει τις 6.000 μονάδες. Τι ωραία! Μπορώ να κοιμηθώ τώρα; Ροζ σκάνδαλα στην Κύπρο. Εμπόριο λευκής σαρκός και έτοιμα. Όταν γίνονται στην τουρκική πλευρά

τρόχει-
και για
παραμε-
ρά συ-
απτώ-
ατα
της σή-
ψ ης
των
απο-
γό-

νων του Αττίλα. Όταν γίνονται στην ελληνική, πρόκειται για ατυχείς στιγμές. Το κρυφό lifestyle των οπισθίων της εφημερίδος δηλώνει εξοργισμένο επειδή αποδόθηκαν τιμές αρχηγού κράτους στην εικόνα του Άξιον Εστί. Εντάξει, μεγάλη, κανονίστηκε. Οι μοναχοί μετέφεραν τον θυμό σας στην Θεοτόκο κι εκείνη υποσχέθηκε πως την επόμενη φορά θα προσγειωθεί αυτοπροσώπως στο αεροδρόμιο. Συνέχισε να τσαντίζεσαι με τα ανούσια, και τα ουσιαστικά δεν θα ξεχάσουν την συμβολή σου στη λεηλασία που διαπράττουν. Θα ανταμειφθείς δεόντως. Διότι αν ο ρόλος του Τύπου είναι να ελέγχει την εξουσία, τότε εσύ είσαι απλώς ένας ακόμη διεφθαρμένος μπάτσος. Τέρμα οι ονομασίες οδών Βασιλίσσης Σοφίας σ' όλη την Αθήνα. Όλε. Αν είναι έτσι οι αυστηρά ιδιωτικές της επισκέψεις, τότε τι γίνεται στις δημόσιες; Μόνο μ' εμένα δεν συναντήθηκε, κι αυτό επειδή έλειπα. Δεν πειράζει, την άλλη φορά. Ένα τσούρμο ανόητοι τσίριζαν «να μας ξανάρθεις, να μας ξανάρθεις...». Έτσι και δεν ανήκουν σε αποικία τούς πιάνει μια στέρηση. Κι ο Χριστόδουλος να συνεχίζει ανεκδοτολογώντας. Να γίνει Πατριαρχείο η Εκκλησία της Ελλάδος. Πρόκειται

περί ανεκδότου όχι μόνο επειδή δεν πρέπει να γίνει κάτι τέτοιο, αλλά επειδή, κυρίως, δεν μπορεί να γίνει κάτι τέτοιο. Ο Χριστόδουλος βέβαια τα γνωρίζει πολύ καλά και τα δύο, όπως πολύ καλά γνωρίζουμε οι περισσότεροι το γιατί επιμένει. Ας σταματήσει όμως εδώ η ιστορία, κυρίως από τον Χριστόδουλο, πριν στουκάρει

πάνω σε κάνα παγόβουνο όπως ο Τιτανικός. Το μέγεθος της αλαζονείας τους, άλλωστε, είναι ακριβώς

το ίδιο. Ο Καραμανλής βρήκε επιτέλους λόγο ύπαρξης για το κόμμα του. Κήρυξε τον ανένδοτο. Εντάξει, μπορεί κανείς να μην το αντιλήφθηκε, αλλά τουλάχιστον οι δικοί του από τακτ θα έπρεπε να συμμετάσχουν. Πάντως η δήλωση «*Τα διαπλεκόμενα απειλούν την δημοκρατία*» σπάει κόκαλα. Ο άνθρωπος έλειπε χρόνια από την Ελλάδα, ε; Αυτό το παιδί μου φέρνει κάτι, σαν να έπεσε μικρό στο βαρέλι με τα βαρβιτουρικά. Ένα χαλάρωμα, ένα «*πάμε όλοι μαζί ρε παιδιά*» και κανείς δεν καταλαβαίνει την εντολή, ένα τέτοιο πράγμα. Τελικά, ο τσαμπουκάς δεν είναι κληρονομικός, πάει και τελείωσε. Τους έτυχε και το Τζακ Ποτ του Λούλη. Και φθαρμένο και προϊόν η Ν.Δ. Δύο σ' ένα το βαρύ ατόπημα. Έπαιξε μαζί και η νίκη με το Βιντεολόττο σαν παιδάκια που κέρδισαν το σχολικό πρωτάθλημα κάνουν. Λες και πήραν τις εκλογές. Τώρα να δω τι θα κάνουν χωρίς Βιντεολόττο. Ήταν κι αυτό μια κάποια λύση. Να ρίξω μια ιδέα; Ρίχνω. Αφού χρειάζονται 15.000 ανθρώπους για την φύλαξη του Κλίντον όταν θα επισκεφτεί τη χώρα μας, γιατί δεν βάζουν τα *NEA* κουπόνια συμμετοχής, όπως τότε με τους εθελοντές στο παγκόσμιο πρωτάθλημα στίβου; Τι κάθεται και σκάει η κυβέρνηση πού θα βρει τόσους αστυνομικούς; Μήπως τον Σημίτη έρχεται να συναντήσει ο Κλίντον; Για τον Λαμπράκη έρχεται. Ε, ας τα βγάλει πέρα μόνος του. Κουίζ. Τι θα ντυθεί ο Τσοχατζόπουλος στην υποδοχή Κλίντον; Αμερικανική σημαία, σάντουιτς με φυσιτικοβούτυρο ή παίκτης του μπέιζμπολ; Από την χαρά του μέχρι και Πάμελα Άντερσον μπορεί να ντυθεί. Πάει κι η ελληνοτουρκική φιλία. Μπήκε ο χειμώνας, άρχισαν οι παραβιάσεις... Κρίμα, ούτε αναμνηστικά δεν προλάβαμε να βγάλουμε. Ούτε ένα 10 στη Γιουροβίζιον δεν προλάβαμε ν' ανταλλάξουμε. Έτσι είναι αυτά τα πράγματα, τι να πει κανείς; Στον Συνασπισμό την κοπανάνε ένας-ένας ή μου φαίνεται; Το χρηματιστήριο έκλεισε στις 4.500 μονάδες. Έκλεισε σαν πόρτα και μάγκωσε καμιά δεκαριά δάχτυλα. Με τι θα μουντζώνονται τώρα οι επενδυτές; «Μ' αγαπάς;», που θα ρωτούσα και την Μαριανθούλα.

Μηνύματα ανησυχίας

του Γρηγόρη Ρουμπάνη

«Σύντροφοι προσοχή, έρχονται εκλογές», φώναξε κάποιος στην αίθουσα που συνεδρίαζε η Κεντρική Πολιτική Επιτροπή του Συνασπισμού. Και αίφνης, σαν να ξύπνησαν όλοι από τον λήθαργο, έριξαν λίγο νερό στο πρόσωπό τους, έφτιαξαν ένα καφεδάκι κι άρχισαν να σκέφτονται σοβαρά. «Βρε τι κάνουμε εδώ; Πάμε να βγάλουμε τα μάτια μας με τα ίδια μας τα χέρια;»

Είχε προηγηθεί μία ακόμα δραματική συνεδρίαση, κατά την οποία ο Νίκος Κωνσταντόπουλος ματαίωσε προσπαθούσε να πείσει ορισμένους από τους συντρόφους του ότι δεν είναι καιρός να ανοίξει συζήτηση στο κόμμα για αναπροσανατολισμό της πολιτικής του γραμμής. Όχι επειδή κάτι θα άλλαζε επί της ουσίας σε όσα έχει αποφασίσει από τον Ιούνιο (καμιά συζήτηση με το ΠΑΣΟΚ για συνεργασία μετά την πλήρη ταύτισή του με το ΝΑΤΟ κατά την επιδρομή εναντίον της Γιουγκοσλαβίας και τη συντηρητική πολιτική του στο εσωτερικό), αλλά γιατί μια μακρά συζήτηση μέχρι το συνέδριο του Δεκεμβρίου γύρω από τα θέματα αυτά, σύγχυση θα προκαλούσε, παρά θετικές εντυπώσεις.

Οι προσπάθειες του προέδρου Νίκου Κωνσταντόπουλου για τη διαμόρφωση ενός συμβιβαστικού κειμένου θέσεων της ΚΠΕ προς το Συνέδριο ναυαγούσαν η μία μετά την άλλη. Η πλευρά των «28» της αποκαλούμενης «εκσυγχρονιστικής πτέρυγας», για να συναινέσει, έθετε ως όρο την αλλαγή προσανατολισμού και την εγκατάλειψη κάθε σκέψης για σύμπραξη – με τον έναν ή τον άλλον τρόπο – με ΚΚΕ και ΔΗΚΚΙ.

Και δεν ήταν τόσο η στάση αυτή, όσο η αγνόηση, κυρίως από την πτέρυγα αυτή, της επισήμανσής του: Δεν μπορεί κανείς να υποστηρίξει ότι δεν θέτει θέμα προέδρου και ταυτοχρόνως να αμφισβητεί ή ακόμα και (επί της ουσίας) να τον εγκαλεί για πολιτικές επιλογές και χειρισμούς, οι οποίοι στο κάτω της γραφής αποτελούν αποφάσεις των συλλογικών καθοδηγητικών οργάνων.

Σε μια στιγμή έκρηξης λοιπόν, πήρε μια κόλλα χαρτί, κάθησε στην άκρη του τραπεζιού και έγραψε την παραίτησή του. Σε στενό φίλο του, μάλιστα, εκμυστηρεύτηκε ότι θα τηλεφωνούσε και στον πρόεδρο της Βουλής Απόστολο Κακλαμάνη για να του εκφράσει την πρόθεσή του να παραιτηθεί και από τη βουλευτική έδρα του.

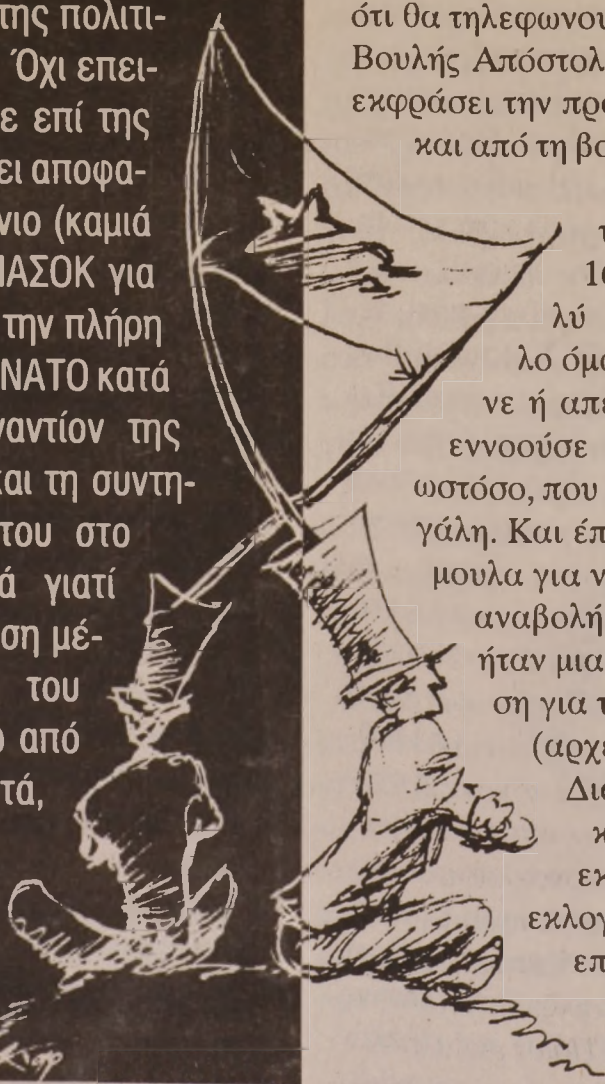
Γεγονός είναι ότι, εκείνο το Σαββατόβραδο της 16ης Οκτωβρίου, ήταν πολύ εκνευρισμένος. Αμφίβολο όμως είναι αν όλα όσα έκανε ή απειλούσε ότι θα κάνει, τα εννοούσε κιόλας. Η αναταραχή, ωστόσο, που δημιουργήθηκε, ήταν μεγάλη. Και έπρεπε να βρεθεί μια φόρμουλα για να ξεπεραστεί η κρίση. Η αναβολή του τακτικού συνεδρίου ήταν μια κάποια λύση. Η σύγκληση για το ίδιο χρονικό διάστημα (αρχές Δεκεμβρίου) του Διαρκούς Συνεδρίου, προκειμένου να εγκρίνει την εκλογική διακήρυξη και το εκλογικό πρόγραμμα, είναι επίσης μια καλή ευκαιρία να επιβεβαιωθούν ορισμένα πράγματα και κυρίως η πλήρης αντί-

θεση με το ΠΑΣΟΚ, με το οποίο δεν υπάρχει κανένα περιθώριο εκλογικής ή μεταεκλογικής σύμπραξης. Αυτό είναι το περιεχόμενο της απόφασης της συνόδου της Κεντρικής Πολιτικής Επιτροπής του Ιουνίου, και σ' αυτή τη βάση συμφωνήθηκε να ανταχθεί η εκλογική διακήρυξη.

Θα γίνει έτσι; Ενδεχομένως. Είναι προς απόδειξη αν η μάχη των τάσεων σταματήσει προς το παρόν. Κι όταν μιλάμε για τάσεις, εννοούμε όλες τις τάσεις, μια και έχουν μάθει να λειτουργούν ως κόμμα στο κόμμα – για την ακρίβεια σε ένα κόμμα που επιμένει να αυτοχαρακτηρίζεται «συνασπισμός». Εξάλλου, το εκλογικό πρόγραμμα ενός κόμματος έχει να κάνει κυρίως με τη στρατηγική του. Είναι δυνατόν να μη θέσει κάποιος μια διαφορετική από την κρατούσα άποψη για τις σχέσεις με τα άλλα κόμματα; Μάλλον δύσκολο. Το πρόβλημα, όμως, δεν είναι κυρίως εκεί. Είναι στην επιμονή που θα επιδείξει.

Εάν προκύψει τέτοιο ζήτημα –λένε οι επαίοντες– τόσο το καλύτερο. Θα ξεκαθαρίσουν τα πράγματα μια και καλή, καθώς δεν είναι δυνατόν το κόμμα να πάει στην εκλογική μάχη με αντιφατικές ή και αμφίσημες αποφάσεις. Αργότερα, πιθανόν στις αρχές του καλοκαιριού ή –το πιθανότερο– το επόμενο φθινόπωρο, όλοι οι λογαριασμοί θα ξεκαθαριστούν στο τακτικό συνέδριο.

Βεβαίως, πολλά θα εξαρτηθούν από την έκβαση της εκλογικής μάχης του Μαρτίου. Για την οποία ο ΣΥΝ δεν ξεκινά με τις καλύτερες προϋποθέσεις. Η εσωκομματική διαμάχη και η απώλεια προσανατολισμού ήδη έχουν τις επιπτώσεις τους στις διαθέσεις του εκλογικού σώματος. Το πρώτο ανησυχητικό δείγμα καταγράφηκε στις δημοτικές εκλογές του 1998. Τα αποτελέσματα δεν ήταν τα αναμενόμενα, με πιο απογοητευτικό αυτό της Αθήνας. Το κόμμα, δέσμιο των εσωκομματικών ισορροπιών, ακροβατούσε μεταξύ της αντικυβερνητικής ρητορείας και της έμπρακτης συνεργασίας με το ΠΑΣΟΚ στο Δήμο Αθηναίων. Δεύτερο δείγμα πήρε στις ευρωεκλογές του Ιουνίου. Μπορεί το ποσοστό του να πλησίασε αρκετά αυτό των βουλευτικών εκλογών του 1996, αλλά για ευρωεκλογές, όπου η ψήφος είναι χαλαρή, καθό-

λου ικανοποιητικό. Οι δημοσκοπήσεις που ακολούθησαν αποδεικνύουν ότι το πρόβλημα παραμένει.

Τον Μάρτιο τα πράγματα δεν θα είναι καθόλου εύκολα. Η πόλωση έχει αρχίσει από τώρα. Η κόντρα για τους κουλοχέρηδες δεν είναι παρά η αρχή. Τα δυο μεγάλα κόμματα θα προσπαθήσουν να εκμεταλλευτούν κάθε σπιθαμή χώρου που θα αφήσουν ακάλυπτο τα μικρότερα. Και βεβαίως θα επωφεληθούν από ασάφειες στις κατευθύνσεις και τις επιλογές τους. Οι πο-

λίτες έλκονται από τις καθαρές εξηγήσεις και απεχθάνονται όσους δεν έχουν στόχους ή πιστεύουν ότι μπορούν να τους κοροϊδέψουν. Το συναίσθημα έπεται.

Ο Συνασπισμός βρίσκεται σε κρίσιμο σταυροδρόμι. Έρχεται η ώρα να αποδείξει αν είναι απαραίτητος ή όχι. Για να εξηγούμαστε: Έτσι όπως είναι σήμερα, δεν είναι απαραίτητος. Ο Νίκος Κωνσταντόπουλος και μερικά ακόμη στελέχη που μετριούνται στα δάχτυλα του ενός χεριού δεν είναι δυνατόν να σώσουν εις αεί την κατά-

σταση. Έχουν, ωστόσο, την ευκαιρία να χαράξουν μια νέα προοπτική. Σ' αυτή την ευκαιρία ορισμένοι ορκίζονται. Άλλοι, απλώς θέλουν να την προσπεράσουν. Ένα ανεκτό εκλογικό αποτέλεσμα θα τους δώσει μια παράταση περίπου 4 χρόνων. Και μέσα σ' αυτό το διάστημα θα κινηθούν βάσει της γνωστής στρατηγικής «βλέποντας και κάνοντας». Μέχρι την τελευταία σύνοδο της ΚΠΕ ο ΣΥΝ έδειχνε να μην κινδυνεύει. Μόνος του φρόντισε να μεταδώσει μηνύματα ανησυχίας.

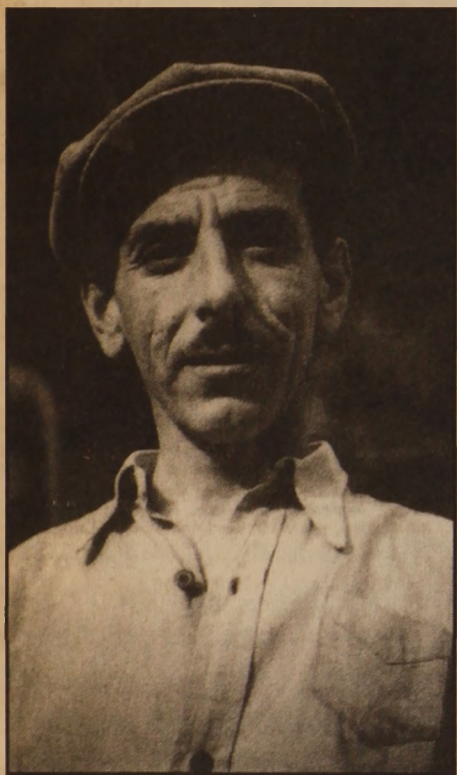
Ένα άγνωστο ιστορικό κείμενο του Γενικού Γραμματέα του ΕΑΜ

ΘΑΝΑΣΗΣ ΧΑΤΖΗΣ

Οι ρίζες της Εθνικής Αντίστασης

Προλεγόμενα στη

Νικηφόρα επανάσταση που χάθηκε

Μια χρυσή παρακαταθήκη που άφησε στις νεότερες γενιές ο Θανάσης Χατζής λίγο πριν το θάνατό του, το 1982, και παραδίνεται τώρα στη δημοσιότητα.

• Το προοδευτικό κίνημα στις συνθήκες του Μεσοπολέμου • Η δυναμική εμφάνιση του Ζαχαριάδη και ο παραμερισμός του Ασημίδα • Η δικτατορία του Μεταξά και τα αστικά κόμματα • Πώς έφτιαξε ο Μανιαδάκης το δεύτερο «ΚΚΕ» • Πώς κυκλοφορούσε ο «Ριζοσπάστης» της Ασφάλειας • Μια φούχτα κομμουνιστές θα ανασυγκροτήσουν το ΚΚΕ μέσα από τα συντρίμια του • Ποιοι ήταν αυτοί; • Ποιοι ήταν οι πρώτοι θεμελιωτές του μεγάλου απελευθερωτικού αγώνα; • Ποιοι αποστήθιζαν και «κυκλοφορούσαν» το Ανοιχτό Γράμμα του Ζαχαριάδη στις γραμμές του Αλβανικού Μετώπου; • Ένα θαύμα γεννιέται: το ΕΑΜ • Μια ασύλληπτη διαδρομή, μια «πορεία μέσα στη θύελλα», όπως την έζησε και την αφηγείται ο Θανάσης Χατζής, ο θρυλικός γραμματέας του ΕΑΜ • Ένας θησαυρός από πληροφορίες, στοιχεία, ντοκουμέντα και εκτιμήσεις για το επαναστατικό κίνημα στην Ελλάδα, που θ' αποτελέσουν νέο θεμέλιο για τη σύγχρονη ιστοριογραφία.

Εκδόσεις φιλίστωρ
Θεμιστοκλέους 31 • 106 77 Αθήνα
Τηλ. 3818457 - 3824284

Παραγγελίες - διανομή
Διακίνηση Βιβλίου
Γραβιάς 9-13 - Τηλ. 3807689

Από το φλογερό Μεσοπόλεμο στο πρώτο σάλπισμα του απελευθερωτικού αγώνα

Αι Αθήναι είχαν μαραθεί

της Ελένης Βερυκίου

Φθινόπωρο του '99 και μια καινούργια διάγνωση απλώνεται πάνω από την μεγάλη ασθενή. Εκτός από τα χρόνια άσθματα και τα αγγειακά, νάτη και η οστεοπόρωση. Τσιμεντένιες ενέσεις, νέα υλικά κουράζουν παλιές υπαρκτικές κρίσεις, και όλα δείχνουν με λύσσα το υπεράνω πάσης υποψίας λατρεμένο αθηναϊκό τσιμέντο.

Κυρίες και κύριοι, αποτύχαμε... Όχι μόνο ιδεολογικά, αναπνευστικά ή πολεοδομικά όπως μέχρι τώρα πιστεύαμε, αλλά και ως προς την ιστορική μας ταυτότητα. Γιατί εκεί που η σίγουρη εποχή μας, βεβαιωμένη ως καθαρή και αυτοτελής εποχή του τσιμέντου, μας ανακούφιζε από άλλες έμμονες ιδεολογικές συγχύσεις του τύπου ανήκουμε στην Ανατολή ή τη Δύση, τώρα δυστυχώς, τζίφος, λέει, το υλικό. Ψάθυρος σαν να λέμε ψίθυρος, μ' ένα ψιτ απ' τα βαθιά πέφτει, γίνεται κονιορτός όπως ακριβώς η κιμωλία: το λεκανοπέδιο με την κιμωλία. Κατάλληλο, όμως, να γεμίζει με τα ευκλείη του τρίμματα, τα μεμουάρ των μεγάλων της ανδρών και των μικρών της ηρώων.

Αυτά δεν είναι εύκολα πράγματα για την ψυχή μιας τέτοιας πόλης. Γιατί ως προς το υλικό κομμάτι να γίνει, αλλά αι Αθήναι είναι μια πανανθρώπινη ιδέα και φυσικά από αρχαιολογικών χρόνων μια Πόλις-Κράτος και μάλιστα όχι όποιο κι όποιο κράτος, αλλά ένα κράτος ναα... που χωρίς αυτό είναι γεγονός, ούτε οι λίγο πιο απομακρυσμένες φυλές των Λιοσίων και του Μενιδίου δεν τα κατάφεραν, ευτυχώς, να μοιράσουν ψωμί ή σηνές στον σεισμοπαθή Δήμο τους καθώς έπρεπε. Και χίλιες φορές ευτυχώς που δεν τα κατάφεραν, παρ' όλες τις αποσχιστικές προσπάθειες με κείνες τις περιώνυμες πραγματικά «αρμοδιότητες στην τοπική αυτοδιοίκηση», τα διάφορα ΔΗΠΕΘΕ κ.λπ. που λίγο έλειψε να καταστήσουν το σοσιαλισμό υπεύθυνο για αλλοιώσεις του χαρακτήρα μιας πόλης και μιας παράδοσης αιώνων.

Όχι φυσικά ότι μπόρεσαν να αποσοβηθούν απολύτως όλες οι αλλαγές. Γιατί από την δροσερή ακόμη εποχή του Αδριανού με τα υδραγωγεία, τους ποταμούς και τις διάφορες κρίνες αι Αθήναι πέρασαν πολλές υποδουλώσεις και κλιματολογικές μεταβολές, ώσπου να καταλήξουν σε μια εποχή εθνικής ανεξαρτησίας και μεγάλης ξηρασίας ύστερα από επίμονα εγγειοβελτιωτικά και κυρίως αποστραγγιστικά έργα, που έκαναν πραγματικότητα τη μεγάλη ιδέα ενός καινοφανούς παραρεμάτιου πολιτισμού 144 ενωμένων εργοστασίων επίπλου, βιομηχανιών, βιοτεχνιών, ηνωμένων σκυλαδικών, βουλκανιζατέρ και σπιτιών. Έτσι, χωρίς ένα σουξέ όπως εκείνο το "The rivers of Babylon" χωρίς πλωτούς ποταμούς και

γκάφη και χωρίς αστούς, εμπειρίες που γνώρισαν πάνω-κάτω όλες οι παραδουνάβιες πόλεις, ή πόλεις με έναν Σηκουάνα ή έναν Τάμεση, την περίοδο αυτή της ξηρασίας διακόπτει ένα όλο και πιο πυκνό κύμα ελληνικών μουσώνων με τους ορμητικούς παραποτάμους παραοικονομία, παρακράτος, παραοικοδομή κ.λπ., τα γνωστά σε όλους μας floods.

Στην πόλη δεσπόζουν από αρχαιοτάτων χρόνων οι δύο ξακουστοί ρυθμοί, ο Ιωνικός και ο Δωρικός, οι οποίοι επηρέασαν όλον τον πολιτισμένο και απολίτιστο κόσμο αλλά είναι και αποτυπωμένοι σ' όλες τις εκφράσεις της σύγχρονης ζωής της πόλης: κτίρια, ασάκια, πλακίδια και άλλα είδη υγιεινής, υπομνηστές, λογοτεχνικά έργα, παιδεία και πολύ πετυχημένη reproduction σε σύγχρονο πνεύμα, στο οποίο μάλιστα αυτή προκάλεσε βαριές κρανιοεγκεφαλικές κακώσεις. Αλλά και οι σύγχρονοι Αθηναίοι ανέπτυξαν τον δικό τους, ξεχωριστό ρυθμό που επηρέασε όλη την υπόλοιπη Ελλάδα και κυρίως όλα τα υπόλοιπα κλεινά. Ο ρυθμός αυτός, που είναι επίσης ξακουστός, ονομάζεται Εξοντωτικός και ορόσημο στη σύλληψή του είναι η αθηναϊκή πολυκατοικία, η Vegetarian, η οποία πέρασε δύο κύριες φάσεις: α. πολυκατοικία μετά ταράτσας και υπογείου, περίοδος γνωστή ως «Υπογείας» με πολλές επίσης διάσημες τάσεις που φθάσαν μέχρι τις μέρες μας. Εμπνευστής της γλυμπίας ομορφιάς εκλιπών, που ήταν κατά της ένωσης των προλεταρίων αλλά υπέρ αυτής των τσιμινιέρων, γνωστός και ως νεφελοσυνάχτης και β. πολυκατοικία μετά ταράτσας και πιλοτής. Την πρόσοψη των κτιρίων αυτού του Εξοντωτικού ρυθμού κοσμεί ζωφόρος με θέματα παρμένα από την χαρούμενη καθημερινή ζωή και σχολή συνήθως του θέρους, όπως: Ορφείας και Ευρυδίκη τρώγοντας πίτσα (του Γλουπ), εσώρουχα Ατθίς (λεπτομέρεια, μικρό παιδί θρηνόν), Επίρος ρονρονίζων, Ίων και Μπίλυ τρώγοντας Chinese, Video Art: Εσμεράλδα, Τάσιπινος Λιγκ. Τα κατώτερα τμήματα απεικονίζουν μια ατέλειωτη νεκρή φύση.

Παρ' όλη, όμως, τη θεϊκή της προέλευση, η Υπογείας υπήρξε θύμα μεγάλων αντιδράσεων, υπονομεύσεων, γκρίνιας, κοπετών από μεγάλη μερίδα του κοινωνικού συνόλου, γνωστή ως προοδευτική που λάτρευε τις πιλοτές. Κι έτσι, από το μυριανάθεμα και τη βαριά κατάρα και μέσα από την απροσδόκητη και καταλυτική παρέμβαση του θεού Εγκέλαδου που είναι κορακίστικο του Ελλάδου, υποκοριστικό Άκης μιας και μπήκε σε κάθε αθηναϊκό σπίτι, τον οποίο λάδωνε η Αθηνά για να μη χτυπά, που πήρε το

κλαδί ελιάς του 2004, που έδωσε το λάδι που θ' ανάψει το φτιλί και ντίλι ντίλι το κονδύλι, η γης αναταράχτηκε κι ο Κωνσταντής εβγήκε. «Φοβούμαι σ', αδερφάκι μου, και λιβανιές μυρίζεις» του λέει η Αθηνά μαζί του έφιππη στο άλογό του (τα δύο αδέρφια είχαν συνδέσει άρρηκτα τη ζωή τους με την Πόλη-Κράτος) και η οποία σαν ειδωλολάτρισσα δεν ήξερε από λιβάνια, λιβανωτούς και εγκάθετους. «Να μη φοβάσαι, αδερφή, αλλά θέλω να πάρω το αίμα μου πίσω, τουλάχιστον για τις πιλοτές αν όχι για ΕΟΚ και ΝΑΤΟ» της απαντά αυτός σε ελεύθερο λιμπρέτο. Ήταν εξάλλου η στιγμή που περνούσαν μπροστά από ονομαστό Μέγαρο, μια Ποικίλη Στοά με Τέκτονες σε σχήμα φιόγκου-γόρδιου, τους οποίους ούτε ο Άκης μπορεί να ξεμπλέξει αν και κατά καιρούς λίγο βροχερούς, λίγο προεκλογικούς βγαίνουν πεντακάθαρα, λέει, χέρια για να κόψουν κάτι ήδη κουλά. Τότε, ένα δάκρυ κύλησε από τα μάτια καθώς τραγούδησε τον εθνικό ύμνο και ένα αγαπημένο του νοσταλγικό τραγούδι «Ένας φίλος ήρθ' απόψε απ' τα παλιά». «Α, ώστε άκουσες, Κωνσταντάκη μου, τι είπαν τα πουλάκια»; Σ.τ.μ. για όσους δεν κατανοούν τη δημώδη ποίηση: Πουλάκια είναι πουλιά που ζουν σε πράσινο κυρίως φόντο, όπως ΥΠΕΧΩΔΕ, Λαλιώτης που λαλούν μαζί με πολλούς κοκόρους και έτσι αργεί: α. να ξημερώσει β. να γίνει η γέφυρα Ρίου-Αντιρρίου, το γιοφύρι της Άρτας, το Μετρό, και άλλα σύγχρονα και παλαιότερα έργα και τα οποία πουλάκια ανακήρυξαν την Αθήνα σειсмоγενή περιοχή και τις πιλοτές –με κατεβασμένα τα μάτια είναι αλήθεια– ακατάλληλες. Ο πιο αδικημένος πλέον βρικόλακας του χρυσού αιώνας Του, κυκλοφορεί και τις μονές και τις ζυγές βραδιές παρά τις συνεχείς μετακινήσεις του μετροπόντικα και του Άκη τις ημέρες αυτές, ώστε συγκεκριμένοι αθηναίοι πολίτες, ξέρουν αυτοί ποιοι, θα χρειαστούν το έτσι κι αλλιώς απαραίτητο, αλλά αχρείαστο να είναι, ορθοπεδικό κολάρο για το λαιμό –πάντα στο γύψο αυτή η ράτσα– εκτός από τα συνήθη πλέον για όλους είδη ύπνου δηλαδή νυχτική, σφυρίχτρα, κοκαλάκι για τον ελβετό σκύλο, βάλιουμ και βατραχοπέδιλα, αξεσουάρ κι αυτό αναγκαίο από τότε που οι κάτοικοι ανέπτυξαν βράγχια.

Γιατί με το πέρασμα των αιώνων απ' όλα τα στοιχεία της φύσης, ο αέρας έγινε ένα αδιάφορο μετεωρολογικό φαινόμενο για τους κατοίκους της. Στοιχείο όμως πολύτιμο ακόμη για φούσκες, με τις οποίες παίζουν Αθηναίοι σε τραγικό βαθμό με κίνδυνο να βγάλουν μαγουλάδες, σε τραγικό επίσης σημείο της πόλης τους στο οποίο εισρέουν με

όλο τους το είναι πολυπληθείς Έλληνες απ' όλα τα σημεία της χώρας και αν δεν ήταν οι πολύ βαθιές ρίζες της ιστορίας μας θα είχαμε πετάξει. Έτσι το μόνο ενδιαφέρον επικεντρώνεται στον ψυχρό αέρα που φυσούν πολυπληθείς Εσκιμώοι εσωτερικού χώρου, για τυχερούς που τους φουντώνουν μ' έναν απαράμιλλο ανά τον κόσμο ζήλο για βρογχοπνευμονίες αλλά και για ανθρώπινες συνθήκες ζωής.

Αλλά και διάσημες φράσεις –φετίχ του λεκανοπεδίου όπως... και ο «υδράργυρος ανέβηκε» ή τα «όρια της ατμοσφαιρικής ρύπανσης», υποχωρούν μέσα σε μια αιφνίδια παρακμή, ενώ η φράση που χτυπά στις καρδιές των Αθηναίων είναι «της κλίμακος Ρίχτερ». Εξάλλου στην Αθήνα είναι που όλα χτυπούν πολύ δυνατά, όπως η καρδιά της Ελλάδος, η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση, βέβαια ο Άκης, η 17 Νοέμβρη κ.ά.

Αντιπροσωπεία της τελευταίας, μαζί με πλήθος κόσμου, θα παρευρεθεί σε μεγάλο φεστιβάλ ανιάτων στην Πνύκα, όπου θα εκφωνήσει λόγο το πιο λαμπρό παιδί που έβγαλε ποτέ το Αρκάνσω – κλίνεται κατά το Βασίλω, θηλυκό του Μπίλ. Η εν λόγω αντιπροσωπεία, απαρτίζεται από έναν λεκέ αίματος και μία τρίχα, διάσημα μέλη 30 χρόνων, που θα έχουν ιδιαιτέρως φροντισθεί για την περίσταση-αιμοκάθαρση (στάιλις, υπουργείο Δημοσίας Τάξεως, ανανεωμένο ύστερα από τα νέα μαθήματα εις ΗΠΑ), κουαφύρ (Ζωρζ). Επειδή όμως αναμένεται κατά την συγκεκριμένη εκφώνηση να σηκωθούν και οι υπόλοιπες τρίχες των Αθηναίων και άλλων βαλκανικών λαών και μάλιστα κάγκελο, επιπλέον προβλήματα θα προκύψουν δίπλα σε αυτά της νέας φυλής των σκηνιτών, λόγω της ήδη αυξημένης πυκνότητας των κιγκλιδωμάτων στην ιστορική πόλη.

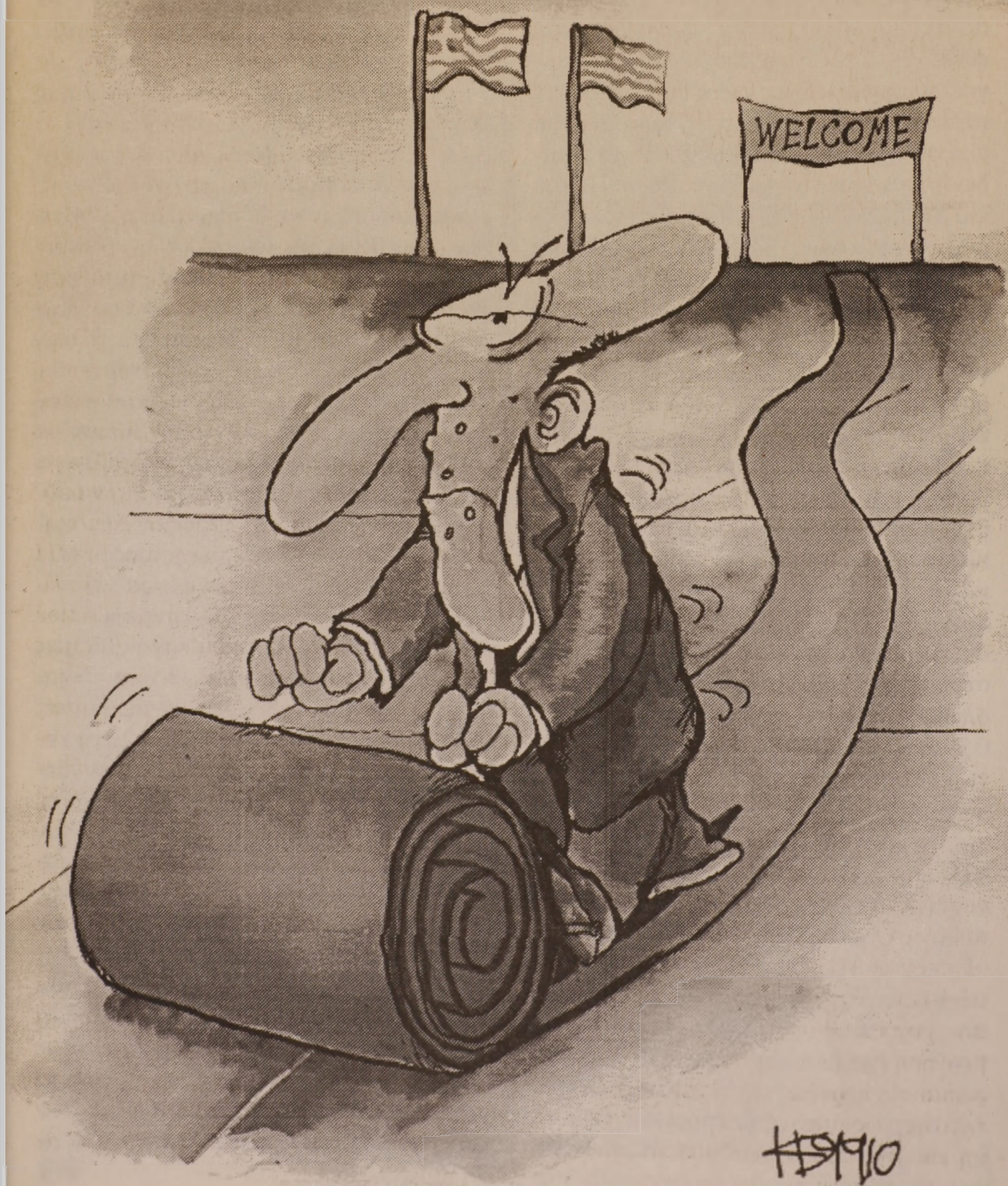
Όμως ο επιτάφιος λόγος –όπως και ο Περικλής– ανήκουν οριστικά σ' αυτήν, άσχετα με το τι της έχει συμβεί και με το τι ακόμη πρόκειται να της συμβεί. Και πάντα πριν απ' αυτόν κάνουμε ενός λεπτού σιγή. Ενός λεπτού σιγή για τους ηρωικούς ζωντανούς που επέζησαν της «πολυτελούς» γκαρσονιέρας, του ακάλυπτου και του δακτυλίου, της Κάνιγγος δύο το μεσημέρι, της Κυριακής με το ψητό αρνί, της Δευτέρας με τον ωμό Μικρούτσικο. Ενός λεπτού σιγή, για τα δύο κινέζικα βάζα στην Κυψέλη, τον συνταξιούχο στο μπαλκόνι του πρώτου, το δίσκο με τον Φασιανό, το διαμπερές δυνάρι στα Πατήσια, την Αυτού Μεγαλειότητά Του τον Λουί τον 15ο, τον ρέιβερ στο Παγκράτι, το ακίνητο βλέμμα, το ακινητοποιημένο τρόλεϊ, τον έρωτα στα 65 τετραγωνικά, την μικρή Μαρία του ισογείου...

Τα καλωσορίσματα στον Κλίντον

του Παρατηρητή

Στις 13-15 Νοεμβρίου αναμένεται (εκτός απροόπτου...) στην Αθήνα ο αμερικανός πρόεδρος Ουίλλιαμ Κλίντον. Η αναγγελία της επίσκεψής του έχει προκαλέσει αντιδράσεις σε μεγάλο μέρος της κοινής γνώμης, αλλά και προβληματισμό στην κυβέρνηση και την αμερικανική πλευρά. Η επίσκεψη πραγματοποιείται μόλις λίγους μήνες μετά την νατοϊκή επιδρομή κατά της Γιουγκοσλαβίας, που είχε συναντήσει την καθολική αποδοκιμασία του ελληνικού λαού (95% κατά), αλλά και σε μία περίοδο παρατεταμένων εκκρεμοτήτων γύρω από το Κυπριακό και τα ελληνοτουρκικά.

Ο Κλίντον αρχικά επρόκειτο να έλθει στην Αθήνα μετά τη μετάβασή του στην Κωνσταντινούπολη, που στις 18-20 Νοεμβρίου θα συμμετάσχει στη Σύνοδο Κορυφής των χωρών-μελών του ΟΑΦΓ. Το πρόγραμμα τροποποιήθηκε, διότι κρίθηκε σκόπιμο ο αμερικανός Πρόεδρος να έχει συναντηθεί νωρίτερα με τους πρωθυπουργούς στην Αθήνα και την Άγκυρα, ώστε στο περιθώριο της Συνόδου του ΟΑΣΕ να συναντηθεί από κοινού μαζί τους και να ανακοινώσουν κάθετα «βήματα» στο διμερές πεδίο.

Η ΕΠΙΣΚΕΨΗ ΜΠΟΥΣ

Η τελευταία επίσκεψη αμερικανού προέδρου στην Ελλάδα ήταν εκείνη του Τζωρτζ Μπους, το 1991. Ήταν η εποχή της αμερικανικής παντοδυναμίας, καθώς μόλις δύο χρόνια πριν είχε καταρρεύσει το ανατολικό μπλοκ και μόλις λίγους μήνες πριν οι ΗΠΑ είχαν επιστρατεύσει, με τη συναίνεση και της πνεούσης τα λoίσθια ΕΣΣΔ, κατά του Ιράκ και είχαν πετύχει, με μεγάλη συναίνεση, το ρόλο του παγκόσμιου χωροφύλακα. Η Ελλάδα ζούσε τις μέρες του... «μακεδονικού αγώνα».

Παρ' όλα αυτά, ο Μπους έγινε δεκτός από τον τότε πρωθυπουργό κ. Μητσοτάκη μέσα σε ένα κλίμα δρακόντειων αστυνομικών μέτρων. Η μέχρι προ ολίγων κυβερνητική αριστερά δεν αποτόλμησε αξιόλογες κινητοποιήσεις και η ανάμνηση της επίσκεψης περιορίζεται στην ομιλία του Μπους στη Βουλή, στα ξηροτήγανα που του πρόσφερε η Μαρίκα Μητσοτάκη στα Χανιά και στην κυκλοφοριακή συμφόρηση που προκάλεσαν τα μέτρα απαγορεύσεων

τον ευρύτερο δακτύλιο της Αθήνας.

Τότε, ο Μπους είχε υποσχεθεί ταχεία επίλυση του Κυπριακού, είχε προβάλει το πορικό προηγούμενο της συνεννόησης Μενιζέλου-Ατατούρκ και είχε υποσχεθεί μερικανικές επενδύσεις στην Ελλάδα. Το Κυπριακό, όπως και η συνεννόηση για το Αιγαίο, βυθίστηκαν λίγο αργότερα στους χάρτες που ξετύλιξε ο τότε τούρκος πρωθυπουργός Μ. Γιλμάζ στη συνάντησή του με την κ. Μητσοτάκη στο Παρίσι. Στην Άγκυρα ισχυρά κέντρα δεν ήθελαν την ελληνοτουρκική εξομάλυνση, την οποία φαίνεται να πρεσβεύει ο τότε πρόεδρος Τ. Νταλ. Το προηγούμενο Βενιζέλου-Ατατούρκ δεν επανελήφθη.

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΚΛΙΝΤΟΝ

Η επίσκεψη Μπους σηματοδοτούσε, όμως, την σταδιακή αναθέρμανση των ελληνο-αμερικανικών σχέσεων, που σε συμβολικό επίπεδο είχαν δοκιμαστεί από την σφαιρική αντιαμερικανική ρητορεία του Α. Παπανδρέου. Στην ατζέντα των συνομιλιών πήκε για πρώτη φορά το θέμα της τρομοκρατίας. Άλλωστε ο κ. Μητσοτάκης είχε προτίσει να ικανοποιήσει το σχετικό αμερικανικό αίτημα με την επίσκεψή του στον Λευκό Οίκο, όπου τον συνόδευε και η Ντόνα Μπακογιάννη, με την επιπλέον ιδιότητα του συγγενούς θύματος της τρομοκρατίας.

Η άνοδος του Μπιλ Κλίντον συνέπεσε με την τρίτη τετραετία Παπανδρέου, ο οποίος τώρα, για πρώτη φορά, γίνεται δεκτός στο Λευκό Οίκο με τη νέα σύζυγό του, Δήμητρα Λιάνη, για την οποία *Το Βήμα* είχε γράψει ότι εντυπωσίασε με την πνευματική καλλιέργειά της τη Χίλαρι Κλίντον! Χρόνια αργότερα, βεβαίως, όχι η κ. Λιάνη αλλά η κ. Μάργκαρετ Παπανδρέου θα προστρέξει σε συμπαράσταση προς την κ. Κλίντον με την κοινή ιδιότητα της απατημένης συζύγου).

Ο Κλίντον, προσβλέποντας στην ψήφο και τα χρήματα του ελληνοαμερικανικού κόμπι, δεσμεύθηκε με τη σειρά του ότι θα ασχοληθεί προσωπικά με την επίλυση του Κυπριακού. Στο μεταξύ, όμως, προέκυψε η κρίση στα Ίμια (Φεβρουάριος 1996) και ο αμερικανικός παράγων ενεργοποιήθηκε για την αποφυγή της θερμής ελληνοτουρκικής αναμέτρησης, δηλαδή κινήθηκε στο πλαίσιο του πάγιου αμερικανικού δόγματος της «ελεγχόμενης κρίσης». Ο νυν πρωθυπουργός Κ. Σημίτης έδωσε τα διαπιστευτήριά του στον υπερατλαντικό προστάτη με τη γνωστή φράση του κατά τη συζήτηση της ψήφου εμπιστοσύ-

νης στη Βουλή, μετά τα Ίμια: «Ευχαριστούμε τον αμερικανό πρόεδρο κ. Κλίντον». Το Πάσχα του 1996 ο κ. Σημίτης έγινε δεκτός στον Λευκό Οίκο, όπου ανέπτυξε την τακτική της «βήμα-βήμα προσέγγισης» με την Τουρκία και υπήρχε γενική συμφωνία στην κατεύθυνση προσφυγής στο Δικαστήριο της Χάγης για το «πακέτο» των προβλημάτων του Αιγαίου, τα οποία η Ελλάδα αναγνώριζε στο εξής ένα: την υφαλοκρηπίδα. Έκτοτε οι ελληνοαμε-

Οι επισκέψεις αμερικανών προέδρων στην Αθήνα ή των ελλήνων πρωθυπουργών στην Ουάσιγκτον έμειναν παροιμιώδεις είτε για τα ξηροτήγανα είτε για την επίδειξη της απαστράπτουσας προσωπικότητας της κ. Λιάνη.

ρικανικές επαφές πύκνωσαν, ο νέος υπουργός αναπληρωτής Γ.Α. Παπανδρέου υπήρξε το πρόσωπο που αποκαθιστούσε μία μονιμότερη σχέση εμπιστοσύνης με τις ΗΠΑ, ενώ ο υπουργός Εξωτερικών Θ. Πάγκαλος, με την ιδιόρρυθμη συμπεριφορά του, χωρίς να αμφισβητεί το πλαίσιο των ελληνοαμερικανικών σχέσεων έστησε «καβγά» με την ομόλογό του Μαντλίν Ολμπράιτ. Η αναβάθμιση του κ. Παπανδρέου συνέπεσε προς την αρμονική σχέση της Αθήνας με την Ουάσιγκτον κατά την πρόσφατη νατοϊκή επίθεση κατά της Γιουγκοσλαβίας.

ΤΑ ΒΗΜΑΤΑ ΕΝ ΟΨΕΙ ΕΛΣΙΝΚΙ

Η ατζέντα της επίσκεψης Κλίντον περιλαμβάνει, κυρίως, τρία θέματα: α) το Κυπριακό, β) τα ελληνοτουρκικά, γ) το θέμα της τρομοκρατίας.

Η επίσκεψη γίνεται λίγους μήνες πριν από την ευρωπαϊκή Σύνοδο Κορυφής στο Ελσίνκι, όπου οι μεγάλες ευρωπαϊκές χώρες και, κυρίως, οι ΗΠΑ πιέζουν να απονεμηθεί στην Τουρκία το καθεστώς (με κάποιον τρόπο...) της υπό ένταξη χώρας. Η ελληνική κυβέρνηση έχει δηλώσει ότι είναι υπέρ της ευρωπαϊκής πορείας της γείτονας, θέλει να της αναγνωριστεί «ουσιαστική κι όχι εικονική υποψηφιότητα» και ζητεί να κάνει κά-

ποιο βήμα καλής θέλησης η Τουρκία.

Εάν πιστέψουμε την εργώδη δραστηριότητα των απεσταλμένων του Κλίντον (οιονεί προπομπών...) στην περιοχή, τότε δύο «βήματα» είναι διατεθειμένη να κάνει η Άγκυρα: α) να επιτρέψει την επαναλειτουργία της Θεολογικής Σχολής της Χάλκης, αν όχι με το προηγούμενο καθεστώς της υπό τον πατριάρχη πλήρους αυτοδιοίκησης, τουλάχιστον ως τμήμα του Πανεπιστημίου Κωνσταντινούπολης. Η προοπτική αυτή φαίνεται να αντιμετωπίζεται από την Αθήνα ως αναγκαίο «φύλλο συκής» για την απελευθέρωση των ευρωτουρκικών και, β) να πραγματοποιηθεί ο διάλογος μεταξύ Κληρίδη-Ντενκτάς, χωρίς να έχει κριθεί η ουσία της λύσης του Κυπριακού. Επ' αυτών η Ελλάδα ζητεί να αποσυνδεθεί η πορεία ένταξης της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση από την επίλυση του Κυπριακού. Την πραγματοποίηση των διακοινοτικών συνομιλιών έχει υποδείξει η διεθνής συνάντηση Ε8, τον Ιούνιο.

ΤΑ ΠΕΡΙ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΩΣ ΟΧΗΜΑ...

Το θέμα της τρομοκρατίας λειτουργεί, εδώ και δέκα χρόνια, ως μοχλός επίλυσης των ελληνοτουρκικών θεμάτων. Οι ΗΠΑ εντάσσουν στο θέμα αυτό τη δραστηριότητα του ΡΚΚ. Βεβαίως ο ένοπλος αγώνας του ΡΚΚ έχει τελειώσει, κι ο ηγέτης του, φυλακισμένος και καταδικασμένος, έχει επεξεργαστεί τη νόμιμη διεκδίκηση των πολιτιστικών δικαιωμάτων του κουρδικού λαού, που συνδυάζεται με την πίεση για τον εκδημοκρατισμό της Τουρκίας. Τώρα η Άγκυρα δεν έχει προσχήματα για να αρνηθεί το δημοκρατικό άνοιγμα. Δεν υφίσταται η ένοπλη απειλή των Κούρδων. Η πρόσφατη δολοφονία, όμως, του κεμαλιστή δημοσιογράφου και ακαδημαϊκού Αχμέτ Τανέ Κισλαλί δημιουργεί βάσιμες υποψίες ότι ενεργοποιείται το παρακράτος για να ενοχοποιηθούν οι ισλαμιστές και να δικαιολογηθεί η παράταση του καθεστώτος «εσωτερικού εχθρού» στη γείτονα. Κάποιες πληροφορίες του τουρκικού Τύπου, που εμφανίζουν τον δολοφόνο του Κισλαλί να καταφεύγει στη Χίο, είναι πιθανόν να προσδώσουν άλλη διάσταση στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, αναλόγως της ελληνικής στάσης στο Ελσίνκι...

Παρά την ουσιαστική διάλυση του ένοπλου ΡΚΚ, η αμερικανική πλευρά πιέζει την Ελλάδα να ανακηρύξει την οργάνωση ως τρομοκρατική. Στην ουσία, πρόκειται για αξίωση να ευθυγραμμισθεί η Ελλάδα με την αμερικανική τακτική, σύμφωνα με

την οποία οποιοδήποτε εθνικοαπελευθερωτικό κίνημα εκφεύγει των αμερικανικών προδιαγραφών αποκηρύσσεται ως τρομοκρατικό.

Η αμερικανική πλευρά υποψιάζεται μία υπόγεια διασύνδεση μεταξύ κύκλων του ΡΚΚ και της «17N», τόσο αορίστως όσο προ δεκαετίας υποστήριζε την υποκίνηση της «17N» από την «Στάζι». Η αμερικανική πλευρά ζητεί αυταρχική νομοθετική ρύθμιση (περίπου την ψήφιση «τρομονόμου»...) και, κυρίως, πολιτική μαζικής αντιμετώπισης της τρομοκρατίας, διότι η CIA εκτιμά πως η ελληνική κοινή γνώμη δεν είναι διατεθειμένη να δεχθεί «αντι-τρομοκρατική σταυροφορία». Στην ουσία, λοιπόν, και οι περί τρομοκρατίας αξιώσεις των ΗΠΑ αποσκοπούν στην αλλοίωση του δημοκρατικού κλίματος στη χώρα μας.

ΕΝΩΤΙΚΗ ΚΙΝΗΤΟΠΟΙΗΣΗ

Από τις συνομιλίες δεν είναι δυνατό να λείπει η επισκόπηση των βαλκανικών εξελίξεων. Ήδη ο επίτιμος πρόεδρος της Ν.Δ. κ. Μητσοτάκης, με δήλωσή του, ζήτησε από τον κ. Σημίτη να θέσει το θέμα του Κοσσυφοπεδίου, την «εθνοκάθαρση εις βάρος των Σέρβων», διότι διαφορετικά «όλα δουλεύουν για τη Μεγάλη Αλβανία». Άλλωστε η εξέλιξη στο Κοσσυφοπέδιο προοιωνίζεται νέα κρίση, καθώς η εθνοκάθαρση κατά των Σέρβων δεν επιτρέπει την αισιοδοξία της σταθερότητας...

Βεβαίως, ο κ. Σημίτης αναμένεται να κινηθεί εντός των πλαισίων της κατανόησης που επέδειξε στην αμερικανική υπερδύναμη κατά την εξέλιξη του πολέμου. Άλλωστε η κυβέρνηση απροσχημάτιστα συμμετέχει

στη συνέχιση του πολέμου με οικονομικά και πολιτικά μέσα κατά του Βελιγραδίου.

Υπάρχει, όμως, και το 95% του ελληνικού λαού. Αυτό θα υποδεχθεί τον πρόεδρο Κλίντον, όπως του αρμόζει. Οι διοργανωτές του επίσημου προγράμματος προβληματίζονται αν ο Κλίντον θα μιλήσει στη Βουλή των Ελλήνων. Θεωρούν πιθανές σποραδικές αντιδράσεις βουλευτών, ίσως κάτι πιο συγκροτημένο από την αριστερά. Άλλωστε αυτός ο Πρόεδρος έχει ταλαιπωρήσει, με

**Οι μνήμες της αμερικανικής
στήριξης προς τη δικτατορία
και το κυπριακό δράμα
παραμένουν χαίνουσες πληγές.
Και η γιουγκοσλαβική κρίση
επανακαλλιέργησε την αντίθεση
των ελλήνων πολιτών
στην αμερικανική πολιτική.**

τους «λεκέδες», και το προσωπικό του κύρος, αλλά και το κύρος του θεσμού που κατέχει. Ποιος αμερικανός πολίτης θα αισθανθεί ότι ταπεινώνεται η χώρα του, επειδή αποδοκιμάζεται αυτός ο πρόεδρος;

Υπάρχει άλλη μία αφορμή αντιδράσεων. Η επίσκεψη συμπίπτει με τις μέρες της εξέγερσης του Πολυτεχνείου. Πενήντα πέντε πολίτες, που κατά τα φοιτητικά χρόνια τους συμμετείχαν στο αντιδικτατορικό κί-

νημα, ζητούν η πορεία του Πολυτεχνείου να μετατραπεί σε πορεία αποδοκιμασιών του Κλίντον και να γίνει την Κυριακή 14 Νοέμβρη, ενόσον ο Πλανητάρχης δεν βρίσκεται στην Ελλάδα. «Να μην τους αφήσουμε σε χλωρό κλαδί»!

Η πρόταση συζητείται από τις οργανώσεις νεολαίας και την ΕΦΕΕ. Μέχρι την ώρα που γραφόταν το κείμενο δεν είχε ανακοινωθεί κάτι σχετικό. Το ΚΚΕ έχει αποφασίσει να κάνει πορεία το Σάββατο 13 Νοέμβρη, το ίδιο και οι άλλες οργανώσεις της εξωκοινοβουλευτικής αριστεράς. Το ΔΗΚΚΙ συζητεί τρόπους να συμμετάσχει κι αυτό, ενώ η νεολαία ΠΑΣΟΚ φέρεται διατεθειμένη να κατέβει στο πεζοδρόμιο.

Ο Πρόεδρος του ΣΥΝ Ν. Κωνσταντόπουλος, σε συνέντευξή του στην *Αυγή*, χαρακτηρίζει ως «πρόκληση την επίσκεψη Κλίντον τις ημέρες του Πολυτεχνείου» και καλεί όλο τον ελληνικό λαό να εκφραστεί ενωτικά, να συμμετάσχει σε κινητοποιήσεις «χωρίς κομματικές ταμπέλες».

Ο αντιαμερικανισμός δεν είναι μία υπόθεση ρετρό. Οι μνήμες της αμερικανικής στήριξης προς τη δικτατορία και το κυπριακό δράμα παραμένουν χαίνουσες πληγές. Το «συγγνώμην» του κ. Μπερζ για την αμερικανική στάση υπέρ της χούντας δεν σβήνει τις συνέπειες αυτής της στάσης. Δίπλα στα παλαιά, νέα γεγονότα δίνουν αφορμές αντίστασης στον κυνισμό της «μοναδικής υπερδύναμης». Η γιουγκοσλαβική κρίση και η υποβάθμιση του διεθνούς ρόλου της Ευρώπης αποτελούν δύο εξελίξεις που καθιστούν επίκαιρη την αντίθεση των ελλήνων πολιτών στην αμερικανική πολιτική.

Γ ρ α φ τ ε ί τ ε σ υ ν δ ρ ο μ η τ έ ς σ τ ο *Α ν τ ί*

Το *Αντί* κυκλοφορεί από τη Μεταπολίτευση, συνεχίζοντας μιαν ιστορία που άρχισε μέσα στη δικτατορία. Στα τεύχη του καταγράφεται η πολιτική και πολιτιστική ζωή της χώρας στο τελευταίο τέταρτο του 20ού αιώνα.

Γραφτείτε συνδρομητές στο *Αντί* για να εξασφαλίσετε τη συνεχή —και αντικειμενική— ενημέρωσή σας.

Με τη συνδρομή σας βοηθάτε και το περιοδικό που εξοικονομεί τεύχη για τη διανομή του στα περίπτερα.

Γ ρ α φ τ ε ί τ ε σ υ ν δ ρ ο μ η τ έ ς σ τ ο *Α ν τ ί*

Επιμέλεια: Σωτήρης Ντάλης

Ανθεί το εμπόριο όπλων

Σε ψηλά επίπεδα παρέμειναν και φέτος οι πωλήσεις όπλων διεθνώς, αναφέρει στην ετήσια έκθεσή του, το Διεθνές Ινστιτούτο Στρατηγικών Μελετών (IISS) του Λονδίνου. Στην έκθεση «Η Στρατιωτική Ισορροπία 1999-2000» που δόθηκε στη δημοσιότητα πριν από λίγες μέρες, αναφέρεται ότι οι πωλήσεις όπλων διεθνώς έφτασαν τα 55,8 δισεκατομμύρια δολάρια το 1998. Τον περασμένο χρόνο βρισκόταν στα 56 δισεκατομμύρια δολάρια.

«Παρά την οικονομική κρίση στην Ασία (1997-1998) και μια περίοδο χαμηλών τιμών πετρελαίου, οι πωλήσεις όπλων δεν μειώθηκαν στο βαθμό που αναμενόταν», υπογραμμίζεται στην έκθεση.

Επιπλέον, οι αποστολές όπλων στην Ανατολική και τη Νότια Ασία, και την Ωκεανία αυξήθηκαν ελαφρά, ενώ οι πωλήσεις στις αφρικανικές χώρες νοτίως της Σαχάρας σχεδόν διπλασιάστηκαν. Τα στοιχεία της φετινής έκθεσης αντικατοπτρίζουν την ένταση στην κορεατική χερσόνησο, στις σχέσεις Κίνας και Ταϊβάν (δεύτερου μεγαλύτερου εισαγωγέα όπλων με αγορές αξίας 6,3 δισεκατομμυρίων δολαρίων το 1998), στον Περσικό Κόλπο και στην Κεντρική Αφρική.

Μόνο η Ινδονησία μεταξύ των ασιατικών κρατών φαίνεται να μείωσε σημαντικά τις εισαγωγές όπλων, εξαιτίας οικονομικών προβλημάτων.

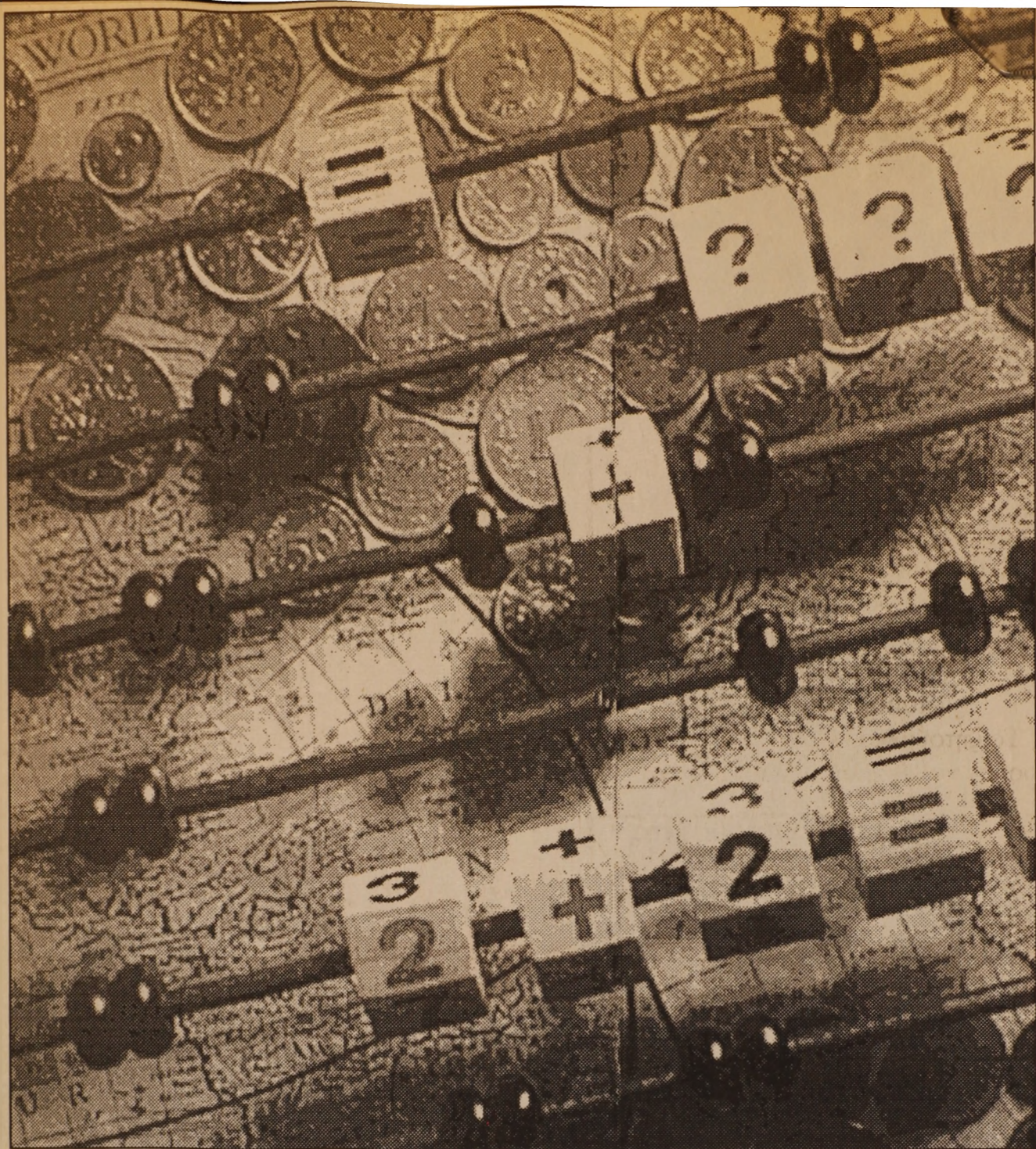
Η Σαουδική Αραβία παρέμεινε και φέτος ο υπ' αριθμόν ένα εισαγωγέας όπλων και στρατιωτικού υλικού, η αξία των οποίων έφτασε το 1998 τα 10,4 δισεκατομμύρια δολάρια, ενώ το 1997 ήταν 11 δι-

σεκατομμύρια δολάρια. Κι αυτά παρά το γεγονός ότι η τιμή του πετρελαίου ήταν στο τέλος του περασμένου χρόνου 10 δολάρια το βαρέλι, πριν ανακάμψει και φτάσει αυτό το μήνα τα 22 δολάρια το βαρέλι. Οι ΗΠΑ παρέμειναν και φέτος ο πιο παραγωγικός πωλητής όπλων παγκοσμίως, πραγματοποιώντας συναλλαγές με περισσότερες από 100 χώρες σε όλον τον κόσμο.

Ανάμεσα στις 10 πρώτες χώρες και σε περίοπτη θέση (τέταρτη) ξεχωρίζει η Ελλάδα. Οι εξαγωγές όπλων και στρατιωτικών υπηρεσιών των ΗΠΑ έφτασαν το 1998 τα 26,5 δισεκατομμύρια δολάρια, που αντιπροσωπεύει το 49% του μεριδίου της αγοράς. Δεύτερος μεγαλύτερος εξαγωγέας ήταν η Γαλλία με πωλήσεις 9,8 δισεκατομμυρίων δολαρίων (το 1997 ήταν στα 7,4 δισεκατομμύρια), ενώ η Βρετανία έπεσε στα 9 δισεκατομμύρια δολάρια το 1998 από 10,9 δισεκατομμύρια τον προηγούμενο χρόνο.

Τέλος, η Ρωσία προχώρησε το 1998 σε εξαγωγές της τάξεως των 2,8 δισεκατομμυρίων δολαρίων, από 2,7 δισεκατομμύρια το 1997. Αν παρατηρήσει κανείς τον κατάλογο με τις χώρες που δαπανούν τα μεγαλύτερα ποσοστά για στρατιωτικές δαπάνες, θα δει ότι πρώτη είναι η Ερυθραία κι ακολουθούν πολλές χώρες του Τρίτου Κόσμου. Πρόκειται, δηλαδή, για πολλές αλληλοσπαρασσόμενες χώρες του Τρίτου Κόσμου, τις οποίες «πασχίζουν» να συμφιλιώσουν κυρίως εκείνες οι χώρες-μέλη του ΝΑΤΟ που είναι ταυτόχρονα οι μεγαλύτεροι εξαγωγείς οπλικών συστημάτων.

**Οι ΗΠΑ παρέμειναν
και φέτος ο πιο
παραγωγικός
πωλητής όπλων
παγκοσμίως,
πραγματοποιώντας
συναλλαγές με
περισσότερες από
100 χώρες σε όλον
τον κόσμο.**

Μεγαλύτερο ρόλο στη διεθνή σκηνή οφείλει να αναζητήσει η Ευρωπαϊκή Ένωση, υπογραμμίζει σε πρόσφατη επιστολή του προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ο νέος Επίτροπος Εξωτερικών Υποθέσεων Κρις Πάτεν. Η υπέρβαση της σημερινής πολυφωνίας και η αναζήτηση μιας ξεκάθαρης φωνής στον διεθνή στίβο αποτελεί μια τεράστια πρόκληση για την Ε.Ε. Τα πρόσφατα διδάγματα του Κοσσυφοπεδίου είναι άλλωστε κάτι παραπάνω από σαφή.

Το στοίχημα της ευρωπαϊκής άμυνας

του Σωτήρη Ντάλη

Αυτό που έχει πρωτεύουσα σημασία στην παρούσα φάση για την Ε.Ε., είναι η βελτίωση της στρατιωτικής ικανότητας των «15», της δυνατότητάς τους, δηλαδή, να αναλαμβάνουν επιχειρήσεις επιβολής και επιτήρησης της ειρήνης στην ευρωπαϊκή περιφέρεια χωρίς τη στρατιωτική συνδρομή των ΗΠΑ.

Η περαιτέρω πορεία της ευρωπαϊκής ενοποίησης στον τομέα της άμυνας και της ασφάλειας ήταν και το βασικό αντικείμενο της πρόσφατης συνάντησης (19 και 20 Ιουλίου) των Τόνι Μπлайρ και Μάσιμο Ντ' Αλέμα.

Με δεδομένη τη δυσάρεστη εμπειρία της Ευρώπης στο Κοσσυφοπέδιο, η Ε.Ε. οφείλει να αναζητήσει το πλαίσιο εντός του οποίου θα πρέπει να προχωρήσει σε σημαντικές τροποποιήσεις στην αμυντική πολιτική των κρατών-μελών, υποστηρίζαν στο

κοινό ανακοινωθέν τους οι πρωθυπουργοί της Βρετανίας και της Ιταλίας.

Οι Ντ' Αλέμα και Μπлайρ ζητούν να καθοριστεί ένα χρονοδιάγραμμα εντός του οποίου θα πρέπει να οριστικοποιηθούν τα κριτήρια που θα προσδιορίσουν τις «δυνατότητες της ευρωπαϊκής άμυνας». Πιστεύουν ότι η καθιέρωση μιας τουλάχιστον συνόδου υπουργών Άμυνας κάθε έξι μήνες θα επιτρέψει έναν καλύτερο έλεγχο της προόδου στα θέματα της αμυντικής πολιτικής.

Μετά την πρόσφατη κρίση στη Γιουγκοσλαβία, όπου η Ουάσιγκτον ανέλαβε το κύριο βάρος των στρατιωτικών πρωτοβουλιών, έχουν αυξηθεί οι πολιτικές δηλώσεις για σημαντική βελτίωση της αμυντικής ετοιμότητας της Ε.Ε.

Πώς θα φθάσει, όμως, η Ε.Ε. στο επίπεδο εκείνο που θα της επιτρέψει ν' αποκτήσει μια αξιόπιστη και αυτόνομη αμυντική ικα-

νότητα;

Ήδη τρεις χώρες-μέλη, η Βρετανία, η Γαλλία και η Ιταλία, υιοθέτησαν την πρόταση για μια «εναρμόνιση» των ενόπλων δυνάμεων, βάσει συγκεκριμένων κριτηρίων σύγκλισης. Αυτά είναι:

α. Αύξηση των αμυντικών δαπανών που διατίθενται για έρευνα.

β. Μείωση του ποσοστού των ενσκόλων επί του συνολικού πληθυσμού στο 0,3% (κατά το βρετανικό πρότυπο).

γ. Δέσμευση να μην υπάρξει περαιτέρω μείωση των αμυντικών δαπανών κάθε κράτους.

δ. Προώθηση της ανάπτυξης κοινού ευρω-επιτελείου που θα ασκεί τη διοίκηση μιας πολυεθνικής δύναμης κρούσης.

ε. Κάθε χώρα θα πρέπει να έχει ένα ποσοστό των ενόπλων δυνάμεων, άμεσα διαθέσιμο για αποστολές πέραν των συνόρων της.

Είναι εφικτό αυτό το πλάνο σύγκλισης; εν είναι βέβαιο, καθώς η Ευρώπη ήταν ορισμένη για μια πεντηκονταετία στην αμερικανική στρατιωτική εγγύηση. Επίσης πόσο αποτελεσματική μπορεί να είναι η θέσπιση κοινών κριτηρίων για χώρες με τόσο διαφορετικές επιλογές λόγω γεωγραφικής θέσης όπως, για παράδειγμα, το Βέλγιο και η Ελλάδα. Όμως δεν χωρά αμφιβολία ότι η «εναρμόνιση» είναι αναγκαίο υπόβαθρο της κυοφορούμενης κοινής εξωτερικής και αμυντικής πολιτικής της Ε.Ε.

Η Σύνοδο Κορυφής της Κολωνίας τον προγραμματισμένο Ιούνιο οι «Δεκαπέντε» αποφάσισαν να προχωρήσουν με ουσιαστικά βήματα προς την κατεύθυνση δημιουργίας ενός σώματος για ανώτερη μορφή δράση με αξιόλογη στρατιωτική κάλυψη σε μελλοντικές περιφερειακές κρίσεις όπως αυτές στη Βοσνία και στο Κόσοβο. «Η κρίση στο Κόσοβο» υποχρέωσε να σκεφτούμε την ανάληψη της στρατιωτικής μας βιομηχανίας καθώς και επιπλέον θέματα για τα οποία πρέπει να είμαστε πιο συμπάσης, όπως η διαχείριση και η επίλυση κρίσεων», τόνιζε πρόσφατα ο νέος πρόεδρος της Ε.Ε. Κρίστοφερ Πάτεν. Ήδη, η πρόσφατη ανακοίνωση για τη συγχώνευση δύο από τις μεγαλύτερες αεροναυπηγικές βιομηχανίες της Ευρώπης, της γερμανικής Dasa με τη γαλλική Aerospatiale-Matra, αλλά και η συγχώνευση των τμημάτων παραγωγής πυροβόλων της British Aerospace, της γαλλικής Aerospatiales-Matra και της ιταλικής Finmeccania δείχνει ότι οι διεργασίες έχουν προχωρήσει πολύ περισσότερο απ' όσο νομίζαμε πριν από λίγους μήνες. Έστω και μετ' εμποδίων, η ευρωπαϊκή συνεργασία στον τομέα της αεροναυπηγικής και της στρατιωτικής βιομηχανίας κερδίζει έδαφος.

Ο πρόοδος σ' αυτό το επίπεδο δεν είναι άσχετη με τις εξελίξεις των τελευταίων μηνών γύρω από την ευρωπαϊκή άμυνα.

Προς αποφυγή παρερμηνειών, θα πρέπει να διευκρινιστεί εδώ ότι οι προτάσεις για τη διαμόρφωση της ευρωπαϊκής άμυνας δεν στοχεύουν στη δημιουργία ενός ανταγωνιστικού οργανισμού προς το ΝΑΤΟ, αλλά στην απόκτηση από την Ευρώπη της δυνατότητας διαχείρισης κρίσεων χωρίς τη

συνδρομή των ΗΠΑ.

Δεν πρόκειται για απλή υπόθεση προειδοποιούν οι ειδικοί, καθώς μια τέτοια διαδικασία απαιτεί σημαντική βελτίωση των μέσων που έχουν στη διάθεσή τους οι ευρωπαϊκές ένοπλες δυνάμεις.¹

Επιβάλλεται αφ' ενός η δημιουργία ενός πολιτικού θεσμικού πλαισίου και αφ' ετέρου αύξηση των κονδυλίων που διατίθενται για την άμυνα και το μετασχηματισμό της ευρωπαϊκής βιομηχανίας.

Το ζητούμενο είναι, κατά πόσον θα μπορούσε να είναι οικονομικά ρεαλιστική μια

τέτοια διαδικασία, ώστε να τεθούν οι προϋποθέσεις ανταγωνισμού με τους αμερικανικούς κολοσσούς της στρατιωτικής βιομηχανίας και κυρίως της αεροναυπηγικής.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ

1. François Heisbourg: «Défense européenne: encore un faux départ?» στην εφημ. *Le Monde* της 6.10. 1999. Ο Fr. Heisbourg είναι καθηγητής στο Ινστιτούτο Πολιτικών Επιστημών του Παρισιού και ασχολείται με τα θέματα Άμυνας στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής ενοποιητικής διαδικασίας.

20 ΧΡΟΝΙΑ
1980-2000

ΑΝΟΙΚΤΟ ΨΥΧΟΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΟΜΑΔΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΑΘΗΝΩΝ

Έν συνεργασία με
την ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΟΜΑΔΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ,
τό ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΔΙΑΓΝΩΣΤΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ,
τό ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΨΥΧΟΔΡΑΜΑΤΟΣ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΘΕΡΑΠΕΙΑΣ και
τό ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΘΕΡΑΠΕΙΑΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Μέλη: της Ευρωπαϊκής Ένωσης Ίνστιτούτων Ομαδικής Ανάλυσης (E.G.A.T.I.N.),
της Ευρωπαϊκής Εταιρείας Ψυχοθεραπείας (E.A.P.) και
της Ευρωπαϊκής Ομοσπονδίας Ψυχαναλυτικής Ψυχοθεραπείας (E.F.P.P.)

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

ΕΤΗΣΙΑ ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ

- Ομαδική Ψυχοθεραπεία
- Ψυχολογική Αξιολόγηση
- Κοινωνική Ψυχιατρική - Κοινωνικοθεραπεία
- Δυναμική της Οικογένειας

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΙΣ

- ΟΜΑΔΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ
- ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
- ΨΥΧΟΔΡΑΜΑ - ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΘΕΡΑΠΕΙΑ
- ΘΕΡΑΠΕΙΑ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

ΑΘΗΝΑ, ΙΩΑΝΝΙΝΑ, ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Πληροφορίες-Έγγραφες

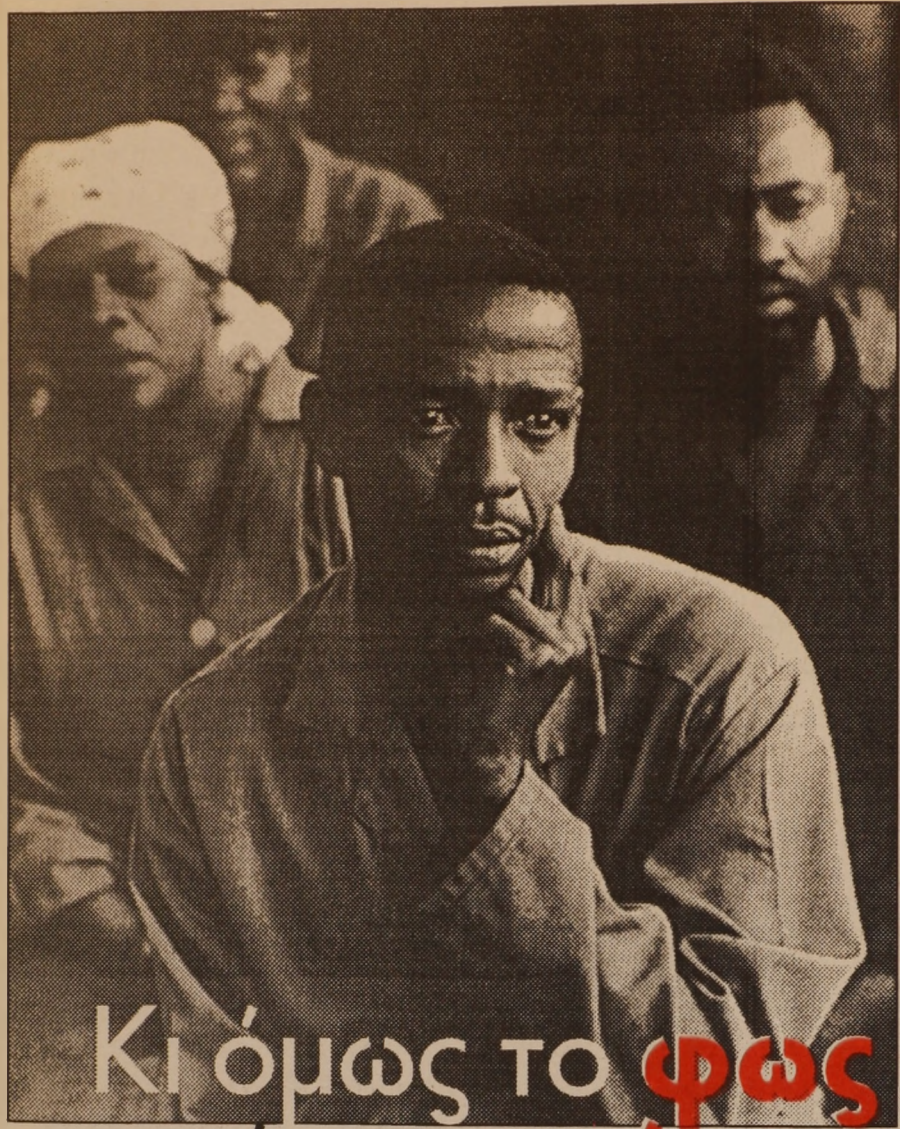
Αθήνα: Γραμματεία του Α.Ψ.Κ. 9.00 π.μ. - 9.00 μ.μ.

Ιωάννινα: κ. Γεωργία Μοιροπούλου 0651 75487, κ. Τζένη Τόλη 0651 27034,

Θεσσαλονίκη: κ. Φραντζέσκα Μπασιάλα 031/450.850, Δευτέρα 10.00 - 12.00 π.μ.

κ. Άσπασία Παπαδοπούλου 031 / 435.919, Δευτέρα & Τετάρτη: 8.00-8.00 μ.μ.

κ. Λάμπη Σιδερόπουλο 0351/38465, Τρίτη 10.00 - 1.00 π.μ. & Τετάρτη 5.00-8.00 μ.μ.

Κι όμως το φως γεννά τα χρώματα...

θούν δημόσια κι ύστερα
ας τολμήσουν να μιλή-
σουν.

Μήπως πρέπει να ξεχά-
σουμε εκείνο το έντυπο
αυγό του φιδιού, την Μαύ-
ρη Τρύπα, που ζητούσε
σχεδόν την εκτέλεση των
οικονομικών μεταναστών;
Που μας «διασκέδαζε» με
ρατσιστικούς εξυπνακι-
σμούς; Μήπως πρέπει να
ξεχάσουμε και τους λεβέ-
ντες βουλευτές που ζητού-
σαν το άνοιγμα της Μα-
κρονήσου για τους Αλβα-
νούς; Μήπως πρέπει να
αδιαφορήσουμε και πάλι
για την τηλεοπτική διαφή-
μιση εταιρίας που μας
υπόσχεται, δια στόματος
του καριερίστα επί χού-
ντας Μαστοράκη, ότι «θα
μας σώσει από την ξενό-
φερτη βία που λεηλατεί τα

τους φύλλα και μονάδες θεαματικότητας.
Η υπερβολή τους γεννούσε τον τρόμο και
την υπερβολή στις αντιδράσεις, αδιαφο-
ρώντας για το νοσηρό φαινόμενο ξενοφο-
βίας που δημιουργούσαν.

Οι εθνοσωτήρες και τα ακροδεξιά απο-
βράσματα βρήκαν επιτέλους αντικείμενα
να ξεσπάσουν το μόνιμα εγκατεστημένο
στο μυαλό τους μίσος με τη σιωπηλή συ-
μπαράσταση της κοινωνίας που κοιμόταν
πια μ' ένα μαχαίρι κάτω από το μαξιλάρι
της. Θα θυμάστε βεβαίως το σερί επιθέσε-
ων αγροτών σε αλβανούς μετανάστες που
τους πυροβολούσαν ακόμη και για ένα
καρπούζι. Όλοι ήταν ύποπτοι και το καλο-
σταμάτησε μόνο όταν ένας αγρότης πυρο-
βόλησε τον γιο του, καθώς τον πέρασε για
Αλβανό. Ακόμη και οι σκιές μας αλβανι-
κές ήταν.

Και η Αριστερά όμως βρήκε μια καλή ευ-
καιρία να αποδείξει την ευαισθησία της.
Έχασε όμως την ψυχραιμία της και έφτα-
σε σε υπερβολές εκδηλώνοντας μια ανεξέ-
λεγκτη λατρεία για τους μετανάστες δια-
λαλώντας ότι κανείς τους δεν ήταν εγκλη-
ματίας και πως η αύξηση της εγκληματικό-
τητας ήταν ένα μεγάλο ψέμα. Κι ας ομολο-
γούσε την ίδια ώρα η αλβανική κυβέρνηση
ότι πολλοί επικίνδυνοι αλβανοί εγκλημα-
τίες είχαν δραπετεύσει από τις φυλακές κι
είχαν περάσει στην Ελλάδα. Μεροκαμα-
τιάρεςδες είναι οι περισσότεροι μετανά-
στες που ψάχνουν τ' όνειρο και μόλις το
πιάσουν θα φύγουν, γιατί κατάλαβαν πως
ο παράδεισος δεν είναι εδώ. Αλλά υπάρ-
χουν κι εγκληματίες ανάμεσά τους. Και με-
κροκομπιναδόροι υπάρχουν και κλέφτες
υπάρχουν. Κι ας ζητήσουμε να καταπο-
ληθεί η εγκληματικότητα που δεν έχει αρ-
χή και τέλος, ούτε σύνορα, ούτε χρωμα-
τούς διαχωρισμούς. Μόνο έτσι θα κατα-
στρέψουμε τα άλλοθι της αστυνομίας, που
προσπαθώντας να δικαιολογήσει την ανι-
κανότητα και τη διαφθορά της, μπο-
ντρουμάζει τον κάθε ανύποπτο κι ανυπό-
ψιαστο μετανάστη για να ικανοποιήσει το
κοινό αίσθημα. Και τα πλάνα της τηλεόρα-
σης, σαφώς. Κι όποιος γλιτώνει από την
αστυνομία, βρίσκεται με μια σφαίρα στο
κεφάλι. Αν συνεχίσουμε να αδιαφορούμε
για όλα αυτά, αν βαφτίσουμε τελικά ψυχο-
παθή τον ρατσιστή φονιά, τότε το σκοτάδι
και η υγρασία θα είναι οι ιδανικότερες
συνθήκες για να αναπτυχθούμε. Μια κοι-
νωνία σαπρόφυτων που αντιμετωπίζει με
ανεκτικότητα τους φασίστες της και όχι τα
θύματά τους, μόνο στο σκοτάδι μπορεί να
ζει. Και να φοβάται πάντα ό,τι πιο όμορφο
γεννάει το φως. Τα χρώματα.

του Βασίλη Μαρουλά

Τι να πει ο λόγος; Φτωχός. Το βλέμμα
λέει τα πάντα. Αυτό που κουρασμέ-
νο ψάχνει για στασίδι ηρωικό ν'
αντέξει τη μοναξιά. Το βλέμμα του
μετανάστη, υγρό και φοβισμένο. Να
το καβαλάρει και να φτάνει στη χώρα του.
Εκεί ταξιδεύει πάντα. Εκεί είναι η αρχή
του κι ας το έφερε η δυστυχία δύο ηπεί-
ρους μακριά.

Τι να πουν οι λέξεις; Ελάχιστες. Όσες
πρόλαβε να μάθει. Κι αυτές να έχουν σχέ-
ση με το «παρακαλώ» και το «ζητάω». Δυο
χιλιάρικα ευτυχία. Κι όνειρο η επιστροφή.
Με μια βαλίτσα αξιοπρέπεια κι ευγένεια.
Σώμα από μόρια που κουβαλούν πολιτι-
σμό αιώνων. Και σοφία. Ταπεινότητα κι
ελπίδα.

Αυτά προσπάθησαν να σκοτώσει ο από-
γονος του Χίτλερ. Γόνος γνήσιος της φρί-
κης και της απανθρωπιάς. Κι όμως γεμά-
τος άλλοθι. Αποτέλεσμα μιας διαδρομής
που επιλέξαμε όλοι τόσα χρόνια με τη σιω-
πή και την ανοχή μας. Δημιούργημα μιας
κοινωνίας απελπιστικά αδιάφορης και
διαλυμένης. Κι ας βγαίνουν τώρα οι εφη-
μερίδες στα πρωτοσέλιδα να ζητάνε την
παραδειγματική τιμωρία του. Πρώτα να
ζητήσουν τη δική τους. Να αυτομαστιγω-

σπίτια μας»; Μήπως να χαμογελάσουμε με
συμπάθεια και να βαφτίσουμε γραφικό
τον χοντρό με την ανάλογου βάρους καδέ-
να στο λαιμό ανώνυμο πολίτη που σε σχετι-
κό ρεπορτάζ δελτίου ειδήσεων δήλωνε πε-
ρήφανος: «Εγώ το λέω, είμαι ρατσιστής»!

Γιατί τόση υποκρισία; Αν μας έχουν απο-
μείνει έστω και ίχνη ντροπής για τα δημι-
ουργήματά μας και τα έργα τους, ας μην τα
κρύψουμε πίσω από το δάχτυλό μας. Ας τα
σπείρουμε για να μεγαλώσουν και να πολ-
λαπλασιαστούν. Είναι φριχτό ψέμα να
αναφερόμαστε στο γεγονός της επίθεσης
βαφτίζοντάς το πρωτοφανές. Πριν από μή-
νες είχε δολοφονηθεί άλλος ένας αφρικα-
νός σε στέκι οπαδών ποδοσφαιρικής ομά-
δας. Και τότε πρωτοφανές ήταν; Και τώρα
πρωτοφανές; Ή μήπως είναι θέμα ποσό-
τητας; Ωραία, ας το βάλουμε τότε κι αυτό
στο αρχείο της μνήμης μας και την επόμενη
φορά που θα σκοτωθούν 20 έγχρωμοι να
το ξαναπούμε πρωτοφανές για να ξεγελιό-
μαστε ότι πρόκειται περί μεμονωμένων γε-
γονότων.

Το θέμα των οικονομικών μεταναστών
βολεύει πολλούς εδώ και χρόνια. Και το
εκμεταλλεύθηκαν ακόμη περισσότεροι.
Τα Μ.Μ.Ε. πούλησαν πάνω στις πλάτες

«Να λείψη η αμυντική πλημμύρα»: Επιχείρηση “Terminus”, η πρώτη προσπάθεια συνολικού ελέγχου

του Τάσου Σακελλαρόπουλου

Η ημερήσια διαταγή της 7ης Απριλίου 1941 στέλνεται κατά την έναρξη των εαρινών επιχειρήσεων της χρονιάς αυτής από τον τότε αρχηγό του Γενικού Επιτελείου Στρατού Κωσταντίνο Βεντήρη και είχε αποδέκτες τις διοικήσεις του συνόλου των δυνάμεων που επρόκειτο να λάβουν μέρος στις επιχειρήσεις αυτές, ξεκινώντας από το στρατηγείο της πρώτης Στρατιάς μέχρι τους διοικητές των ταγματάρχων ταξιαρχιών.

Το σύνολο του επιχειρησιακού σχεδίου είχε τη κωδική ονομασία Terminus και αφορούσε στην προσπάθεια του κυβερνητικού στρατού να εκκαθαρίσει από τα τμήματα του Δημοκρατικού Στρατού Ελλάδας (Δ.Σ.Ε.) τις περιοχές της Στερεάς Ελλάδας, της Θεσσαλίας και της Δυτικής Μακεδονίας.

ΓΕΝΙΚΟΝ ΕΠΙΤΕΛΕΙΟΝ ΣΤΡΑΤΟΥ
ΠΡΟΣ: Ι. Στρατιάν-Σ. Στρατού
Μεραρχίας-Ταξιαρχίας
Στρατ. Περιοχάς-Στρατ. Δ/σεις
ΚΟΙΝ: Μέλη Αν. Στρατ. Συμβ.
Υπουργ. Στρατ/κών
Κλάδοι, Δ/σεις Α' Κλάδου

ΕΠΕΙΓΟΥΣΑ
ΑΠΟΡΡΗΤΟΣ
7-4-47

ΓΕΣ/Α.Π. 1422/Α1

ΟΔΗΓΙΑΙ ΔΙΑ ΤΗΝ ΔΙΕΞΑΓΩΓΗΝ ΤΩΝ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

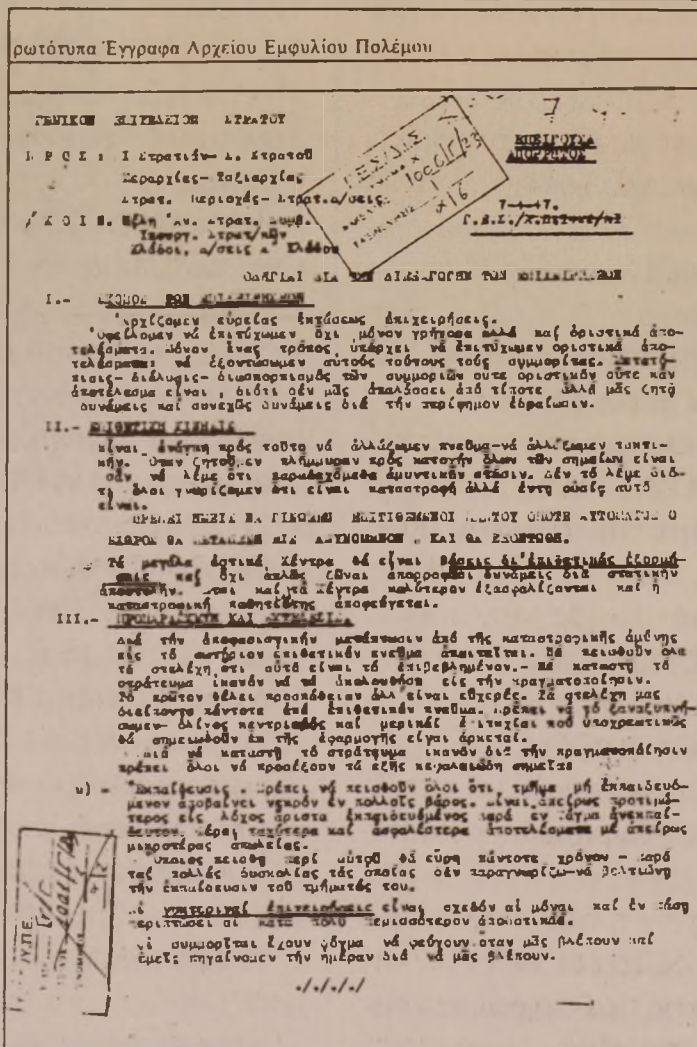
Ι. ΣΚΟΠΟΣ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

Αρχίζομεν ευρείας εκτάσεως επιχειρήσεις.

Οφείλομεν να επιτύχωμεν όχι μόνον γρήγορα αλλά και οριστικά αποτελέσματα. Μόνον ένας τρόπος υπάρχει να επιτύχωμεν οριστικά αποτελέσματα: να εξοντώσωμεν αυτούς τους συμμορίτας. Μετατόπισις-διάλυσις-διασκορπισμός των συμμοριών ούτε οριστικόν ούτε καν αποτέλεσμα είναι, διότι δεν μας απαλλάσσει από τίποτε, αλλά μας ζητά δυνάμεις και συνεχώς δυνάμεις διά την περίφημον εδραίωσιν.

II. ΕΠΙΘΕΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

Είναι ανάγκη προς τούτο να αλλάξωμεν πνεύμα - να αλλάξωμεν τακτικήν. Όταν ζητούμε πλήμμυραν προς κατοχήν όλων των σημείων είναι σαν να λέμε ότι παραδεχόμεθα αμυντικήν στάσιν. Δεν

Η «ΕΠΕΙΓΟΥΣΑ-ΑΠΟΡΡΗΤΟΣ» διαταγή του στρατηγού Κ. Βεντήρη με ημερομηνία 7.4.47.

το λέμε διότι όλοι γνωρίζομεν ότι είναι καταστροφή αλλά εν τη ουσία αυτό είναι.

ΠΡΕΠΕΙ ΗΜΕΙΣ ΝΑ ΓΙΝΩΜΕ ΕΠΙΤΙΘΕΜΕΝΟΙ ΠΑΝΤΟΥ ΟΠΟΥ ΑΥΤΟΜΑΤΩΣ Ο ΕΧΘΡΟΣ ΘΑ ΜΕΤΑΠΕΣ ΕΙΣ ΑΜΥΝΟΜΕΝΟΝ ΚΑΙ ΘΑ ΕΞΟΝΤΩΘΗ.

Τα μεγάλα αστικά Κέντρα θα είναι βλαβερά δι' επιθετικές εξορμήσεις και απλώς ζώναι απορροφώσι δυνάμεις δια στατικήν αποστολήν. Έτσι και τα Κέντρα καλύτερον εξασφαλίζονται και η καταστροφική παθητικότητα αποφεύγεται.

III. ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΗ ΚΑΙ ΕΚΤΕΛΕΣΙΣ

Διά την αποφασιστική μετάπτωσιν απ της καταστροφικής αμύνης εις το σωτηριον επιθετικόν πνεύμα απαιτείται: Ν πεισθούν όλα τα στελέχη ότι αυτό είναι επιβεβλημένον. Να καταστή το στράτευμα ικανόν να τα ακολουθήσιν εις τα πραγματοποιήσιν. Το πρώτον θέλει προσπάθειαν αλλ' είναι ευχερές. Τα στελέχη μας διείποντο πάντοτε από επιθετικόν πνεύμα. Πρέπει να το ξαναξυπνήσωμεν - ολίγος κεντρισμός και μερικά επιτυχία που υποχρεωτικώς θα σημειωθούν εκ της εφαρμογής είναι αρκετά.

Διά να καταστή το στράτευμα ικανόν δια την πραγματοποίησιν πρέπει όλοι να προ-

σέξουν τα εξής κεφαλαιώδη σημεία.

ι) Εκπαιδεύσεις. Πρέπει να πεισθούν όλοι ότι τμήμα μη εκπαιδευόμενον αποβαίνει νεκρόν εν πολλοίς βάρος. Είναι απείρως προτιμώτερος εις λόχος άριστα εκπαιδευόμενος παρά εν Τάγμα ανει-

ρισκόμαστε στον Απρίλιο του 1947, ένα χρόνο μετά την πρώτη επιθετική ρεζέρβα των ανταρτών (Μάρτιος 1946). Η συγκρότηση του ερμητικού στρατού προχωρά πολύ αργά, η δράση του είναι πολύ προβληματική και θέτει με τις προσδοκίες της σίας του και της κυβέρνησης του κράτους της Αθήνας. Διαφορετικές απόψεις μεταξύ των ανώτατων επιτελών αλλά και της βρετανικής αποστολής τον τρόπο με τον οποίο πει να αντιμετωπιστεί η επανάσταση του Δ.Σ.Ε. στην ύπαιθρο σε συνδυασμό με την παρική εκπαίδευση, οπλική και αξιωματικών, και τον πλήρη εξοπλισμό για ορεινές επιχειρήσεις ατάκτου πολέμου, δίνουν την δυνατότητα στον Δ.Σ.Ε. να αναπτυχθεί έχοντας πρωτοβουλία επιθετικών

κινήσεων αλλά και την άνεση αμυντικών ελιγμών.

Στις περιοχές αυτών των επιχειρήσεων κυριαρχούσε κατά το μεγαλύτερο μέρος η ορεινή φύση: το διακεκομμένο και πυκνά καλυμμένο έδαφος ήταν ο γεωγραφικός χώρος που στην κατοχή αναπτύχθηκαν και έδρασαν οι ομάδες του Ελληνικού Λαϊκού Απελευθερωτικού Στρατού (Ε.Λ.Α.Σ.), άρα πολλοί από τους βαθμοφόρους και μαχητές του Δ.Σ.Ε. είχαν ολοκληρωμένη αντίληψη για τις περιοχές στις οποίες θα κινούνταν και θα δρούσαν, πράγμα που δεν συνέβαινε με το προσωπικό του κυβερνητικού στρατού. Σε ζημιά του τελευταίου και σε όφελος του Δ.Σ.Ε. τα στρατιωτικά τμήματα των ανταρτών δεν είχαν ακόμη μετατραπεί σε μεγάλα συγκροτήματα, με συνέπεια να διατη-

Ο στρατηγός Κ. Βεντήρης, δεύτερος από αριστερά, παρακολουθεί την εξέλιξη στρατιωτικής επιχείρησης μαζί με άλλους αξιωματικούς. Τέταρτος από αριστερά, αμερικανός στρατηγός. Φωτογραφικό Αρχείο Πολεμικού Μουσείου.

δευτον. Φέρει ταχύτερα και ασφαλέστερα αποτελέσματα με μικρότερη απώλεια.

Όποιος πεισθή περί αυτού θα εύρη πάντοτε χρόνον –παρά τας ελάχιστες δυσκολίας τας οποίας δεν παραγνωρίζω– να βελτιώνη την εκπαίδευσιν του τμήματός του.

Νυκτεριναί επιχειρήσεις είναι σχεδόν αιμόνες και εν πάση περιπτώσει αι κατά πολύ περισσότερον αποδοτικαί.

Οι συμμορίται έχουν δόγμα να φεύγουν όταν μας βλέπουν και να μην πηγαίνομεν την ημέραν διά να μας βλέπουν.

Μέχρι τούδε πείρα δεικνύει ότι κυριολεκτικώς τας **αποφεύγομεν**. Ο λόγος είναι ότι δεν εξεπαιδεύσαμεν ούτε ημάς αυτούς ούτε τα τμήματά μας. Η νυκτερινή εκπαίδευσις πρέπει να λάβη **την πρώ-**

θέσιν. Νυκτερινή όμως εκπαίδευσις εις ανώμαλα εδάφη ουδέν δύνανται και όχι εις τους κάμπους όπου δεν υπάρχουν συμμορίται. Όποιος πιστεύει στην εκπαίδευσιν ευρίσκει τον χρόνον να κάνει και να την βελτιώνη συνεχώς.

Όποιος υπό οιασδήποτε δικαιολογίας ευρίσκει αδύνατον την εκπαίδευσιν το κάνει διότι δεν αντελήφθη πόσο κερδίζει με αυτήν.

Αι πολύ κακός επιχειρηματίας αφού δεν γνωρίζει το κυριώτερον του ατού.

Διάταξις. Διά να μη έχω κανέν διαθέσιμον τμήμα ίνα επέμβω ουδέποτε, διά να μη δύναμαι να κάμω ουδεμίαν εκπαίδευσιν διά να εξασφαλίσω την χαλάρωσιν και της πειθαρχίας και της πειθαρχικής μερίμνης υπάρχει εν αλάνθαστον μέσον: το σκόρπισμα των τμημάτων.

Ουστυχώς αυτό και συμβαίνει. Η διόρθωσις του φαινομένου αυτού πρέπει να γίνη αμέσως και αμειλίκτως.

Αι λείπει η αμυντική «πλημμύρα», να αναλάβουν αι διοικήσεις τα τμήματα και να τα προπαρασκευάσουν προς άμεσον θετική δράσιν. Είναι αυταπάτη το να θεωρείται ως λόχος εν συγκρότημα ετεροκλήτων διμοιριών – με προχείρως διορισθέντα διοικητήν μη διαθέτοντα ουδέν μέσον διοικήσεως και άγνωστον εις

όλους.

Οι οργανικοί δεσμοί δεν πρέπει ποτέ να διασπώνται.

Τα προσωρινά πάσης φύσεως συγκροτήματα με ετεροκλήτους μονάδας με προχείρους διοικήσεις άνευ μέσων διοικήσεως είναι σφάλμα. Τρία Τάγματα προχείρως συγκροτούμενα δεν κάμουν μίαν Ταξιαρχίαν.

iii) **Εκμετάλλευσιν ευκαιριών.** Τα αεροπλάνα εμπνέουν τρόμον εις τους συμμορίτας και διότι αυτοί δεν έχουν μέσον αμύνης και διότι έχουν υποστή μεγάλας ζημίας από αυτά. Επί τη θέα των σπεύδουν να κρυβούν και να σκορπίσουν. Μοναδική ευκαιρία διά τους ιδικούς μας να τους εξοντώσουν. Όπως εν τούτοις αναφέρουν οι αεροπόροι αυτό δεν παρατηρήθη ούτε έστω μια φορά.

IV. ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΙ

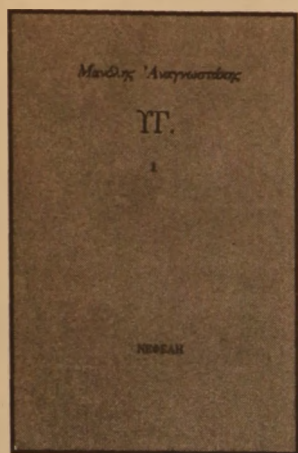
Έχομεν απεριόριστους δυνατοτήτας πληροφοριών διότι και εθνικόφρονες πληροφοριοδότη αι παντού άφθονοι και μέσα αμοιβής και προστασίας των διαθέτομεν. Εν τούτοις συνήθως δεν έχομεν πληροφορίας.

Χωρίς όμως πληροφορίας ο ανταρτοπόλεμος συνεπάγεται μόνον κοπώσεις-αποτυχίας-απογοητεύσεις-πτώσιν του ηθικού και ουδέν θετικόν αποτέλεσμα. Όπου δεν υπάρχουν πληροφορία φταίουν αι υπηρεσίαι πληροφοριών και μόνον αι. Ο λόγος της αποτυχίας είναι διότι περιμένουν αντί να κυνηγούν την πληροφορίαν.

Τα ανωτέρω αποτελούντα την πείραν εκ των μέχρι τούδε και την πίστιν την ιδικήν μου παρακαλώ να διοχετευθούν εις όλον το στράτευμα το οποίον εφαρμόζον αυτά είμαι βέβαιος ότι ταχέως θα δρέψη τον δίκαιον καρπόν των τόσων θυσιών και προσπαθειών του – την ησυχίαν της χώρας.

Αποστέλλονται αρκετά αντίτυπα ώστε αμέσως να αποσταλούν εις όλα τα κλιμάκια ως έχουσι.

αντιστράτηγος Βεντήρης
Τ.Σ.Υ.

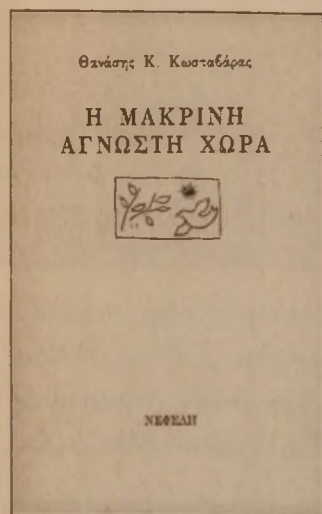

Μανώλης Αναγνωστάκης

ΥΓ.

ΠΟΙΗΣΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

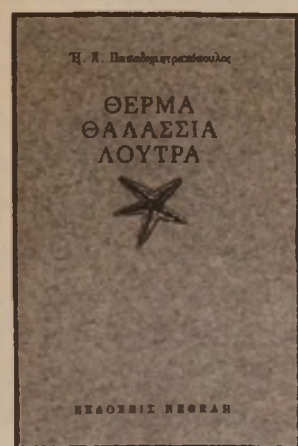

Θανάσης Κ. Κωσταβάρας

Η ΜΑΚΡΙΝΗ
ΑΓΝΩΣΤΗ ΧΩΡΑ

(Ποίηση)

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

Η.Χ. Παπαδημητράκοπουλος

ΘΕΡΜΑ
ΘΑΛΑΣΣΙΑ
ΛΟΥΤΡΑ

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

Ηλίας Πετρόπουλος

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΗΣ
ΚΑΠΟΤΑΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

ρούν την ευκινησία, την ταχύτητα και την αυτονομία των μικρών σχηματισμών ενός άτακτου στρατού.

Σε αυτή την ημερήσια διαταγή ορίζεται ως στόχος των κυβερνητικών μονάδων η εξόντωση και η σύλληψη των αντιπάλων, η οποία θα επιχειρηθεί με κυκλωτικές κινήσεις, που όμως θα αποτύχουν να λύσουν τελειωτικά το πρόβλημα, αφού οι διέξοδοι διαφυγής στις περιοχές αυτές ήταν στη διάθεση των ανταρτών. Η μέχρι τότε προσπάθεια μετατόπισης και διάλυσής τους δεν έφερε την λύση, αφού ήταν αδύνατο να ελεγχθούν οι περιοχές έτσι ώστε να εμποδιστεί η κίνηση και η ανασυγκρότηση των αντάρτικων μονάδων.

Η οδηγία που δίνεται για την εδραίωση στις περιοχές που εκκαθαρίστηκαν μαρτυρεί ένα από τα σοβαρά προβλήματα που θα αργήσει να λυθεί, αυτό της ανακατάληψης των περιοχών αυτών από τους μαχητές του Δ.Σ.Ε., οι οποίοι όντες συνεχώς σε κίνηση δημιουργούσαν εύκολα νέες εστίες, αναγκάζοντας τον αντίπαλο να ανατρέψει τον στρατηγικό του σχεδιασμό. Θα χρειαστεί να περάσει ένας χρόνος για να γίνει δυνατή από υλικοτεχνική ίπωση και από πλευράς ηθικών των στρατιωτών η παραμονή ολόκληρων μονάδων στους ορεινούς όγκους, γεγονός που θα επιτρέψει την διατήρηση των περιοχών αλλά και τις περιαιτέρω διεισδύσεις στις ζώνες ελέγχου των ανταρτών.

Η προσπάθεια ελέγχου των περιοχών με την «αμυντική πλημμύρα» από μονάδες στρατού, χωροφυλακής και παραστρατιωτικών τμημάτων στο πλαίσιο μιας ευρύτερης ένοπλης σύγκρουσης κρίθηκε αναποτελεσματική και μαρτυρεί το γεγονός ότι ακόμα δεν είχε σχεδιαστεί ο οριστικός τρόπος αντιμετώπισης του προβλήματος. Η προσπάθεια εκκαθάρισης περιοχών με το «σύστημα» της «πλημμύρας» μόνο ένα

πρόσκαιρο αίσθημα ασφάλειας δημιουργούσε στους πληθυσμούς που ήταν φιλικά προσκείμενοι στην κυβέρνηση της Αθήνας.

Ζητήθηκε από τους διοικητές των μονάδων η προσπάθεια ουσιαστικής μεταστροφής του αμυντικού πνεύματος που επικρατούσε, σε επιθετικό, πράγμα δύσκολο να εφαρμοστεί σε απροετοίμαστους στρατιώτες και αξιωματικούς από τους οποίους απουσίαζε, ακόμα τουλάχιστον, το κοινό μαχητικό πνεύμα που έρχεται ως αποτέλεσμα της κοινής εκπαίδευσης και της επιτυχημένης πορείας στις επιχειρήσεις, στοιχείο που αναβαθμίζει γενικότερα το ηθικό των μονάδων.

Αυτή η εμπειρία θα δώσει αργότερα τη δυνατότητα εκτέλεσης νυκτερινών επιχειρήσεων. Οι επιχειρήσεις αυτές, η αποδοτική συνεργασία με την πολεμική αεροπορία και η αποτελεσματική συλλογή πληροφοριών θα γίνουν δυνατές με τη πάροδο του χρόνου, όταν θα βελτιωθούν η εκπαίδευση και ο εξοπλισμός του κυβερνητικού στρατού αλλά και από την άλλη μεριά όταν ο Δημοκρατικός Στρατός Ελλάδας θα γίνει πιο δυσκίνητος και αναποτελεσματικός μετά την προσπάθεια μετατροπής του σε τακτικό στρατό και τη δραματική έλλειψη εφεδρειών και δύναμης πυρός.

Μπορεί με την επιχείρηση "Terminus" να μην έγινε δυνατή η άμεση εξόντωση των ανταρτών, ματαιώθηκε όμως ο απόλυτος έλεγχος και η ανενόχλητη εγκατάσταση του Δ.Σ.Ε. στο σύνολο των ορεινών όγκων της κεντρικής Ελλάδας. Σημαντικότερο όμως από αυτό ήταν το γεγονός ότι, μετά τις επιχειρήσεις αυτές, η κυβέρνηση των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής αποφάσισε να αναλάβει μέσω του Δόγματος Τρούμαν την υλική και στρατηγική υποστήριξη του κράτους της Αθήνας, στοιχείο απολύτως καθοριστικό για την τελική έκβαση του πολέμου.

Τότε που αγωνιζόμασταν στη Σαμαριά (Ιούνιος '48)

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ ΑΠΟ ΑΝΕΚΔΟΤΟ ΒΙΒΛΙΟ
ΤΟΥ ΝΙΚΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΡΓΥΡΩΣ ΚΟΚΟΒΛΗ

Τασκένδη, 1963. Φτάνουν οι έξι κρητικοί αντάρτες τον Οκτώβριο του 1962 στην ΕΣΣΔ μέσω Ιταλίας, Ελβετίας, Αυστρίας, Ουγγαρίας.

Από αριστερά: Στ. Μαριόλης, Γιάννης Λιονάκης, Παγώνα Κοκοβλή-Λιονάκη, Αργυρώ Πολυχρονάκη-Κοκοβλή, Νίκος Κοκοβλής, Κωστής Λιονάκης.

Το φαράγγι της Σαμαριάς έπεσε πάνω από ένα χρόνο πριν από τη συντριβή του Δημοκρατικού Στρατού (Αύγουστος '49) στην υπόλοιπη Ελλάδα.

Το αντάρτικο στην Κρήτη ηττήθηκε. Όχι εξαιτίας της μάχης και των 10 νεκρών ανταρτών στη Σαμαριά. Η κατάρρευση ήρθε αμέσως μετά, με τα μέτρα που επακολούθησαν – που εξανάγκασαν τη συντριπτική πλειοψηφία των ανταρτών που βγήκαν από τον κλοιό, με τους ανελέητους διωγμούς, την πείνα, την δίψα και ξυπολησιά, να παραδοθούν στις αρχές. Στάθηκαν λίγοι που αποδεκατίζονταν κάθε μέρα, μα πεισματικά επέμεναν. Τελικά έζησαν οχτώ. Οι έξι από τους οποίους, έπειτα από δεκαέξι χρόνια παρανομίας, έφυγαν κρυφά, το 1962, στο εξωτερικό, ύστερα από εντολή της ΚΕ του ΚΚΕ, όταν το νόμιμο κόμμα της ΕΔΑ είχε αναδειχτεί σε αξιωματική αντιπολίτευση.

...ΟΙ ΚΑΠΕΤΑΝΙΟΙ ΜΑΣ Γ. Τσιτήλος και Δ. Μακρυδάκης (υπεύθυνος για την Κρήτη ο πρώτος και για το Νομό ο δεύτερος), κάθονται σ' ένα χαμηλόκλαδο πυκνό κυπαρίσσι, με την πλάτη ακουμπισμένη στην χοντρή ρίζα του. Δίπλα τους κάθεται κι ένας αντάρτης, που το ολοκόκκινο, λιοκαμένο του πρόσωπο βεβαιώνει την βουνήσια του καταγωγή. Είναι ο Μήτσος Βιδάκης από το Θέρισσο. Κατά το μεσημεράκι ο Μήτσος ανασηκώνεται και, προσεκτικά, με μια κίνηση του χεριού του, με καλεί να πάω κοντά.

— Δυο αντάρτες πρέπει να πάνε σε μια δύσκολη αποστολή, λέει ο σύντροφος Γ. Τσιτήλος.

Σταμάτησε για λίγο και συνέχισε:

— Ο ένας είναι ο Μήτσος. Η δεύτερη προτείνουμε να είσαι εσύ σ. Αργυρώ. Θα περπατήσετε πολύ. Θα περάσετε δύσκολα κι επικίνδυνα μέρη. Θα φτάσετε μέχρι έξω από τα Χανιά, για να συναντηθείτε με δυο συντρόφισσες που θέλουν να 'ρθουν απάνω...

Με ρώτησε αν συμφωνώ με την πρόταση. Αν είμαι έτοιμη για μια τέτοια αποστολή δύσκολη κι επικίνδυνη. Σχεδόν αυθόρμητα απάντησα ναι, κυριευμένη κιόλας από περηφάνια για την εμπιστοσύνη που μου δείχνανε.

Μόλις νύχτωσε, ξεκινήσαμε. Δεν γνώριζα πού ακριβώς θα

πάμε. Ποιες, πότε και πού θα τις συναντούσαμε. Βαδίζαμε μέσα στη μαύρη νύχτα από πλαγιές και λόφους αποφεύγοντας τα δρομάκια της Μαδάρας. Αργά βρεθήκαμε έξω από το Θέρισσο. Το χωριό κοιμόταν. Ανεβήκαμε μια πλαγιά και μπήκαμε σ' ένα μικρό σπηλιαράκι. Αύριο ξημέρωσε Πάσχα. Το σπηλιαράκι γνωστό. Ακατάλληλο για παραμονή ανταρτών. Μα μέρα που ξημέρωνε, είχαμε την ελπίδα πως κανείς χωριανός δεν θα 'ρχονταν ως εδώ. Καθήσαμε κι ανασάναμε. Ο Μήτσος έδειχνε ανήσυχος. Ύστερα από λίγο, σηκώθηκε και μου λέει δειλά δειλά:

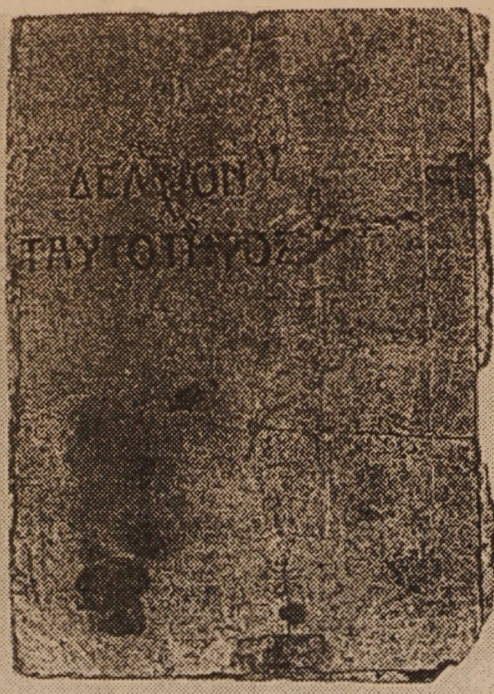
— Πώς θα 'θελα να βρεθώ απόψε σπίτι μου!.. Τι λες; Να φύγω; Μένεις μόνη σου;...

Αν και τό 'χα συνειδητοποιήσει ότι το δρόμο που τράβηξα θα μπορούσα να μένω κάποτε και μόνη, προς στιγμή δεν μου πήγε καλά. Δεν ήθελα όμως να πω και όχι. Ούτε και να τον ακολουθήσω ήθελα. Οι δικοί του ήταν γνωστοί μου. Και δεν γνώριζα πώς είχανε δει την απόφασή μου να βγω στο βουνό. Μέχρι τώρα τουλάχιστο πίστευα πως όλοι οι γνωστοί και φίλοι του πατέρα μου με σχολίαζαν. Πως όλοι λέγανε πως δεν είναι για τις κοπέλες τα βουνά κι οι δουλειές του πολέμου...

Ρώτησα μόνο το Μήτσο, που κάθονταν δισταχτικός, πόσο θα έλειπε.

— Να..., μου λέει, μέχρι αύριο

Με ταυτότη-
τες που
ίσχυαν πα-
λιά ήταν
εφοδιασμέ-
νοι όλοι οι
διωκόμενοι παρά-
νομοι του Νομού Χανίων.
Ήταν ταυτότητες ανθρώπων
που είχαν πεθάνει, αλλά στη
θέση της φωτογραφίας τοπο-
θετούσαν τη φωτογραφία του
παράνομου, σφραγισμένη με
τη σφραγίδα που είχαν επε-
ξεργαστεί οι ίδιοι.

1961. Παραμονές
της αναχώρησης έξω
από την κρύπτη στο
Ακρωτήρι. Από
αριστερά: Σταμάτης
Μαριόλης (Πέτρος),
Αργυρώ Κοκοβλή
(Αθηνά), Νίκος
Κοκοβλής
(Δημήτρης).

βράδυ που θα φύγουμε.

- Να πας τού 'πα.
- Και δεν φοβάσαι;
- Όχι!... Πήγαινε.

Ο Μήτσος σηκώθηκε, κατη-
φόρισε στα γνωστά του μέρη
και χάθηκε μέσα στο πυκνό
σκοτάδι.

Σε λίγο οι καμπάνες χτύπη-
σαν. Χτύπησε και η καρδιά
μου στους ρυθμούς του Πάσχα!
Μακριά από το σπίτι μου...
Από τους γονείς μου, τ' αδέλ-
φια μου. Ο νους φτερουγίζει
εκεί στο χωριό μου, στη μι-
κρούλα εκκλησιά του Άη Γιώρ-
γη. Με τον αυλόγυρο, τα πε-
ζούλια και τους ολόασπρους
τάφους να μοσχομυρίζουν
ασβέστη. Και πάνω από κάθε
τάφο ένα πιάτο, ένα δισκάκι
—όπως απαιτεί το έθιμο αυτή
την ώρα— γεμάτο φαγώσιμα.
Και μετά τη λειτουργία η αίτη-
ση... και οι χωριανοί ν' ανταλ-
λάσσουν τα φαγώσιμά τους και
να συγχωράνε τους πεθαμέ-
νους τους.

Η καμπάνα χτύπησε και δεύ-
τερη φορά. Αμέτρητα κεράκια
φάνηκαν. Η καμπάνα χτυπάει
χαρμόсуна: Χριστός Ανέστη
αδελφοί!... Χριστός Ανέστη!...

Ξημέρωσε χωρίς να κλείσουν
τα μάτια μου. Και η σκέψη μου
τριγυρίζει όλο στα ίδια. Όλοι
τώρα θα τζουγκρίζουν τα κόκ-
κινα αυγά και όλοι θα καθό-
σουν χαρούμενοι στο πασχαλι-
νό τραπέζι. Στο σπίτι μου όμως

δεν θα υπάρχει χαρά. Υπάρ-
χουν δυο απουσίες. Η δική μου
και του αδελφού μου του Κώ-
στα... Στο σπίτι μου θα υπάρχει
πόνος και θλίψη.

Ο ουρανός άρχισε να γεμίζει
με μαύρα σύννεφα. Με το σού-
ρουπο, ο Μήτσος ήρθε. Κατη-
φορίσαμε την πλαγιά και μπή-
καμε στο Φαράγγι του Θερί-
σου. Ακολουθούμε το ανώμα-
λο δρομάκι που σέρνεται στον
πάτο του Φαραγγιού.

Ο Μήτσος με το όπλο προτε-
ταμένο, έτοιμο. Εγώ πίσω του.
Σ' ένα σημείο, το φαράγγι τε-
λειώνει. Ανεβαίνουμε μια πλα-
γιά. Πριν φτάσουμε στο διάσε-
λο πέφτουμε καταγής. Ήτανε
επικίνδυνο τούτο το πέρασμα,
η θέση Πορτί.

Εδώ στήνουν ενέδρες, κι αν
εσένα σε σκοτώσουν, άλλες
κοπέλες θα διστάσουν να
βγουν στο βουνό — λέει ο Μή-
τσος. Αφουγκραζόμαστε κά-
μποσο. Τρυπάμε το βαθύ σκο-
τάδι με το βλέμμα μας. Ανι-
χνεύουμε τον τόπο προσεκτι-
κά. Σκυφτά περνάμε το επικίν-
δυνο μέρος. Καθίζουμε λίγο
πιο κάτω και παίρνουμε μια
βαθιά ανάσα. Κατεβαίνουμε
πλαγιές απότομες και φτάνου-
με σ' ένα βαθύ ρουμάνι, σε μια
κατάφυτη ρεματιά: Στο Βαντέ.
Πλησιάζουμε σ' ένα ξεκοφτό
σπίτι. Ο σκύλος αλυχτάει
άγρια. Κάποιος βγαίνει και
του επιβάλλει σιωπή. Ο λαδό-

λυχνος που ανάβει, μεταφέρε-
ται στο δίπλα δωμάτιο κι ένας
ψηλός ντελικάτος άντρας βγαί-
νει έξω. Ο Μήτσος κάτι ψιθυ-
ρίζει. Ο άντρας μάς αναγνωρί-
ζει και προχωρεί προς το μέ-
ρος μας. Η ματιά του πέφτει
πάνω μου.

— Εσύ είσαι; — μου λέει. Μου
χτυπάει φιλικά την πλάτη και
μου σφίγγει δυνατά το χέρι
σαν να θέλει να μου πει μπρά-
βο, χαίρομαι. Ήταν ο Καντη-
λιεροσήφης. Έμεινε ακόμα λί-
γο. Κάτι είπαν με το Μήτσο,
ύστερα μπήκε μέσα. Κι έξω
βγήκαν δυο γυναίκες. Η Πολυ-
ξένη, η γυναίκα του, κι η αδελ-
φή της, η Στέλλα. Και οι τρεις
τους με γνώριζαν από παλιά:
Εκείνες άρχισαν να με ψά-
χνουν, το δίκόχο μου, το όπλο
μου. Το φισεκλίκι. Με τράβη-
ξαν μέσα στο μισοσκοτεινό
κουζινάκι κι ακούμπισαν τα
δυο τους χέρια στη μέση τους.
Άρχισαν να με κοιτάζουν και
να κουνούν με απορία το κε-
φάλι τους.

— Κακορίζικο... Πώς τ' απο-
φάσισες! Άλλες έπρεπε να
βγούνε... εσένα δεν σου έλειπε
τίποτα... Δεν ελυπήθηκες τα
νιάτα σου να τα τρώνε τα βου-
νά... Κρίμας εσένα. Και οι γο-
νέοι σου; Δεν τους λυπήθηκες
να ζούνε με τον καημό σου, την
αγωνία μέρα με τη μέρα να σε
σκοτώσουνε;

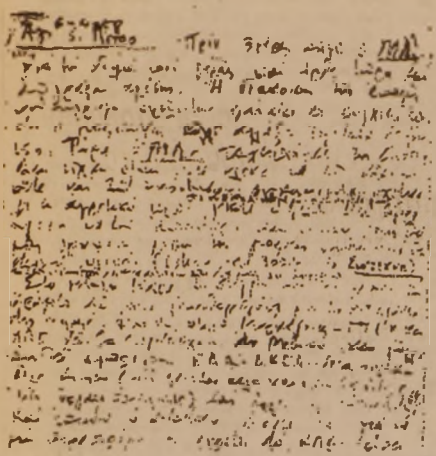
Θεέ μου! σκέφτηκα. Ός κι

αυτές! Αυτές που μας βοηθούν,
που πιστεύουν στον αγώνα
μας; Που είναι δικές μας. Κι
αυτές λοιπόν δεν εγκρίνουν το
δρόμο μου; Δεν με πείραξαν τα
λόγια τους «για τα χαμένα μου
νιάτα». Αλλά αυτό που είπαν
πως δεν λυπήθηκα τους γονείς
μου. Σαν να χώρισε την καρδιά
μου στα δυο...

Ευτυχώς η θερμή χειραψία, ο
θαυμασμός του Σήφη, αποκα-
τέστησε την ισορροπία μέσα
μου.

Καληνυχτήσαμε και φύγαμε.
Έπρεπε να βιαστούμε. Ν' απο-
μακρυνθούμε αρκετά. Να
βρούμε μέρος να κρυφτούμε.
Λίγο πριν φέξει, κατάκοποι
και μουσκεμένοι σε μια σπηλιά
κάτω από το Θέρισο. Από πά-
νω τρέχουν νερά. Κάτω λάσπη
και μούχλα. Λίγα μισόστεγνα
κλαδιά βρίσκονται σε μια γω-
νιά. Τυλίγω το κορμί μου με
την μισοβρεγμένη χλαίνη μου,
βάζω το σακούλι προσκέφαλο
και κουλουριάζομαι. Ο Μή-
τσος καθίζει δίπλα. Συμμαζεύ-
εται. Διπλώνει τα πόδια, χαμη-
λώνει την πλάτη. Προσέχει μην
αγγίξει το σώμα του στο δικό
μου, τα ρούχα του στα δικά μου
ρούχα. Μην υποθέσω κάτι που
δεν θα επιθυμούσε.

Τα αγόρια και τα κορίτσια
μας ξεχνούσαν αλήθεια την
ίδια τη φύση τους, πως είναι
νέοι διαφορετικού φύλου ακό-
μα κι όταν έπεφταν κάτω από

Από την αλληλογραφία
μεταξύ των παράνομων μελών
του Γραφείου της ΚΟΧ
(Κομματική Οργάνωση
Χανίων).

Να μην αντέχεις τη μυρουδιά
σου την ίδια. Ν' αποφεύγεις να
πλησιάζεις το σύντροφό σου,
την συντροφισσά σου για να
μην αηδιάσει. Να κουβαλάς τ'
άπλητα πανιά στο σακούλι σου
για μέρες. Να μην έχεις πού
και πώς να τα πλύνεις. Να χρη-
σιμοποιείς την κάλτσα σου, να
κόβεις το μανίκι του πουκαμί-
σου σου και να το κάνεις πανί.

...Η πολιτική και στρατιωτική
ηγεσία, ο Γ. Τσιτήλος, ο Δ. Μα-
κρυδάκης, ο Ν. Τσαμαντής, Μ.
Παπαναγιωτάκης, Γ. Κονδέλας
(καπετάν Γιώργης) μάς γνω-
στοποιούν ότι ο αντίπαλος
ετοιμάζεται για μεγάλη εξόρ-
μηση. Ο νέος αρχηγός χωρο-
φυλακής Γ. Βαρδουλάκης,
Κρητικός κι αυτός, θα εκστρα-
τεύσει εναντίον μας. Υπόσχε-
ται να ξεκαθαρίσει από τους
αντάρτες το νησί.

Δίπλα στους άλλους, κάθεται
κι ο Γ. Μανούσακας. Είναι κα-
θαιρεμένος από την ηγεσία του
Δημοκρατικού Στρατού. Στρί-
βει το μεγάλο μουστάκι του και
το ύφος του δείχνει ότι άλλος
δεν μπορεί να γνωρίζει όσα
αυτός. Εμείς οι κοπέλες, οι
αντάρτισσες, όλα τα ψάχνουμε
εδώ και τα παρατηρούμε. Θέ-
λουμε πρότυπα. Πρότυπα που
να προσωποποιούν το όραμα
για το οποίο αφήσαμε τα σπί-
τια μας, συγκρουστήκαμε με
τους δικούς μας -ξεπεράσαμε
δικές μας αναστολές- και ήρ-

θαμε στο βουνό. Κι ο Γ. Μα-
νούσακας είναι υπεροπτικός,
εγωιστής, απρόσιτος. Διστά-
ζουμε και να του μιλήσουμε
ακόμα. Σ' αντίθεση με άλλους,
όπως ο Γ. Τσιτήλος που σε τρα-
βά με τη γλώσσα του, την αλλη-
λεγγύη του, το ενδιαφέρον του
για τους άλλους, την ανθρωπι-
νη συμπεριφορά του...

Εξόρμηση λοιπόν! Αρχίζου-
με να καθαρίζουμε τα όπλα
μας και να μετράμε τις λίγες
μας σφαίρες.

Είναι η δεύτερη φορά που οι
αντίπαλοί μας εξορμούν στο
φαράγγι της Σαμαριάς. Την
πρώτη φορά δεν συγκρουστή-
καμε. Κρυφτήκαμε στις απρο-
σπέλαστες λέσκες του Φαραγ-
γιού και κείνοι ήρθαν κι έφυ-
γαν άπραγοι. Κι ήταν σίγουρα
ήττα γι' αυτούς. Εμείς βγήκαμε
από τις λέσκες πεινασμένοι,
εξαντλημένοι, μα ζωντανοί.
Τώρα σίγουρα θα κινητοποιή-
σουνε πολύ περισσότερες δυ-
νάμεις και μέσα, με τελικό
σκοπό να μας κρατήσουν απο-
κλεισμένους, καθηλωμένους
μέχρι να πεθάνουμε από την
πείνα και τη δίψα ή να εξανα-
γκαστούμε να παραδοθούμε.
Τούτη τη φορά θ' αντισταθού-
με. Θα κρατήσουμε τις βασικές
διόδους προς το Φαράγγι και
θ' αμυνθούμε. Θα συγκρου-
στούμε. Αυτή είναι η απόφαση
της ηγεσίας μα και η ψυχολο-
γία των μαχητών.

Με τις λίγες μας δυνάμεις και
τα πενιχρά μας μέσα αρχίζου-
με τις προετοιμασίες άμυνας.
Προωθούνται φυλάκια στις
διαβάσεις. Άη Νικόλα-Ξυλό-
σκαλο-Ποριά. Προς τα νοτιο-
δυτικά, στα υψώματα Πρινιά,
και παρατηρητήρια με δυο
τρία άτομα στις κορυφές Ψαρή
και Μελινταού. Στις 4/6/1948
χιλιάδες κυβερνητικές δυνά-
μεις -χωροφύλακες-στρατιώ-
τες- ΜΑΥ και επιστρατευμέ-
νοι χωρικοί κινούνται συνδυα-
σμένα προς το Φαράγγι. Από
τη μεριά του Σελίνου πιάνουν
τη δυτική πλευρά, το Γκίγκιλο.

Από την Κυδωνία τον Ομαλό-
Ξυλόσκαλο. Από τα βόρεια την
Μελινταού-Ψαρή και ανατολι-
κότερα τα Αγγελοκάμπι και
Χαλασέδες. Πολλές δυνάμεις
έχουν αποβιβαστεί και από την
θάλασσα, στην Αγία Ρουμελή.
Η κύκλωση είναι πλήρης. Το
πρωί, στις 5 Ιουνίου, αρχίζει η
σύγκρουση. Όλμοι, πυροβόλα
και βαριά πολυβόλα σφυροκο-
πούν και χτενίζουν τον τόπο.
Αεροπλάνα ρίχνουν τόννους
το καυτό μολύβι τους. Πέτρες
αφήνουν την αιώνια θέση τους
και μαζί με το ατσάλι κυλούν,
θαρρείς χωρίς τέλος. Το Φα-
ράγγι σείεται.

Με το νύχτωμα όλα κοπά-
ζουν. Την αυγή κι όλη τη μέρα
ξανά κόλαση. Από τη μια, χι-
λιάδες επιτιθέμενοι μ' όλο το
σύγχρονο εξοπλισμό και κα-
θαρά τα μετόπισθέν τους, κι
από την άλλη, μερικές δεκάδες
ξεπαπούτσωτοι, νηστικοί και
διψασμένοι, να λογαριάζουν
μια μια τις σφαίρες τους και να
προσπαθούν να πάρουν δυνά-
μεις μόνον από το κουράγιο
και την πίστη τους.

Πόσο θ' αντέξουν; Τρεις μέ-
ρες πολεμούν ηρωικά. Δεν επι-
τρέπουν στον αντίπαλο να πε-
ράσει. Μα την τρίτη μέρα, με
μια σχεδιασμένη επίθεση πο-
λυάριθμων κυβερνητικών δυ-
νάμεων, το μέτωπο σπάει.
Πρώτα από τα Ποριά-Αγγελο-
κάμπι. Πολυάριθμες ομάδες,
χωροφύλακες, ΜΑΥδες, στρα-
τιώτες ξεχύνονται προς τον πά-
το του Φάραγγα. Ο Πύργος,
ένα ύψωμα κοντά στο χωριου-
δάκι Σαμαριά, σφυροκοπιέται.
Ο Πάνος και τα παλικάρια του
που βρίσκονται εκεί αμύνον-
ται. Πολεμούν λιονταρίσια.
Μα η μικρή ομαδούλα εξουδε-
τερώνεται. Ο ένας μετά τον άλ-
λο πέφτουν. Ένας όλμος κόβει
του Πάνου την σπονδυλική
στήλη. Φωνάζει «ζήτω ο αγώ-
νας» και πέφτει. Δεν του έχει
μείνει σφαίρα ν' αυτοκτονή-
σει.

—Σκοτώστε με φωνάζει...

Γιώργης Τσιτήλος,
υπεύθυνος περιοχής Κρήτης.

σκοτώστε με...

Οι δικοί του έχουν πέσει
όλοι. Οι αντίπαλοι πλησιάζουν.

—Όχι, έτσι σ' εκδικούμαστε!
—του λένε.

Κι έμεινε ο Πάνος δυο μέρες
μέσα στον κλοιό να σφαδάζει.
Να φωνάζει. Όσπου το δεύτε-
ρο δειλινό ξεψύχησε.

Ο Πάνος (Κώστας Κοντό-
πουλος) κατάγονταν από το
Πολύκαρπο της Έδεσσας.
Φοιτητής της Γεωπονικής, πή-
γε στρατιώτης να υπηρετήσει
τη θητεία του και τον έκλεισαν
—όπως και τόσους άλλους— στο
στρατόπεδο του Αγίου Νικο-
λάου στο Λασιθί. Κατάφερε
να δραπετεύσει μαζί με άλλους
πενήντα το 1947 και να βρεθεί
στα αντάρτικα τμήματα του
θρυλικού Ποδιά. Κι όταν ο Πο-
διάς κυκλώθηκε στον Ψηλο-
ρείτη και το τμήμα του εξοντώ-
θηκε, ο Πάνος μαζί με έντεκα
άλλους πέρασε στα Λευκά
Όρη.

Οι βασικές δυνάμεις των
ανταρτών αποσύρονται προς
τα νοτιοδυτικά, στην περιοχή
του Πρινιά. Μένουν μικροομά-
δες οπισθοφυλακής. Οι πολυά-
ριθμες δυνάμεις του αντιπάλου
προχωρούν ακάθεκτα.

Μια ομάδα μ' επικεφαλής
τον Βαρδαλιά (Νίκο Ξηρο-
γιάννη) καθελώνουν στήθος

ΒΑΓΓΕΛΙΩ ΚΛΑΔΟΥ

Η Βαγγελιώ Κλάδου γεννήθηκε το 1920 στ' Ανώγεια και σκοτώθηκε σε συμπλοκή στη θέση Ανυφαντοχάλαρα στα Λευκά Όρη, σε ηλικία 29 χρόνων, στις 6.12.1949.

Η Βαγγελιώ είχε σπουδάσει δασκάλα στην Αρσάκειο Παιδαγωγική Ακαδημία. Η Κατοχή την βρήκε δασκάλα στο χωριό Μυριοκέφαλο του Ρεθύμνου. Με πείσμα συνέχισε τη δουλειά της στο χωριό Επισκοπή στρατευμένη συγχρόνως στην ΕΠΟΝ. Με την απελευθέρωση αρνήθηκε να υπογράψει δήλωση μετανοίας και υποχρεώθηκε να εγκαταλείψει το δασκαλίκι και να πάει στα Χανιά· εκεί δούλεψε στο Συμβούλιο περιοχής Κρήτης της ΕΠΟΝ. Το Μάρτη του '46 συνελήφθη και προοριζόταν για εκτόπιση αλλά μετά τις διαμαρτυρίες των Χανιωτών, η εκτόπιση ακυρώθηκε. Με

τους διωγμούς που εντάθηκαν από την άνοιξη του 1947, η Βαγγελιώ κατέφυγε στα βουνά και ανέλαβε την πολιτική καθοδήγηση των παράνομων ομάδων που σχηματίστηκαν στο μεταξύ.

Ήταν μια περήφανη και συγκροτημένη νέα κοπέλα που έμεινε στη μνήμη των συντρόφων της.

Η Αργυρώ Κοκοβλή, που την πρωτοσυνάντησε το 1947 στα βουνά της Κρήτης, περιγράφει τις τελευταίες ώρες της Βαγγελιώς Κλάδου:

«Ξεκινήσαμε από τους πρόποδες του βουνού, από τις Καρές του Αποκορώνου. Είμασταν έξι. Η Μαρία (Βαγγελιώ Κλάδου), ο Μήτσος Τσαγκαράκης, ο Βάνιας Παντελίδης, ο Λευτέρης Ηλιάκης, ο Νίκος Κοκοβλής και εγώ. Προορισμός μας η σπηλιά στα Ανυφαντοχάλαρα που δεν τη γνώριζαν παρά ελάχιστοι. Εκεί κάναμε σταθμό, πριν φύγουμε γι'αλλού. Περιπατήσαμε ολόκληρη νύκτα, μέσα σε παγωνιά και βροχόνερο. Τα ξημερώματα βρεθήκαμε στη σπηλιά. Λίγο αργότερα έπεσε πυκνή ομίχλη και τότε σκεφτήκαμε ν'ανάψουμε μια μικρή φωτιά και να βράσουμε λίγο αλεύρι που είχαμε, να φάμε κουρκούτι. Ξαφνικά η ομίχλη διέλυσε. Σ'αυτό το διάστημα φαίνεται πως μας είδαν από το απόσπασμα. Αμέσως μετά η ομίχλη έπιασε και πάλι πυκνότερη. Αυτό βοήθησε τους άνδρες του αποσπάσματος που πλησίασαν κάνοντας κλοιό γύρω από τη σπηλιά. Μεσημέρι πια αποφάσισε ο Λευτέρης Ηλιάκης να πάει να φέρει νερό από μια πηγή. Στα 10-15 μέτρα βρέθηκαν μπροστά στους άνδρες του απο-

σπάσματος. Ο Βάνιας άρχισε να πυροβολεί. Πεταχτήκαμε έξω από τη σπηλιά και οι υπόλοιποι. Με την πρώτη ή δεύτερη σφαίρα από το απόσπασμα τραυματίστηκε στο χέρι η Μαρία. Τότε ζήτησε να τη σκοτώσουμε και ταυτόχρονα έδωσε στόχο στις σφαίρες, που τη βρήκαν και την άφησαν νεκρή. Λίγο μετά τραυματίστηκε και ο Τσαγκαράκης, που δυο ώρες αργότερα πέθανε εκεί. Εμείς συνεχίσαμε μέχρι που νύχτωσε και τότε μπορέσαμε να περάσουμε από τη μοναδική δίοδο, ανάμεσα από τις σφαίρες και τους άνδρες του αποσπάσματος. Πίσω έμεινε και ο Ηλιάκης που είχε βρεθεί σε ένα βαθύ λάκκο κρυμμένος. Φύγαμε αφήνοντας τους δυο συντρόφους πίσω νεκρούς».

Το απόσπασμα έφτασε στη σπηλιά εκεί, αφού αποκεφάλισαν τα πτώματα, τα μετέφεραν στα Χανιά και τα εξέθεσαν σε κοινή θέα στην γέφυρα του Κλαδισού.

29 χρόνια μετά, όταν η Αργυρώ και ο Νίκος Κοκοβλής επέστρεψαν στην Κρήτη, μαζί με άλλους τρεις Χανιώτες (το ζεύγος Γκαζή και τον Μανόλη Κοσμοδάκη) ανέβηκαν στα Ανυφαντοχάλαρα. Βρήκαν τα οστά και ένα άρβυλο της Βαγγελιώς Κλάδου και τα μετέφεραν στην πόλη.

Σε λίγες ημέρες τα κόκαλα της Βαγγελιώς Κλάδου θάφτηκαν σε οικογενειακό τάφο στα Σείσαρχα των Ανωγείων. Χιλιάδες συμπατριώτες της από όλες τις παρατάξεις παραβρέθηκαν στην τελετή αποτίοντας φόρο τιμής στη σεμνή αγωνίστρια.

με στήθος τον αντίπαλο για να οπισθοχωρήσουν οι υπόλοιποι αντάρτες. Ένας-ένας πέφτουν όπως οι Τριακόσιοι του Λεωνίδα. Τελευταίος μένει ο Νίκος, ο ομαδάρχης, ο ατρόμητος Βαρδαλιάς. Καίει και την στερνή του σφαίρα. Κι ύστερα πετάγεται από το ταμπουρί του προτάσει το στήθος του και φωνάζει: «βαράτε μωρέ, φασίστες!...». Από μακριά τον βαράνε. Φοβούνται να πλησιάσουν ακόμα κι όταν πέφτει το θρυλικό παλικάρι. Στα νοτιοδυτικά, η θέση «Πρινιάς» κρατιέται ακόμα από τους αντάρτες. Μα το τέλος ήρθε. Το φαράγγι δεν μπορεί να κρατηθεί. Τούτος ο δύσβατος τόπος που τόσες φορές μας περιέθαλψε είναι τώρα ξένος. Εχθρικός. Πρέπει να φύγουμε. Πώς; Από πού; Εδώ δεν

έχει πλαγιές ν' ανέβεις. Να σκαρφαλώσεις, να πέσεις, να σηκωθείς μα κάποτε να βγεις. Το φαράγγι αποκλείστηκε. Τα περάσματα κρατούνται!

Βραδιάζει. Οι Βίγληδες, ο Γιάννης κι ο Βαγγέλης, ρίχνουν μια τελευταία ματιά κάτω στα σπιτάκια τους, στη Σαμαριά, που καίγονται. Ύστερα μπαίνουν μπροστά και τους ακολουθούν καμιά ενενηνταριά αντάρτες –οι δέκα είναι γυναίκες– όσοι ζήσαμε. Υπάρχει ένα πέρασμα που το ξέρουν μόνο τούτοι οι βασιλιάδες του φαραγγιού. Προχωρούμε με χέρια και με πόδια. Η φάλαγγα διασπάται. Σερνόμεστε. Πέτρες ξεκολλάνε κάτω από τα πόδια μας. Δεν τολμάς να κοιτάξεις προς τα κάτω. Σε πιάνει ίλιγγος όπως αντικρίζεις το χάος και το γκρεμνό. Το

ξημέρωμα βρίσκει τη φάλαγγά μας σ' ένα σιώπατο, ένα ίσιωμα, με γέρικα χοντρά κυπαρίσσια. Ίσως εδώ ποτέ να μην έχει πατήσει ανθρώπινο πόδι. Τα δικά μας πόδια και χέρια τρέχουν αίμα. Κάποιοι έχουν τραυματιστεί και τώρα το ανακαλύπτουν. Η πείνα, η δίψα μάς έχουν τσακίσει. Τα στόματα ξεράθηκαν. Τα χείλη αυλακώνονται από σχισμές και είναι σαν χαρτί άσπρα. Οι αντάρτισσες αρχίζουν να ψάχνουν! Στις κούφιε ρίζες των αιωνόβιων κυπαρισσιών βρίσκουν μια μαύρη πηχτή λάσπη από σάπια φύλλα και κόπρανα των αγριμιών. Την παίρνουν και τη στύβουν στα στεγνωμένα τους χείλη. Είναι κι αυτό μια ανακούφιση. Με τη μαύρη λάσπη στα χέρια, στα χείλη, στα κιτρινωμένα πρόσωπα, με

τα μάτια να γυαλίζουν από την αϋπνία και την κόπωση, μοιάζουμε σαν φαντάσματα, σαν νεκροί σε κίνηση. Ο ένας κοιτάζει με φόβο τον άλλο. Κι όμως, έτσι είμαι κι εγώ – σκέφτομαι. Άλλοι ξεκόβουν και δοκιμάζουν να πιουν το κάτουρό τους. Άλλοι ξαπλώνουν. Δεν μιλούν. Δεν σαλεύουν, για ν' ανακτήσουν δυνάμεις να προχωρήσουν. Το βράδυ πάλι η φάλαγγα ξεκινά... Κάτω μακριά απλώνεται το Λιβικό Πέλαγος. Προς τα πάνω η κορυφογραμμή που ακουμπά ο άγριος Γκίγκιλος. Ακούγονται πυροβολισμοί. Όχι μακριά, οι αντίπαλοι κρατούν τις θέσεις τους. Δεν ξέρουν ότι φύγαμε! Πέφτουμε κάτω και σιωπούμε. Οι πιο πολλοί δεν μπορούν ούτε τη σκανδάλη του όπλου τους να τραβήξουνε ...

Γυναίκες στον Δημοκρατικό Στρατό

της Κατίνας Λατίφη

Τα κείμενα που ακολουθούν είναι αποσπάσματα από το βιβλίο της Κατίνας Τέντα-Λατίφη, Τα Απόπαιδα, που θα κυκλοφορήσει στις αρχές Νοεμβρίου από τις εκδόσεις «Εξάντας».

Φωτογραφικό Αρχείο ΑΣΚΙ.

Το 1948 όταν η μάχη του Γράμμου είχε κορυφωθεί, έγινε στον Άη-Λιά της Φούρνας μια σύσκεψη μαχητριών της 103ης Ταξιαρχίας, με διοικητή τον Υψηλάντη, όπου συζητήθηκαν τα ιδιαίτερα προβλήματα τους.

Είχε τελειώσει η σύσκεψη, αλλά δεν είχαμε ακόμη φύγει από την έδρα της ταξιαρχίας, όταν μαύρισε ο τόπος απ' τα βαριά σύννεφα και άρχισε μια βροχή-πλημμύρα. Αέρας, νερό, αστραπές και βροντές, ήρθε κι η νύχτα, άρχισαν και τα κανόνια κι απ' τις δύο πλευρές και νόμιζες ότι ανέβηκε επάνω ο σκοτεινός κάτω κόσμος, πως συνέβαινε κάτι το εξωπραγματικό, τόσο παν-καταστροφικό, που το θεωρούσες κι ανώφελο να φυλαχθείς. Στη φευγαλέα λάμψη μιας αστραπής διακρίναμε δύο μαχητές που έτρεχαν κρατώντας ένα φορείο και τρέξαμε προς αυτούς. Χωρίς να το ακουμπήσουν κάτω, μας το παρέδωσαν ώμο με ώμο σε τέσσερις από εμάς, να το πάμε γρήγορα στο διπλανό ύψωμα, το Ταμπούρι, όπου βρισκόταν ο μεγάλος σταθμός πρώτων βοηθειών. Πάνω στο φορείο ήταν ξαπλωμένη μια κοπέλα από τη Ρούμελη με μια τόση δα τρυπούλα στο κεφάλι, ακριβώς στη θέση της κορυφής. Το εσω-

τερικό του κεφαλιού είχε πεταχθεί έξω σαν ένα καρούμπαλο, αλλά αυτή ζούσε. Ο Άη-Λιάς συνδέεται με το Ταμπούρι, με έναν αυχένα εντελώς γυμνό, που τον σφυροκοπούσαν συνέχεια τα κανόνια, γι' αυτό και μεις περνούσαμε λίγο πιο κάτω, στην κατηφορική πλευρά του αυχένα, κι ήταν πολύ δύσκολο, γιατί γλιστρούσαμε πάνω στο μουσκεμένο χορτάρι. Τα θραύσματα περνούσαν ανάμεσά μας κι ακούγαμε τα κλαδιά των δέντρων που έσπαγαν λίγο πιο κάτω. Όσο κι αν βιαζόμασταν προχωρούσαμε δύσκολα μέσα στη βροχή. Κι αυτή επάνω στο φορείο τραγουδούσε: «Απόψε θα πλαγιάσουμε σε μαλακό χορτάρι, θα δώσει και θα πάρει το γλέντι μας παιδιά, εμπρός μη χάνουμε καιρό κι ας μπούμε αράδα αράδα, Ελλάδα μας, Ελλάδα αστέρι τ' ουρανού, Ελλάδα μας, Ελλάδα δε βγαίνεις απ' τον νου».

Είχε δυνατή φωνή. Ήταν γνωστή ακριβώς απ' αυτή τη φωνή, γιατί όταν έπαιρνε τα βράδια τον τηλεβόα και φώναζε «Αδερφέ φαντάρε, εμείς είμαστε ένα, μην ακούς τους Αμερικάνους» αντιλαλούσαν τα βουνά. Τώρα, θαρρείς και καταλάβαινε ότι είχαμε ανάγκη από κουράγιο, διέκοπτε το

τραγούδι και φώναζε: «Εμπρός αδελφούλες μου!», και πάλι τραγουδούσε. Κοντεύαμε να φθάσουμε στο Ταμπούρι όταν άστραψε και έλαμψε ο τόπος κι αμέσως βρόντηξε εκεί κοντά ο κεραυνός. Αυτό ήταν! Με το πέσιμο του κεραυνού σίγησε κι η φωνή της! Έσβησε! Κι εμείς που ελπίζαμε, κοπήκαμε, βάλαμε τα κλάματα και τα δάκρυά μας ανακατεύονταν με το νερό, όμως τρέχαμε χωρίς να σταματήσουμε για να την φθάσουμε στο σταθμό.

Πώς την έλεγαν; Δεν ξέρω! Δεν γνωρίζαμε το όνομά της, γιατί όταν τη βλέπαμε δροσερή κι όμορφη να περνάει σαν άνεμος, λέγαμε «περνάει η Ρούμελη». Δεν ανέλυσα ποτέ αυτό που έζησα εκείνο το βράδυ. Ούτε το πώς μπορούσε και τραγουδούσε με τρυπημένο το κεφάλι, ούτε από πού έβγαινε εκείνη η δυνατή φωνή, ούτε αν πονούσε, ούτε πώς μας καταλάβαινε, ούτε γιατί χάθηκε μαζί με την αστραπή. Τα άφησα όλα έτσι όπως έγιναν, κάτι σαν θρύλος, σαν κάτι το ΥΠΕΡ!

Η KATEPINA

Στα Άγραφα (1948) ήμασταν συνέχεια σε κίνηση, σπάνια μέναμε στο ίδιο μέρος. Κι

όπως η περιοχή είναι όλο βουνά και ρεματιές, περνούσαμε το ίδιο ποτάμι ή τον χείμαρρο όχι μια, αλλά τόσες φορές όσα ήταν τα γυρίσματά του που τύχαιναν στην πορεία μας. Μουσκευόμασταν ως το κόκαλο απ' τα παγωμένα νερά, κι όταν σταματούσαμε κάπου, αν επιτρέπονταν, ανάβαμε φωτιές και στεγνώναμε την εφεδρική αλλαξιά –γιατί κι αυτή ήταν μούσκεμα– και μετά αλλάζαμε. Όταν βιαζόμασταν στεγνώναμε όρθιοι δίπλα στην φωτιά, αρχίζοντας από την πλάτη. Αχνίζαμε ολόκληροι και γελούσαμε. Υπήρχαν όμως φορές που απαγορευόταν η φωτιά· τότε μας στέγνωνε ο αέρας κι αυτό ήταν φοβερό, γιατί τα μάλλινα παντελόνια γίνονταν τραχιά και σκληρά κι όπως τρίβονταν με το βάδισμα πάνω στα πόδια μας τα έγδερναν και τα πλήγιαζαν από πάνω ως κάτω. Πονούσαμε τότε πολύ, γι' αυτό τα συνεργεία ραπτικής του αρχηγείου μάς εφοδίασαν με μακριά βαμβακερά εσώβρακα και έτσι ανακουφιστήκαμε.

Το 1948, στη Σχολή Υπαξιωματικών στη Μολόχα των Αγράφων, είχαμε την Κατερίνα, μια γέννημα-θρέμμα καραγκούνα, 18 χρόνων που, βοσκώντας τα γίδια της στα ριζά των Αγράφων, της ξέφυγε μια κατσίκια κι όπως την κυνήγησε, δεν κατάλαβε ότι είχε περάσει στα αντάρτικα μέρη. Εκεί την σταμάτησαν οι σκοποί και την πήγαν στη διοίκηση. Τότε οι καιροί ήταν πολύ πονηροί, δεν μπορούσαν να ξέρουν αν αυτά που έλεγε ήταν αλήθεια ή αν την είχαν στείλει επίτηδες για πληροφορίες, γι' αυτό δεν την άφηναν να φύγει. Φορούσε μάλλινη σεγκούνια, και τα ταιλωρημένα απ' τα κλαριά-μαλλιά της τα είχε κοτσιδάκια δεμένα στην κορυφή με μια κόκκινη κλωστή. Γεροδεμένη με ολοστρόγγυλο πρόσωπο, ήταν ένα σωστό αγρόμι. Ούτε

φαγητό ήθελε ούτε κουβέντα. Καθόταν πάνω σε μια πέτρα με την σεγκούνα της απλωμένη γύρω-γύρω σαν κλώσσα, κι όταν ο επίτροπος του Αρχηγείου, ο Κυριάκος Τσακίρης, την παρακαλούσε «έλα Κατερίνα, έλα να φας», αυτή κατέβαζε τα φρύδια της, λόξευε χαμηλά την ματιά της και... πολυβολούσε.

— Τι γύρευες βλογημένη ως εδώ; Δεν σ' έφτανε ο κάμπος;

— Μ' έφερε η κατσίκια. Αυτή μι τράβηξε δω πάνου.

— Γιατί δεν την τράβαγες και συ πίσω;

— Την άφκα να βουσκήσει οπ όθιλι κι ξέφυγι μπρουστά. Πού να την φτάσου.

— Ε, καλώς ορίσατε τότε!

Με τα πολλά με τα λίγα, η Κατερίνα έμεινε στο βουνό, φόρεσε και παντελόνι, πήγε και στα έμπεδα, κι άρχισε μάλιστα να διαβάζει και να γράφει. Μονομιάς μεταμορφώθηκε· εμείς δεν πιστεύαμε στα μάτια μας. Σε όλες τις συζητήσεις ήταν μέσα, κι όταν κάποιος αναφέρονταν στην μίζερη ζωή, τότε λυνόταν η γλώσσα της και δεν σταματούσε. Και τι δε μας έλεγε... Ότι για να γιατρέψουν τα σπυριά στο κεφάλι έβαζαν επάνω «μαγαρισιά» και την σκέπαζαν με συκόφυλλα κι από πάνω απ' τη βρωμιά μαζεύονταν οι μύγες και ένα σωρό άλλα για τη φτώχεια και την αμορφωσιά.

Ύστερα από τα έμπεδα, την έστειλαν, παρακαλώ, στη Σχολή Υπαξιωματικών και έγινε η κολλητή μου. Όταν είχαμε το βράδυ σιωπητήριο και όλες κοιμόνταν, η Κατερίνα με τραβούσε έξω στο ξύλινο μπαλκόνι για να της επαναλάβω το μάθημα: την κλίμακα του χάρτη, τα σύμβολα, αν οι γραμμές είναι στενές, τότε δείχνουν απότομο μέρος, κι αν είναι απλωτές δείχνουν πλαγιά. Της ξανάλεγα όλα όσα δεν είχε καταλάβει και τα είχε σημειωμένα με έναν σταυρό. Ήταν χάρμα! Χαχανίζαμε οι δυο μας με τα σχόλια

Μαχήτριες του ΔΣΕ. Φωτογραφικό Αρχείο ΑΣΚΙ.

που έκανε και γεμίζαμε χαρά. Η Κατερίνα έτυχε την περίοδο που έδιναν μαύρα παπούτσια από γυαλιστερό λάστιχο από πάνω και από κάτω, και όταν είχε χιόνι ή βροχή ταλαιπωρούνταν πολύ, ιδιαίτερα στον ανήφορο, γιατί γλιστρούσε προς τα πίσω. Τότε την τραβούσαμε οι άλλοι, αλλά όπως το στοματάκι της δεν σταματούσε, μας έπιαναν τα γέλια και κοβόταν το κουράγιο μας.

Κάποιο πρωινό αντιληφθήκαμε ότι όλα τα τμήματα είχαν φύγει και είχαμε απομείνει εμείς, το αναρρωτήριο, η επιμελητεία και διάφορα μικροσυνεργεία, και αντί για άσκηση, πήραμε διαταγή να πιάσουμε ένα δεσπόζων ύψωμα προς την μεριά της Καρδίτσας. Σιγοψιθυρίζαμε μεταξύ μας, «τα στρατά έφυγαν» και υπονοούσαμε ότι πήγαν για κάποια επιχείρηση. Ανεβήκαμε στο ύψωμα που ήταν σκεπασμένο με χιόνι, κι όταν μας χτύπησε το μεσημέρι ο ήλιος σκάγαμε απ' την δίψα. Γεμίζαμε τις καρβάνες με χιόνι και το κρεμούσαμε για να λιώσει ή τις ζεσταίναμε σε κρυφοφωτιές

που ανάβαμε. Αυτό όμως το νερό, το λιγοστό που πίναμε, μας έφερνε μεγαλύτερη δίψα. Προς το σούρουπο η ομάδα μας στάλθηκε να πιάσει ένα αυγοειδές ύψωμα, λίγο πιο μπροστά, με την διαταγή να το κρατήσουμε ό,τι κι αν συμβεί, γιατί πίσω στο χωριό ήταν όλος ο κόσμος που είχε απομείνει. Ήμασταν 10-11 άτομα, όλα εφηβικής ηλικίας και ο στυλοβάτης της ομάδας ήταν ένα λεβεντόπαιδο πατριωτάκι ο Τάκης Οικονόμου, με το ψευδώνυμο «Τόμσον», γιατί είχε αυτόματο Τόμσον, αλλά εντελώς ξυπόλυτο πάνω στα βράχια και τα χιόνια. Κάναμε αναγνώριση του εδάφους σύμφωνα με όλα όσα είχαμε διδαχθεί και βάλαμε στο δεξιό αντέρισμα το οπλοπολυβόλο σε σημείο που έλεγχε τον καρόδρομο απ' όπου μπορούσε να έρθει ο στρατός. Δυο βγήκαν περίπολο, ένας απ' την δεξιά πλευρά του υψώματος και ένας από την αριστερή, ένας βγήκε σκοπός και οι υπόλοιποι ακροβολιστήκαμε σε πρόχειρες θέσεις. Η περιπολία έβγαινε για δύο ώρες κι επειδή δεν είχαμε

ρολόγια, χρονομετρούσαμε με τα αστέρια: Πίσω από ένα κορμό δέντρου, ή άλλο σταθερό σημείο, επισημαίναμε ένα φωτεινό αστέρι. Όταν αυτό μετακινούνταν σε κάποια απόσταση απ' το σημείο εκείνο, τότε μετρούσαμε ακριβώς πόση ώρα είχε περάσει. Η Κατερίνα θέλησε να πάει περιπολία απ' τα δεξιά.

— Πρόσεξε, της είπαμε, μην κατεβείς πολύ μακριά, να ελέγχεις τον δρόμο προσεκτικά κι αν ακούσεις κάτι, τρέξε γρήγορα και κάνε το πουλί να σ' ακούσουμε ή, αν δεν προφτάσεις, ρίξε μια τουφεκιά.

— Μίνιτι ήσυχοι, μας είπε και κατηφόρησε στο σκοτάδι. Εξαφανίστηκε! Απομείναμε οι υπόλοιποι ο καθένας στη θέση του με τεντωμένες τις αισθήσεις. Το κρύο μάς πάγωνε, και ήταν πιο τσουχτερό γι' αυτούς που δεν είχαν παπούτσια, γιατί χλαίνη δεν είχε κανένας μας, μόνον με τα αμπέχωνα ήμασταν. Είναι ενδιαφέρον το πόσο γρήγορα συνηθίζουν τα μάτια στο σκοτάδι. Οι θάμνοι, τα δέντρα, τα βράχια που φαίνονται στην αρχή σαν τρομα-

Η ώρα της λάτρας. Αρχείο ΕΛΙΑ.

κτικές φιγούρες σιγά σιγά ξεκαθαρίζουν και παίρνουν την πραγματική τους μορφή και τις κανονικές διαστάσεις τους. Οι ώρες περνούσαν, δεν ακούγαμε τίποτε! Ήρθε η αριστερή περίπολος και έφυγε άλλος, αλλά η Κατερίνα πουθενά. Άρχισαν να μας τρώνε οι σκέψεις. Μήπως την έπιασαν, μήπως την σκότωσαν, μήπως και... το 'σκασε; Ήμασταν όλοι σε συναγερμό. Όμως λίγο πριν χαράξει, ακούσαμε ένα σούρσιμο, μετά ακούσαμε το σύνθημα, το παρασύνθημα, και να η Κατερίνα μπροστά μας. Μας έκοψε με την πρώτη. Ησσυχία! Τίπουτις, τίπουτις δεν συμβαίνει. Έσερνε το «σ» μες απ' τα δόντια της παχιάπαχιά.

— Πήγα ους κατ! Τι δημοσιάζει και κουλουκιά, ιγώ πήρα τον δρόμο κι είπα, αν είναι να τσ' πιριμένου, κάτσει καλύπτει να πάου να τσ' βρου στου ξεκίνημα. Δεν ακούστικι όμως τίπουτις, ησσυχία ολούθι!

— Αχ, αχ, Κατερίνα!

Η ΚΑΡΑΝΙΚΟΛΑΙΝΑ

Λίγο πιο πριν απ' το χωριό Κόττα ήταν τα χειρουργεία. Το μέρος το είχαν διαλέξει με πολλή προσοχή. Ήταν κοντά στον αμαξωτό δρόμο, που έφτανε ως την Κρυσταλλοπηγή

και την Αλβανία, κι έτσι προωθούνταν εύκολα οι πολύ βαριά τραυματισμένοι. Ήταν καλά καμουφλαρισμένο από τα πυκνά δέντρα και το σημείο που βρίσκονταν δύσκολα μπορούσαν να το μυδραλιοβολήσουν τα αεροπλάνα γιατί εμποδιζόταν από τα γύρω υψώματα και δεν μπορούσαν να κατέβουν χαμηλά. Είχαν κατασκευασεί τρία μεγάλα στενόμακρα αμπριά — θάλαμοι για τους τραυματίες με πολλές σειρές από κορμούς δέντρων και χώμα. Μέσα, οι «τοίχοι» ήταν ασβεστωμένοι, κάτω ήταν χρησμένα με κοκκινόχρωμα και τα κρεβάτια, με τα τραπεζάκια τους δίπλα, ήταν πλεγμένα από κλαριά. Παντού ασβεστωμένα κονσερβοκούτια με αγριολούλουδα και στα μικρά παράθυρα ψαλιδισμένα χάρτινα κουρτινάκια.

Στο συγκρότημα των Υγειονομικών Υπηρεσιών του Βίτσι (χειρουργεία, σχολή νοσίων και σχολή Μεσαίων Υγειονομικών Στελεχών) ανήκε και το τμήμα των τραυματιοφορέων που αποτελούνταν από γυναίκες και άνδρες των κοντινών χωριών, αλλά και από πολλές Ηπειρώτισσες που είχαν ακολουθήσει τους αντάρτες απ' το Γράμμο στο Βίτσι. Έκαναν και άλλες δουλειές, κουβαλούσαν κορμούς δέντρων για τα

αμπριά, άλλαζαν τα φυλλώματα για το καμουφλάζ του καταυλισμού, κουβαλούσαν νερό και όταν ξεκουράζονταν κάτω απ' τα δέντρα άπλωναν τις φαρδιές φούστες τους και άρχιζαν τα δικά τους τραγούδια: «Γιάννη, Γιαννάκη μου», «Χαλασιά μου» και τα άλλα.

— Ιέλα δω! Με φώναζε η θεια-Καρανικόλαινα. Το ξέρεις το τραγούδι «δεν σ'

έχω να δουλεύεις, να βασανίζεσαι, σ' έχω να τρως, να πίνεις και να στολίζεσαι»; Θαρρείς πως το λεν οι άνδρες για μας τις γυναίκες; Αϊ μωρ' μαύρη μ'... Εφτάκαμαν να το λέμι μεις οι γυναίκες στ' άντρες πούρχουντι απ' τα ξένα μια στα πέντι κι στα δέκα χρόνια, μας απουλάν τα πιδιά κι' ύστερα φεύγουν. Κι ποιος μεγαλώνει τα πιδιά; Ιμείς! Ποιος κάνει τις δουλειές; Ιμείς! Κι έτσι, όταν έρχονται αυτόν τον λίγο καιρό που τσ' έχουμε, θέλουμε να τσ' καμαρώνουμε, να είνι στολισμένοι.

Πολύ την αγαπούσα την Καρανικόλαινα. Ήταν πανύψηλη και λιγνή, το κεφάλι της έστεκε όρθιο πάνω στον τεντωμένο λαιμό της σαν κόμπρα, κι όταν ενθουσιαζόταν και σήκωνε ψηλά την γροθιά της, το χέρι της χάνονταν μες στα κλαδιά, γινόταν ένα με αυτά. Αχώριστη με την Καρανικόλαινα ήταν η Παναγιώτα, μια γυναίκα μισή στο μπόι απ' αυτήν, πάντα θλιμμένη και πάντα με αναστεναγμό. Η Παναγιώτα καταγόταν από χωριό των Γρεβενών και μια νύχτα που πήγαν οι φασίστες στο σπίτι της να τη σκοτώσουν, πρόφτασε και έφυγε από το πίσω παράθυρο, αφήνοντας το μικρό της κορίτσι με την αδελφή της. Από τότε

δεν είχε μάθει τίποτε γι' αυτές, δεν ήξερε τι είχαν απογίνει. Αλλά να, δύο χρόνια σχεδόν μετά, χέρι με χέρι, έφτασε στο Βίτσι, και τη βρήκε ένα γράμμα γραμμένο απ' την ίδια την κόρη της, που είχε αρχίσει να πηγαίνει στο σχολείο. Τρελάθηκε απ' τη χαρά της, είχε βγάλει τη μαντίλα της και πότε την ανέμιζε, πότε σκούπιζε μ' αυτήν τα δάκρυα. Α! είπαμε. Αυτό σηκώνει γλυκό. Κι επειδή εκείνη την περίοδο μας μοίραζαν μαζί με το ψωμί και ζάχαρη, είπαμε «θα κάνουμε κουραμπιέδες, και θα τους κεράσουμε όλους». Έτσι κατεβήκαμε στο μαγειριό, που ήταν κάτω στη ρεματιά, στουμπίσαμε τη ζάχαρη και τι κάναμε δεν ξέρω, πάντως βγήκαν κάτι κουραμπιέδες πολύ αφράτοι και μυρωδάτοι. Πήραν και οι τραυματίες, και οι γιατροί, και το προσωπικό κι όλοι. Γλυκό στο Βίτσι; Θαύμα! Ένας όμως αξιωματικός της φρουράς απ' την Πτολεμαΐδα δεν ήταν ευχαριστημένος. Με φώναξε στην άκρη και μου είπε σιγανά: «Δεν γίνονται έτσι αφράτοι οι κουραμπιέδες συναγωνίστρια. Ο κουραμπιές πρέπει να είναι σκληρός σαν πέτρα. Εμείς θέλουμε, όταν τον τρώμε, να σπάζει το δόντι μας — τότε λέμε πως είναι καλός!

Δίπλα στο μαγειρείο ήταν η τραπεζαρία, ένας χώρος δηλαδή σκεπασμένος με πλεγμένα κλαδιά, και εκεί βρισκόταν και το μοναδικό ραδιόφωνο του καταυλισμού, απ' όπου ακούγαμε τις ειδήσεις, το τι έλεγαν για μας και το «μπούκι, μπούκι», που ήταν φαίνεται τότε ο χορός της μόδας. Εκείνη την ημέρα, για τη χαρά της Παναγιώτας, ο Θεσσαλονικιός Καλλίνικος φώναξε τους γιατρούς, τους έβαλε να πιαστούν απ' την μέση, ο ένας πίσω απ' τον άλλον, και το χόρεψαν μέσα σε τρανταχτά γέλια. Ο Καλλίνικος! Ψηλός, ένα κεφάλι πιο πά-

νω απ' τους ψηλότερους, αγωνιστής με μακρόχρονη ιστορία. Ο άνθρωπος που κατάφερε να πει τις περισσότερες λέξεις μέσα σε ένα λεπτό. Η ταχύτητα της προφοράς του αποτελούσε σίγουρα παν-Βιτσικό ρεκόρ. Όλοι ήθελαν να τον έχουν κοντά τους γιατί δημιουργούσε κέφι. Είχαμε βρεθεί δίπλα-δίπλα σε μια μεγάλη νυχτερινή πορεία στο Γράμμο με κατακλυσμαία βροχή. Αστραπές έπεφταν, βροντές τάραζαν τα βουνά, είχαμε μουσκεφτεί ως το κόκαλο κι ο Καλλίνικος φώναζε: «Νερό βρε! Λίγο νερό, στεγνώσαμε!».

ΟΤΑΝ ΗΡΘΑΝ ΟΙ ΠΟΙΗΤΕΣ

Στις αρχές του καλοκαιριού του 1949 έφθασε στο Βίτσι αντιπροσωπεία γάλλων και άγγλων διανοουμένων με επικεφαλής τον μεγάλο γάλλο ποιητή Πωλ Ελνάρ. Ήθελαν να γνωριστούν με τους μαχητές του ΔΣΕ, και προς τιμήν τους έγινε μια μεγάλη συγκέντρωση σε έναν χώρο γύρω από την Μικρή Πρέσπα με αντιπροσώπους από όλα τα τμήματα του ΔΣΕ. Έγιναν ομιλίες, αλληλοχαιρετισμοί, οι ξένοι είχαν μεθύσει από τον ενθουσιασμό, απήγγελλαν ποιήματα, χόρευαν μαζί μας, κι εμείς όλοι ούτε τις μάχες ούτε τους σκοτωμούς σκεφτόμασταν, το ηθικό μας πετούσε τόσο ψηλά, όσο οι σπίθες της φωτιάς που έκαιγε στο κέντρο και φωτίζε μέσα στην νύχτα τον γύρω χώρο.

Γύρω στις 3 την νύχτα έφυγα με τον γιατρό Μήτσο Μπαρτζιώτα και έναν αεροπόρο για το Γενικό Νοσοκομείο στο Βροντερό για να προφτάσουμε, γιατί οι ξένοι θα το επισκέπτονταν πολύ πρωί. Η μέρα ξημέρωσε ηλιόλουστη και για προληπτικούς λόγους οι τραυματίες μεταφέρθηκαν έξω απ' το χωριό, σε μια κοντινή πλαγιά που ήταν σκεπασμένη με φουντουκιές κι εκεί, κάτω απ'

Καλοκαίρι του 1949. Γάλλοι και οι άγγλοι διανοούμενοι μαζί με μαχήτριες του ΔΣΕ. Φωτογραφικό Αρχείο ΑΣΚΙ.

αυτές, τοποθετήθηκαν τα φορεία. Το μέρος ήταν αμφιθεατρικό, με ένα άνοιγμα στην μέση θαρρείς και ήταν πίστα. Ο Πωλ Ελνάρ, ο Ανρί Μπασσίσ, ο Ζακ Ερμαλί, ο Φορζί και άλλοι από την Αγγλία επισκέφθηκαν όλους τους χώρους, κι επειδή είχαν περάσει προηγουμένως κι απ' τα χειρουργεία και τα είχαν χαρακτηρίσει σαν τα καλύτερα πολεμικά χειρουργεία, που θα τα ζήλευε ακόμη και ο γαλλικός στρατός τον καιρό του πολέμου, εντυπωσιάστηκαν απ' την καθαριότητα και την οργάνωση και του νοσοκομείου. Μετά ήρθαν στην πλαγιά και παρακολούθησαν το καλλιτεχνικό πρόγραμμα που είχε ετοιμαστεί ειδικά γι' αυτούς. Την επομένη, αντιπροσωπείες γυναικών από όλα τα τμήματα του Βίτσι τους συνάντησαν στο διπλανό χωριό, τον Πυξό, και το μεσημέρι τους έκαναν τραπέζι με κρέας στο φούρνο και πατάτες! Όλα ήταν όμορφα. Άσπρα τραπεζομάντιλα, μπουκετάκια αγριολούλουδα και... μαχαιροπίρουνα.

Αυτά αποτελούσαν μεγάλη

έκπληξη, αλλά και μεγάλο πρόβλημα για μας, που είχαμε ξεσυνηθίσει σε τέτοιες λεπτότητες και απ' το φόβο μας μήπως δεν τα καταφέρουμε και ντροπιαστούμε, μόλις κι' αγγίξαμε το κρέας. Πώς, όμως, να πετάξουμε ένα φαγητό που είχαμε χρόνια να το δούμε; Γι' αυτό, η καθεμιά μας σημάδεψε το πιάτο της, κι όταν όλα τέλειωσαν και οι ξένοι έφυγαν, τότε ξανακαθήσαμε στο τραπέζι χωρίς τα μαχαίρια και τις τυπικότητες κι ολοκληρώσαμε το φαγητό μας με πολύ γέλιο και πολλή πλάκα.

Πριν αναχωρήσουν, ο Πωλ Ελνάρ παρακάλεσε να κάνουμε λίγη ησυχία, κι αφού μας κοίταξε όλες με φωνή που έδειχνε ότι ήταν πολύ συγκινημένος, άρχισε να απαγγέλλει: «Αδελφές μου της ελπίδας, ω, γυναίκες γενναίες, /έχετε κλείσει συμφωνία ενάντια στο θάνατο/ω! αθάνατες αγαπημένες μου, παίζετε τη ζωή σας/για να θριαμβεύσει η ζωή»...

Μετά, συνέχισε ο Ανρί Μπασσίσ με το δικό του ποίημα: «Γυναίκες της Ελλάδας, πιο αληθι-

νές και εκτυφλωτικές από γυμνή σάρκα./Εκεί που ο ήλιος, τα πρόσωπά τους μας κοιτάζουν επίμονα./Γνωρίζοντας τη ζωή την πιο σκληρή./Το ατσάλινο βλέμμα τους δεν σκουριάζει./Η μνήμη τους νερό που τίποτα δεν έρχεται να ταραξεί./Η νιότη τους παγωμένη, η σοφία τους αιώνια./Η κόρη του ματιού τους αντανakλά έναν ανοιχτό ουρανό./Η σιωπή τους είναι πια κραυγή./Κραυγή τόσο καθαρή./Είναι η Ελλάδα που φλέγεται στη φωτιά της οργής τους». Τα έλεγαν στα γαλλικά, αλλά γινόταν ταυτόχρονα κι η μετάφραση. Με τα τελευταία λόγια, πετάχτηκαν μερικές μαχήτριες αυθόρμητα, έβγαλαν τα σήματα από τα δίκωχά τους και τους τα πρόσφεραν. Ήταν η ώρα του αποχαιρετισμού και όλοι ήμασταν συγκινημένοι, γιατί δεν ήταν μικρό πράγμα να καταφέρουν να φθάσουν στο Βίτσι, που δεν έφτανε κανένας, αυτοί οι μεγάλοι ποιητές και συγγραφείς από τη Γαλλία και την Αγγλία! Βγάλαμε μαζί τους την τελευταία φωτογραφία και τους ξεπροβόδισαμε με τραγούδια...

Η διδασκαλία των κλασικών θεωρητικών της Κοινωνιολογίας στο Λύκειο

του Ευάγγελου Ι. Μανωλά

Οι μαθητές που, με βάση τα νέα αναλυτικά προγράμματα της μεταρρύθμισης Αρσένη, θα επιλέξουν το μάθημα της Κοινωνιολογίας στη Γ' Λυκείου θα έχουν μάλλον ομιχλώδεις και αόριστες εικόνες για το έργο των κλασικών θεωρητικών της Κοινωνιολογίας. Ίσως να έχουν κάποια γνώση από προηγούμενα χρόνια, αλλά η γνώση τους αυτή θα έχει, πιθανότατα, αποκτηθεί είτε μέσα από διάσπαρτες και σύντομες αναφορές σε άλλα μαθήματα της Μέσης Εκπαίδευσης είτε μέσα από συζητήσεις του περιβάλλοντός τους, που συνδέουν τον άλφα ή βήτα θεωρητικό με το άλφα ή βήτα πολιτικό σύστημα, είτε μέσα από κάποια αναφορά στα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Αυτή θα είναι μάλλον η πρώτη φορά που θα δίδεται στους μαθητές η ευκαιρία να εκτεθούν σε περισσότερο συστηματικές αναλύσεις του έργου των μεγάλων θεωρητικών. Αν και το νέο σχολικό βιβλίο της Κοινωνιολογίας καταβάλλει σημαντικές προσπάθειες παρουσίασης του έργου των κλασικών θεωρητικών χρησιμοποιώντας γλώσσα απλή και κατανοητή, εντούτοις, η παρουσίαση παραμένει (αναγκαστικά) περιληπτική. Επίσης, η παρουσίαση αυτών των θεωριών θα ήταν πληρέστερη αν υπήρχε περισσότερη συσχέτιση με την καθημερινή ζωή. Το βιβλίο αναγνωρίζει βέβαια αυτή την ανάγκη παραθέτοντας στο τέλος κάθε κεφαλαίου ερωτήσεις-ασκήσεις που απαιτούν τη σύνδεση της κλασικής θεωρίας με ζητήματα της καθημερινότητας. Το βάρος έτσι πέφτει στους ώμους του καθηγητή, που πρέπει όχι μόνο να μεταδώσει αυτές τις γνώσεις και δεξιότητες στο μαθητή αλλά και να υποκινήσει το ενδιαφέρον του.

Οι μαθητές πρέπει πρώτα να κατανοήσουν τους λόγους ύπαρξης της θεωρίας. Πρέπει αρχικά να γίνει κατανοητό στους μαθητές ότι ο στόχος όλων των επιστημών είναι να εξηγούν γεγονότα – ν' απαντούν σε ερωτήματα, να λύνουν προβλήματα, να αξιολογούν κατά πόσον κάτι που υποθέτουν ότι ισχύει ευσταθεί ή όχι. Η συλλογή στοιχείων μέσω της έρευνας αποτελεί μόνο ένα κομμάτι του έργου του επιστήμονα. Αν οι κοινωνιολόγοι και οι άλλοι επιστήμονες ενδιαφέρονταν μόνο για την καταγραφή στοιχείων, τότε οι έρευνές τους δεν θα ήταν τίποτε περισσότερο από ένα καλοπληροφορημένο αλμανάκ. Ας υποθέσουμε, για παράδειγμα, ότι μια ομάδα ερευνητών έκανε έρευνα για το ποσοστό των ατόμων που ανήκουν στην εργατική τάξη και που ψηφίζουν συντηρητικά. Τα στοιχεία τους μπορεί να είναι ακριβή, αλλά τι έμαθαν για την κοινωνία; Τίποτα. Τα γεγονότα από μόνα τους δεν επαρκούν. Πρέπει να τοποθετηθούν σ' ένα πλαίσιο που θα τους προσδώσει νόημα και σημασία. Κατά συνέπεια, θεωρία και έρευνα αλληλοεξαρτώνται.¹

Ένα άλλο πρόβλημα που είναι πιθανόν να δημιουργηθεί είναι να αισθανθούν οι μαθητές απομονωμένοι από διαλέξεις που παρουσιάζουν τις κεντρικές έννοιες του κάθε θεωρητικού. Κι αυτό

γιατί η γλώσσα που χρησιμοποιούν οι θεωρητικοί είναι πολλές φορές δύσκολη, πράγμα που είναι φυσικό να δημιουργήσει αντιστάσεις στο μαθητή. Ένας τρόπος για να λυθεί το πρόβλημα αυτό είναι να ζητηθεί αρχικά από τους μαθητές να επεξεργαστούν σχετικά εύκολες έννοιες και να ενθαρρυνθούν να συζητήσουν παραδείγματα του πώς οι έννοιες αυτές χρησιμοποιούνται σήμερα. Για παράδειγμα, πολλές κοινωνιολογικές έννοιες –όπως κοινωνικός ρόλος, κοινωνική σύγκρουση, αυτοεκπληρούμενη προφητεία– έχουν γίνει αναπόσπαστο κομμάτι της καθημερινότητας.

Για περισσότερο δύσκολες έννοιες θα πρέπει να ζητηθεί από τους μαθητές να δουλέψουν προπαρασκευαστικά στο σπίτι.² Μερικές από τις ερωτήσεις-ασκήσεις του νέου σχολικού εγχειριδίου είναι πολύ παραστατικές: 1) Οι μαθητές μπορούν να ερευνήσουν τον καταμερισμό της εργασίας στο σχολείο τους, στη νομαρχία, στο νοσοκομείο, σε ένα εργοστάσιο και να συζητήσουν τα συμπεράσματά τους. 2) Να αναζητήσουν οι μαθητές στη σύγχρονη κοινωνία συμπεριφορές οι οποίες σύμφωνα με τον Pareto είναι μη λογικές και να τις συζητήσουν.³

Είναι σημαντικό οι απαντήσεις των μαθητών σε τέτοιου είδους ερωτήσεις-ασκήσεις να προετοιμάζονται γραπτώς, κατά προτίμηση, υπό την μορφή μικρών εργασιών μήκους 2-3 σελίδων. Οι εργασίες των μαθητών, ιδιαίτερα οι καλύτερες, μπορούν στη συνέχεια να παρουσιαστούν στη ν τάξη. Κάτι τέτοιο θα ενθαρρύνει την ομαδική συζήτηση μέσα στη τάξη (εν αντιθέσει με τη διάλεξη που

περιορίζει τη συζήτηση), θα προσδώσει ενδιαφέρον στο μάθημα, θα βοηθήσει τους μαθητές να θυμούνται έννοιες και θεωρίες⁴ αλλά και να κατανοήσουν τη σημαντικότητα που έχει για τη σύγχρονη ζωή το έργο των κλασικών θεωρητικών.⁵

Οι προσπάθειες αυτές θ' αυξήσουν, με τη σειρά τους, την αυτοπεποίθηση των μαθητών, μια και θα διαπιστώσουν ότι έχουν τις ικανότητες να κατανοούν, να κάνουν συσχετίσεις και να βγάζουν συμπεράσματα. Σε αντίθεση με τη μέθοδο της παρουσίασης εννοιών μέσω της διάλεξης, ο τρόπος αυτός «μύησης» των μαθητών είναι περισσότερο αποτελεσματικός, γιατί ενεργοποιεί τη σκέψη και γιατί έχει μεγαλύτερη σχέση με την καθημερινή και προσωπική ζωή. Επίσης, η αύξηση της αυτοπεποίθησης των μαθητών είναι κάτι που θα τους ενθαρρύνει να κάνουν διάφορες άλλες παρατηρήσεις αλλά και να θέτουν περισσότερα ερωτήματα. Αυτοί οι προβληματισμοί συμβάλλουν στο να γίνεται περισσότερο σαφές τι μπορεί και τι

δεν μπορεί να κάνει η Κοινωνιολογία. Τελικά, δημιουργείται στους μαθητές μεγαλύτερη περιέργεια και θετικότερη διάθεση για βαθύτερες διεισδύσεις στα κοινωνικά ζητήματα.⁶

Ένας άλλος τρόπος διδασκαλίας των μεγάλων θεωρητικών είναι ο αποσπασματικός, δηλαδή η παράθεση και ανάλυση αντιπροσωπευτικών αποσπασμάτων από κλασικά κοινωνιολογικά έργα που έχουν καταπιαστεί με ένα ειδικό ζήτημα και έχουν αναπτύξει κάποια θεωρητική σύνθεση, π.χ. αποσπάσματα από το έργο του Marx για την αλλοτρίωση ή από το έργο του Durkheim για την αυτοκτονία.⁷

Στην αρχή είναι σημαντικό να δοθεί στους μαθητές ένα σχετικά εύκολο κείμενο, δηλαδή ένα κείμενο που να είναι και εύκολα κατανοητό αλλά και που να μπορεί να συσχετιστεί με γνώση που ήδη έχουν αποκτήσει οι μαθητές ή/και με την καθημερινότητα. Στη συνέχεια μπορεί ο δάσκαλος να χρησιμοποιήσει και δυσκολότερα κείμενα. Έτσι, ένα καλό κείμενο για αρχή είναι ένα απόσπασμα για τους τύπους εξουσίας από το βιβλίο του Max Weber, *Η Θεωρία της Κοινωνικής και Οικονομικής Οργάνωσης*.

Βέβαια, πριν δοθεί το σχετικό κείμενο είναι σημαντικό να κατανοήσουν οι μαθητές τη σημασία και σπουδαιότητα του ιδεότυπου ιδεατού τύπου. Ο ιδεότυπος είναι το μεθοδολογικό εργαλείο που δημιούργησε ο Weber για την κατανόηση της πραγματικότητας, στην ιστορική μοναδικότητα με την οποία μας παρουσιάζεται. Ο ιδεότυπος δεν είναι ένας «ιδανικός τύπος». Δεν ανταποκρίνεται σ' αυτό που θα έπρεπε να είναι. Ούτε τον συναντούμε ποτέ στην ιδανική του, στην καθαρή του μορφή. Η πραγματικότητα ουδέποτε ανταποκρίνεται απόλυτα στον ιδεότυπο. Τον πλησιάζει άλλοτε λιγότερο, άλλοτε περισσότερο. Ο ιδεότυπος αποτελεί μια οπτική κατασκευή, μια υποθετική σύλληψη που εξυπηρετεί έναν πύλο σκοπό. Στο επίπεδο της διάγνωσης χρησιμεύει ως ένα είδος ποδείγματος και μέτρου για την αναγνώριση και σύγκριση της πραγματικότητας που ερευνούμε. Στο επίπεδο της ερμηνείας επιτρέπει την κατανόηση της παραγωγής του φαινομένου, την αιτία της επιλογής τούτης ή εκείνης και όχι κάποιας άλλης από τις εξίσου πιθανές μορφές δράσης.⁸ Από τα πιο χαρακτηριστικά και

γνωστά δείγματα ιδεατών τύπων στο έργο του Weber είναι η ανάλυσή του των μορφών εξουσίας. Ο Weber διακρίνει τρία είδη εξουσίας: τη νόμιμη, την παραδοσιακή και τη χαρισματική.

Έπειτα από την εισαγωγή αυτή, οι μαθητές είναι έτοιμοι να διαβάσουν και να σχολιάσουν το σχετικό κοινωνιολογικό κείμενο που τους δίνεται:

Στην περίπτωση της νόμιμης εξουσίας οφείλεται υπακοή στην νόμιμα κατεστημένη απρόσωπη τάξη. Η υπακοή απευθύνεται αποκλειστικά προς τα άτομα που ασκούν την εξουσία του λειτουργήματος σύμφωνα με αυτή την τάξη, με βάση το τυπικά σύννομο των προσταγών τους και στα όρια της εξουσίας του λειτουργήματός τους. Στην περίπτωση της παραδοσιακής εξουσίας η υπακοή οφείλεται προς το πρόσωπο του αρχηγού που κατέχει την από την παράδοση επικυρωμένη θέση εξουσίας και που (στα όριά της) δεσμεύεται από την παράδοση. Εδώ

όμως η υποχρέωση της υπακοής δεν θεμελιώνεται στην απρόσωπη τάξη, αλλά είναι θέμα προσωπικής πίστης στο πλαίσιο συνηθισμένων υποχρεώσεων. Στην περίπτωση της χαρισματικής εξουσίας η υπακοή απευθύνεται προς τον ηγέτη που έχει το χάρισμα και θεμελιώνεται στην προσωπική εμπιστοσύνη προς το πρόσωπό του και την αποκάλυψη που του δόθηκε, προς τον ηρωισμό του ή προς τις παραδειγματικές του ικανότητες, στο σημείο που εμπίπτουν στα όρια της πίστης του ατόμου στο χάρισμα που του έχει δοθεί.⁹

Μετά την ανάγνωση του κειμένου ο καθηγητής θα μπορούσε να βοηθήσει τους μαθητές να κατανοήσουν το κείμενο προτρέποντάς τους να χρησιμοποιήσουν το γλωσσάρι του σχολικού βιβλίου αλλά κάνοντας και ο ίδιος χρήση παραδειγμάτων. Συγκεκριμένα, μέσω της απλής μνείας ιστορικών ονομάτων και καταστάσεων θα ήταν δυνατόν να αναλυθούν σε βάθος έννοιες και ιδιορρυθμίες της πολιτικής-κοινωνικής ιστορίας της Ελλάδος αλλά και άλλων κοινωνιών.

Μερικές ερωτήσεις που θα μπορούσαν να τεθούν στους μαθητές για συζήτηση μέσα στη τάξη: Ήταν ο Χίτλερ ή ο Στάλιν χαρισματικοί ηγέτες; Ήταν χαρισματικός ηγέτης ο Χομεϊνί; Θα μπορούσαμε να χαρακτηρίσουμε χαρισματικούς ηγέτες τον Κέννεντυ ή τον Βενιζέλο, παρά το γεγονός ότι ανήκουν στον νομικό τύπο εξουσίας; Πόσο επικίνδυνοι είναι οι χαρισματικοί ηγέτες και πώς μπορεί η κοινωνία να προστατευθεί απ' αυτούς; Τι γίνεται μετά το θάνατο του χαρισματικού προσώπου; Ποια η σχέση του χαρισματικού ηγέτη και της επιτυχίας των κοινωνικών κινημάτων;¹⁰ Για να απαντήσουν και να σχολιάσουν τα παραπάνω ερωτήματα, οι μαθητές μπορούν να χρησιμοποιήσουν τις γνώσεις τους και από άλλα μαθήματα, όπως Ιστορία ή Στοιχεία Δημοκρατικού Πολιτεύματος αλλά και τις γνώσεις τους από την επικαιρότητα.

Έχοντας δουλέψει το κείμενο του Weber, οι μαθητές μπορούν να καθοδηγηθούν σε περισσότερο «πολύπλευρα» και «πολυπρόσωπα» κείμενα. Το παρακάτω απόσπασμα για το τι εννοεί ο Durkheim με τον όρο κοινωνικά γεγονότα είναι πολύ παραστατικό:

Στην πραγματικότητα, σε κάθε κοινωνία υπάρχουν ορισμένες ομάδες φαινομένων η μελέτη των οποίων απαιτεί μεθόδους διαφορετικές από εκείνες που χρησιμοποιούν οι φυσικές επιστήμες. Όταν, π.χ. εκπληρώνω τις υποχρεώσεις μου ως αδελφός, ως σύζυγος, ως πολίτης... όταν τηρώ τους όρους των συμβάσεων που έχω συνάψει, εκπληρώνω καθήκοντα που καθορίζονται από νόμους και έθιμα, δηλαδή από συντελεστές έξω και πέρα από τον εαυτό μου... Ακόμη και στην περίπτωση που τα καθήκοντά μου συνταιριάζονται με τα συναισθήματά μου και που τα συνειδητοποιώ υποκειμενικά, και τότε ακόμη τα καθήκοντα αυτά είναι και παραμένουν πάντοτε μια πραγματικότητα εξωτερική, διότι δεν είμαι εγώ που τα δημιουργώ... Οι τρόποι αυτοί συμπεριφοράς ή στοχασμού δεν καθορίζονται, απλώς, από όρους έξω από το άτομο, αλλά είναι φορτισμένοι με ισχύ εξαναγκασμού, δηλαδή, επιβάλλονται στο άτομο ανεξάρτητα από την ατομική βούλησή του.¹¹

Οι παραπάνω θεμελιώδεις αρχές είναι εμφανείς σε όλα του τα έργα, αλλά το παραστατικότερο ίσως παράδειγμα είναι το έργο του *Αυτοκτονία*, λόγω της μεγαλύτερης ακρίβειας με την οποία «συλλαμβάνεται» το κοινωνικό στοιχείο της ατομικής (ιδιωτικής) ζωής. Ο Durkheim θεωρούσε ανεπαρκή την ψυχολογική ερμηνεία της αυτοκτονίας σύμφωνα με την οποία η πράξη αυτή οφείλεται αποκλειστικά σε ψυχικές προδιαθέσεις των ατόμων. Η κοινωνιολογική εξήγηση αυτού που γενικά πιστεύεται ότι είναι μια πολύ ιδιωτική πράξη, πίστευε ο Durkheim, είναι κάτι που θα συμβάλλει στην καθιέρωση της αξίας της Κοινωνιολογίας. Πριν ζητηθεί από τους μαθητές να συσχετίσουν και να εφαρμόσουν τους κεντρικούς στοχασμούς του Durkheim στη σύγχρονη ζωή είναι σημαντικό να συζητηθούν τα σημαντικότερα σημεία της *Αυτοκτονίας* εμπλουτισμένα με πρόσφατα παραδείγματα.

Ο Durkheim, χρησιμοποιώντας την ιστορικοσυγκριτική μέθοδο και την ποσοτική ανάλυση, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η συχνότητα της αυτοκτονίας τελεί σε συνάρτηση με ορισμένες κοινωνικές συνθήκες. Αναλυτικότερα, ο Durkheim διακρίνει τρεις τύπους αυτοκτονίας: Η *εγωιστική αυτοκτονία* είναι προϊόν της απομόνωσης, αλλοτρίωσης και αποκοπής του ατόμου από το κοινωνικό του περιβάλλον. Η *εγωιστική αυτοκτονία* συναρτάται με το θρήσκευμα ή την οικογενειακή κατάσταση του ατόμου ή με συγκεκριμένα πολιτικά γεγονότα. Επειδή ο Προτεσταντισμός ανέχεται τον ατομισμό και την ελεύθερη αναζήτηση, το ποσοστό αυτοκτονιών είναι υψηλότερο για τους προτεστάντες απ' ό,τι για τους καθολικούς. Ο γάμος και οι οικογενειακές ευθύνες προφυλάσσουν τους άνδρες και τις γυναίκες συγκριτικά με τους ανύπανδρους και τις ανύπανδρες. Η ύπαρξη του κοινού εχθρού ενώνει τους ανθρώπους, με αποτέλεσμα ν' αυξάνονται τα αισθήματα συνοχής και αλληλεγγύης ανάμεσα στα μέλη της κοινωνίας.

Η *αλτρουιστική αυτοκτονία* επισυμβαίνει όταν το άτομο ταυτίζεται απόλυτα με την ομάδα και προβαίνει σε πράξεις «αυτοθυσίας» (αυτοκτονία) για το καλό των άλλων. Για παράδειγμα, οι γιαπωνέζοι στρατιώτες έκαναν χαρακίρι κατά τη διάρκεια του Β' παγκοσμίου πολέμου για να ξεπλύνουν την ντροπή που προξένησαν στις οικογένειες τους αλλά και στις μονάδες που ανήκαν. Πιο πρόσφατο παράδειγμα αλτρουιστικής αυτοκτονίας αποτελεί η αυτοκτονία, τον Μάρτιο του 1997, 39 μελών της θρησκευτικής οργάνωσης Heaven's Gate που αυτοκτόνησαν για να οδηγήσουν τον κομήτη Hale-Bopp στο αληθινό τους σπίτι στους ουρανούς.

Η *ανομική αυτοκτονία* επισυμβαίνει όταν η κοινωνία βρίσκεται σε κατάσταση αποδιοργανώσεως και οι άνθρωποι είναι αβέβαιοι

και ανασφαλείς για το τι θα συμβεί στο μέλλον. Ο Durkheim διαπίστωσε ότι το ποσοστό αυτοκτονιών αυξάνεται όχι μόνο σε περιόδους οικονομικής κρίσης αλλά και σε περιόδους οικονομικής ανόδου. Κάθε μεταβολή στη ζωή του ανθρώπου, είτε θετική είναι είτε αρνητική, δημιουργεί άγχος. Σε μια σταθερή κοινωνία οι άνθρωποι γνωρίζουν πάνω κάτω τι να αναμένουν από τη ζωή, και προσαρμόζουν ανάλογα και τις φιλοδοξίες τους. Όμως σε περιπτώσεις απότομων οικονομικών μεταβολών τα όρια που υπήρχαν πριν εξαφανίζονται και η γραμμή μεταξύ επιτυχίας και αποτυχίας θαμπώνει. Στις ανομικές αυτοκτονίες συγκαταλέγονται και οι αυτοκτονίες αστέρων της μουσικής και του κινηματογράφου όπως αυτή του Kurt Cobain. Έχοντας ξαφνικά γίνει πλούσιοι και διάσημοι, οι άνθρωποι αυτοί έχουν τα χρήματα να κάνουν σχεδόν ό,τι θέλουν αλλά και την άνεση να συμπεριφέρονται με τρόπο μη αποδεκτό από τους άλλους. Αλλά τα πλούτη και η δόξα έχουν και την άσχημη πλευρά τους και το να είναι κανείς ελεύθερος από τις καθημερινές κοινωνικές δεσμεύσεις είναι κάτι που μπορεί να οδηγήσει στην ανομία.¹²

Όπως για την αυτοκτονία, έτσι και για πολλά άλλα φαινόμενα της κοινωνικής ζωής οι εξηγήσεις που δίνονται για ερωτήματα που ανακύπτουν στηρίζονται μάλλον στην κοινή λογική παρά στην επιστημονική ανάλυση. Όταν ένα ζευγάρι χωρίζει, αναζητούμε τα αίτια του χωρισμού τους στην προσωπική τους ζωή: ο άνδρας ήθελε παιδιά ενώ η γυναίκα καριέρα, ήταν διαφορετικοί χαρακτήρες, ο άνδρας ήταν αλκοολικός, κ.λπ. Η επιτυχία ή αποτυχία ενός ατόμου όσον αφορά την εκπαίδευση και επαγγελματική αποκατάσταση αποδίδεται στα προσωπικά χαρακτηριστικά του ατόμου αυτού, στο ρόλο της κληρονομικότητας, στον προσωπικό του μόχθο, κ.λπ. Οι κοινωνιολόγοι δεν απορρίπτουν την εγκυρότητα τέτοιων αναλύσεων αλλά τις θεωρούν ανεπαρκείς. Εδώ οι κατευθυντήριες γραμμές που χάραξε ο Durkheim μπορούν να οδηγήσουν σε βαθύτερες διεισδύσεις.

Όσον αφορά το θέμα του διαζυγίου, μερικά ερωτήματα που θα μπορούσαν να τεθούν και να συζητηθούν με τους μαθητές είναι τα εξής: Ποιες κοινωνικές δυνάμεις επιδρούν στο διαζύγιο; Για παράδειγμα, ποιος ο ρόλος των αυστηρών ή όχι νομοθετικών ρυθμίσεων; Ποιος ο ρόλος της θρησκείας σήμερα σε σχέση με το παρελθόν; Ποιος ο ρόλος της γεωγραφικής ή/και κοινωνικής κινητικότητας; Ποιος ο ρόλος της ανεξαρτησίας της γυναίκας; Ποιος ο ρόλος της αστυφιλίας;¹³

Όσον αφορά τη μόρφωση και την επαγγελματική επιτυχία, μερικά ζητήματα που θα μπορούσαν να τεθούν και ν' αναλυθούν είναι τα παρακάτω: Ποιος ο ρόλος της κοινωνικής και οικονομικής θέσης της οικογένειας στον καθορισμό της ακαδημαϊκής και επαγγελματικής επιτυχίας του ατόμου; Ποιος ο ρόλος της δομής της κοινωνίας; Για παράδειγμα, αν κάποιος είχε γεννηθεί το 1900, οι πιθανότητες να γινόταν αγρότης θα ήταν πολύ μεγαλύτερες απ' ό,τι είναι σήμερα. Η προσωπική μας ζωή δεν μπορεί ν' απομονωθεί από την ευρύτερη κοινωνία που ζούμε, τα έθιμά της, τα ιδεώδη της, τις πεποιθήσεις της.¹⁴

Παρόμοια ερωτήματα μπορούν να τεθούν και σε προσωπικό επίπεδο: α) Να αναφέρετε μερικά από τα κοινωνικά γεγονότα που καθορίζουν την καθημερινή σας συμπεριφορά. β) Πώς διαφέρουν από βιολογικά ή ψυχολογικά γεγονότα; γ) Πώς περιορίζουν τη συμπεριφορά σας; δ) Τι θα συνέβαινε αν δεν συμμορφωνόσασταν μ' αυτά.¹⁵

Οι μαθητές θα μπορούσαν, επίσης, να κατανοήσουν τη σπουδαιότητα της σκέψης του Durkheim και ν' αναλύσουν τις συνέπειες

των κοινωνικών γεγονότων στο άτομο μέσα από τη μελέτη λογοτεχνικών κειμένων. Σύνδεση μπορεί να γίνει με τη *Φόνισσα* του Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη και την *Τιμή και το Χρήμα* του Κωνσταντίνου Θεοτόκη. Είναι σημαντικό ότι χαρακτηριστικά αποσπάσματα από τα παραπάνω έργα υπάρχουν στα Νεοελληνικά Αναγνώσματα της Γ' Λυκείου. Ο καθηγητής της Κοινωνιολογίας μπορεί και πρέπει να χρησιμοποιήσει τα κείμενα αυτά όχι μόνο γιατί τα κείμενα αυτά είναι σχετικά μικρά σε μήκος (τα μεγάλα κείμενα δεν εξυπηρετούν, λόγω του φόρτου των μαθημάτων των μαθητών στην τάξη αυτή), αλλά και γιατί είναι κείμενα που θα έχουν ήδη δουλέψει οι μαθητές.¹⁶ Το γεγονός ότι τα κείμενα αυτά θα έχουν ήδη δουλευτεί είναι κάτι που θα κάνει το έργο του καθηγητή της Κοινωνιολογίας ευκολότερο αλλά και αποδοτικότερο, μια και θα στηρίξει τη διδασκαλία του σε ήδη κεκτημένη γνώση.

Μια άλλη πρόταση είναι η προβολή και ανάλυση λογοτεχνικών έργων που έχουν δραματοποιηθεί. Προτιμητέες είναι οι κινηματογραφικές ταινίες διάρκειας 1 1/2 - 2 ωρών μια και εδώ, όπως και στην περίπτωση των μεγάλου μήκους κειμένων, ο φόρτος των μαθημάτων περιορίζει σημαντικά το διαθέσιμο χρόνο των μαθητών. Για παράδειγμα, στις προδιαγραφές αυτές ανταποκρίνεται η ταινία της Τόνιας Μαρκετάκη *Η Τιμή της Αγάπης* που βασίζεται στο έργο του Κωνσταντίνου Θεοτόκη *Η Τιμή και το Χρήμα*.

Χαρακτηριστικά αποσπάσματα από λογοτεχνικά έργα αλλά και κινηματογραφικές ταινίες είναι χρήσιμα εργαλεία για να μεταδώσει ο καθηγητής κάποιες πλευρές της Κοινωνιολογίας ως όψεις βιωματικής εμπειρίας επειδή τροφοδοτούν την τάξη με καταστάσεις μέσα από τις οποίες είναι δυνατή από τους εκπαιδευόμενους η ανίχνευση και κατανόηση συγκεκριμένων θεωρητικών θέσεων. Επιπλέον, προσεκτικά επιλεγμένα λογοτεχνικά κείμενα και κινηματογραφικά έργα επικουρούν σημαντικά το ενδιαφέρον για μάθηση και προωθούν την αποτελεσματικότητα της διδασκαλίας επειδή φέρνουν μέσα στην τάξη τον κόσμο της καθημερινής εμπειρίας.¹⁷

Η κλασική κοινωνιολογική θεωρία μπορεί να προσφέρει γνώσεις που θα βοηθήσουν τους μαθητές να κατανοήσουν τη δομή και τη λειτουργία της κοινωνίας, το ρόλο τους μέσα σ' αυτήν ως πολίτες, ως επαγγελματίες και ως άτομα αλλά και τις δυνατότητες που έχουν για να τη βελτιώσουν.

Είναι πολύ πιθανό ο κόσμος του μέλλοντος ν' αντιμετωπίσει καταστάσεις ισχυρού οικονομικού ανταγωνισμού και σοβαρά κοινωνικά προβλήματα που θα γίνονται όλο και πιο πολύπλοκα. Οι άνθρωποι του αύριο πρέπει να είναι ικανοί να μεταβάλλουν σκέψεις και ενέργειες για να προσαρμοσθούν στις νέες καταστάσεις. Η επιβίωση αλλά και η πρόοδος θ' ανήκει στα άτομα και τις κοινωνίες που θα μπορούν να εκτιμούν και ν' αντιδρούν σωστά στις σύνθετες και πολυδιάστατες μεταβολές που θα επισυμβαίνουν. Μέσα σε τέτοιες συνθήκες η κλασική κοινωνιολογική σκέψη μπορεί να συμβάλλει σημαντικά στην άνοδο του ατόμου και της κοινωνίας.

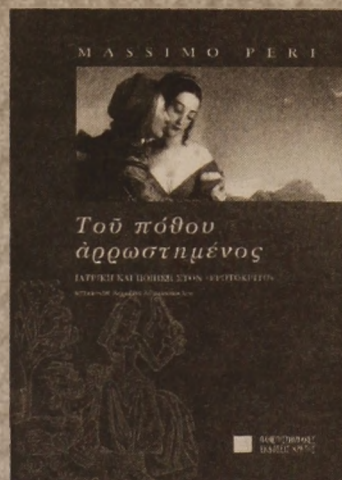
ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Richard J. Gelles και Ann Levine, *Sociology: An Introduction*, Boston: McGraw-Hill College, 1999, σελ. 63.
2. *Ibid.*, σελ. 14 και Thomas W. Segady, "Teaching the Classics", *Teaching Sociology*, Vol. 18, 1990, σελ. 214-215.
3. *Κοινωνιολογία Γ' Λυκείου*, Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, 1998, σελ. 83.
4. Lawrence A. Basirico, "Integrating Sociological Practice into Traditional Sociology Courses", *Teaching Sociology*, Vol. 18, 1990, σελ. 61.

5. Segady, *op. cit.*, σελ. 215.
6. Dan Cover, "Teaching Sociology as a Science: A Laboratory Reinforcement of the Sociological Heritage", *Teaching Sociology*, Vol. 23, 1995, σελ. 231.
7. Νικόλαος Χ. Τάτσης, *Η Διδασκαλία της Κοινωνιολογικής Θεωρίας*, Αθήνα: Gutenberg, 1986, σελ. 37.
8. Max Weber, "The Ideal Type", σε K. Thompson και J. Tunstall, Eds., *Sociological Perspectives*, Harmondsworth: Penguin 1981, σελ. 63-67 και *Κοινωνιολογία Γ' Λυκείου*, *op. cit.*, σελ. 64.
9. Max Weber, *Η Θεωρία της Κοινωνικής και Οικονομικής Οργανώσεως*, σε Δ. Γ. Τσαούση, *Η Κοινωνία του Ανθρώπου*, Αθήνα: Gutenberg, 1997, σελ. 475-476.
10. Τάτσης, *op. cit.*, σελ. 135-137.
11. Emile Durkheim, *Οι Κανόνες της Κοινωνιολογικής Μεθόδου*, σε Άρτεμις Εμμανουήλ, *Θεμελιώσεις της Κοινωνιολογίας*, Πειραιάς: Εκδόσεις Καραμπερόπουλος, 1979, σελ. 148.
12. *Ibid.*, σελ. 145-146. *Κοινωνιολογία Γ' Λυκείου*, *op. cit.*, σελ. 57. Gelles και Levine, *op. cit.*, σελ. 25-28. David Lee και Howard Newby, *The Problem of Sociology*, London: Unwin Hyman, 1989, σελ. 223-224.
13. Martin Joseph, *Sociology for Everyone*, Cambridge: Polity Press, 1986, σελ. 47-50.
14. Alex Thio, *Sociology: A Brief Introduction*, New York: Harper Collins, 1991, σελ. 5.
15. Ian Marsh, Rosie Campbell και Mike Keating, *Classic and Contemporary Readings in Sociology*, Harlow: Longman, 1998, σελ. 292.
16. Για καλύτερο σχεδιασμό του χρονοδιαγράμματος της διδασκαλίας είναι απαραίτητη η συνεργασία με το φιλόλογο που διδάσκει το μάθημα των Νέων Ελληνικών.
17. Ellen Ziskid Berg, "An Introduction to Sociology Using Short Stories and Films: Reshaping the Cookie Cutter and Redecorating the Cookie", *Teaching Sociology*, Vol. 20, 1992, σελ. 266.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ
 Ίδρυμα Τεχνολογίας και Έρευνας
 Μάνης 5, 106 81 Αθήνα, Τηλ.: (01) 38 18 372, Fax: 33 01 583

MASSIMO PERI

Του πόθου αρρωστημένος

ΙΑΤΡΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΙΗΣΗ ΣΤΟΝ «ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟ»

Μετάφραση: ΑΦΡΟΔΙΤΗ ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ

ΓΙΑ ΤΟ ΚΕΘΕΑ

Στο άρθρο του Φ. Ζαφειρίδη για τις θεραπευτικές κοινότητες αναφέρεται το γράμμα του κ. Θεοχάρη Τζάλα.

Κύριε Διευθυντά,

Στο τελευταίο τεύχος του περιοδικού σας δημοσιεύεται άρθρο του κ. Φοίβου Ζαφειρίδη με τίτλο «Θεραπευτικές Κοινότητες του ΚΕ.Θ.Ε.Α. Ιδρυτική φιλοσοφία και μετεξέλιξη». Πρόκειται για το δεύτερο κατά σειρά κείμενο του κ. Ζαφειρίδη στο οποίο ο συγγραφέας ασκεί δριμυία κριτική απέναντι στη σημερινή μορφή και λειτουργία του Κέντρου Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων (ΚΕ.Θ.Ε.Α.).

Ως πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου του ΚΕ.Θ.Ε.Α. το 1992 και το 1995, ως μέλος του Δ.Σ. και εντεταλμένος Σύμβουλος του φορέα σε θέματα διοίκησης, ανάπτυξης, οικονομίας και οργάνωσης το 1994 αλλά και ως άνθρωπος που συνεχίζει να παρακολουθεί από κοντά το έργο του οργανισμού, αισθάνομαι την ανάγκη να κάνω ορισμένες επισημάνσεις στο άρθρο του κ. Ζαφειρίδη, με την πρόθεση να αποκαταστήσω την αλήθεια για γεγονότα που γνωρίζω από πρώτο χέρι.

Θα ήθελα, κατ' αρχάς, να δηλώσω ότι θεωρούσα και θεωρώ πολύτιμη τη συνεισφορά του κ. Ζαφειρίδη στην ίδρυση και ανάπτυξη του ΚΕ.Θ.Ε.Α., για το μέρος που του αναλογεί. Γεγονός που, νομίζω, δεν θα αμφισβητούσε κανένας από τους ανθρώπους που αποτελούσαν και αποτελούν κομμάτι του ΚΕ.Θ.Ε.Α.

Όλοι αυτοί οι άνθρωποι γνωρίζουν επίσης καλά ότι η απο-

χώρηση του κ. Ζαφειρίδη από το ΚΕ.Θ.Ε.Α. ήταν απόρροια μιας αναγκαιότητας για τη συνέχιση της ομαλής λειτουργίας του φορέα.

Κατά την εποχή στην οποία αναφέρεται το άρθρο (1993-1994), ο κ. Ζαφειρίδης δεν ήταν πλέον σε θέση να αντεπεξέλθει στις απαιτήσεις της νευραλγικής θέσης του Διευθυντή ΚΕ.Θ.Ε.Α. στην οποία εναπόκειται η επιστημονική και διοικητική ευθύνη όλων των δραστηριοτήτων του φορέα. Μετά από μία μακρά περίοδο προβλημάτων στον τρόπο με το οποίο ασκούσε το ρόλο του, η κατάσταση οξύνθηκε, με αποτέλεσμα να εκδηλωθεί δυσανεξία εκ μέρους του προσωπικού, δυσλειτουργία στα θεραπευτικά προγράμματα και ο κ. Ζαφειρίδης να μην συγκεντρώνει πλέον την εμπιστοσύνη και το σεβασμό του προσωπικού. Και αυτό δεν αφορούσε μόνο μία μικρή μερίδα εργαζομένων που ήσαν οι άμεσα υφιστάμενοί του, αλλά σχεδόν το σύνολό τους, όπως είχα την ευκαιρία να διαπιστώσω κατά τη σύγκληση της ολομέλειας του προσωπικού αλλά και μετά από ατομικές συνεντεύξεις μαζί τους τις οποίες έκανα ως εντεταλμένος σύμβουλος την εποχή εκείνη.

Ως εκ τούτου, το Διοικητικό Συμβούλιο του ΚΕ.Θ.Ε.Α. θεώρησε αναγκαία την αντικατάστασή του κ. Ζαφειρίδη. Για τη θέση του Διευθυντή ΚΕ.Θ.Ε.Α. επελέγη ο κ. Χαράλαμπος Πουλόπουλος, ενώ προτάθηκε στον κ. Ζαφειρίδη να παραμείνει στο φορέα ως επιστημονικός σύμβουλος. Η ανάθεση της θέσης αυτής έγινε με το σκεπτικό ότι κατ' αυτόν τον τρόπο ο κ. Ζαφειρίδης θα μπορούσε να συνεχίσει να προσφέρει στο ΚΕ.Θ.Ε.Α.,

χωρίς να επωμίζεται το δυσβάσταχτο πια για εκείνον βάρος της διοικητικής ή επιστημονικής ευθύνης που, ούτως ή άλλως, όπως δήλωνε, δεν επιθυμούσε να έχει. Ο κ. Ζαφειρίδης απεχώρησε από τη θέση αυτή τον Φεβρουάριο του 1995, λαμβάνοντας αποζημίωση για τις μέχρι τότε υπηρεσίες του και έκτοτε εργάζεται στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Τα δύο αυτά άρθρα του κ. Ζαφειρίδη με κάνουν και αναρωτιέμαι για ποιο λόγο ο συγγραφέας τους επανέρχεται μετά τέσσερα ολόκληρα χρόνια στα γεγονότα εκείνης της περιόδου και βάλλει εναντίον ενός οργανισμού που προσφέρει σημαντικές υπηρεσίες στα εξαρτημένα άτομα και τις οικογένειές τους.

Αναρωτιέμαι ποια σκοπιμότητα βρίσκεται πίσω από την επίθεση που εξαπολύει και για ποιο λόγο επιλέγει να στρεβλώσει τα πραγματικά γεγονότα ή να αποσιωπήσει άλλα, όπως και τον βαθμό της προσωπικής του ευθύνης, ως Διευθυντής του ΚΕ.Θ.Ε.Α. εκείνη την περίοδο.

Εάν είναι στις προθέσεις του κ. Ζαφειρίδη να βοηθήσει το ΚΕ.Θ.Ε.Α. γνωρίζει ότι υπάρχουν πιο εποικοδομητικοί τρόποι από το να επιλέγει μια τέτοιου είδους «δημόσια αντιπαράθεση». Γιατί θα ήταν πολύ λυπηρό αν ο κ. Ζαφειρίδης έχει τελικά επιλέξει να επαναλάβει το σχήμα «μετά από μένα το χάος» που πολλές φορές έχουμε δει να συμβαίνει σε οργανισμούς, κόμματα, επιχειρήσεις κ.ά., ακριβώς γιατί –και στο σημείο αυτό θα συμφωνήσω μαζί του– αυτό που διακυβεύεται στην προκειμένη περίπτωση είναι η ίδια η ανθρώπινη ζωή.

Με εκτίμηση,
Θεοχάρης Τζάλας

ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΜΦΥΛΙΟ

Τα θέματα του εμφυλίου συνεχίζουν να προκαλούν το ενδιαφέρον αναγνωστών. Το Αντί θα συνεχίσει να δημοσιεύει μαρτυρίες και απόψεις των αναγνωστών του. Παρακαλούμε μόνον να είναι σύντομες.

Από τον Κωστή Παπαϊωάννου:

Διάβασα με ενδιαφέρον τα κείμενα και τα ντοκουμέντα που περιλαμβάνονται στο αφιέρωμα του Αντί για τον εμφύλιο. Αναρωτιέμαι αν η κινητικότητα γύρω από το θέμα, στα ΜΜΕ και στους σχετικούς επιστημονικούς κύκλους έχει ως αιτία το άρτιο (50 χρόνια) της επετείου του Γράμμου ή κάποια άλλη.

Είναι σαφές ότι η συζήτηση για την φάση της νεότερης ελληνικής ιστορίας που αρχίζει από την δικτατορία του Μεταξά και «τελειώνει» με την άτυπη συνθηκολόγηση του Δημοκρατικού Στρατού εντείνεται σήμερα, σε μια ιστορική καμπή όπου η απορία και η ανησυχία για το μέλλον είναι έκδηλες.

Μέχρι σήμερα, παρά τις «αντικειμενικές» δυσκολίες και τις «φυσιολογικές» αντιθέσεις, υπήρχε μια σχετική εμπιστοσύνη στο μέλλον της «ενιαίας» ελληνικής κοινωνίας. Το παρελθόν είχε μπει σε μια διαδικασία «τακτοποίησης». Οι πράξεις μίσους και πάθους που εκτυλίχθηκαν με αγριότητα στον εμφύλιο «συγχωρέθηκαν» αμοιβαία.

Οι διανοούμενοι της αριστεράς πήραν την θέση που «τους αξίζει» μέσα στην επίσημη επιστημονική, πολιτιστική, οικονομική και διοικητική ζωή. Παρά τις επιμέρους λογικές διαφορές, όλες οι πολιτικές πλευ-

ές εγκρίνουν τον πολιτικό και οικονομικό προσανατολισμό του κράτους και συμμετέχουν στην υλοποίησή του.

Η πώση των πραγματικών και φανταστικών τειχών που επιστέγασε την «εξομάλυνση» των πολιτικών αντιθέσεων, που στην χώρα μας πήραν μεγάλη έκταση και ένταση, δεν ακολουθήθηκε από μια εύφορη ειρηνική κατάσταση όπως «αναμενόταν». Η υποθήκη «ανάπτυξη» συνεχίζεται βέβαια. Αντίθετα με τις προσδοκίες όμως, νέες αντιθέσεις γεννώνται, νέες πράξεις μίσης εκτυλίσσονται. Αυτή την οράση πλανητική κλίμακα και την ανεμπόδιστη παγκόσμια έα.

Οι εικόνες της «φρίκης» και της «καταστροφής» που φθάνουν στα μάτια μας, διαλυμένες έσα στην καλλιτεχνικά επεξεργασμένη φρίκη και κατατροφή των ταινιών και των σιριαλ, είναι σε ελάχιστη δόση που δεν αρκεί να μας ερεθίσει αρκετά ώστε να «κάνουμε κάτι» αρκεί για να «κάνουμε κάτι» ανάλογο με την δόση που πήραμε.

Όσο τα «πραγματικά» γεγονότα φαίνεται να έχουν τη δύναμη να σύρουν στην απορία και στην ανησυχία τους πολίτες και επιπλέον στην αμηχανία αυτούς που έχουν συμμετοχή στην πολιτική εξουσία. Ένας λόγος λοιπόν της στροφής στην εξέταση των γεγονότων του εμφυλίου φαίνεται να είναι η φυγή.

Οι αγριότητες και οι σφαγές, οι βομβαρδισμοί, οι μετακινήσεις πληθυσμών και οι φυλακίσεις, εξορίες, και εκτελέσεις του εμφυλίου μοιάζουν ήδη να είναι ρομαντικές ιστορίες μπροστά σε ό,τι αντίστοιχα συμβαίνει σήμερα, και άλλωστε ανήκουν στο παρελθόν, είναι τερασμένες. Οι τότε αντίπαλοι συναντώνται στα συνέδρια ή στα Talk Show της βουλής και της τηλεόρασης, δίνουν τα χέρια, χαριτολογούν, είναι περήφανοι που ήταν κι αυτοί «εκεί», σ' όποια πλευρά κι αν ήταν.

Αλλά όσο κι αν αυτό αποσιω-

πάται, αποκρύπτεται ή και κυρίως απωθείται, είναι φανερό ότι μπροστά στην κατάσταση που μπορεί να προκύψει ανά πάσα στιγμή, ο εμφύλιος θα αποτελέσει όχι απλά μια «ευχάριστη» διήγηση και ανάμνηση αλλά έναν «ευχάριστο» τρόπο ζωής. Το τραγικό αυτό ενδεχόμενο δύσκολα οι κοινωνιολόγοι μπορούν να το απορρίψουν. Αλλά το «επιστημονικοποιούν» το αποσπούν από την πραγματικότητα και το κάνουν ένα αφηρημένο επιστημονικό ζήτημα.

Η ανησυχία για το μέλλον είναι ο δεύτερος αλλά ο ισχυρός λόγος της προσφυγής στην εξέταση του εμφυλίου και όλης της ιστορικής φάσης που τον περιέχει. Η γνώση για τον εμφύλιο αντιστοιχεί στην πολιτική πράξη μέσα στην οποία «πραγματοποιήθηκε». Στις μέρες μας αρχίζει να γίνεται φανερό ή έστω «ανεπαίσθητα» —όπως θα έλεγε ο Καβάφης— αισθητό ότι μια καινούργια πολιτική πράξη αρχίζει. Εν όψει αυτής της πράξης μια καινούργια γνώση καθίσταται αναγκαία.

Σε όσους γράφουν και μιλούν για τον εμφύλιο χρωστάμε ευγνωμοσύνη, όποιο κι αν είναι το κίνητρό τους ή τα συμπεράσματά τους. Μας δίνουν την ευκαιρία να σκεφτούμε και να ετοιμαστούμε να τα αντιμετωπίσουμε ή και να υποστούμε τα δεινά που έρχονται. Μ' αυτή την έννοια τις παρατηρήσεις που ακολουθούν μπορούν να τις θεωρούν δικό τους έργο.

Σε δύο κρίσεις φαίνεται να συμπίπτουν οι αναφορές στον εμφύλιο: Η μία, που διατυπώνεται ταυτόσημα, ότι πρόκειται για μια ολέθρια σύγκρουση. Η άλλη, που διατυπώνεται με διάφορους τρόπους, ότι οι πλευρές της σύγκρουσης είναι ασαφείς, ρευστές ή έστω δυσδιάκριτες.

Οι πολεμικές συγκρούσεις, εμφύλιες ή άλλου είδους, έτσι κι αλλιώς είναι ολέθριες. Έτσι, η κρίση αυτή υπαινίσσεται ότι η πολιτική αντίθεση που οδήγησε στην σύγκρουση δεν υπήρξε ή δεν μπορούσε να εκφραστεί με

άλλον τρόπο εκτός από τον πόλεμο. Αλλά και η ασάφεια στην διάκριση των δυνάμεων που συγκρούστηκαν μας οδηγεί στην αναζήτηση του αντικειμένου της σύγκρουσης.

Η κ. Ιωάννα Παπαθανασίου στην εξαιρετικά ψύχραιμη έκθεση που ανοίγει το αφιέρωμα του *Αντί*, θεωρεί συμφωνημένο ότι στον εμφύλιο δεν συγκρούστηκαν κάποιοι που απέβλεπαν στην «ανατροπή της καθεστηκυίας τάξης» με αυτούς που στήριζαν «το κράτος των δωσιλόγων». Επομένως, το βαθύτερο αντικείμενο του εμφυλίου δεν ήταν η μορφή του κράτους.

Η άποψη αυτή στηρίζεται στην εναλλαγή της συμμαχίας και της αντιπαλότητας ανάμεσα στους εσωτερικούς και εξωτερικούς παράγοντες της σύγκρουσης. Εγγλέζοι, Αμερικανοί και Σοβιετικοί τότε είναι φίλοι και τότε εχθροί! Και τους ακολουθούν οι ντόπιοι αντίστοιχοί τους. Στηρίζεται όμως κυρίως στην εκ των υστέρων «συμφιλίωση» διεθνώς και τοπικά των αντιπάλων του «ψυχρού πολέμου».

Φυσικό είναι να αναρωτιέται κανείς: «γιατί τόσο αίμα;» και «τι είχαμε να χωρίσουμε;», αφού λίγα χρόνια μετά μπορούσε ο αρχηγός του Δ.Σ. να μπαίνει σε τιμητική θέση στο ψηφιδέλλιο του κυβερνώντος κόμματος και αφού μπορούσε το ΚΚΕ να κυβερνάει την χώρα μαζί με αρκετούς απόγονους των «μοναρχοφασιστών» αλλά και με μερικούς ατόφιους.

Όμως οι ίδιοι οι ιστορικοί και κοινωνιολόγοι δεν φαίνονται ήσυχτοι με τα συμπεράσματά τους. Φαίνεται να συμφωνούν ότι οι ιστορικές «σκαπάνες» και τα κοινωνιολογικά «νυστέρια» δεν έχουν πάει αρκετά βαθιά. Μιλούν για την ανάγκη περαιτέρω έρευνας. Και φαίνεται να συμφωνούν με την κ. Παπαθανασίου ότι «ως μνήμη και τραύμα» ο εμφύλιος «δεν έχει τελειώσει για την ελληνική κοινωνία μέχρι τις μέρες μας...».

Το περίεργο και το ευχάριστο

με την επιστημονική έρευνα και σκέψη είναι ότι μπορούν ανά πάσα στιγμή να ανατραπούν. Έτσι η δουλειά που γίνεται στα πλαίσιά τους δεν πάει ποτέ χαμένη. Από πολλές πλευρές γίνεται φανερό ότι ο αέρας που δημιουργήσαν τα γεγονότα στο Κόσοβο θα ανακατέψει τις σημειώσεις των ιστορικών μας, κι όταν τις μαζέψουν θα γράψουν άλλα βιβλία από αυτά που είχαν στο μυαλό τους.

Την ιστορία την βλέπουμε από πολιτική σκοπιά και την πολιτική από ιστορική σκοπιά. Η ιστορία είναι η ιστορία της πολιτικής κίνησης και η πολιτική είναι η έκφραση της ιστορικής αναγκαιότητας. Η σύγχυση όμως ανάμεσα στην πολιτική κίνηση και στην ιστορική αναγκαιότητα οδηγεί τους ιστορικούς στην δουλοπρέπεια και τους πολιτικούς στην παράνοια!

Η «συμφιλίωση» ανάμεσα στους αντίπαλους του εμφυλίου δεν στήριξε απλά την θέση των ιστορικών για την «ματαιότητα» του εμφυλίου, την προκάλεσε: θα μπορούσαμε να πούμε την «παρήγγειλε». Αν ούτε το «ομηρικό ζήτημα» δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί χωρίς την παρέμβαση της πολιτικής, πόσο μπορεί ο εμφύλιος να εξεταστεί μακριά από το ανήσυχο ενδιαφέρον των ανθρώπων που «έδρασαν» σ' αυτόν και τώρα παίρνουν μέρος στην διακυβέρνηση της χώρας;

Ο λαός συμφιλιώθηκε μετά την σύγκρουση, αν δεν ήταν συμφιλιωμένος και στην διάρκεια της. Οι εμπόλεμοι αργά ή γρήγορα συμφιλιώνονται. Δεν συμφιλιώνονται οι υποταγμένοι με τους δεσμώτες τους. Τον εμφύλιο δεν τον ακολούθησε η συμφιλίωση, η ήττα έστω, τον ακολούθησε μια άτοπη υποταγή. Αν το σχήμα είναι «δεξιά» και «αριστερά», η «συμφιλίωση» έγινε με βάση το σχέδιο της δεξιάς. Το «λάθος» ήταν η άποψη της δεξιάς. Το ότι έγινε και άποψη της αριστεράς, αυτό είναι ένδειξη συμφιλίωσης;

Ένας φόνος με «ασήμαντη

αφορμή» είναι λογικός για τον δημοσιογράφο, αλλά όχι για τον κοινωνιολόγο ή τον ψυχολόγο. Ένας πόλεμος με την «ασημαντη αφορμή» των πολιτικών χειρισμών –μεγάλων ή των μικρών– της εποχής είναι λογικός αν η ιστορία είναι πολιτικό ρεπορτάζ. Ο εμφύλιος υπήρξε και μπορεί να νοηθεί μόνο ως προϊόν μιας ουσιαστικής εσωτερικής, στο κοινωνικό σώμα, αντίθεσης, που ούτε περιοριζόταν ιστορικά σ' αυτόν ούτε μπορεί να λυθεί χωρίς την τροποποίηση της κοινωνίας.

Ο εμφύλιος, παρά την σημασία του και το μέγεθος των συνεπειών του για την ελληνική κοινωνία, δεν μπορεί να νοηθεί παρά σαν ένα τοπικό ιστορικό συμβάν στην παγκόσμια σύγκρουση δύο πολιτισμικών προοπτικών. Ο εμφύλιος καθώς και ό,τι προηγήθηκε ή επακολούθησε, αποτελεί μέρος της ιστορίας που συνεχίζεται στην σημερινή φάση και σε όλα τα ενδεχόμενά της.

Παρ' όλο που οι πολιτικές θέσεις και αντιθέσεις που εμφανίστηκαν δεν μπορούσαν παρά να εκφράζουν την ιστορική κίνηση, είναι παρανόηση να θεωρούμε ότι είχαν μια λογική αντιστοιχία μ' αυτήν. Όπως είναι παράνοια να θεωρούνται οι σημερινές πολιτικές κινήσεις αντίστοιχες με την αντίθεση που διέπει την ελληνική κοινωνία και ορίζει την ιστορική της τροχιά. Πολύ χειρότερη παράνοια να θεωρούνται αυτές οι ίδιες... ιστορία!

Η μέγιστη χρησιμότητα της σοβαρής ιστορικής διερεύνησης της πρόσφατης ελληνικής πολιτικής ιστορίας, που μέρος της αποτελεί ο εμφύλιος είναι, όχι μόνο για τον τόπο μας αλλά και για όλον τον κόσμο, η κατανόηση της σχέσης ανάμεσα στην ιστορική ροή και στην πολιτική κίνηση.

Κατανόηση που έλλειψή της υπήρξε ανασχετική για την πορεία αυτής της χώρας, αλλά θα είναι μοιραία εν όψει των κοσμογονικών αλλαγών που επί-

κεινται. Με την έννοια αυτή, η παρατηρούμενη ένταση του ενδιαφέροντος για τον εμφύλιο και την σχετική ελληνική ιστορία είναι ενθαρρυντική.

Κωστής Παπαϊωάννου

**Από τον δημοσιογράφο
Γιάννη Κωστάκη:**

Ο Αριστοτέλης γράφει στα *Πολιτικά* του (Δ' 1289α): «...Εστίν ουκ έλατον έργου το επανορθώσαι ή κατασκευάζειν εξ αρχής, ώσπερ και το μεταμανθάνειν ή μανθάνειν εξ αρχής». Δηλαδή: Δεν χρειάζεται λιγότερη δουλειά για να διορθώνεις ένα λάθος από το να κάνεις κάτι από την αρχή, όπως και το να μάθεις κάτι σωστά εκ των υστέρων, από το να το μάθεις σωστά εξ αρχής. Με προσοχή παρακολουθώ το αφιέρωμα του *Αντί* στον εμφύλιο, όπου διακεκριμένοι ιστορικοί και άλλοι παράγοντες της Αριστεράς εκφράζουν τις απόψεις τους για ένα θέμα με τεράστιο όχι μόνο ιστορικό, αλλά και σημερινό πολιτικό ενδιαφέρον. Ως παλιός συνεργάτης του περιοδικού παίρνω το θάρρος να εκφράσω τις παρακάτω σκέψεις θέλοντας να τονίσω το εξής: **Γιατί κάποιοι επιμένουν να ενοχοποιούν αυτούς που πήραν τότε μια μεγάλη απόφαση: Να κάνουν σοσιαλιστική Επανάσταση στην Ελλάδα;**

Από τη μεταπολίτευση του 1974 μέχρι σήμερα γίνεται μια προσπάθεια από κάθε λογής αντίπαλο του ΚΚΕ με πρώτη φλογέρα τους ανανεωτές-αναθεωρητές κάθε απόχρωσης, ου μην αλλά και τους εκσυγχρονιστές οι οποίοι σαν πολιτικό είδος είναι σχετικά πιο πρόσφατο, ώστε να αποδειχθεί ότι η τυφλή υποταγή του Κόμματος στις εντολές του ΚΚΣΕ ευθύνεται για την ήττα του εμφυλίου. Στην πραγματικότητα πρόκειται για ένα τεράστιο ψέμα που στηρίζεται σε μια μεγάλη αλήθεια. Σήμερα είναι το ίδιο δύσκολο να αποκατασταθούν τα πράγματα στις πραγματικές τους

διαστάσεις, όσο πιθανώς ήταν δύσκολο να ειπωθεί μετά τον εμφύλιο από την τότε ηγεσία του ΚΚΕ τι ακριβώς είχε γίνει. Έτσι, αλήθεια και ψέμα έφτασαν ανακατεμένα μέχρι τις μέρες μας.

Το **τεράστιο ψέμα** είναι ότι το ΚΚΕ, εκτελώντας –υποτίθεται– τις διαταγές της Μόσχας, προχώρησε στις μάχες των Δεκεμβριανών και του εμφυλίου για να αποκτήσει και η Ελλάδα λαϊκοδημοκρατικό πολίτευμα. Η **μεγάλη αλήθεια** είναι ότι όντως με γραπτές ή προφορικές συμφωνίες, «χαρτάκια» με ποσοστά επιρροής ή όχι, η Ευρώπη μοιράστηκε μεταξύ των τριών νικητριών μεγάλων δυνάμεων του Β' παγκοσμίου πολέμου (Αγγλία-ΗΠΑ-ΕΣΣΔ). Η κατοχύρωση της μοιρασιάς αυτής πρακτικά έγινε με το ποιος από τις τρεις μεγάλες δυνάμεις ο στρατός πρώτος απελευθέρωσε μια περιοχή από τα ναζιστικά στρατεύματα ή έμπαινε σε μια συμμαχική της Γερμανίας χώρα ή και στην ίδια τη Γερμανία, που αμέσως άλλωστε χωρίστηκε σε ζώνες κατοχής.

Στην Ελλάδα ο βρετανικός στρατός μπήκε με την σύμφωνη γνώμη του ΕΑΜ και του ΚΚΕ. Η τότε ηγεσία του ΚΚΕ, ανεξαρτήτως των προθέσεων και σχεδιασμών της, στην πράξη αποδέχθηκε, κατ' αρχάς τουλάχιστον, την πρωτοκαθεδρία των Άγγλων.

Ο Στάλιν, με την ευθύνη του διεθνούς ηγέτη και λαμβάνοντας υπόψη την ανάγκη να μην διαταραχθούν οι σχέσεις των τριών μεγάλων χωρών της αντιφασιστικής συμμαχίας, αλλά και τους τότε στρατιωτικούς συσχετισμούς, ήταν υποχρεωμένος εκ των πραγμάτων όχι μόνο να μην προχωρήσει στην αμφισβήτηση και πολύ περισσότερο στην ανατροπή της διαμορφωθείσας κατάστασης στην Ελλάδα, αλλά να προσπαθήσει να πείσει την ηγεσία του ΚΚΕ να απεμπλακεί από την περιπέτεια στην οποία είχε ήδη εμπλακεί. Δεν εισακούστηκε.

Η ηγεσία του ΚΚΕ, θεωρώντας ότι οι εσωτερικοί συσχετισμοί σε συνδυασμό με το διεθνές κλίμα ήταν υπέρ των σχεδίων της, προχώρησε στην πραγματοποίηση της επανάστασης. Κάτι για το οποίο με την εκ των υστέρων γνώση της εξέλιξης των πραγμάτων είναι τουλάχιστον ανέντιμο να κατηγορείται σήμερα εκ του ασφαλούς, με εκτιμήσεις του τύπου ότι αυτή η Επανάσταση ήταν καταδικασμένη εξ αρχής. Έστω και έτσι να είναι τα πράγματα, ποιος μπορούσε αυτό τότε ασφαλώς να το προβλέψει; Και εν πάση περιπτώσει με αυτή την λογική δεν πρέπει να γίνεται ποτέ καμία προσπάθεια ανατροπής της καθεστηκυίας τάξεως. Μια λογική που φυσικά εξυπηρετεί απόλυτα την κρατούσα τάξη, αλλά καταδικάζει στην παντοτινή υποταγή κάθε άλλη εκμεταλλευόμενη τάξη.

Με δύο λόγια: Η τότε ηγεσία του ΚΚΕ χωρίς να ρωτήσει τον Στάλιν (εξάλλου στις συνθήκες της απομόνωσης λόγω του πολέμου αυτό ήταν μάλλον αδύνατον) αναγνώρισε ντε φάκτο και ντε γιούρε (Λίβανος-Καζέρτα) την Βρετανία ως κυρίαρχη δύναμη στην Ελλάδα. Παρά την γνώμη του Στάλιν, προχώρησε στον εμφύλιο. Μόνο τον Απρίλη του 1949, όταν ο Στάλιν πρότεινε έντιμη υποχώρηση, υλοποίησε αυτή την πρόταση, αλλά ήταν ήδη αργά. Ο πόλεμος είχε χαθεί. Η Επανάσταση είχε ηττηθεί. Ανεξαρτήτως βέβαια του πώς έγιναν τα πράγματα, σε τίποτα δεν πρέπει να μειωθεί ο ηρωισμός και η αυτοθυσία χιλιάδων μελών και στελεχών του ΚΚΕ, πολλοί εκ των οποίων έδωσαν την ζωή τους για την επιτυχία μιας Επανάστασης που σήμερα ορισμένοι υποστηρίζουν ότι κακώς έγινε.

Βεβαίως, ο καθένας έχει το δικαίωμα να κατηγορεί τους επαναστάτες και να πετροβολεί την Επανάσταση, αρκεί να έχει προηγουμένως προσδιορίσει την ακριβή του θέση. Από

ποια πλευρά, δηλαδή, του οδοφράγματος είναι.

Γιάννης Κωστάκης
Δημοσιογράφος

•
Από τον Β. Ν. Κουκούτση:

Κύριε Διευθυντά,

Ας αρχίσουμε από την κατοχή, για να καταλήξουμε στην ταραγμένη περίοδο 1946-1949.

Τιμή και δόξα σ' όσους πολέμησαν τους κατακτητές στις πόλεις και στα βουνά. Γράφω στο μικρό μου βιβλίο 1946-1949 *Εννοια και χαρακτήρας μιας ελληνικής τραγωδίας*: «Οι άξιοι της αποστολής των ιστορικοί θυμούν το μεγαλείο της ιερής αντιστάσεως του λαού κατά των ξενικών κατακτητών, Γερμανών, Ιταλών και Βουλγάρων και ταυτόχρονα επισημαίνουν –αυτός είναι ο σκοπός της ιστορικής έρευνας, της αστείρευτης αυτής τηγής εθνικού και πολιτικού προσηματισμού– τις αδυναμίες και τα λάθη».

Είναι απορίας άξιον το γεγονός ότι στο πολυσέλιδο τεύχος του περιοδικού σας δεν υπάρχει ούτε μία λέξη που να υποδηλοί ευθύνη τινά της ηγεσίας του ΚΚΕ για την περίοδο 1946-1949. Αντίθετα, υποστηρίζετε ότι για όλα τα δεινά ευθύνεται η Κοινοβουλευτική και μη πολιτική ηγεσία της εποχής εκείνης. Δεν θα συμφωνήσω. Νομίζω ότι η επιλεκτική μνήμη δεν οδηγεί ποτέ επιθυμητό αποτέλεσμα.

Ο Β. Μαθιόπουλος –δεν μπορεί να θεωρηθεί ύποπτος αντικομμουνιστικής υστερίας– δέχεται μεταξύ άλλων (*Μεσημβρινή* - Δεκέμβριος 1990) και αναγνωρίζει ευθύνες και στην αριστερά «διότι προχώρησε σε ένοπλες συγκρούσεις με τις άλλες αντιστασιακές οργανώσεις και στο πλαίσιο αυτό έκανε απαράδεκτα πράγματα, όπως η διάλυση της ΕΚΚΑ και η δολοφονία του Ψαρρού». Ταυτόχρονα δικαιολογεί τα λάθη της αριστεράς όταν λέει «...αλλά βέβαια πρέπει, για να εκτιμήσουμε τις πραγματικές τους διαστάσεις, να επισημάνουμε ότι όλα

αυτά γίνονται στη διαδικασία μιας επανάστασης. Και ξέρουμε ότι η επανάσταση έχει τις δικές της νομοτέλειες». Εάν έτσι έχουν τα πράγματα και στο πλαίσιο της επαναστάσεως δικαιολογούνται οι επιθέσεις του ΕΛΑΣ κατά των άλλων αντιστασιακών οργανώσεων, δηλαδή η αποδυνάμωση της εθνικής αντιστάσεως ως επίσης και οι δολοφονίες, τότε ας μου επιτραπεί να υπενθυμίσω ότι όπως η επανάσταση έχει τις δικές της νομοτέλειες άλλο τόσο και η αντεπανάσταση, με το πρόσθετο υπέρ αυτής στοιχείο την απάντηση στις διώξεις και τις δολοφονίες των επαναστατών.

Μία ακόμη μαρτυρία. Ο Κομνηνός Πυρομάγλου (βλ. το *Βήμα*, 8 Απριλίου 1978) απαντώντας στον Μάριο Πλωρίτη, υποστήριξε μεταξύ άλλων ότι «δεν θέλησε ποτέ ο Ζέρβας τον εμφύλιο πόλεμο. Ο ίδιος και όλοι εμείς που τον ακολουθούσαμε, μία ευχή κάναμε διαρκώς και μία προσδοκία είχαμε: Να συναισθανθούν κάποια στιγμή την πλάνη τους εκείνοι που μας θεωρούσαν ταξικό τους εχθρό και ήθελαν τον αφανισμό μας». Αλλά και ο καπετάνιος του ΕΛΑΣ Ν. Δημητρίου - Νικηφόρος (βλ. *Καθημερινή*, Ιανουάριος 1979) υποστήριξε ότι «...δεν είναι “λάθος” που διορθώνεται αυτό! Αντίθετα, είναι απολύτως βάσιμο (ιστορικά και λογικά) να πούμε ότι υπεύθυνοι για την εκτροπή ήταν η εαμική πλευρά, διότι δεν σεβάστηκε τη φύση του απελευθερωτικού αγώνα (που ήταν κοινό δικαίωμα των Ελλήνων), δεν σεβάστηκε ούτε καν τις οδηγίες της Γ' Διεθνούς (του δικού της καθοδηγητικού κέντρου), ότι ο απελευθερωτικός αγώνας δεν έπρεπε να μετατραπεί σε ταξικό για την κατάληψη της εξουσίας». Από αυτές τις μαρτυρίες πρέπει κάθε καλόπιστος αντικειμενικός κριτής να δεχθεί ότι ο ΕΛΑΣ, τα στελέχη του οποίου κατά συντριπτική πλειοψηφία ήταν οπαδοί του ΚΚΕ, δεν είναι άμοιρος ευθυνών για τα δεινά

της κατοχής. Και τούτο διότι μετέτρεψε τον εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα σε ταξικό και επεδίωξε τον αφανισμό των αντιπάλων αντιστασιακών οργανώσεων. Και στη συνέχεια η ηγεσία του ΚΚΕ με τα Δεκεμβριανά δεν είναι αμέτοχος ευθυνών για τις μετέπειτα εξελίξεις κατά το μεσοπόλεμο διάστημα αλλά και κατά την διάρκεια του πολέμου 1946-1949. Και για ένα ακόμη λόγο: Με τη συμπεριφορά του προκάλεσε άλλως διευκόλυνε την ανάμειξη του ξένου παράγοντα στα πολιτικά πράγματα της χώρας. Θα μνημονεύσω, χάριν συντομίας, μόνο δύο πραγματικά γεγονότα. Την επίθεση στο Λιτόχωρο και την πρώτη μεγέθους πολιτική πράξη, την αποχή από τις εκλογές του 1946. Δεν θα δεχθώ ότι πρόκειται «περί λάθους». Αντίθετα υποστηρίζω ότι πρόκειται για συνειδητές αποφάσεις της ηγεσίας του ΚΚΕ και απέβλεπαν στην τρομοκρατία του λαού, στην αύξηση του ποσοστού της αποχής με σκοπό την ηθική και πολιτική δικαίωση της αποφάσεώς του.

Βεβαίως έγιναν λάθη πολλά και από τη μη κομμουνιστική πλευρά. Δεν δικαιολογείται όμως και δεν είναι δυνατόν να γίνει δεκτό ότι η έναρξη και εν γένει πορεία της συγκρούσεως (1946-1949) οφείλεται στις διώξεις όταν έχουμε την απόφαση της 2ης Ολομέλειας της Κ.Ε. του Φεβρουαρίου του 1946, με την οποία η ηγεσία του ΚΚΕ άρχισε την ένοπλη επίθεση. Και την 3η Ολομέλεια της Κ.Ε. που συνήλθε στο βουνό το Φθινόπωρο του 1947, με την οποία η καθοδήγηση του ΚΚΕ προβάλλει την επιδίωξη κατάληψης της εξουσίας με ένοπλο τρόπο και καθορίζει ως κύριο στόχο την κατάληψη της βορείου Ελλάδος συμπεριλαμβανομένης και της Θεσσαλονίκης. Στο βιβλίο μου υποστηρίζω «ότι η έναρξη, προπαρασκευή και εν γένει εξέλιξη της επιθέσεως κατά της Ελλάδος στη δραματική περίοδο 1946-1949 πρέπει να αποδοθεί: Στην

κατ' εξακολούθηση και αμετανόητη ιδεολογικά και πολιτικά αποσχιστική πολιτική του ΚΚΕ εις βάρος της Μακεδονίας και Θράκης. Στους κόλπους του είχε καλλιεργηθεί ιδεολογικά η αποσχιστική πολιτική, η οποία το 1946-49 εκφράστηκε με τα όπλα. Στην καταλυτική για τα Βαλκάνια ηγετική φυσιογνωμία του Τίτο. Και στην έναρξη από του έτους 1945 της απροκάλυπτης και χωρίς πλέον προσχήματα διπλωματικής επίθεσης της Σοβιετικής Ενώσεως κατά της Ελλάδος περί δήθεν επιθετικής πολιτικής κατά της Αλβανίας και Βουλγαρίας. Παράγοντες οι οποίοι οδήγησαν στο επιθυμητό αποτέλεσμα για τους γείτονες, τη δημιουργία δηλαδή της κατάλληλης ατμόσφαιρας τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό για την τελική εξόρμηση» (βλ. σελ. 60 και σελ. 98-100).

Με τιμή
Β.Ν. Κουκούτσης

• ΓΙΑ ΤΗ ΜΕΛΙΣΣΑΝΘΗ

Από το Στέφανο Μπεκατώρο:

Με ιδιαίτερη έκπληξη με επληροφόρησαν ότι τούτη τη στιγμή είναι υπό έκδοσιν τόμος ποιητικών «Απάντων» της ποιήτριας Μελλισάνθη από τις εκδόσεις «Καστανιώη». Οι κληρονόμοι προς τους οποίους **επί σειρά μηνών** υπέβαλα ερωτήσεις για τη μοίρα του έργου –**ενημερώνοντάς τους και για την ΑΓΟΡΑ από το ΥΠΕΠΘ 500 αντιτύπων του ποιητικού έργου της Μελλισάνθης, πράγμα που δεν εγνώριζαν** φαίνεται ότι έδρασαν **υπογείως και ακαριαίως(;) δίχως τη φιλοτιμία** να με ενημερώσουν ότι προχωρούσαν προς την κατεύθυνση που τους **είχα υποδείξει**. Τα ερωτηματικά μένουν για εμένα, για όσους υπέγραψαν τη διαμαρτυρία, για όλους μας! Φυσικά, δεν θεωρώ τον εαυτό μου υποχρεωμένο να ζητήσει από οποιονδήποτε συγνώμη.

Φιλικά
Στέφανος Μπεκατώρος

ΕΠΙΣΗΜΑΪΝΟΥΜΕ

ΑΛΛΟΘΙ

Εντάξει, αυτοί που κάνουν τηλεόραση είναι άθλιοι. Ξεπουλάνε τον πόνο των ανθρώπων για ένα παχύλο μισθό. Αυτοί των ριάλιτι είναι διεστραμμένοι. Οι ηθοποιοί των ελληνικών σειρών ατάλαντοι. Κι η τηλεόραση ολόκληρη, ένα σκουπιδαριό που βρωμάει και ζέχνει. Αυτοί, όμως που παρακολουθούν τηλεόραση, τι είναι; Κι αυτοί που έχουν κάνει όλες τις παραπάνω διαπιστώσεις, που κατακρίνουν την τηλεόραση κι έχουν απόλυτο δίκιο, γιατί δεν την κλείνουν; Γιατί δεν την περιφρονούν; Μήπως κάτω από όλη αυτή την κριτική κρύβεται μια σύγχρονη διαστροφή; Ένας ηλεκτρονικός μαζοχισμός; Μήπως η κριτική τελικά είναι το άλλοθι του εθισμού τους; Δεν πιστεύω ότι υπάρχει πια ούτε ένας που να πιστεύει ότι κάποτε θα έρθει η βελτίωση. Κάθε χρόνο τα πράγματα πηγαίνουν από το κακό στο χειρότερο. Κι αν κάποτε βελτιωθεί, θα το μάθουν. Ός τότε όμως; Γιατί δεν την κλείνουν; Γιατί δεν επιλέγουν για ενημέρωση το ραδιόφωνο ή τα έντυπα; Επειδή απλώς δεν μπορούν. Η παρακολούθηση μιας τραγικής εικόνας έχει μετατραπεί σε απόλαυση. Το αιματοκυλισμένο σώου έχει εξιτάρει τα πλέον βάρβαρα ένστικτά μας. Σιγά-σιγά η εικόνα έφαγε την αισθητική. Ροκάνισε τις αντιστάσεις μας ενάντια στο σιχαμερό και το χυδαίο. Και το έκανε με όσο πιο ειλικρινή τρόπο μπορούσε. Το ούρλιαζε σχεδόν. Ας μην κρυβόμαστε πίσω από το δάχτυλό μας. Ο εθισμός και η απεξάρτηση είναι δική μας υπόθεση. Η τηλεόραση δεν έχει καμία σχέση με την επιβίωσή μας. Κανείς δεν πέθανε από έλλειψη τηλεόρασης. Πολλοί όμως χάζεψαν. Όποιος αντιδρά, την κλείνει. Όποιος την κρατά ανοιχτή, ας υποστεί τις συνέπειες και προπάντων ας μην την κρίνει. Πρόκειται για άλλοθι που αποδεικνύει, τουλάχιστον, αδυναμία. Ίσως και αποδοχή μετά ενοχών και ολίγων τύψεων. Και για να μην μπερδευόμαστε, εξ ιδίων κρίνω τα αλλότρια.

ΚΟΥΛΟ-ΜΥΑΛΟΙ

Τι γλυκά που μπλέκονται πολιτισμός και τζόγος. Τζακ ποτ στα Ελγίνεια θα κάνουμε σε λίγο, εκτός αν βγάλει εξάρι η κλήρωση Ελ Γκρέκο. Απολαυστικότερη η κ. Παπαζώη σε συνέντευξή της στον Flash λίγες ώρες πριν από την συζήτηση –που δεν έγινε– στη Βουλή για το Βιντεολόττο.

- Καλύπτει συμφέροντα η Ν.Δ., επέμενε η υπουργός.
- Ποια συμφέροντα; ρωτούσε ο δημοσιογράφος.
- Των κύκλων που ένα μήνα τώρα λένε ότι δεν θα περάσει το Βιντεολόττο, απάντησε η υπουργός.
- Ποιοι είναι αυτοί οι κύκλοι;
- Α, δεν μπορώ να σας πω, ήρθε αποστομωτική η απάντηση.

Στη συνέχεια η συζήτηση ήρθε στο καζίνο Χαγιάτ και την συμφωνία που έχει υπογραφεί, ότι απαγορεύεται να λειτουργήσει ο οποιοσδήποτε –ακόμη και το κράτος– κουλοχέρηδες σε απόσταση μικρότερη των 70 χιλιομέτρων από το καζίνο. Και γι' αυτό όμως η κ. Παπαζώη είχε απάντηση.

– Μα, τα δικά μας μηχανήματα δεν έχουν σχέση με κουλοχέρηδες. Πρόκειται για videogames, τα οποία **δυστυχώς** παίζουν σήμερα όλοι οι νέοι ανεξαιρέτως. Ενώ στην συνέχεια ξεχάστηκε λέγοντας: Τα καταστήματα που διαθέτουν παράνομα κουλοχέρηδες καλύπτει η Ν.Δ. Αυτούς προστατεύει, υπονοώντας φυσικά ότι η λειτουργία νόμιμων κρατικών κουλοχέρηδων αυτούς απειλεί.

Μα, τόσος κόπος και τόση σκέψη να πάνε χαμένα; Κρίμα δεν είναι; Στο κάτω-κάτω αν το πρόβλημα ήταν ο κουλοχέρης, γιατί δεν έβαζαν ακόμη ένα χέρι στο μηχανήμα; Θαύματα κάνει σήμερα ο Ορθοπεδική.

Β. ΜΑΡΟΥΛΑΣ

ΠΡΟΤΕΙΝΟΥΜΕ

• **Επικοινωνήστε:** Με τη σκιά ως δημιουργικό στοιχείο δέκα καλλιτέχνες παρουσιάζουν έργα τους χρησιμοποιώντας διαφορετικά μέσα έκφρασης: βίντεο, φωτογραφία, ζωγραφική, χαρακτηριστική, εγκαταστάσεις - «...και η σκιά έπλασε το έργο». Στο Γαλλικό Ινστιτούτο Θεσσαλονίκης, ως τις 31 Οκτωβρίου, μπορείτε να δείτε την τολμηρή απόπειρα να μορφοποιηθεί το εφήμερο από τους Γιάννη Ανδρέου, Ανδρέα Βούσουρα, Colette Hyvrard, Νίκο Κεσσανλή, Σωτήρη Λιούκρα, Didier Morin, Νίκο Μπλιάτκα, Claudia Peill, Ξένη Σαχίνη, Maxime Touratier.

• **Επισκεφθείτε:** Την έκθεση με σχέδια και χαλκογραφίες του Λυκούργου Κογεβίνο (1887-1940), που οργανώνει το Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης στο Πολιτιστικό Κέντρο Θεσσαλονίκης. Μία θαυμάσια έκθεση που, εκτός από την υψηλή στάθμη του έργου, μας προσφέρει μια εξαιρετική διαδρομή μέσα στο χώρο και το χρόνο. Η Βενετία, το Παρίσι αλλά κυρίως τα μοναστήρια της Ελλάδας στον Άθω, στο Δαφνί στα Μετέωρα. Η αρχαία και η Βυζαντινή Ελλάδα αποτυπώνονται με τρόπο μοναδικό, όπως επίσης και σκηνές του καθημερινού βίου, όπως λ.χ. η «Λαϊκή αγορά» το 1938.

• **Απορήστε:** Με την ευρηματικότητα ορισμένων καλλιτεχνών, όπως οι δεκατέσσερις που συμμετέχουν στην έκθεση «Skin»: Το δέρμα γίνεται πηγή δημιουργίας, καθώς –όπως διατείνονται– διαθέτει πνευματικές και ψυχολογικές ιδιότητες που μπορούμε να διερευνήσουμε. Ας είναι ικανοποιήστε την περιέργειά σας στο «Κέντρο Σύγχρονης Τέχνης Ιδρύματος ΔΕΣΤΕ», Ομήρου 8, Ν. Ψυχικό.

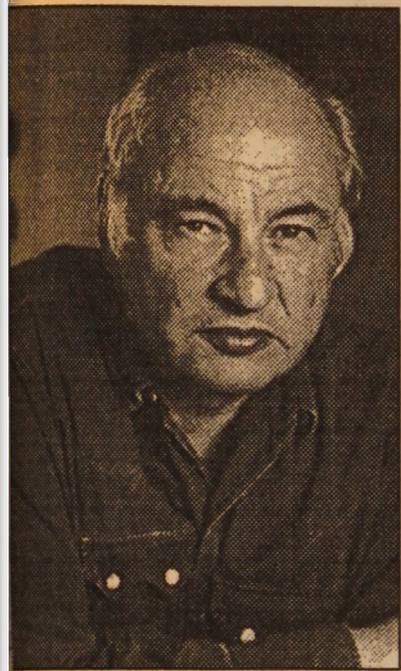
• **Παρακολουθήστε:** Το Υπόγειο του Φιντόρ Ντοστογιέφσκι στο θέατρο «Εναστρον» (Μπουμπουλίνας & Δηληγιάννη πίσω από το Αρχαιολογικό Μουσείο, τηλ. 8252311). Μια θεατρική διασκευή από τη Μάρω Βαμβουνάκη σε σκηνοθεσία και ερμηνεία του Χρήστου Τσάγκα με τη συμμετοχή της Λαρίσας Βέργου.

• **Χαρείτε:** Τις μαριονέτες του Ζάλτσμπουργκ. Μπορείτε να τις δείτε σε δύο διαφορετικά προγράμματα στην αίθουσα Δημήτρη Μητρόπουλου στο Μέγαρο Μουσικής Αθηνών: Ο Κουρέας της Σεβίλλης από 2 έως 5 Νοεμβρίου και Καρυοθραύστης - Ο Πέτρος και ο Λύκος από 6 έως 7 Νοεμβρίου.

ΕΝΤΓΚΑΡ ΜΟΡΕΝ: Ο ΕΥΡΩΠΑΙΟΣ ΣΤΟΧΑΣΤΗΣ

Ο Εντγκάρ Μορέν ένας από τους κορυφαίους ευρωπαίους στοχαστές, δίνει πάντα το «παρών» με την κριτική του στάση

απέναντι στα «μεγάλα γεγονότα» του δεύτερου μισού του 20ού αιώνα. Στο τελευταίο του βιβλίο που μόλις κυκλοφόρησε στα ελληνικά (Θα το παρουσιάσει ο ίδιος στις 18 Νοεμβρίου στο Γαλλικό Ινστιτούτο Αθηνών, Σίνα 31. απέναντι στα «μεγάλα γεγονότα» του δεύτερου μισού του 20ού αιώνα. Στο τελευταίο του βιβλίο που μόλις κυκλοφόρησε στα ελληνικά (Θα το παρουσιάσει ο ίδιος στις 18 Νοεμβρίου στο Γαλλικό Ινστιτούτο Αθηνών, Σίνα 31. απέναντι στα «μεγάλα γεγονότα» του δεύτερου μισού του 20ού αιώνα. Στο τελευταίο του βιβλίο που μόλις κυκλοφόρησε στα ελληνικά (Θα το παρουσιάσει ο ίδιος στις 18 Νοεμβρίου στο Γαλλικό Ινστιτούτο Αθηνών, Σίνα 31.

Παρουσίαση του βιβλίου του *Τα δαιμόνιά μου* την Πέμπτη 18 Νοεμβρίου 1999 στις 7.30 μ.μ. στο Γαλλικό Ινστιτούτο Αθηνών, Σίνα 31.

του αναζητήσεις, τις υπαρξιακές του αγωνίες, τις πολιτικές του περιπέτειες, την έγνοια του για έναν καλύτερο κόσμο, τη φροντίδα του για το περιβάλλον και για τη διατήρηση της ζωής, σ' όλη την ομορφιά και την πολυπλοκότητά της, πάνω στον πλανήτη μας.

Όπως πολύ εύστοχα γράφει κι ο ίδιος ο Μορέν, «κάθε άνθρωπος έχει τα «δαιμόνιά» του. Είναι πνευματικές οντότητες κατώτερες και ταυτοχρόνως ανώτερές μας, στις οποίες υπακούμε δίχως να το γνωρίζουμε». Στο βιβλίο του Εντγκάρ Μορέν βρίσκουμε το βλέμμα του κοινωνιολόγου που ενδιαφέρεται για τα τρέχοντα γεγονότα, το βλέμμα του ανθρωπολόγου που δίνει μεγάλη σημασία στον μύθο και στο φανταστικό.

Εντγκάρ Μορέν: *Τα Δαιμόνιά μου*, Μτφρ. Δ. Δημουλάς, Πρόλογος: Σπ. Παπασηλησιόπουλος, Εκδόσεις του Εικοστού Πρώτου, 1999.

Σ.Ν.

ΣΙΝΕ-ΦΙΛΙΕΣ

Άρχισε και θα τελειώσει την Πέμπτη, 4 Νοεμβρίου, ένα διαφορετικό κινηματογραφικό πάρτυ σινεθέασης που το διοργανώνουν η Arthouse και ο ΚΛΙΚ FM 88 στους χώρους του ΑΣΤΥ, την κλασική και πιο ατμοσφαιρική αίθουσα της Αθήνας.

Σαράντα οκτώ ταινίες-επιτυχίες από το παλιό, κλασικό Χόλλυγουντ, από τον σύγχρονο ευρωπαϊκό και από τον ανεξάρτητο αμερικανικό κινηματογράφο, τελευταίες γεύσεις της χιλιετίας που φεύγει. Παράλληλα, στο φουαγιέ και τους γύρω χώρους του «Άστυ» θα λειτουργούν: παζάρι δίσκων και επιλεγμένων βιντεοκασετών, έκθεση κινηματογραφικών εκθεμάτων (ιστορικών ενδυμασιών κ.λπ.) σε συνεργασία με το «Μουσείοκινόραμα», έκθεση αφισών από παλαιές αισθησιακές ταινίες του ελληνικού κινηματογράφου σε συνεργασία με τον «Συνεταιρισμό Ελλήνων Σκηνοθετών». Και το πιο «καυτό»: κάθε βράδυ θα συμβαίνουν συνεφιλικά και μη χάππενινγκ αλλά και γαστριμαργικές εκπλήξεις. Και όπως έλεγε ο Φελλίνι: «Στον κινηματογράφο τίποτα δεν βλέπεις, όλα τα αισθάνεσαι».

Δ.Χ.

Β Ο Μ Β Ι Δ Ι Α

πολιτιστικής

Α Φ Α Σ Ι Α Σ

- Το περιοδικό Ουτοπία, με επικεφαλής τον καθηγητή Ευτύχη Μπιτοσάκη, εξακολουθεί να είναι ένα επιστημονικό περιοδικό που διατυπώνει καίριες ελεύθερες απόψεις και που μπορεί να διαβάζεται από όλους.
- Να εκλαϊκεύεις χωρίς να εκχυδαΐζεις, να η δυσκολία.
- Μπαταξούδης ο κ. Μπατατούδης από τα νέα εργαλαβικά τζάκια. Εμ διέλυσε τον Seven X, εμ τον πούλησε κακήν κακώς, εμ ακολουθεί τον Ντάριο Φο:
- Δεν πληρώνει, δεν πληρώνει.
- Ωραίο, το καινούργιο σενάριο για το Μουσείο της Ακρόπολης. Και μάλιστα τη στιγμή που κάτι κινείται από αγγλικής πλευράς.
- Να κάνουμε τα 45.000 τμ² 11.000! Δηλαδή μικρός πλην έντιμος ευνουχισμός της

όποιας αρχιτεκτονικής ιδέας.

- Αυτό μου θυμίζει την άλλη πρόταση για Μουσείο Μοντέρνας Τέχνης στο κολοβωμένο ΦΙΞ του αδικημένου Τάκη Ζενέτου. Πρόταση που ξαναπαίζει εσχάτως.
- Και μάλιστα με διευθυντή εκ των ενόντων και χωρίς προκήρυξη, διεθνούς γιατί όχι, διαγωνισμού.
- Ήθελα να ήξερα ποιο παπαζών εισηγείται αυτά τα σταλινικά σχέδια στην φιλότιμη κυρία Παπαζώη.
- Καταπληκτικό! Κατά τα εγκαίνια του Greco η διευθύντρια της Πινακοθήκης άφησε σύξυλους τον Πρόεδρο, τον Πρωθυπουργό και την -συμπαθέστατη- Ρένια Σοφία για να δώσει απευθείας τηλεοπτική συνέντευξη!
- Βλέπετε έπεσε η τελετή με

το Δελτίο των Οκτώ.

- Εσείς τι θα επιλέγατε; Μόνο που ο Σημίτης φαίνεται ότι χολώθηκε για τα καλά.
- Άσε που οι δυστυχείς υπουργοί -και μάλιστα οι ευτραφέστεροι εξ αυτών- υποχρεώθηκαν να διαγκωνίζονται με το φιλότεχνο πόπολο πάνω στους πίνακες του τρομερού Κρητικού, αναζητώντας έντρομοι την έξοδο.
- Τέτοια τσαπατσουλιά ενόχλησε ακόμη και την κ. Μπίσιτσα. Αντιθέτως η κ. Παναγιωταρέα παραμένει φανατική φαν των φανταζι εγκαινίων.
- Α propos, είδαμε στο Alter 5 μιαν εξαιρετική -τηλεφωνική- συζήτηση της Λιάνας Κανέλλη με τον Ηλία Πετρόπουλο από το Παρίσι σχετικά με το νέο του βιβλίο περί καπότας.
- Τα κανάλια σπάνια τολμούν ν' αντιπαρατεθούν με τον εικονοκλαστικό-βλάσφημο λόγο του Πετρόπουλου. Γι' αυτό, μπράβο.
- Κουίζ:
- Ποιος είναι πιο αστείος, ο

- ντεριμπεντέρης του Βήματος ή ο Πάγκαλος της Βουλής όταν τα βάζει με τον άλλοτε προσφιλή του συνεργάτη Γιωργάκη;
- Γιατί είναι ηλιού φαινότερο πως ο Πάγκαλος ήταν το μεγάλο αγκάθι ανάμεσα στις ελληνοτουρκικές και ελληνοευρωπαϊκές σχέσεις.
- Τι το κοινό ανάμεσα στην ΕΜΑΚ και την Πινακοθήκη!
- Τους απασχολεί μια Πλάκα.
- Χαστούκι για την ΕΡΤ η παραίτηση του αρχιμουσικού Άλκη Μπαλτά από τα «Μουσικά Σύνολα».
- Επιτέλους κανένας άλλος μουσικός χώρος δεν δικαιούται ν' αναπτυχθεί και να διεκδικήσει κονδύλια πλην του Μεγάρου;
- Κύριε Καραμανλή, για να σας πιστέψουμε, τολμήστε να καταγγείλετε τους λογής Λαμπράκηδες του πολιτισμού.
- Άρρενες τε και θήλεις και αναποφάσιστους.
- Μανωλάκης ο Βομβιστής

ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΑΡΑΝΤΑΡΗΣ

Ένας ποιητής στο αλβανικό μέτωπο

«Της δικής μου ψυχής άλλο το χρέος» (1940)

του Βασίλη Ρούβαλη

Μιλώντας για την πρωτοπορία στην ελληνική ποίηση του μεσοπολέμου, και στο περιθώριο της γενιάς του '30, δεν θα μπορούσε κανείς παρά να ανατρέξει στο σπουδαίο (κι ωστόσο ανεξερεύνητο ακόμη) ποιητικό έργο του Γιώργου Σαραντάρη. Ένας ποιητής του περιθωρίου ή ένας ανεπιτήδευτος κι ορμητικός καινοτόμος στη νωχέλεια της ελληνικής πνευματικής ζωής;

Ο σύντομος βίος του υπέδειξε τις απαντήσεις-συνειδητές επιλογές του: ιταλοτραφής και δοσμένος στην ποίηση και τη φιλοσοφία, βρέθηκε μεταξύ συμπολεμιστών στο αλβανικό μέτωπο για να εξαντληθεί και να υποκύψει λίγο αργότερα.

Κατά τον Σεφέρη, «από αυτούς τους Έλληνες που δεν ήξεραν ελληνικά». Μία από τις απώλειες που μέτρησε αυτός ο πόλεμος...

Γόνος οικογένειας εμπόρων εγκατεστημένης στην Μπολόνια της Ιταλίας, ο νεαρός Γιώργος Σαραντάρης ανατράφηκε σ' ένα μεσοαστικό ευρωπαϊκό περιβάλλον που επ' ουδενί είχε να παρατεθεί στο νοσηρό αθηναϊκό περιβάλλον της δεκαετίας του '30. Σπούδασε Νομικά στο Πανεπιστήμιο της Μπολόνια, αλλά νωρίς έδειξε την τάση του προς την ποίηση. Μύστης γόνιμος του ιταλικού ερμητισμού αλλά και γνώστης των άλλων αισθητικών αναζητήσεων και ρευμάτων της πνευματικής Ευρώπης, ήρθε στην Ελλάδα το 1931 φέρνοντας στις αποσκευές του έναν αέρα ανανέωσης με το ποιητικό του όργανο. Βέβαια, τότε οι κατά κύριο λόγο αθηναϊκές λογοτεχνικές «ομάδες» διακατέχονταν από το μουντό κλίμα της καρυωτακικής ποίησης και περιδινούνταν σε ελάσσονες λυρισμούς και ανούσιες εκζητήσεις. Ο Γ. Σαραντάρης εφόρμησε με βασικά του εγχειρίδια τον ντοστογιεφσκικό και ουνγκαρετικό λόγο (και κατ' επέκταση τον Nitsche, τον Leopardi, τον Kierkegaard και τον Eluard) σ' αυτό το

περιβάλλον εισάγοντας τον υπαρξισμό, τον ελεύθερο στίχο και τον «καθαρό λόγο» στην ελληνική ποίηση, για να μείνει τελικά στο περιθώριο των τεκταινόμενων (από υπερρεαλιστές και αντιμαχόμενους, άκαμπτους συντηρητικούς) και ωσάν φευγάλεα λάμψη ν' αφήσει το ποιητικό στίγμα του. Τουλάχιστον, έστω και καθυστερημένα, φαίνεται να του αποδίδεται τα τελευταία χρόνια η βαρύνουσα θέση που του αρμόζει στο σώμα της πνευματικής μας παράδοσης. Όπως έγραψε η ερευνήτρια Ηρώ Τσάρνα, «ανήκε σ' εκείνο το είδος καλλιτεχνών που σπάνια συναντά κανείς, καλλιτέχνες που ενώ βρίσκονται ακέραιοι μέσα στη χώρα (χώρο) της δημιουργίας, τον ίδιο χρόνο κρατιούνται ολόκληροι απ' έξω από αυτό που ονομάζουμε αυστηρά “λογοτεχνία”».

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ-ΠΟΛΕΜΙΣΤΗΣ

Ο θάνατος ανέκοψε το ανήσυχο και εμβάθυνον πνεύμα του Γιώργου Σαραντάρη που επιδίωκε να φέρει την ανανέωση διά της λιτότητας, της αμεσότητας, της μετουσίωσης του υπαρξιακού βιώματος με την ποίηση η οποία, συμπεραίνει ο Τάκης Βαρβιτσιώτης, «αποτελούσε ένα μέσο, αγώνα για να νιώσουμε την αλήθεια του ανθρώπου, μια λύση, τη μόνη δυνατή και σωτήρια λύση, τον μόνο τρόπο να διαφύγουμε από την αθεράπευτη αθλιότητα της ανθρώπινης μοίρας, να νικήσουμε την αγωνία του θανάτου και τη βεβαιότητα του μηδενός, τη μόνη κατάφαση της αθανασίας.» Ο Γ. Σαραντάρης ακολούθησε τη μοίρα του έθνους, φόρεσε τα χακί και ανέβηκε στις οροσειρές της Πίνδου συμμετέχοντας σ' αυτό που αργότερα ονοματίστηκε «έπος της Αλβανίας». Ήταν ο απλός στρατιώτης που ουδέποτε δυσανασχέτησε, απεναντίας συμμετείχε, σύμφωνα και με μαρτυρίες συμπολεμιστών του, αγόγγυστα στη σκληρή δοκιμασία. Ήταν φανερό ότι οι κακουχίες, η πείνα, η ψυχική όσο και η σωματική εξάντληση τον κατέβαλαν, αλλά δεν τον αφορούσαν εν τέλει – ήταν η ηθική προσωπικότητά του, η αξιοπρέπεια, η στωικότητα, ο βαθύτερος φιλοσοφικός στοχα-

ΑΔΑΓΙΟ

Ένα ποίημα σιωπηλό
Πλασμένο από δάκρυα
Απ' τον θάνατο
Με απομακρύνει
Ένα ποίημα θλιμμένο
Σαν την καρδιά
Και τον έρωτα
Εκείνου που έσφαλε
Δίχως φταίξιμο
Κι ακόμη στενάζει
Ένας σκόπελος
Ορατός πάντα απ' τη θάλασσα.
(μτφρ. από τα ιταλικά: Β.Ρ.)

...ός του που τον έσπρωξαν στο καθήκον. ίδιος έλεγε: «Φοβάμαι τον πόλεμο γιατί εν έχω όσο ένστικτο χρειάζεται για να αντιμετωπίσω», ενώ σε κάποιο ποίημά του είχε γράψει το εξής δίστιχο: «Δεν είστε ποιητές σημαίνει φεύγουμε / σημαίνει εγκαταλείπουμε τον αγώνα», δικαιολογώντας την απόφασή του να πολεμήσει. Επτός κι ευαίσθητος, με ευγένεια και παύση που σπάνιζε, διέκρινε τον παλιολογισμό του πολέμου και προσπαθούσε συζητήσεις να τον αντιπαραβάλει με τη λογική ως μέσο ελπίδας, ιδανικών και ευχίας. Ο τρόπος που βίωσε την επώδυνη εκμυστία του ελληνοϊταλικού πολέμου με συγκλονιστική την ψυχική σύγκρουση που ένιωσε να μάχεται μεταξύ των δύο παίδων του) αποδεικνύει την ευψυχία του φιλοσόφου-ποιητή που ήταν συνυφασμένη με τη μοιραία, ντοστογιεφσκική του υπόταση.

Στα *Ανοιχτά Χαρτιά* (Ικαρος, 1974) ο δυσσέας Ελύτης αναφέρει χαρακτηριστικά: «Ήταν η μόνη και πιο άδικη απώλεια (...) Θέλω απροκάλυπτα να καταγγείλω το επιστρατευτικό σύστημα που επιβαρυνόταν την εποχή εκείνη και που, δεν παρ' όλην την προσπάθεια να κρατήσει στα γραμμάτια και τις επιμεληθείς όλα τα χοντρόπετα θηρία των αθηναϊκών ζαχαροπλασμάτων και να ξαποστείλει στην πρώτη γραμμή το πιο αγνό και ανυπεράσπιστο έλκος. Έναν εύθραυστο διανοούμενο που μόλις στεκόταν στα πόδια του, που όμως είχε προφτάσει να κάνει τις πιο πρωτοτυπες και γεμάτες από αγάπη σκέψεις για την Ελλάδα και το μέλλον της. Ήταν σχεδόν μια δολοφονία. Διπλωματούχος ελληνικού πανεπιστημίου –ο μόνος ίσως σε ολόκληρο το στράτευμα– θα μπορούσε να

Ο Γιώργος Σαραντάρης (πρώτος από αριστερά) έξω από την Καλαμπάκα. 16.10.1940.

είναι περιζήτητος σε οποιαδήποτε από τις υπηρεσίες (...) Έπρεπε να φορτωθεί το γυναικό και τον οπλισμό των τριάντα οκάδων για να χαθεί παραπατώντας μες στα χιονισμένα φαράγγια ένας ακόμη ποιητής, ένας ακόμη αθώος στο δρόμο του μαρτυρίου.» Ο Γιώργος Σαραντάρης επέστρεψε εξουθενωμένος από το μέτωπο στην Αθήνα. Είχε υποστεί βαριά πνευμονία, η οποία τον υποχρέωσε να εισηχθεί σε κλινική. Όμως κόλλησε εκεί τύφο, ο ήδη αδύναμος οργανισμός του δεν άντεξε δίχως φάρμακα και θεραπεία, με αποτέλεσμα να εκπνεύσει στις 25 Φεβρουαρίου 1941. Ο θάνατός του πέρασε σχεδόν απαρατήρητος. Όσοι όμως τον γνώρισαν έφεραν το βάρος της θλίψης και της απώλειας για έναν άνθρωπο «άγιο», για έναν ποιητή «παράδοξο» και «σκοτεινό». Ήταν εν τέλει ο ποιητής που επηρέασε, έστω και βραδυφλεγώς αλλά κατ' ουσίαν, την ελληνική ποίηση προς νέες κατευθύνσεις. Για τούτο τον λόγο, όμως, είναι παράδοξο το γεγονός ότι τα κείμενα του Γιώργου Σαραντάρη έμειναν στην αφάνεια για δεκαετίες. Έχουν περάσει 48 χρόνια και δεν θα μπορούσε κανείς να ισχυριστεί τη σχοινοτενή και εις βάθος μελέτη και αξιοποίηση του πολυσχιδούς έρ-

γου του. Υποβλητικό και άμεσο, σταθερό στα ιδανικά του αλλά και ατίθασο, με ήθος και ευγένεια ζηλευτή, είναι το σπουδαίο αποστάλαγμα ενός μεγάλου των ελληνικών γραμμάτων.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Γ. Σαραντάρης, *Ποιήματα*, επιμ. Γ. Μαρινάκη, Εστία, Αθήνα, 1961
- Γ. Σαραντάρης, *Ποιήματα ιταλικά και γαλλικά*, επιμ. Γ. Μαρινάκη, Εστία, Αθήνα, 1961
- Γ. Σαραντάρης, *Ποιήματα* (5 τόμοι), επιμ. Γ. Μαρινάκη, Gutenberg, Αθήνα, 1987
- Ολυμπία Καράγιωργα, *Γ. Σαραντάρης - Ο μελλούμενος*, Δίαυλος, 1995
- Filippo Maria Pontani, *Inediti di G. Sarandaris*, Roma, 1965
- Ηρώ Τσάρνα, *Η επανάσταση του ρόδου*, Διογένης, Αθήνα, 1987
- Τάκης Βαρβιτσιώτης, «Ποίηση και ποιητικά θέματα του Γιώργου Σαραντάρη», περ. *Διαγώνιος*, Θεσσαλονίκη, 1958 & περ. *Αιολικά Γράμματα*, Αθήνα, 1998
- Ζήσιμος Λορεντζάτος, *Διόσκουροι*, Δόμος, Αθήνα, 1997

Ο Αλκης Μπαλτάς παραιτήθηκε, δυστυχώς, από τα Μουσικά Σύνολα της ΕΡΤ πριν από μερικές ημέρες. Είχε παραχωρήσει συνέντευξη σε αθηναϊκή εφημερίδα προ μερικών εβδομάδων μιλώντας ευδαρσώς για έλλειψη «πρόνοιας» και πολιτιστικού προσανατολισμού. Η παραίτησή του επιβεβαιώνει τη μικρόνοια μα και την επιδερμικότητα σ' αυτό τον τόπο που προσβλέπει σε ουσιώδη παρουσία στο παγκόσμιο πολιτισμικό αλισβερίσι...

Μελωδικοί διάκοσμοι

του Βασίλη Ρούβαλη

TINDERSTICKS

Simple Pleasure

Οι Tindersticks μπορούν να θεωρηθούν –και είναι de facto και de jure– οι δανδήδες της βρετανικής μουσικής δημι-

ουργίας κατά την τρέχουσα δεκαετία. Η σπάνια ευαισθησία που συναντά τη μούσα του λυρισμού και της απόκοτης ιδιοτυπίας βρίσκει στη μουσική της παρέας του Stuart Staples το ιδανικό φαντό για να αναπλάσει αυτό το ιδιαίτερο ηχητικό πλαίσιο. Χαμηλότονοι μελωδίες, λεπτά κι αερικά τεχνάσματα των χορδών στη συγκίνηση της ψυχής, με το μουρμουρητό και τις διακοπόμενες τραγουδιστικές ανάσες του Stuart Staples είναι το μουσικό ταξίδι που έχουν να προτείνουν οι σπουδαίοι Tindersticks από την αρχή της καριέρας τους, το 1993, με το περίφημο άλμπουμ *Tindersticks I*. Δύο χρόνια αργότερα, όταν ο υπογράφων έκανε την πρώτη τους συνέντευξη για ελληνικό περιοδικό, είχαν δηλώσει σταθεροί μύστες στις καταβολές και τις κατευθύνσεις τους. Να που τώρα, και με τούτο τον νέο τους δίσκο, επιδεικνύουν περίτρανα τη σταθερότητα και την εμβρίθεια που μόνο μεγάλοι καλλιτέχνες δύνανται. Το *Simple Pleasure* αποτελεί μια απολαυστική στιγμή τους, ανώτερο προφανώς από τον προηγούμενο στούντιο δίσκο *Curtains* και με εμφανή διαφοροποίηση ως προς τον ηχητικό

«διάκοσμο». Μ' άλλα λόγια, η αίσθηση της soul είναι προτεταγμένη, τα σκοτεινά μελαγχολικά τοπία έχουν λίγο περισσότερο φως και σαν η αισιοδοξία να ανατέλλει στα μουντά, συγκρατημένα χείλη της μούσας τους. Ακούστε τη μεθυστική ζάλη που αποπνέει το πρώτο κομμάτι του δίσκου «Can we start again» και θα καταλάβετε. Είναι η είσοδος σ' ένα λαβύρινθο έκφρασης συναισθημάτων και εκλεπτισμένης διατύπωσης...

STING

Brand New Day

στον την προσοχή. Ξεκινώντας από τα μέσα της δεκαετίας του '70 έχει διαγράψει μια ξεχωριστή διαδρομή, η οποία περιλαμβάνει τόσο τις jazz αναζητήσεις του όσο και τον κομπορμισμό των Police. Ύστερα ακολούθησε η προσωπική του καριέρα, την οποία φρόντισε κατά καιρούς να ενισχύσει, με σπουδαία ποπ αποτελέσματα σαν το «Nothing Like The Sun». Πλησιάζοντας τα 50 του χρόνια, συνεχίζει απτόητος απ' ό,τι φαίνεται με το ανά χείρας άλμπουμ. Ως έβδομο προσωπικό, θα μπορούσε να είναι μια ξαναζεσταμένη σούπα που λανσάρεται υποδειγματικά εμπορικά. Κι

Ο Sting έχει τοποθετηθεί στο πάνθεον των σοφιστικέ καλλιτεχνών που οτιδήποτε δισκογραφικό κι αν κάνει, ελκύει τουλάχισ-

τως, ο κύριος Gordon Sumner έχει μπόλικα ακόμη να πει. Μη φανταστείτε τίποτε καινοτομίες, είναι ο καλλιτέχνης που προτιμά τις σταθερές επιλογές του να τις εμπλουτίζει και να τις αναμορφώνει σταδιακά. Στο *Brand New Day* το πετυχαίνει απόλυτα – και πώς δεν θα μπορούσε άλλωστε με τους σπουδαίους session μουσικούς που συνεργάζεται. Ο βασιλιάς της ντραμς Manu Catche, ο Branford Marsalis, ο εκπληκτικός James Taylor στα φωνητικά, ο αειθαλής Steve Wonder και πολλοί άλλοι ακόμη που συνάδουν και συμπράττουν σ' ένα CD που ακούγεται τόσο ενδιαφέρον και απροσδόκητο. Τα ακούσματα που απλώνονται σ' όλο το μήκος και πλάτος του είναι ποικίλα και ο συνδυασμός τους αρμονικός: jazz, pop, ethnic, country δημιουργώντας ένα αμάλγαμα που στις δισκογραφικές μέρες μας σπανίζει ως προς τις προθέσεις και τις στιβαρές επιλογές του.

Cesaria Evora

Café Atlantico

Το έχουμε ξαναγράψει για τη σεβάσμια Cesaria Evora, πρόκειται για μια σημαντική φωνή που από σύμπτωση σχεδόν έμεινε

στην αφάνεια τόσα χρόνια. Όπως και να είναι, κάθε νέος δίσκος της προξενεί θαυμασμό για τις μελωδικές της διαδρομές, για ταξίδια πρωτόγνωρα μα και συναρπαστικά. Το *Café Atlantico* είναι αφιερωμένο στη γενέτειρά της, το λιμάνι Mindelo που αποτέλεσε εμπορικό κόμβο τον προηγούμενο αιώνα μεταξύ Γιβραλτάρ και Ακρωτηρίου της Καλής Ελπίδας. Η ηχογράφησή του έγινε τόσο στο Παρίσι όσο και στην Αβάνα, γι' αυτό και τα σημεία αναφοράς της μουσικής είναι προεξάρχοντα. Εξάλλου, η morna, η samba, το fando έχουν ως ηχητικές ταυτότητες διασχίσει τον Ατλαντικό φέρνοντας σε άμεση επαφή τη Βραζιλία με την Αφρική, την Κούβα και το Πράσινο Ακρωτήριο. Η Cesaria Evora επαναφέρει αυτούς τους συσχετισμούς ιδανικά σε μια απολαυστική συγκομιδή. Για άλλη μια φορά εξυμνείται ο έρωτας, η χαρά της ζωής, η νοσταλγία για την πατρίδα και τους ανθρώπους της εκεί στη μέση του ωκεανού, του όποιου ωκεανού για τον καθένα μας.

...κάτι αλήθεια συμβαίνει εδώ

Αθηναϊκή Συμφωνική Ορχήστρα Νέων

Ο θεσμός των μαθητικών συμφωνικών ορχηστρών θεωρείται παγκοσμίως ένα από τα απαραίτητα μέσα για την καλλιτεχνική ολοκλήρωση των εκολλαπτόμενων μουσικών. Στην Ελλάδα, παρότι η πρώτη ορχήστρα της χώρας ξεκίνησε με αυτή τη μορφή, ο θεσμός έχει ατονήσει. Η γκρίνια για το κόστος και τις θυσίες που απαιτεί ένα τέτοιο εγχείρημα έχουν πάρει τη θέση της διάθεσης. Όμως η προσπάθεια της Α.Σ.Ο.Ν. και του μαέστρου της **Παύλου Σεργίου**, με τον οποίο έχουμε τη χαρά της παρούσας κουβέντας, αποδεικνύουν πως όταν υπάρχει η βούληση τα εμπόδια ξεπερνιούνται. Η Α.Σ.Ο.Ν. δημιουργήθηκε πριν από δύο χρόνια από τους αποχωρήσαντες, συμπεριλαμβανομένου και του μαέστρου και των μουσικών εκγυμναστών, από την Συμφωνική Ορχήστρα Μαθητών της Νομαρχίας Αθηνών. Το 1997 ο Παύλος Σεργίου ως διευθυντής ορχήστρας, η βιολονίστρια Νάνσυ Μπάργκερστοκ, ο φαγκοτίστας Σπύρος Αργυρόπουλος, οι κορνίστες Διαμαντής Καραγιάννης και Πέτρος Μιχαήλ ως υπεύθυνοι στις διάφορες κατηγορίες οργάνων, σε συνεργασία με τους γονείς παιδιών που σπουδάζουν μουσική, ιδρύουν την Α.Σ.Ο.Ν. Μια μαθητική ορχήστρα η οποία πολλές φορές στα δύο χρόνια ζωής της έχει καταφέρει να προσφέρει, εκτός από πολύτιμη εμπειρία στους μουσικούς της, και αξιόλογο καλλιτεχνικό αποτέλεσμα στο κοινό.

Συνέντευξη στον **Γιώργο Κυριακάκη**

• Τι είναι αυτό που κάνει αναγνωρισμένους επαγγελματίες μουσικούς, έναν μαέστρο με διεθνή καριέρα κι ένα τσούρμιο διψασμένους μαθητές να θυσιάζουν τα πολύτιμα απογεύματα του Σαββάτου στο βωμό αυτής της ορχήστρας;
— Όταν πιστεύεις ότι η μουσική αξίζει τον κόπο, δηλαδή αξίζει τον κόπο να σκιστεί κανείς, παρά το ότι όλες οι συνθήκες δεί-

χνουν αρνητικές προς κάτι τέτοιο, αξίζει τον κόπο και αυτή η κίνηση. Εγώ καθημερινά το βλέπω ότι αξίζει τον κόπο. Όλα αυτά τα παιδιά είναι σύγχρονα παιδιά, σαν όλα τα παιδιά της ηλικίας τους. Είναι μέσα σε όλα. Είναι μέσα στη μόδα, έχουν τα ίδια προβλήματα με τα υπόλοιπα παιδιά, θα πάνε κι αυτά στην ντίσκο ή στο μπαράκι, θα πάνε στα φαστφουντάδικα, θα φλερ-

τάρουν. Όμως κάποιες συμπτώσεις έφεραν αυτά τα παιδιά κοντά στη μουσική. Και με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, τα περισσότερα απ' αυτά το αποδέχονται, σχεδόν χωρίς να το 'χουν περάσει στο λογικό τους. Εμείς προσπαθούμε να τα δούμε όλα λογικά. Σ' αυτά τα παιδιά η μουσική έχει λειτουργήσει γοητευτικά. Έχουν γητευτεί από τη μουσική. Αν ρωτήσεις: «γιατί ρε συ φίλε πας κάθε Σάββατο στην Α.Σ.Ο.Ν.»; ίσως να μην μπορεί να σου απαντήσει. Γιατί έχει επίγνωση, χωρίς να το 'χει περάσει απ' το μυαλό του, ότι κάτι κάνει εκεί που αξίζει τον κόπο.

Όταν ακόμη ήμουν στην Συμφωνική Ορχήστρα της Νομαρχίας Αθηνών ήταν ένα κοριτσάκι, η Δάφνη. Αυτό το παιδί το 'φερε και το 'παιρνε ο πατέρας του από τον Νέο Βουτζά, τριαντατόσα χιλιόμετρα από το Βύρωνα όπου γίνονταν οι πρόβες. Μου 'λεγε, λοιπόν, η μάνα του ότι το παιδί αυτό όλη τη βδομάδα ζούσε με την προοπτική ότι το Σάββατο θα πάει στην ορχήστρα. Επομένως, έλεγα εγώ, τούτη η ρημάδα η μουσική, δεν κάνει βέβαια πένες στην Ελλάδα όπως κάνουν άλλες μουσικές, όμως για κάποιους λόγους σε κάποιους ανθρώπους μιλάει, τους μιλάει στην καρδιά τους. Και στα παιδιά ακόμη περισσότερο. Αυτό δεν σημαίνει πως η άλλη μουσική είναι υποδεέστερη. Η δικιά μας φολκλόρ, η λαϊκή κλπ. Εκεί όμως, στην ορχήστρα, δεν είναι μόνο η μουσική που λειτουργεί, λειτουργεί και η κοινωνικοποίηση μερικών παιδιών. Μερικά παιδιά έχουν κάποιο μικρό κοινωνιακό πρόβλημα. Δεν είναι όλα τα παιδιά το ίδιο κοινωνικά. Εκεί βρίσκουν έναν τρόπο να κοινωνικοποιηθούν, να ενταχθούν σ' ένα σύνολο, βρίσκουν ενδεχομένως κι άλλα πράγματα. Έχουν την ευκαιρία της συναυλίας, ενός ταξιδιού, που είναι γι' αυτά μια προβολή. Είναι μια ευκαιρία να φτιαχτούν, να φορέσουν τα ωραία τους ρούχα, να παίξουνε κι ο κόσμος να χειροκροτήσει... Αλλά κυρίως κερδίζουν αυτό τον υποψιασμό ότι τούτο το πράγμα αξίζει τον κόπο.

• *Νομίζω, πως παρ' ότι παίζουν κλασική μουσική, σ' αυτή την ορχήστρα δεν νιώθουν «παράξενα ζώα». Δεν νιώθουν «ελίτ», απλά κάνουν ό,τι κάνουν επειδή το «γουστάρουν».*

— Δεν μπορούμε να μιλήσουμε στη βάση του τι θα κάνω εγώ ο μαέστρος, ο επαγγελματίας, με τη μουσική. Πρόσφατα στη Γερμανία άκουσα μια συνέντευξη του Ντίσκαου, που είναι περίφημος τραγουδιστής. Μεταξύ άλλων είπε κάτι που μου έκανε ιδιαίτερη εντύπωση. Όταν ρωτήθηκε για το «σταριλίκι» των νέων καλλιτεχνών, είπε πως το ζήτημα είναι να αναδεικνύουμε τη μουσική μέσω ημών κι όχι να αναδεικνύουμε ημάς μέσω της μουσικής.

• *Όμως το «σταρ σύστημα» δεν αφήνει πια τους καλλιτέχνες να γεράσουν εν δράσει...*

— Είναι σαν τσίρκο. Όσο πιο νέος τόσο καλύτερα... Έπειτα εκτός απ' την αξία της μουσικής καθεαυτής, εγώ πιστεύω και στην παιδευτική αξία της μουσικής.

• *Η μουσική ως «χρηστικό» μέγεθος;*

— Έτσι είναι. Απ' την άλλη μεριά, είναι κρίμα για όσους περνούν από δίπλα και δεν την παίρνουν χαμπάρι. Στο Φεστιβάλ Πατρών φέτος το καλοκαίρι ήταν καλλιτεχνικός διευθυντής ο Μυράτ. Παρακολούθησα μία συνέντευξη όπου οι δημοσιογράφοι τον ρωτούσαν επίμονα τι θα κάνει του χρόνου. Διότι έφερε έναν εξαιρετικό γάλλο πιανίστα και δεν πήγε κόσμος. Και το γνωστό ερώτημα που διαιωνίζεται είναι πώς ο κόσμος πήγε στον Νταλάρα και χρειάστηκε να διπλασιαστούν οι συναυλίες

του. Είναι όμως ψευδοπρόβλημα αυτό. Κάποτε θα πρέπει να πάμε πιο πέρα από το γιατί πάει ο κόσμος στον Νταλάρα. Ο κόσμος ξέρει τον Νταλάρα και τον αγαπάει και καλά κάνει και πάει. Με μόνη τη διαφορά ότι και το κοινό και όσοι ενδιαφέρονται για τη μουσική θα πρέπει κι αυτοί να ανησυχήσουν λιγάκι. Δεν φτάνει ν' ανησυχείς εσύ και γω και ο Μυράτ ή ο Δήμος της Πάτρας που τον επέλεξε. Όμως τον Μυράτ τον επέλεξε η πόλη, δεν επέλεξε αυτός την πόλη. Και ο άνθρωπος προσπάθησε να φτιάξει ένα πολύπλευρο φεστιβάλ... Αυτοί λοιπόν οι δημοσιογράφοι που εκπροσωπούν ένα κάποιο κοινό...

• *Το εκπροσωπούν;*

— Εμμέσως ναι... Οι δημοσιογράφοι έρχονται και κάνουν συγκρίσεις. Πού πάει ο κόσμος και πού δεν πάει ο κόσμος. Προσπαθούν να βγάλουν είδηση. Αυτή είναι η δουλειά τους. Ρωτάει ένας νεαρός δημοσιογράφος: «Δηλαδή επειδή δεν πήγαν πολλοί στον γάλλο πιανίστα, σημαίνει για σας ότι θα το ξανασκεφτείτε αν θα συνεργαστείτε με την Πάτρα του χρόνου;» Δεν είναι γνήσια η προσέγγιση του θέματος. Δεν μιλάμε πλέον για μουσική, μιλάμε για να ψαρέψουμε στα θολά. Υπ' αυτή την έννοια περνάει από δίπλα τους το θέμα και δεν παίρνουν καν χαμπάρι ποιο είναι. Ετούτα δω τα παιδιά αγαπούν πάρα πολύ την ορχήστρα. Τη «βρίσκουνε». Τους αρέσει. Δεν είμαι γω η αιτία... Τι κάνω εγώ; Τραβιέμαι απ' έξω.

• *Χωρίς διάθεση κολακείας, πιστεύω πως είστε η αιτία.*

— Προσπαθώ όμως να τραβιέμαι όσο το δυνατόν απ' έξω, να γίνομαι μεσάζων, για να βρούμε τη μουσική.

• *Γνωρίζω παιδιά που έχοντας ήδη διαγράψει μια πορεία στο χώρο «επιστρέφουν» στη μουσική μέσω της ορχήστρας. Σίγουρα ένας μαέστρος με σηκωμένο το δάκτυλο θα τα απωθούσε...*

— Το ζητάει ο οργανισμός τους πάντως... Αλλά αν έρθουν μία φορά και με δουν να επιτηδεύομαι, θα εξαφανιστούν. Και μαζί τους θα έφευγαν και τα άλλα παιδιά.

• *Πώς τα βγάζει πέρα η ορχήστρα;*

— Το φθινόπωρο του '97 δημιουργείται η «Αθηναϊκή Συμφωνική Ορχήστρα Νέων». Βρίσκεται ο Νίκος Μαλιάρης ο οποίος είναι λέκτορας στο Τμήμα Μουσικών Σπουδών, μας δίνει στέγη για τις πρόβες στα εκπαιδευτήρια που ανήκουν στην οικογένειά του, η Κ.Ο.Α. μας παραχωρεί το Παλλάς για τις συναυλίες, φτιάχνουμε και το σύλλογο. Πολλοί γονείς, μερικοί μουσικοί και εγώ ως μαέστρος φτιάχνουμε την ορχήστρα αφιλοκερδώς. Δεν παίρνουμε δραχμή από πουθενά. Ο φορέας της ορχήστρας είναι ο σύλλογος, που είναι μη κερδοσκοπικό σωματείο. Ζει από τις συνδρομές των μελών του και προσφάτως από κάποιες αμοιβές που παίρνει η ορχήστρα παίζοντας σε διάφορους χώρους. Κάποιοι οργανωτές μάς καλύπτουν και τα έξοδα μετακίνησης και διαμονής. Έχουμε παίξει στην Κεφαλονιά, στη Λευκάδα, στην Κω, στην Τρίπολη, στο Αετοπούλειο Πνευματικό Κέντρο, στο Θέατρο Ρεματιάς...

Κοίτα, η ορχήστρα δεν είναι η Φιλαρμονική της Βιέννης· τα παιδιά και φάλτσα παίζουν και η προετοιμασία είναι πολλές φορές περιπετειώδης, και γενικά ό,τι έχει γίνει μέχρι τώρα έγινε με πολύ κόπο και πολλές θυσίες. Παρ' όλα αυτά, εκείνο που επιχειρούμε όλοι μας είναι να υποψιάσουμε τα παιδιά για το τι σημαίνει συμφωνική ορχήστρα, κι ότι τέλος πάντων έχουμε να κάνουμε με κάτι που είναι περιουσία της ανθρωπότητας με μεγάλη αξία. Δεν ξέρω για πόσες δεκαετίες θα υπάρχουν ακόμη

συμφωνικές ορχήστρες, υπάρχει μια γκρίνια παντού για το κόστος...

• *Πόσες συναυλίες έχει μέχρι τώρα η Α.Σ.Ο.Ν. στο ενεργητικό της;*

– Κλείνουμε δύο χρόνια ζωής κι έχουμε κάνει 20 συναυλίες κι ένα CD. Θεωρώ ότι είναι κατόρθωμα που αυτή η ορχήστρα έχει καταφέρει μια τέτοια δραστηριότητα.

• *Και το μουσικό αποτέλεσμα;*

– Πολλές φορές είναι πολύ καλό – ή, αν θέλετε, σε κάθε συναυλία κάποια σημεία είναι πολύ καλά. Βγαίνει μουσική. Υπάρχει ατμόσφαιρα...

• *Πιστέψτε με, η ειλικρινής προσπάθεια των παιδιών αποζημιώνει τον ακροατή, πολλές φορές περισσότερο από το καλοκουρδισμένο αποτέλεσμα μιας επαγγελματικής ορχήστρας.*

– Είστε πολύ καλός που το λέτε αυτό. Νομίζω ότι για όλους μας το κριτήριο είναι να κάνουμε το καλύτερο δυνατό τη δεδομένη στιγμή. Κι αυτό κάνουν τα παιδιά.

• *Πώς γίνεται η επιλογή των μουσικών, ειδικά στις κατηγορίες οργάνων που ο απαιτούμενος αριθμός είναι μικρός;*

– Στην Ορχήστρα δεχόμαστε όλα τα παιδιά. Αλλά κάθε αρχή περιόδου κάνουμε ακροάσεις από όλα τα παιδιά. Η ακρόαση δεν έχει το νόημα ότι «δεν μου κάνεις, δεν σε παίρνω»· έχει το νόημα ότι πρέπει να βρεθεί το κατάλληλο αναλόγιο για σένα. Να μην εκτεθείς και να μην εκτεθούμε ανεπανόρθωτα. Όταν έχουμε περισσότερους μουσικούς απ' ό,τι χρειάζεται τους μοιράζω. Στο ένα κομμάτι παίζουν οι δύο, στο άλλο οι άλλοι δύο κ.λπ., έτσι ώστε να παίζουν όλοι. Να δοκιμάσουν, να σπάσουν τα μούτρα τους, να τα ξανασπάσουν...

• *Πέραν της σχέσης σας με τα παιδιά, έχετε θωρακίσει τη θέση σας;*

– Πώς να τη θωρακίσω; Δεν έχω συμβόλαιο. Όταν έγινε ο σύλλογος μου ανατέθηκε εν λευκώ η διεύθυνση της ορχήστρας. Υπάρχει μια προσωπική δήλωση εμπιστοσύνης προς το πρόσωπό μου. Εάν έρθει μια ωραία πρωία και αρρωστήσει αυτή η εμπιστοσύνη, εγώ δεν είμαι ο τύπος που θα πάω να προασπίσω τη θέση μου. Όσο όμως η εμπιστοσύνη υπάρχει, θα συνεχίσω παρά τις δυσκολίες που υπάρχουν.

• *Έμαθα ότι κάτι ακόμη ετοιμάζετε. Κάτι πιο επαγγελματικό.*

– Είναι γεγονός. Είναι εντελώς καινούργιο, παρ' όλα αυτά θα παίξει στα Δημήτρια στις 24 Οκτωβρίου. Πρόκειται για την «Ορχήστρα Δωματίου Αθηνών». Οι συνάδελφοι Αντώνης Γαμβριάς και Κώστας Βαρότσης, εγώ κι ένας σύλλογος φορέας επιλέξαμε 35 μουσικούς με επαγγελματικά κριτήρια, και σιγά σιγά αρχίζουμε. Αυτή είναι η Ο.Δ.Α. Και υπάρχουν κι άλλες αμαρτίες με παιδιά. Η δουλειά με την ορχήστρα δωματίου στο Ωδείο Φ. Νάκας, μια αντίστοιχη δουλειά στη Πάτρα πάλι με παιδιά...

• *Όλος αυτός ο κόσμος τι θα γίνει;*

– Δημιουργείται μια αφόρητη πίεση από κάτω έτσι που θα εξωθηθούν τα πράγματα να δημιουργηθούν κάποτε κι άλλες ορχήστρες, τις οποίες πιστεύω πως τις αντέχει η Ελλάδα, ασχέτως με το τι προβάλλεται γύρω απ' αυτό το θέμα, οπότε τα παιδιά αυτά θα έχουν ευκαιρίες...

• *Ας το ελπίσουμε. Καλό κουράγιο στις προσπάθειές σας και καλή επιτυχία στις άμεσες εμφανίσεις σας. Εμείς απ' τη μεριά μας υποσχόμαστε να επανέλθουμε στο θέμα...*

Ελευθερία Κουρούπη

ΧΟΡΟΣ, ΣΩΜΑ ΚΙΝΗΣΗ

Πτυχές της χορευτικής τέχνης

Αν ο χορός αποτελεί την πιο φυσική έκφραση του ανθρώπινου σώματος, αν το φαινόμενο της κίνησης και της ελευθερίας ταυτίζεται τόσο απόλυτα με το φαινόμενο της ζωής, η ορχηστρική τέχνη δεν προκαλεί μόνο την αισθητική απόλαυση, αλλά και τη σκέψη μας. Στην σύντομη αυτή μελέτη η συγγραφέας, επιχειρώντας να δει το χορευτικό φαινόμενο, θίγει μερικά χορευτικά θέματα που το καθένα χωριστά θα μπορούσε ν' αποτελέσει μια αυτοτελή σπουδή.

Η Ελευθερία Κουρούπη δεν παύει να είναι πριν απ' όλα δασκάλα χορού και χορογράφος.

Αυτό σημαίνει ότι δεν χάνει από το βλέμμα της τον τελικό θαυμασμό για τον χορευτή που παραμένει πάντοτε το πάσχον, βασανισμένο και αγωνιζόμενο πρόσωπο της χορευτικής δημιουργίας.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 6 • ΑΘΗΝΑ, 10680 • ΤΗΛ. 3607.744

FAX 3623.093 • E-mail: nefeli-p@otenet.gr

«... Όταν ο Griffin, ένας μεσήλικας λευκός δημοσιογράφος έβαψε το δέρμα του για να βιώσει πώς είναι να είσαι μαύρος στα βάδη του Νότου το 1959, η αντιμετώπιση εκείνης της κοινωνίας ήταν ανατριχιαστική...»
(Από τον πρόλογο του *Skin*)

SKIN

του Μάνου Στεφανίδη

Συχνά αναρωτιέμαι ποιο είναι το δέρμα της ζωγραφικής, τι ορίζει την επιδερμίδα της εικόνας. Για παράδειγμα, όλη η γοητεία του Νικολάου Λύτρα κρύβεται στη σάρκα της πινελιάς του και στην αναγλυφικότητα των εικόνων του. Απ' την άλλη πλευρά, ποιο να είναι, άραγε, το δέρμα των πινάκων του Greco στην, όντως επιβλητική, έκθεση της Εθνικής Πινακοθήκης, έτσι καθώς τα έργα «προστατεύονται» από αλλεπάλληλες συντηρήσεις και ένα παχύ στρώμα βερνικιού; Επίσης, παρά την εξωτερική της ομοιότητα, είναι άλλη η επιδερμίδα ενός video-έργου κι άλλη ενός τηλεοπτικού σήριαλ, ας πούμε των «Δύο Ξένων». Πού αρχίζει λοι-

πόν το εξωτερικό περιβάλλον ενός έργου και πού τελειώνει το «σώμα» του; Εμείς οι θεατές, πάλι, αντιλαμβανόμαστε την τέχνη με τη νόηση, την ενόραση ή με το τρομακτικό ένστικτο των αισθήσεών μας. Μπορεί, άραγε, η έκφραση να καταστεί μια εμπειρία απολύτως σωματική;

Σ' αυτά και σε άλλα ανάλογα ερωτήματα αποπειράται ν' απαντήσει η έκθεση SKIN που διοργάνωσε η Andrea Gilbert για το ΔΕΣΤΕ. Οφείλω να το διατυπώσω εξ αρχής. Πρόκειται για την αρτιότερη, κατά τη γνώμη μου, εκδήλωση που είδαμε στον νεότευκτο χώρο του Ψυχικού, μετά μάλιστα από το αμήχανο METRO, και συγχρόνως για την πιο τεκμηριωμένη θεωρητική απο-

ψη. Λαμβανομένης μάλιστα υπ' όψιν της δυσκολίας που υπάρχει σήμερα για νέες προτάσεις ομαδικών εκθέσεων, η επιτυχία του SKIN καθίσταται ακόμη μεγαλύτερη. Η επιμελήτρια Andrea Gilbert ξεκινά εικονογραφώντας γραμμικά το θέμα της, και έπειτα απογειώνεται σ' όλες τις δυνατές του μεταφορές και τις απρόβλεπτες του διαστάσεις. Το δέρμα μας είναι το όριο που χωρίζει τον ιδιωτικό και περίκλειστο εαυτό μας με τον «εξωτερικό» χώρο· το δέρμα είναι, συχνά, ένα κοινωνικοπολιτικό κριτήριο, ιδιαίτερα αν είναι μαύρο ή κίτρινο, ένα φυλετικό φετίχ, εδώ το λευκό υπερέχει(!), όπως λέει και η διαφήμιση των απορρυπαντικών. Είναι επίσης ένα σύμβολο οδύνης και μαρτυρίου («θα σε γδάρω ζωντανό», μας απειλούσανε μικρούς, γεγονός που μάλλον οιστηλάτησε τον Serial Killer της *Σιωπής των Αμνών* στη μακάβρια μοδιστρική του) κ.ά.

Το ΔΕΣΤΕ με το SKIN συνεχίζει την multi-cultural αναζήτησή του -δηλώνοντας βέβαια πάντα ποια culture είναι the boss-, μόνο που τώρα πραγματοποιεί ένα θαρραλέο άνοιγμα και προς την σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα, εισπράττοντας το απόλυτα θετικό αντίτιμο.

Ως τέτοιο άνοιγμα δεν θεωρώ μόνο τις παρουσίες της Μάρως Μιχαλακάκου ή του Τώνη Γαρυφαλάκη αλλά και την περφόρμανς της «δικής» μας Tanja Ostojic από την Σερβία ή τις εξαιρετικές συμμετοχές της Ιρανής Shirin Neshat και της Αιγύπτιας Ghada Amer. Επίσης και ο υπερπροικισμένος Νεοϋορκέζος Tony Oursler με το μικρό αλλά θαυματοουργικό video-γλυπτό του μας είναι επαναληπτικά οικείος, τόσο από τις εκθέσεις του στην Bernier/Eliades όσο και από τις εκπομπές του Art-fil.

Εδώ, ας μου επιτραπεί μία παρένθεση και δύο υποσημειώσεις: α) το μοντέρνο, περισσότερο από χρονική περίοδος ή ιδεολογική στάση μιας δράκας αποφασισμένων καλλιτεχνών, μπορεί να είναι και η ανάδραση του κοινωνικού σώματος, οποτεδήποτε αυτή υπάρξει. Μ' άλλα λόγια, η εμπειρία του μοντέρνου είναι το ιστορικό δικαίωμα των διαφόρων κοινωνιών στη ρήξη, και υπό την έννοια αυτή οι περιφέρειες δικαιούνται να διεκδικούν τον δικό τους μοντερνισμό όταν οι συνθήκες τον γεννήσουν. Δηλαδή, το μοντέρνο δεν είναι ένα κλειστό χρονικό σχήμα, όπως υποστηρίζεται, αλλά μια ανοιχτή δυνατότητα που αφορά περισσότερο σε ανθρώπους με σάρκα και οστά και λιγότερο σε

SHIRIN NESHAAT, *The Shadow Under The Web*, 1997 (λεπτομέρεια). Βίντεο εγκατάσταση. Διαστάσεις μεταβλητές. Ευγενική παραχώρηση της Shirin Neshat.

ργα και θεωρίες... Μήπως είμαστε αρκε-
ί τυχεροί στην καθυστέρησή μας;

β) Ο χρόνος πάντα θα παίζει τα παιχνίδια
δικά του, καλύπτοντας ή ξεγυμνώνον-
τας τις όποιες ιδεοληψίες και ακολουθώ-
ντας πορεία βουτροφοδόν. Για παράδειγ-
μα, ενώ όλοι οι κάτοικοι του πλανήτη ζουν
το σωτήριο έτος 1999, πόσοι υπάρχουν
αυτό πραγματικά; Σε ποια χρονιά αλή-
εια ζουν οι Χούτου στην Αφρική, ή οι
ταίτες της Βομβάης ή οι ορεσίβιοι Καυ-
άσιοι; Πόσο μπροστά βρίσκονται οι γιά-
ηδες της Wall Street και πόσο πίσω οι
«οικοκύρηδες» της Σοφοκλέους; Πόσο
«σημερινός» είναι ο πίνακας ενός δημοφι-
λούς κορνιζά ζωγράφου που φιλοτεχνήθη-
κε χτες και πόσο ένα έργο του Παπαλουκά
που ήταν χαμένο και ανακαλύφθηκε σήμε-
ρα; Πόσο ασφαλείς, μ' άλλα λόγια, μπο-
ρούμε να αισθανόμαστε με την ιστορική
μας γνώση και με την χωροχρονική μας
πειρία; Να ένα ερώτημα.

Υπό την έννοια αυτή το SKIN δηλώνει
πρόσφατος πειραματικό και απόλυτα
αντιδογματικό. Αυτό, εξάλλου, υποστήρι-
ξε και η performance «Personal Space»
της Tanja Ostojic: Η καλλιτέχνης, σαν ζω-
πανό λευκό γλυπτό, στάθηκε ακίνητη, γυ-
νή επί 60 λεπτά, πασπαλισμένη με μαρ-
αρόσκινη πάνω σ' ένα λευκό τετράγω-
ν. Ουσιαστικά προσπαθούσε να ενστερ-
σθεί μίαν προσωπική εμπειρία εκτεθει-
μένη σωματικά πάνω σ' ένα έργο-μανιφέ-
στο, σ' ένα έργο τέλος και αρχή: Στο λευ-
κό τετράγωνο σε μαύρο φόντο του Κ.
Malevich (1915). Παρατηρούσα λοιπόν
σους παρατηρούσαν την δημόσια αυτή
νδοσκοπήση της ξεγυμνωμένης κοπέλας.
Παρατηρούσα τον Δ. Ζουρούδη που τη βι-
τεοσκοπούσε και έβλεπα την αδημονία
του κοινού για να υπάρξει εξέλιξη στο
δράμα». Κι όμως, ουσιαστικά επρόκειτο
για ένα εσωτερικό γεγονός, για την προ-
σωπική σχέση ενός με το έργο ενός άλλου
και με την χρονική στιγμή που το κυοφό-
ησε: Ξαφνικά η πρόθεση του Malevich
παψε να είναι μουσειακή αγιογραφία ή
πίσημη ιστορία και ήρθε πολύ κοντά μας,
άρη στη σιωπηλή, ακίνητη προσευχή
νός κοριτσιού.

Και έπειτα η αντίθεση: Σ' έναν σκοτεινό
υποβρεχτικό χώρο προβάλλονταν τα τέσσερα
ideos της πολυβραβευμένης Shirin Neshat.
Εδώ έχουμε έναν άλλο πολιτισμικό κώδι-
κα: αυτόν του Ισλάμ. Σε αντίθεση με την γυ-
ναικότητα της Ostojic, η Neshat, για να υπάρ-
ξει στον ανδροκρατικό και ακραίο δημόσιο
χώρο του μουσουλμανικού κόσμου, οφείλει

να κρύψει το δέρμα
της, την ατομικότητά
της, το φύλο της πίσω
από το τσαντόρ.
Έτσι την παρατη-
ρούμε σε αργή κίνη-
ση και σε τέσσερις
οθόνες να τρέχει μέ-
σα στους δρόμους
και τις αγορές της
Κωνσταντινούπολης,
ενώ συγχρόνως
ακούμε έντονο το λα-
χάνιασμά της. Πρό-
κειται για το έργο
που συμμετείχε στην
Istanbul Biennale
του 1997, ενώ ως
γνωστόν η Neshat
βραβεύτηκε φέτος
με το μεγάλο βρα-
βείο της Biennale
Βενετίας. Συγχρό-
νως, το επιβλητικό
αυτό μαύρο δωμάτιό
της επέτρεψε στους
υπευθύνους του
ΔΕΣΤΕ να μοιρά-
σουν το SKIN χωρο-
θετικά με τέτοιο τρό-
πο ώστε ο θεατής να
περνά από ένα πουρ-
γκατόριο μαυρόα-
σπρων εντυπώσεων.
Σίγουρα η αρτιότερα
στημένη έκθεση του
Ιδρύματος και επί-
σης η λιγότερη υπερ-
φίαλη. Ευθύνονται
γι' αυτό οι γυναίκες,
που υπερτερούν; Μάλλον. Γιατί εδώ έχου-
με να κάνουμε με μίαν μεταφεμινιστική έκ-
θεση που δεν ντρέπεται για την επιδερμίδα
της, και καλά κάνει. Προσωπικά ξεχώρισα
τον Ιάπωνα Yasumasa Morimura (1951)
και τις φωτο-μεταμφιέσεις του à la
Duchamp και Rose Sélavy (στο SKIN φο-
ράει το δέρμα της Marilyn από την πασί-
γνωστη pin up φωτογραφία της). Επίσης μ'
ενδιαφέρει ο συνδυασμός της minimal
γραφής σ' ένα ροκοκό πεδίο της Μιχαλα-
κάκου επειδή ακριβώς περικλείει το ανε-
παίσθητο και συγχρόνως καταλυτικό της
γυναικείας παρουσίας. Περιμένω και την
εξέλιξη της έρευνάς της. Εξαιρετικό, τέ-
λος, το χυτευμένο σε αλουμίνιο skin της
Kiki Smith σε δύο τμήματα (1992) που
ανήκει στη Συλλογή του Δάκη Ιωάννου.

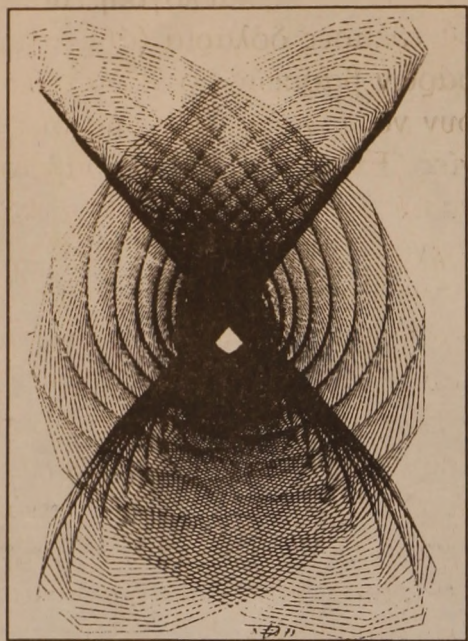
YASUMASA MORIMURA, *Self-Portrait (Actress)/Red Marilyn*,
1996. Ilfochrome/φύλλο ακρυλικού, Αντίτυπο 7/10. 120x95x5 εκ.
Ευγενική παραχώρηση Luhring Augustine Gallery, Νέα Υόρκη.

Αντίθετα, άνευρα βρήκα τα περιγραφικά
«Δέρματα» του Marc Quinn, τα οποία κι-
νούνται στην κατεύθυνση μιας «τρομο-
κρατικής» οπτικής à la Damien Hirst. Κι
όμως. Όπως τονίζει και η Gilbert, η επι-
δερμίδα βρίσκεται μεν στην επιφάνεια αλ-
λά κάθε άλλο παρά επιφάνεια είναι. Τελι-
κά, αυτό που καλούμε επιδερμικό, έχει
ένα βάθος απέραντο...

ΥΓ.: «...Περίμενα να δω τον εαυτό μου
μεταμφιεσμένο, αλλά ήταν κάτι άλλο...
Κοίταξα στον καθρέφτη και δεν είδα τίπο-
τε από το παρελθόν του λευκού John
Griffin... Όχι, οι αντανakλάσεις οδηγού-
σαν πίσω στην Αφρική, στην παράγκα και
το γκέτο...».

J.H. Griffin, *Μαύρος σαν κι εμένα* 1962

Με αφορμή μια (καθυστερημένη) παρουσίαση του βιβλίου με τα κείμενά του, παρουσιάζεται μια καλή ευκαιρία να προσεγγίσουμε το έργο του πρωτοπόρου καλλιτέχνη και θεωρητικού της ηλεκτρονικής τέχνης Παντελή Ξαγοράρη.

Ευθείες και Παραβολές

του Θανάση Μουτσόπουλου

του βιβλίου μπορεί κανείς να λάβει γνώση όχι μόνον της ευρύτητας των ενδιαφερόντων του συγγραφέα (κάτι που θα έπρεπε να λειτουργήσει ως πρότυπο γι' άλλους καλλιτέχνες) αλλά και μερικά επίμονα leitmotiv στη σκέψη του, όπως η χρήση της ανώτερης γεωμετρίας για καλλιτεχνικούς σκοπούς (εξάλλου για πολλά χρόνια ο Ξαγοράρης διετέλεσε καθηγητής Παραστατικής Γεωμετρίας στο Τμήμα Αρχιτεκτόνων του ΕΜΠ), η σημασία της διδασκαλίας του Bauhaus και η όσμωση μεταξύ των τεχνών και, βέβαια, η εφαρμογή της τεχνολογίας προς αυτές τις κατευθύνσεις. Γράφει στο άρθρο «Μια Ακόμη Τάση: η Art Visuel» που δημοσιεύει το 1965 στο περιοδικό Ζυγός: «Η αντίληψη ότι η τεχνολογία και η μηχανή μάς καταπιέζουν και η αναζήτηση εκφραστικών τρόπων αντιδράσεων με την τέχνη αποτελεί άρνηση της πραγματικότητας και καθοδηγείται από μία εμπάθεια και προκατάληψη που μας απομακρύνει από την οικείωση και χρησιμοποίηση ακριβώς των υλικών μέσων που η ίδια η τεχνολογία μάς προσφέρει για να εμπλουτίσουμε και να ευρύνουμε τις έρευνες μας στον χώρο των πλαστικών τεχνών. Ιδιαίτερα σήμερα που η αυθαιρεσία μάς οδηγεί σε διάφορα απατηλά τεχνάσματα στο ακατανόητο και το παράλογο, η αναζήτηση μιας συμμαχίας τεχνικής και πλαστικής φαντασίας με δεδομένα επιστημονικά, αποτελεί ένα αντίβαρο και αποκαθιστά μια ισορροπία».

Καθοριστικοί σταθμοί στην πορεία του Ξαγοράρη υπήρξαν πιθανόν ένα ταξίδι στο Παρίσι, όπου με τη βοήθεια του Ιάννη Ξενάκη ήρθε σ' επαφή με τους καλλιτέχνες της ομάδας GRAV (Groupe de Recherche d'Art Visuel de Paris) και αργότερα, το 1974 όταν εργάστηκε ως ερευνητής στο Κέντρο Ανωτέρων Οπτικών Σπουδών (CAVS) του

MIT κατόπιν προσκλήσεως του διευθυντή του, Gyorgy Kepes, ενός εκ των διδασκόντων του Bauhaus. Μέσα από αυτές τις εμπειρίες διαμορφώνει την ηλεκτρονική γεωμετρική εικαστική γλώσσα του, παράγοντας αρχικά γραμμικές δισδιάστατες μορφές και αργότερα τρισδιάστατες μεταβαλλόμενες φασματικές προβολές στον χώρο. Ο Ξαγοράρης, όπως περίπου κάνει και ο Ξενάκης, θέτει το ζήτημα μιας τέχνης η οποία παράγεται σε συνεργασία με τις επιστημονικές θεωρίες και η οποία δεν καταγράφει τα συναισθήματα με τους παραδοσιακούς καλλιτεχνικούς τρόπους, χωρίς κατ' ανάγκη να πρέπει να την αντιληφθούμε ως «ψυχή». Νέοι ορίζοντες γοητείας ανοίγονται.

Η Ελλάδα, φυσικά, δεν διαθέτει εξειδικευμένα Κέντρα προώθησης των ηλεκτρονικών τεχνών, ούτε χρηματοδότηση για την αγορά των ολοένα εξελισσόμενων μηχανμάτων που απαιτούνται σε αυτή την έρευνα. Έτσι, όπως ακριβώς συμβαίνει και με τις εγχώριες προσπάθειες στην ηλεκτρονική μουσική, όλα εκτελούνται περιορισμένα και με συχνά ανυπερέβλητες δυσκολίες. Το τέλος της χιλιετίας βρίσκει πλέον τους καλλιτέχνες να έχουν πρόσβαση σε οικονομικούς υπολογιστούς, οι οποίοι όμως –τι ειρωνεία– είναι πολύ μεγαλύτεροι σε δυνατότητες από τα δυσκίνητα τέρατα με τις διάτρητες κάρτες που χρησιμοποιούσαν οι πρωτοπόροι της δεκαετίας του '60. Σήμερα η τέχνη μέσω υπολογιστών είναι μια υπόθεση σχεδόν απόλυτα προσιτή στον καθένα και η αισθητική της τεχνολογίας (techno αισθητική) ο συρμός των ημερών. Σε αυτή ακριβώς τη χρονική στιγμή θα ήταν εξαιρετικά διδακτική, αλλά και φορέας έμπνευσης, μια επαφή με το έργο του Ξαγοράρη. Την ίδια περίπου εποχή που ο καλλιτέχνης διαμόρφωνε την οπτική του γλώσσα μέσω της τεχνολογίας, ο μεγάλος καναδός διανοητής Marshall McLuhan έγραφε: «Κατέχουμε σήμερα τη δυνατότητα να διαμορφώνουμε το σύνολο του ανθρώπινου περιβάλλοντος σαν ένα έργο τέχνης, σαν μια μηχανή διδασκαλίας σχεδιασμένη ώστε να μεγιστοποιεί την αντίληψη και να κάνει την καθημερινή μάθηση μια διαδικασία ανακάλυψης. Εφαρμογές αυτής της γνώσης θα ήταν το ανάλογο ενός θερμοστάτη που ελέγχει τη θερμοκρασία ενός δωματίου. Θα φαινόταν απλώς λογικό να επεκτείνουμε τέτοιους ελέγχους σε κάθε αισθητηριακό κατώφλι της ύπαρξής μας». Ο Ξαγοράρης καταθέτει μερικές προτάσεις προς την κατεύθυνση της μετατροπής του περιβάλλοντος συνολικά σε έργο τέχνης.

Σήμερα, τα εικαστικά αλλά βεβαίως και άλλες τέχνες όπως –κυρίως– η μουσική θέτουν έντονα το θέμα της χρήσης της τεχνολογίας και μιας (επανα)διαμόρφωσης μιας «ηλεκτρονικής αισθητικής». Η video art του Bill Viola, οι ψηφιακές μεταμορφώσεις της Mariko Mori, το ηλεκτρονικό μουρμουρητό της Laurie Anderson ή οι επεξεργασμένες φωτογραφίες μέσω του προγράμματος Photoshop συνιστούν εν πολλοίς το Zeitgeist της εποχής μας. Ή τουλάχιστον ένα μέρος του. Κι όμως, μία δεκαετία μόλις πριν, το σκηνικό ήταν τελείως διαφορετικό (περιττό μάλλον να περιγράψουμε το πώς ήταν). Είναι αναμφισβήτητο σήμερα ότι ο πρώτος έλληνας καλλιτέχνης, ο οποίος χρησιμοποίησε τα πρωτόγονα –τότε– ηλεκτρονικά μέσα στην καλλιτεχνική διαδικασία ήταν ο Παντελής Ξαγοράρης. Εν αναμονή μιας επιβεβλημένης αναδρομικής έκθεσης της δουλειάς του, το νεότερο κοινό είχε πρόσφατα δύο ευκαιρίες να έρθει σε επαφή με τις δημιουργίες του καλλιτέχνη. Στην έκθεση με τον παραπλανητικό τίτλο $P+P=\Delta$ γύρω από την ιστορική πορεία της μετακινούμενης αίθουσας τέχνης Δεσμός που παρουσιάστηκε στο ΔΕΣΤΕ και σχολιάστηκε εκτεταμένα από τον Μάνο Στεφανίδη και στο βιβλίο που κυκλοφόρησαν οι εκδόσεις Παρατηρητής με τίτλο Μετασχηματισμοί: Δομές και Μεσότητες στην Τέχνη, όπου συγκεντρώνονται τα κείμενα και οι δημοσιεύσεις που έκανε ο Παντελής Ξαγοράρης από το 1959 μέχρι το 1984. Στις σελίδες αυτού

Επιτυχημένο ξεκίνημα

του Δημήτρη Χαρίτου

Πέρσι, ομολογούμε ότι είχαμε δεχθεί με σχετικό σκεπτικισμό την αναγγελία δημιουργίας διεθνούς φεστιβάλ ντοκυμανταίρ στην πόλη της Καλαμάτας από το νεοϊδρυθέν Κέντρο Ελληνικού Ντοκυμανταίρ. Ενδουσιασμός και αναποτελεσματικότητα δεν είναι πράγματα σπάνια στην Ελλάδα. Την αναγγελία την ακολούθησε η εντυπωσιακή στην αρτιότητά της διοργάνωση-πilotος η οποία... μετατόπισε τα σύνορα του σκεπτικισμού στο εάν και κατά πόσο θα υπήρχε συνέχεια. Και η συνέχεια υπήρξε. Και θα ήταν άδικος κανείς να μην παραδεχτεί ότι η επανάληψη ήταν ισάξια της περσινής πρόβας τζενεράλε, έστω και αν υπήρχαν σημεία όπου γινόταν φανερό ότι –σε σύγκριση με εκείνη– τα οικονομικά μέσα είχαν υποστεί περιορισμό. Παρά ταύτα, το αποτέλεσμα παρέμεινε επιτυχημένο.

Πρώτη, λοιπόν, διοργάνωση από τις 19 μέχρι και τις 23 ενός παρατεταμένου καλοκαιρινού Οκτώβρη, στην πανέμορφη Καλαμάτα. Μια πόλη έτοιμη στην υποδομή της να υποδεχτεί παρόμοιου μεγέθους διοργανώσεις, αλλά και με μελλοντικές αυξητικές δυνατότητες. Άφθονα και καλά ξενοδοχεία και δύο –μάλιστα, δύο!– όσοι παρακολουθούν ετούτη τη στήλη γνωρίζουν καλά τι υπονοείται)– καινούργιες αίθουσες προβολών (η μία, το Αμφιθέατρο του Πνευματικού Κέντρου και η άλλη, η Σκηνή ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ. Καλαμάτας), και οι δύο με πολύ καλό ποιοτικό αποτέλεσμα προβολής.

Ένα κινηματογραφικό φεστιβάλ έχει να αντιμετωπίσει δύο κύρια προβλήματα στη πράξη της υλοποίησης –δηλαδή, μετά τη σύγκριση όλων των προκαταρκτικών–: Την οργανωτική του στάθμη και αποτελεσματι-

κότητα και τη διαχείριση του υλικού του που είναι οι ταινίες· οι επιλογές τους, ο αξιολογικός διαχωρισμός και η χρονοδιαχείρισή τους. Και η μεν οργανωτική στάθμη καθώς και η λειτουργική της αποτελεσματικότητα ήταν απολύτως επαρκείς, που σημαίνει ότι πίσω τους υπάρχει γενικότερη ανθρώπινη ικανότητα και εμπειρία. Αν υπήρχαν ψεγάδια μόνο με το φακό της μεψμοιρίας θα ήταν ορατά. Στο καθαρά κινηματογραφικό μέρος που είναι και το άμεσα ζητούμενο της διοργάνωσης η όλη προσπάθεια –αρχίζοντας από τη θαυμάσια αφίσα του Δημήτρη Γέρου και την άψογη τήρηση του ωραρίου των προβολών– ήταν πολλή καλή. Εντούτοις, θα μπορούσαν να διατυπωθούν κριτικές απόψεις χωρίς αυτό να αναιρεί τα θετικά σημεία του προγράμματος. Και πρώτα, το υλικό: Στο Διεθνές Διαγωνιστικό Τμήμα προβλήθηκαν 33 ταινίες, 19 ξένες και 14 ελληνι-

κές. Δεδομένης της ποιοτικής ανισότητας του υλικού, η ύπαρξη χωριστού ελληνικού διαγωνιστικού τμήματος φαντάζει περισσότερο δίκαιη και λογική. Διαφορετικά τα 50 χιλιάδες δολάρια (άθροισμα των τεσσάρων βασικών βραβείων) θα κινδυνεύουν να πηγαίνουν μόνιμα στις ξένες ταινίες. Έτσι κι αλλιώς, το βραβείο του Ελληνικού Κέντρου Κινηματογράφου δείχνει ισχνό και χλωμό.

Ανεξάρτητα, όμως, απ' αυτό θα πρέπει να σημειωθεί ότι τα διαγωνιζόμενα μεγάλου μήκους ντοκυμανταίρ ήσαν 3 ξένα και 5 ελληνικά. Μόνο. Τα υπόλοιπα 25 ήταν μικρού μήκους. Βραβεία, δηλαδή, από χέρι. Υπήρξαν ακόμα 27 ταινίες σε ένα (ασαφές) Πληροφοριακό Τμήμα, με όσες δεν προκρίθηκαν να διαγωνιστούν (παρ' όλο που κάποιες από αυτές το άξιζαν, όπως π.χ. οι ταινίες του Στ. Ψυλλάκη «Ο άνθρωπος που τρόμαξε το σύμπαν» και της Κλ. Φλέσσα «Ω Χριστέ μου, φύλαττε τους κτήτορας»). Ακόμα, ενδιαφέρον, στην πλειοψηφία του, υλικό περιείχαν οι 15 ταινίες Κυπρίων δημιουργών, αφιέρωμα στα 25 χρόνια από την εισβολή και τέλος, οι 8 ταινίες του Φρέντερικ Γουάισμαν, ενός από τους πιο σημαντικούς κινηματογραφιστές ντοκυμανταίρ στην ιστορία του είδους. Υλικό, στο σύνολό του, συνταρακτικό και τυχεροί αυτοί που το παρακολούθησαν. Ίσως το πιο σημαντικό γεγονός σ' αυτή την πρώτη διοργάνωση της Καλαμάτας.

Παρ' όλο που το υλικό, γενικά, σε μεγάλο ποσοστό –άσχετα το πού κατατάχθηκε για να προβληθεί– κυρίως δε στις ξένες ταινίες, ήταν πρώτης διαλογής, μερικά αριστουργήματα μεταξύ τους (π.χ. «Divorce Iranian Style» των K. Longinotto και Ziba Mir-Hosseini, «Η δική μου Γιάφα» του P. Μανθούλη, «Happy Birthday Mr. Mograbi» του Avi Mograbi, «De l' autre côté du Periph» των Bertran και Nils Tavernier, «A shadowed gaze» του Rafael Levandowski, «Νυχτολούλουδα» του N. Γραμματικού, «Streetwork orange», των Uli Kick και Petra Hellingbrunner) μια διαφορετική ανακατάταξη των ταινιών, των χώρων, του χρόνου και των αναπόφευκτων σκοπιμοτήτων, πιστεύουμε θα έδινε περισσότερο δίκαιο και λογικό αποτέλεσμα. Άλλωστε, η πολλή μεγάλη εμπειρία που διαθέτει ο καλλιτεχνικός διευθυντής της διοργάνωσης Ν.Φ. Μικελίδης θα τα καθιστούσε εφικτά.

Οι Νύχτες Πρεμιέρας του περιοδικού *Σινεμά*, το «Πανόραμα Ευρωπαϊκού Κινηματογράφου» της *Ελευθεροτυπίας* αλλά και η επιβλητική (ύστατη) παρουσία του Στάνλεϋ Κιούμπρικ που προηγήθηκαν, όσο να 'ναι καθυστέρησαν λίγο την τρέχουσα επικαιρότητα των προβολών. Επιλέγουμε δύο ταινίες αξιόλογες, η καθεμιά για τους δικούς της λόγους. Τις *Πέντε αισθήσεις* του Καναδού Τζέρεμι Ποντέσουα και τη *Μια βραδιά στο Νότινγκ Χιλ* του Ρότζερ Μίτσελ. Και οι δυο μακροημερεύουν στις αίθουσες.

Αισθήσεις και αισθήματα

του Δημήτρη Χαρίτου

Ο Ποντέσουα, όπως και στην προηγούμενη ταινία του *Έκλειψη*, τοποθετεί στο κέντρο του σεναρίου ένα θέμα-μήτρα και γύρω του συνθέτει το περίτεχνο μωσαϊκό από μικρο-ιστορήματα τυχαίων ανθρώπων από το άπειρο πλήθος της καθημερινότητας. Σε τούτη την ταινία, πέντε ανθρώπινες διαδρομές, ξεκινώντας από μια έκδηλη σχέση τους με μια συγκεκριμένη αίσθηση, αντικρίζοντας με τον ισόποσο αριθμό των πέντε (γνωστών) αισθήσεων, στην αναζήτηση της μιας επιπλέον, αυτής της πληρότητας μέσα στον προσωπικό του καθ' ενός μας χώρου του «ζην». Άλλοι την ονομάζουν ευτυχία. Στην κατασκευαστική λογική της ταινίας αναγνωρίζουμε τα ανάλογα προηγούμενα ταινιών του Όλτμαν δίχως, όμως, αυτό να στερεί από την ταινία του Ποντέσουα την ευρηματικότητα και την προσωπική εκφραστική.

Την αφή την προσωποποιεί η μασέζ

Ρουθ, ενώ η 15χρονη ηδονοβλέπτρια κόρη της, Ρέητσελ μαζί με έναν επίσης ηδονοβλεψία νεαρό φίλο της, την όραση. Την όσφρηση «αντιπροσωπεύει» ο αμφίφυλος Ρόμπερτ, ο οποίος προσφέρει υπηρεσίες στον καθαρισμό σπιτιών, αναζητάει την ύπαρξη της αγάπης, μυρίζοντας τους «δικούς» του – παλιές ερωμένες και ερωμένους. Η φίλη του Ρόνα, άτομο νευρωτικό και δύσπιστο, αντιπροσωπεύει τη γεύση, αίσθηση, εντούτοις, που τη στερείται αφού ούτε τα δικά της παρασκευάσματα απολαμβάνει ούτε αυτά που της μαγειρεύει ο ιταλός εραστής της Λουίτζι. Τέλος, ο γάλλος μετανάστης Ρισάρ, γιατρός, προσπαθεί να αντισταθεί στην ψυχική συντριβή που τον απειλεί όταν μαθαίνει ότι θα χάσει την ακοή του. Ένα κεντρικό σημείο της ταινίας είναι όταν η μικρή Ρέητσελ χάνει στο πάρκο το τετράχρονο κοριτσάκι της Άννας, πελάτισσας της μασέζ μάνας της.

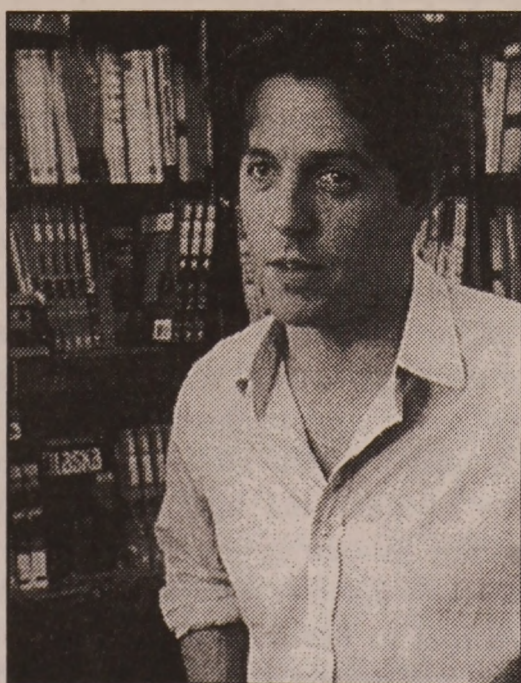
Χαλαροί δεσμοί συσχετίζουν τους χαρακτήρες και τη ζωή τους, ενώ σύντομα κοψίματα στην παράλληλη δράση ή τη χιαστί εξέλιξη της *χαρίζουν* και συντηρούν ζωντανό το ενδιαφέρον. Στην ταινία τίποτα δεν τελει-

ώνει, όπως και τίποτα δεν αρχίζει. Η αγάπη, ο φόβος, η μελαγχολία, η ελπίδα, το ασυναίσθητο ξόδεμα του ανεξαγόραστου χρόνου, η έκπληξη και η δωρεά του απροσδόκητου, όλα δίνονται με χαμηλούς ρυθμούς, κάποτε με χιούμορ, με ένα βλέμμα φιλόφρων και διακριτικά αισιόδοξο. Ήχοι και χρώματα παισιώνουν τις θυμασίες ερμηνείες, με αποτέλεσμα μια πολλή ενδιαφέρουσα ταινία, κοντά στους τρόπους και την ατμόσφαιρα του Εγκογιάν.

Ο σεναριογράφος Ρίτσαρντ Κέρτις και ο παραγωγός Ντάνκαν Κενγουόρθ της μεγάλης επιτυχίας *Τέσσερις γάμοι και μία κηδεία* επιχειρούν την επανάληψή της στην εκδοχή, ετούτη τη φορά, της σύγχρονης ρομαντικής κωμωδίας, χωρίς τα μελαγχολικά ψήγματα της προηγούμενης. Το παραμύθι της *Σταχτοπούτας* αντιστρέφεται: γίνεται... «σταχτοπούτος», που τον ενσαρκώνει γνήσια με την αφοπλιστική αμηχανία του ο Χιου Γκραντ, ενώ το πριγκιπόπουλο γίνεται... πριγκιποπούλα – διάσημη σταρ του Χόλλυγουντ (μήπως και υπάρχουν άλλου είδους «πριγκίπισσες»;) που με τη σειρά της την ενσαρκώνει η εκθαμβωτική Τζούλια Ρόμπερτς. Αυτός έχει ένα μικρό βιβλιοπωλείο ταξιδιωτικών βιβλίων, στο Πόρτομπέλο, στο Νότινγκχαμ του Λονδίνου. Ζει σε ένα άθλιο διαμέρισμα κοντά στο μαγαζί του μαζί μ' έναν γραφικό, αγαθιάρη, σχεδόν λεχρίτη, αποτυχημένο ζωγράφο. Η διάσημη Άννα Σκωτ βρίσκεται στο Λονδίνο για να «στηρίξει» την καινούργια της ταινία. Μια ινκόγνιτο επίσκεψή της στο βιβλιοπωλείο του Γουίλιαμ Θάκερ, μια δική του αδεξιότητα που χύνει την πορτοκαλάδα του επάνω της, δίνει το έναυσμα μιας διαδρομής γεμάτης επεισόδια – από αυτά που αποζητάμε στην άχαρη καθημερινότητά μας για να μας παραμυθιάσουν – που το τέλος τους, μέσα από ευπρόσδεκτα «εμπόδια», θα καταλήξουν στο προβλέψιμο τέλος. Και εδώ είναι οι τρόποι που ενδιαφέρουν, τα μικρά δευτερεύοντα, οι μικρές παράλληλες ιστορίες, τα «μπαχαρικά» και τα «μυρωδικά» αυτού του ταξιδιού προς την ερωτική «Ιθάκη». Ναι, τούτο το σενάριο δεν έχει την οξύτητα και τη σοφία εκείνου των «τεσσάρων γάμων», έχει όμως την αυθεντικότητα του αγγλικού αφηγήματος, τη στιφή ποιότητα του αγγλικού χιούμορ, και ακόμα τους δύο βασικούς ερμηνευτές σε μεγάλα κέφια κι ακόμα περισσότερο, όλους τους δευτερεύοντες ρόλους. Τι άλλο χρειάζεται η μεγάλη εμπορική επιτυχία;

(Η Ρόνα) Μαίρη Λουίζ Πάρκερ στις «Πέντε αισθήσεις».

Χιου Γκραντ (ο ...Σταχτοπούτος) στο «Μια βραδιά στο Νότινγκ Χιλ».

ΚΡΙΤΙΚΗ Βιβλίου

Στα μικρασιατικά μονοπάτια...

Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών
Σπουδών, Δωδέκατος τόμος,
Αθήνα 1997-98

Ο τίτλος *Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών* αποτελεί σπάνια περίπτωση αυτού που οι Αγγλοσάξονες ονομάζουν understatement – τη συγκρατημένη, μετριοφρόνα δήλωση που υποκρύπτει κάτι όντως σημαντικό. Πάνω από διακόσια δημοσιεύματα μοιρασμένα σε δώδεκα τόμους που προσεγγίζουν συνολικά τις πέντε χιλιάδες σελίδες συνιστούν μια πλούσια επιστημονική συγκομιδή (ή αμητό, κατά τον προσφιλή όρο των συνεργατών του Κέντρου) από το 1977 κι εδώθε. Ο δωδέκατος τόμος του *Δελτίου* έπεσε στα χέρια μου κάπως μετά τη λήξη του εαρινού εξαμήνου. Με τη σχετική άγνοια της περιόδου των διακοπών τον συμπεριέλαβα στα θερινά μου αναγνώσματα.

Η περιδιάβαση σε ποικίλους θεματικούς ορίζοντες των κοινωνικών επιστημών ανταμείβει τον αναγνώστη. Γοητευτική η αφήγηση από τον Άγγελο Χανιώτη της ανακάλυψης της ελληνιστικής πόλης Σύνετα στην Καρία, χάρη στην τυχαία εύρεση ενεπίγραφης στήλης κοντά στο χωριό Bucakköy. Φωτογραφίες, χάρτες και σκαριφήματα συμπληρώνουν το κείμενο.

Αποκαλυπτικός για τον αμύητο στη μικρασιατική εθνογραφία ο λόγος του ποντιόφωνου τούρκου κατοίκου της κοιλάδας του Όφεως (Of) όπου επιβιώνει η μνήμη του χριστιανικού

παρελθόντος. Η Μαργαρίτα Πουτουρίδου, παράλληλα με τα πολύτιμα στοιχεία προφορικής παράδοσης που διασώζει, αξιοποιεί υποδειγματικά τις διαθέσιμες οθωμανικές γραπτές πηγές για να αναζητήσει τις αιτίες του εξισλαμισμού των κατοίκων της περιοχής αυτής στον ανατολικό Πόντο, έναν περίπου αιώνα μετά την οθωμανική κατάκτηση.

Τροφή για σκέψη το κείμενο του καθηγητή Πασχάλη Κιτρομηλίδη, που επανέρχεται στο ζήτημα των συλλογικών ταυτοτήτων στην οθωμανική επικράτεια πριν από την ιστορική εμφάνιση του εθνικού φαινομένου. Αναχρονιστικά «επίκαιρη», αφού αναφερόμαστε σε προεθνικές κοινότητες, η περίπτωση των διεσπαρμένων αλβανόφωνων: «οι μουσουλμάνοι αλβανοί», επισημαίνει ο συγγραφέας, «συνήθιζαν να υπηρετούν στις οθωμανικές στρατιές που συχνά καταδίωκαν αλβανόφωνους ορθόδοξους επαναστάτες στα βουνά της Ελλάδας». Σε πείσμα της συστηματικής προβολής των σύγχρονων εθνικών αποκρυσταλλώσεων μετά τη δημιουργία των εθνών-κρατών στη Βαλκανική, τόσο οι διασπορές όσο και οι αμετακίνητες αγροτικές μάζες μοιράζονταν για αιώνες την ίδια ορθόδοξη ταυτότητα. Ο συγγραφέας αναφέρει τις εύγλωττες περιπτώσεις τεσσάρων διανοούμενων του 18ου αιώνα, των Θεόδωρου Καβαλλιώτη, Δανιήλ Μοσχοπολίτη, Ναούμ Ραμνιτσεάνου και Διονυσίου Φωτεινού. Και οι τέσσερεις αποτελούν αντικείμε-

νο διεκδίκησης από τη γενεαλογία τριών βαλκανικών εθνικισμών (ελληνικού, ρουμανικού και αλβανικού). Το έργο τους, ωστόσο, αποκαλύπτει πως συμμερίζονταν μια κοινή ταυτότητα, θεμελιωμένη στην εκκλησιαστική πρακτική και παράδοση, την ελληνόγλωσση ανώτερη παιδεία και την ενοποιητική δράση της εμπορικής τάξης.

Η παρουσία ευαγγελικών προσφυγικών κοινοτήτων, που έλκουν την καταγωγή από τον Πόντο κυρίως, αποτελεί ελαφρά «παραφωνία» σε μια χώρα που επαίρεται για την ομοιογένειά της. Η εργασία της Κωνσταντίνας Κίσκηρα αναζητεί τις ρίζες του φαινομένου. Η έρευνά της για τη δραστηριότητα των αγγλοσαξόνων προτεσταντών ιεραπόστολων στην Εγγύς Ανατολή κατά τον τελευταίο αιώνα της οθωμανικής κυριαρχίας άρχισε να δημοσιεύεται από τον ενδέκατο τόμο του *Δελτίου*. Αντιλαμβάνεται κανείς ότι, σε αντίθεση με τα αποτελέσματα του προσηλυτισμού που υπήρξαν μάλλον πενιχρά, η εκπαιδευτική δραστηριότητα των αμερικανών, κυρίως, ιεραπόστολων άσκησε σοβαρή επίδραση στην πνευματική ανέλιξη του αλύτρωτου ελληνισμού. Τα επιτεύγματα του «προτεσταντικού ήθους» στον εκπαιδευτικό τομέα μαρτυρεί η μακροήμερευση σημαντικών ιδρυμάτων, όπως το Κολλέγιο «Ανατόλια» ή η Αμερικανική Γεωργική Σχολή.

Η δραστηριότητα των προτεσταντών «μισιονάριων» είχε επεκταθεί και στις τουρκόφωνες χριστιανικές κοινότητες της

Λοξή ματιά στα προβλήματα που θέτει η σύγχρονη τεχνολογική εξέλιξη στα μέσα επικοινωνίας ρίχνει το βιβλίο του ισπανού θεωρητικού της επικοινωνίας και διευθυντή της *Le Monde Diplomatique* Ιγνάσιο Ραμόνε, *Η τυραννία των ΜΜΕ* (μετάφραση: Φωτεινή Μουρκούση, εκδ. Πόλις, 1999). Ο συγγραφέας δεν εμπιστεύεται τη φαινομενική επικράτηση της δημοκρατίας και ελευθερίας στον πλανήτη μας στον τομέα της πληροφόρησης και διαβλέπει τους σοβαρούς κινδύνους που συνεπάγεται η εξαγορά των εκδοτικών επιχειρήσεων από τεράστια οικονομικά συγκροτήματα. Η ψηφιακή επικοινωνία, τα πολυμέσα, το Internet και γενικά όλα όσα προσφέρονται σήμερα για τη μεγαλύτερη δυνατή πληροφόρηση μπορούν (και γίνονται ήδη) μέσα χειραγώγησης της κοινής γνώμης από όσους ελέγχουν την πληροφόρηση και διαμορφώνουν τη διοχέτευσή της. Αυτό το σύγχρονο τεχνολογικό θαύμα αναλύεται διεισδυτικά από τον συγγραφέα με κριτήριο την αξιοπιστία του και με επιφύλαξη για την ιδεολογική του χρήση.

Με θέμα του μήνα το «Ολοκαύτωμα» το περιοδικό *Διαβάξω* (τχ. 400, Οκτ. '99) συμμετέχει σ' αυτή την επίμονη και επίπονη προσπάθεια συγκρότησης μιας εικόνας μέσα από την απουσία: μιας συζήτησης που κινείται στη λεπτή ισορροπία μνήμης και λήθης. Τα κείμενα των Στέφανου Ροζάνη, Φραγκίσκης Αμπατζοπούλου, Ρίκας

**Μπενβενίστε, Εμμανουήλ
Αρετουλάκη, Θανάση
Τζαβάρα** διαμορφώνουν
μια ενδιαφέρουσα
πολυπρισματική ενότητα.

Να είναι η Ελλάδα της
εποχής του CNN και του
Internet ένας τόπος της
πλήρους αλλοτρίωσης ή
μήπως κάτω από την
επιφάνεια κρύβονται όλα τα
αρχέγονα συναισθήματα;
Στο σπονδυλωτό αφήγημα
του **Βαγγέλη Ραπτόπουλου**,
*Βαθύς και λυπημένος, όπως
εσύ* (εκδ. Κέδρος, 1999)
διαδραματίζονται επτά
ιστορίες σε έναν τόπο κοινό
και σε μια ατμόσφαιρα
ενιαία ιστορίες που
καταγράφουν το αίσθημα
απώλειας, τον έρωτα και τον
πόνο, τις εσωτερικές
συγκρούσεις αλλά και τις
εκρήξεις ενοχής και
απόγνωσης.

Ξαφνικά, τα όνειρά της
έχασαν όλα τους τα
χρώματα. Έγιναν
πάλλευκα. Αυτό συνέβη για
πρώτη φορά πριν. Πριν
από...» μικροσκοπικά
αφηγήματα, στιγμιότυπα
που καταγράφουν μian
ιδιαίτερη ατμόσφαιρα ζωής,
τα μικρά πεζά της
Κατερίνας Δασκαλάκη, *Διά
ξηράς* (εκδ. Εντευκτηρίου,
1999) αποτυπώνουν με
ενάργεια και ευαισθησία
θραύσματα βιωμένης
πραγματικότητας.

Οι ατυχίες της ψυχής,
το πρώτο βιβλίο της
γνωστής ρουμανο-
γαλλίδας συγγραφέως **Άνα
Νόβακ** (μετάφραση:
Βασίλης Τομανάς, εκδ.
Νησίδες, 1999) είναι ένα
συναρπαστικό
αυτοβιογραφικό
μυθιστόρημα. Η Άνα

Μικράς Ασίας. Εκατόν ογδόντα
τίτλους με προέλευση τα προτε-
σαντικά τυπογραφεία της Μάλ-
τας και της Πόλης καταμέτρησε
η Ευαγγελία Μπαλτά στο πλαί-
σιο της εργασίας της που αφορά
στην περιοδολόγηση και τυπο-
λογία της εκδοτικής δραστηριό-
τητας στα καραμανλίδικα (τη
γραφή της τουρκικής γλώσσας
με ελληνικούς χαρακτήρες), από
τον πρώιμο 18ο αιώνα ως το με-
σοπόλεμο. Σοβαρές υπόνοιες
για σημαντική συμβολή της
τουρκικής γραμματείας στην
προεπαναστατική ελληνική λο-
γοτεχνική παραγωγή ενσπείρει
το άρθρο του καθηγητή Γιώργου
Κεχαγιόγλου. Με βάση ένα πι-
στοποιητικό της βενετικής λογο-
κρισίας του 1800 που αναφέρε-
ται στη μετάφραση τουρκικού
έργου στα ελληνικά, ο συγγρα-
φέας προχωρεί σε δημιουργικές
υποθέσεις για το περιεχόμενο
αυτής της λανθάνουσας –εισέτι-
πηγής.

«Ακούει λοιπόν κανείς και
τους αχθοφόρους Σωκράτας κα-
λουμένους!» Η σκωπτική αυτή
φράση του Ν. Σπηλιάδη από τα
μέσα του 19ου αιώνα παραπέ-
μπει σε ένα σημαντικό φαινόμε-
νο, παράγωγο της διαδικασίας
για τη συγκρότηση της εθνικής
ταυτότητας των Ελλήνων στη
Μικρά Ασία – την εξαρχαιστική
μετονομασία. Η Ιωάννα Πετρο-
πούλου, συνεργάτις του ΚΜΣ,
εστιάζει την ανάλυσή της στην
περίοδο από τη σύσταση του ελ-
ληνικού κράτους ως τις αρχές
του 20ού αιώνα, οπότε οι μετο-
νομασίες ξεπερνούν ένα στενό
κύκλο σπουδαστών ορισμένων
εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και
γνωρίζουν ευρεία διάδοση. Η
αρχαιολατρική ονοματοδοσία
αποτέλεσε, όπως επισημαίνει η
συγγραφέας, ένα από τα στοι-
χεία που συγκρότησαν τη νοερή
(imagined) κοινότητα του ελλη-
νικού έθνους. Η τάση αυτή, κατά
παράβαση του εορτολογίου,
προκάλεσε, ωστόσο, αντιδρά-
σεις τόσο εκ μέρους των ορθό-
δοξων κοινοτήτων της οθωμανι-
κής επικράτειας όσο και του Πα-
τριαρχείου της Κωνσταντινου-
πόλεως. Ο πανορθόδοξος, «οι-

κουμενικός» ρόλος της Μεγάλης
του Χριστού Εκκλησίας ερχόταν
σε αντίφαση με τις επιδιώξεις
του ελληνικού εθνικισμού.

Τη δυσχερή συνύπαρξη του Οι-
κουμενικού Θρόνου, κυρίως επί
των ημερών του Πατριάρχη Ιωα-
κείμ Γ', και των φορέων του ελ-
ληνικού εθνικισμού θίγει ο κα-
θηγητής Θάνος Βερέμης στο άρ-
θρο του για την Οργάνωση Κων-
σταντινουπόλεως. Την Οργάνω-
ση ίδρυσαν οι Ίων Δραγούμης
και Αθανάσιος Σουλιώτης-Νι-
κολαΐδης μέσα στο κλίμα προσ-
δοκίας που ενθάρρυνε η Επανά-
σταση των Νεοτούρκων. Επρό-
κειτο για ένα πείραμα πολιτικής
συγκρότησης του οθωμανικού
ελληνισμού που δεν ευνόησε η
ροή της Ιστορίας. Αντίστοιχη
απόπειρα έγινε και στους κόλ-
πους της αρμενικής κοινότητας,
όπως πληροφορεί τον αναγνώ-
στη ο Σταύρος Ανεστίδης, συ-
νεργάτης του ΚΜΣ, που επιση-
μαίνει τις θεμελιώδεις αντιφά-
σεις στο πολιτικό πρόγραμμα
του ελληνικού Οθωμανικού Πο-
λιτικού Συνδέσμου και του αντί-
στοιχου αρμενικού κόμματος:
την επιδίωξη εθνοκεντρικών αι-
τημάτων και τη διασφάλιση του
ιδιαίτερου προνομιακού καθε-
στώτος, από τη μια, και το αίτη-
μα του μετασχηματισμού της αυ-
τοκρατορίας με βάση το «σύγ-
χρονο, φιλελεύθερο πρότυπο
πολιτειακής οργάνωσης», από
την άλλη.

Το άρθρο του καθηγητή Χάρη
Ψωμιάδη εντάσσεται στην πα-
λιά καλή διπλωματική ιστορία,
με πλούσια τεκμηρίωση από τα
βρετανικά αρχεία κυρίως. Αφο-
ρά σε ένα σχετικά παραγνωρι-
σμένο περιστατικό της μικρα-
σιατικής περιπέτειας, την ανα-
κωχή των Μουδανιών. Η καθο-
ριστική σημασία της ανακωχής
για την τύχη της Θράκης ανα-
λύεται διεξοδικά από τον συγ-
γραφέα. Ιδιαίτερα σημαντική εί-
ναι η επισήμανση ότι η απώλεια
της Ανατολικής Θράκης ουσια-
στικά εξασφάλισε την ελληνική
κυριαρχία στη Δυτική, πράγμα
διόλου αυτονόητο σε μια εποχή
που οι νικητές Τούρκοι απαιτού-
σαν τη διεξαγωγή δημοψηφί-

σματος και η Ελλάδα αγωνιζό-
ταν να βγει από τη διπλωματική
απομόνωση. Η διασύνδεση αυτή
έγινε αντιληπτή από τον Ελευθέ-
ριο Βενιζέλο, τον οποίον απα-
σχολούσε η επερχόμενη συνδιά-
σκεψη της ειρήνης, αλλά και η
προοπτική αποκατάστασης των
εκατοντάδων χιλιάδων προσφύ-
γων της Καταστροφής. Η υπεύ-
θυνη στάση του συνέβαλε στην
αποδοχή των όρων της ανακω-
χής από την απρόθυμη επανα-
στατική ηγεσία στην Αθήνα
–έστω και αν ο εκπρόσωπό της,
ο στρατηγός Αλέξανδρος Μαζα-
ράκης-Αινιάν, απέφυγε να υπο-
γράψει το σχετικό κείμενο.

Πλάι στις εκτενείς δημοσιεύ-
σεις, το ενδιαφέρον του ανα-
γνώστη κεντρίζουν και μικρότε-
ρα κείμενα: του George Huxley
για ένα περιστατικό «γαμήλιας»
διπλωματίας που αναφέρει ο
Ηρόδοτος· η ιστορία μιας σφρα-
γίδας μονής των Τεσσαράκοντα
Μαρτύρων στην Καππαδοκία
από τον Jean-Michel Thierry·
επιστολή του πρώην πρεσβευτή
της Αγγλίας στην Κωνσταντι-
νούπολη John Finch για την πο-
λιτική της οθωμανικής αυλής,
γραμμένη το 1682 και σχολια-
σμένη από τον Paul Seaward.
Τον τόμο συμπληρώνουν βιβλιο-
κρισίες και η έκθεση πεπραγμέ-
νων του Κέντρου Μικρασιατι-
κών Σπουδών για την περίοδο
1992-1997.

Το *Δελτίο* του ΚΜΣ, που τυπώ-
νεται σε χίλια αντίτυπα, αποτε-
λεί βήμα νηφάλιας κριτικής σκέ-
ψης σε εποχές όπου περισσεύει
η προβολή του παρόντος στο πα-
ρελθόν και η ιδεολογική χρήση
της ιστορίας. Θα άξιζε, ίσως, να
επαναλάβει κανείς το παρακά-
τω απόσπασμα που υπογράφει ο
διευθυντής του Κέντρου Μικρα-
σιατικών Σπουδών, καθηγητής
Πασχάλης Κιτρομηλίδης, στον
πρόλογο για το Ευρετήριο [*Δελ-
τίο Κέντρου Μικρασιατικών
Σπουδών, Ευρετήριο Τόμων 1
(1997) - 10 (1993-1994)*, Πρόλο-
γος Πασχάλης Κιτρομηλίδης,
Επιμέλεια Σταύρος Θ. Ανεστί-
δης - Γιώργος Α. Γιαννακόπου-
λος, Αθήνα 1998] των πρώτων
δέκα τόμων του περιοδικού:

Σοβαρότητα στην έρευνα, σεπτός στους κανόνες, τις τεχνικές αλλά και τη δεοντολογία της επιστήμης, διάκριση μεταξύ της κριτικής αποστολής της επιστήμης και της ρητορικής λει-

τουργίας της ιδεολογίας, αναγνώριση των ορίων της επιστημονικής ανάλυσης αλλά και επίπονη άμυνα απέναντι στις καπληλίες που υποκρύπτονται συχνά υπό το προσωπείο του συ-

γκινησιακού λόγου συνθέτουν την επιστημονική φιλοσοφία του Δελτίου και του ιδρύματος του οποίου αποτελεί το εκφραστικό όργανο.

Γιάννης Στεφανίδης

Λόγος προς έτερον

Παντελής Μπασάκος,
Επιχείρημα και κρίση,
Εκδόσεις Νήσος,
Αθήνα 1999

Ο Παντελής Μπασάκος είναι πανεπιστημιακός, γνωστός κυρίως στους ερευνητές της «φιλοσοφίας του εργαστηρίου». Με άρθρα σε διάφορα φιλοσοφικά περιοδικά, αλλά και πρωτεργάτης του σημαντικού «Λόγου Χάριν» μετείχε και μετέχει ενεργά στη φιλοσοφική ζωή του τόπου. Το ανάγινω βιβλίο το περιμέναμε καιρό.

Το βιβλίο του Παντελή Μπασάκου ασχολείται με τη λογική και όχι μόνο. Στέκεται κριτικά απέναντι στην απολυτοποίηση του επιχειρήματος από τα σύγχρονα ολιστικά μοντέλα όπως του Habermas ή του Toulmin αλλά και των νεότερων αναλυτικών. Ελέγχει επίσης την ανάγινω αιώνες σοφιστική. Η υπέροχη γλώσσα που χρησιμοποιεί άλλοτε ίσως λίγο επιτηδευμένη, αλλά πάντα αυτή του πεπαιδευμένου συγγραφέα) ανάγει την ανάγινω ενός κειμένου για τη σωρία του επιχειρήματος σε πόλαυση του αναγνώστη. (Ας μην ξεχνάμε, πάντα το επιχείρημα στρέφεται «προς έτερον»).

Θα παραθέσουμε εδώ ορισμένα αποσπάσματα από το είμενο του Παντελή Μπασάκου ώστε να γίνει σαφής η τοποθέτησή του απέναντι στο αντικείμενο επιχείρημα και κρίση. Ας αφήσουμε το κείμενο να μιλήσει μόνο του για να μην ρυκετούμε σε μια περιήληψη των θέσεών του, αλλά να έχουμε επιπλέον ένα δείγμα γραφής του: «Στην παραδοσιακή θεωρία το επιχείρημα είναι δευτε-

ρογενές επειδή είναι μαχητό και όχι βέβαιο, τοπικό και όχι καθολικό, και, κυρίως, εφόσον είναι προς έτερον, δηλαδή αξεχώριστο από τη γλώσσα, η οποία στο παραδοσιακό φιλοσόφημα παρίσταται ως η κατεξοχήν περιοχή του δευτερογενούς. Η απαλλαγή του επιχειρήματος από το χαρακτήρα του δευτερογενούς, ή ακόμη και η αντιστροφή της ιεράρχησης στην τάξη της θεμελίωσης είναι αποτέλεσμα μιας σειράς επιμέρους ανατροπών: η νέα θεωρία αναπτύσσεται σε ένα θεωρητικό περιβάλλον στο οποίο η αξιολόγηση καθεμίας από τις συνιστώσες της αναλυτικής του επιχειρήματος έχει αντιστραφεί: το μαχητό επαναξιολογείται ως διαψευσιμότητα, η τοπικότητα ως νοηματοδοτούν επιμέρους όλον (ολισμός), το προς έτερον –ως ουσιώδης “γλωσσικότητα” του επιχειρήματος– επαναξιολογείται στο πλαίσιο της αναλυτικής φιλοσοφίας, ή ευρύτερα της γλωσσικής στροφής, η οποία εγκαθιστά τη γλώσσα ως προνομιακό πεδίο της φιλοσοφικής ανάλυσης, και κληρονόμο του “πεδίου της συνείδησης” των θεωριών του 19ου αιώνα.

»Η τελευταία αυτή αντιστροφή της αξιολόγησης φέρει και τις άλλες δύο: η επιστημολογία, είτε της επαληθευσιμότητας είτε της διαψευσιμότητας, και η ολιστική θεωρία δεν είναι νοητές χωρίς αναφορά στη γλωσσική μορφή. Η νέα θεωρία του επιχειρήματος ανήκει στη γλωσσική στροφή».

Στην κλασική θεωρία του επιχειρήματος που βρίσκουμε στα Τοπικά του Αριστοτέλη το επιχείρημα ανήκει στο διαλεκτικό

και όχι στον αποδεικτικό συλλογισμό. Πολλώ μάλλον το ερμαγόρειο πρότυπο για τη ρητορική διαχωρίζει κι αυτονομεί και τη ρητορική και το επιχείρημα από το φιλοσοφικό σύστημα.

«Στη χρήση του το επιχείρημα είναι ήδη έξω από το σύστημά του, και πρέπει η θεωρία να είναι συμβατή με τη δυνατότητά του να επιβιώνει εκεί. Εάν δεν μπορεί να το κάνει αυτό, τότε είναι ανεπαρκής, ως εξιδανικευτική: αφαιρεί από το επιχείρημα, και απορρίπτει ως επουσιώδες ό,τι δεν μπορεί να εξηγήσει σε αυτό: τη χρήση του.» Διότι δεν νοείται επιχείρημα δίχως κρινόμενο.

«...η σχέση του συστήματος προς το επιχείρημα, στον Χάμπερμας, λ.χ., και στο “περί βεβαιότητας” του Βιτγκενστάιν, είναι κάτι παραπάνω από αναλυτική: εξασφαλίζει αποδοχή μαζί και νοηματική ταυτότητα.

Ο ολισμός αναδεικνύεται έτσι ως η ακραία συνέπεια και συνέχεια η αντιστροφή της κίνησης που αρχίζει με την καρτεσιανή απόρριψη του επιχειρήματος: εδώ το μεθολογικό αίτημα της αναλυτικής κατασφάλισης της ταυτότητας εκπληρώνεται, αλλά μόνο κατά τρόπο παράδοξο, ως επιμέρους καθολικότητα, ενώ το αίτημα αυτονομίας, το οποίο η καρτεσιανή θεμελίωση συνεκφέρει μαζί με αυτό της ταυτότητας, ακυρώνεται ή και αντιστρέφεται σε θεωρητική δικαίωση της ετερονομίας: στον ενδιαμέσο χώρο, μεταξύ των επιμέρους καθολικοτήτων, δεν έχει θέση το επιχείρημα αλλά μόνο η ρητορεία ή η βία».

Έρη Κασίμη

Νόβακ, εβραία γεννημένη στο πολύγλωσσο περιβάλλον της Τρανσυλβανίας, βρέθηκε στα δεκατέσσερά της χρόνια στο στρατόπεδο του Άουσβιτς· εκεί άναγνώρισε την ανάγκη της να γράφει, εκεί κράτησε το Ημερολόγιο του στρατοπέδου που εξέδωσε αργότερα. Επέζησε για να περάσει την επόμενη εικοσαετία συγγράφοντας κυρίως θεατρικά έργα, μέσα στις δύσκολες συνθήκες της μεταπολεμικής σοσιαλιστικής Ρουμανίας. Στις αρχές της δεκαετίας του '60, έχοντας πέσει σε δυσμένεια, διαφεύγει στη Γαλλία. Οι ατυχίες της ψυχής, ένα βιβλίο άγριο και ασεβές, προσφέρει μια αναγνωστική εμπειρία μοναδική, καθώς ανεβάζει στην επιφάνεια την πολυκύμαντη εσωτερικότητα του βίου.

«Παρακαλώ σε, Πόθε, τον ποιητή σου ένοχο μην τον κρίνεις. / Τόσες φορές τα λάβαρά σου στις εντολές σου κράτησα. / Όχι, δεν είμαι του Τηδέα ο γιος, που λάβωσε τη μάνα σου / Κι εκείνη στον διάφανον αιθέρα πέταξε με τα άλογα του Άρη. / Συχνά είναι ψυχροί οι άλλοι νέοι. Εγώ ερωτευμένος πάντα! / Κι αν με ρωτάς για τώρα, ερωτευμένος είμαι. / Έχω κιόλας σπουδάσει την τέχνη που έχεις και τα καταφέρνεις, / Έγινε φρονιμάδα ό,τι ήταν παλαιά ορμή.»: Οβίδιος, Ερωτικά Αντιφάρμακα. Remedia Amoris (εισαγωγή-σχόλια-έμμετρη μετάφραση: Γιώργης Γιατρομανωλάκης, εκδ. Άγρα, 1999).

ο χαρτοκόπτης

και τα λοιπά...

ΑΠΟ ΤΟΝ
ΒΑΣΙΛΗ
ΜΑΡΟΥΛΑ

Ένας πλανήτης, Ένας ηγέτης...

Επτά χρόνια εξουσίας. Έξι πόλεμοι. Εκατοντάδες θύματα. Χιλιάδες δάκρυα. Επανελημμένες καταπατήσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Δύο πολιτικά σκάνδαλα. Τρία σεξουαλικά. Αμέτρητα που έμειναν άγνωστα. Μία κερατωμένη. Τόνοι υποκρισίας. Εκατομμύρια χείλη να βρίζουν και να καταριούνται. Καμία στιγμή αξιοπρέπειας. Ένας πλανήτης. Ένας ηγέτης. Μπιλ. Κλίντον. Σε λίγες ημέρες κυκλοφορεί και στην Ελλάδα.

Και η ιστορία μας; Οι αγώνες μας; Η ιστορία του καθενός από εμάς; Μέρη κι αυτά ενός ακόμη σταθμού στην περιοδεία του νέου Καίσαρα;

Οι τοίχοι μας που γράφουν την δική τους ιστορία; Οι πέτρες μας που λεηλατήθηκαν κι ελευθερώθηκαν; Οι στιγμές μας; Οι φωνές μας; Μήπως θα πρέπει κι αυτές να υποδεχτούν τον νέο άρχοντα;

Ποιος τον κάλεσε; Ποιος θεωρεί απαραίτητη την παρουσία του στη χώρα μας; Ποιοι νομίζουν πως έχουν το δικαίωμα να μας μετατρέπουν και επίσημα σε αποικία;

Στην Πνύκα. Ποιος ρωτήθηκε για να τον πάει εκεί. Τι να πει; Πώς διαγράφονται όλα; Γι' αυτόν θα είναι ακόμη ένα σκηνικό για σεξουαλική φαντασίωση. Όπως είναι και οι φυλακές στην Τουρκία. Όπως ήταν και οι άμαχοι Σέρβοι.

Κι ο φόβος; Μήπως πάει μόνο στην Τουρκία; Και η αγωνία για το ποια χώρα θα επισκεφτεί πρώτα; Ποιος τα έφτιαξε όλα αυτά; Ποιος μας τα φόρτωσε για να 'χουμε να τρομάζουμε με την σκιά μας;

Ο έπαρχός του κουμαντάρει και καθοδηγεί. Σε ποιον θα δώσει το χρίσμα. Ποιανού το χέρι θα σφίξει. Ο εργοδότης. Ο πρόεδρος της πολυεθνικής. Και μεις, το υποκατάστημα που φοβάται μήπως κλείσει.

Γι' αυτό κι αυξήσαμε την παραγωγικότητά μας. Σε δούλους. Σε ευχαριστώ. Σε σκυμμένα κεφάλια. Σε αμερικανοτραφείς υπουργούς και γερμανομαθείς πρωθυπουργίσκους. Τοπικά στελέχη της πολυεθνικής. Με όραμα. Για μια Ελλάδα αεροπλανοφόρο.

Θα μας πουν και τα κανάλια το μενού. Τι ωραία που θα κρύψουν το ωμό ανθρώπινο κρέας κάτω από περίεργα ονόματα και γαλλικές νοστιμιές.

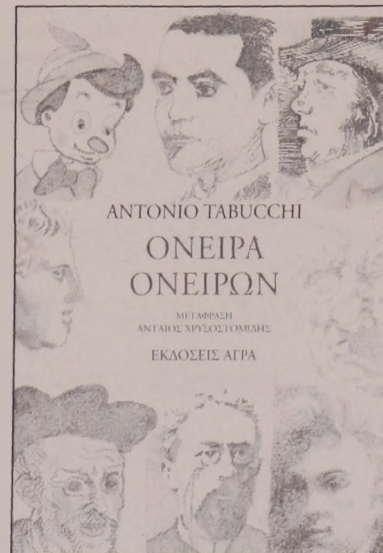
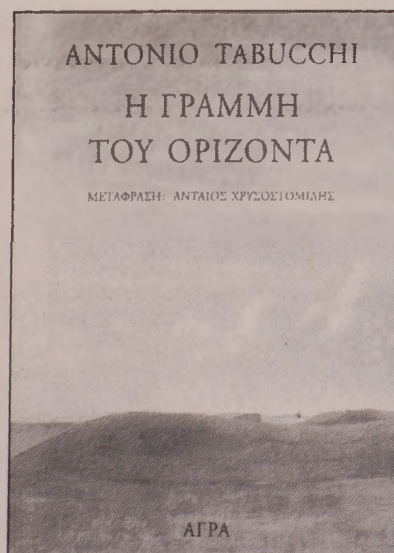
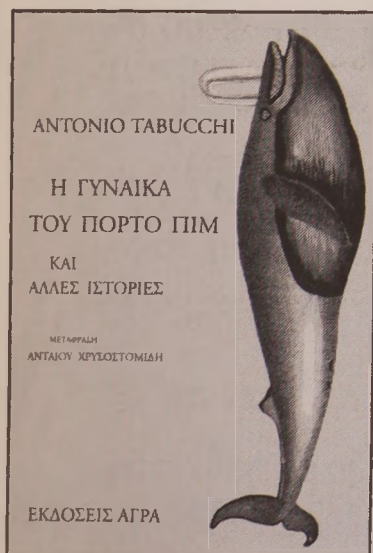
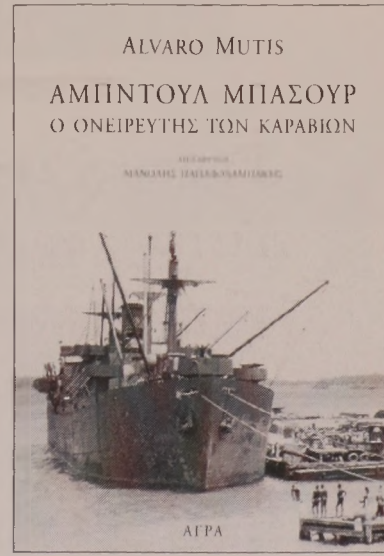
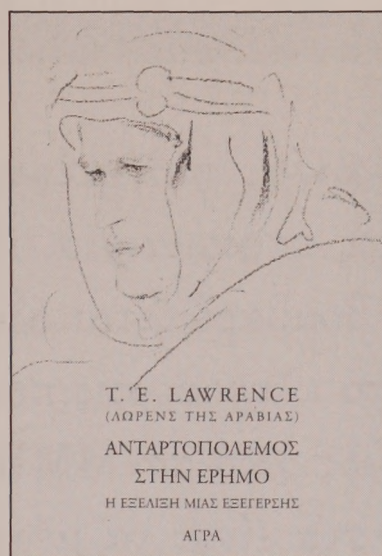
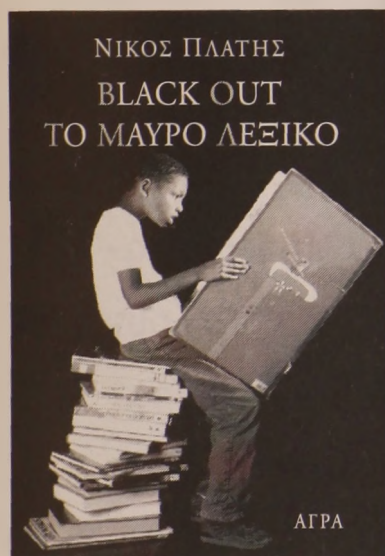
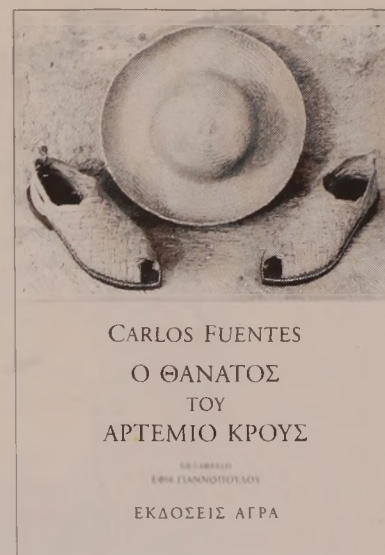
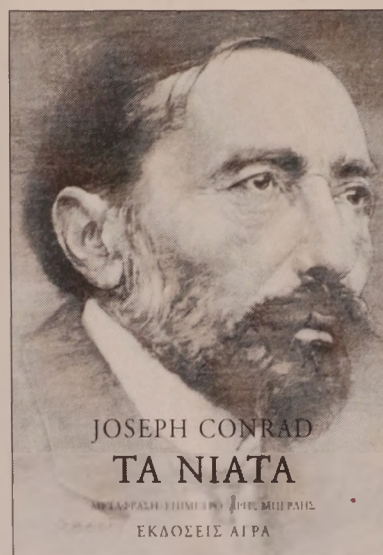
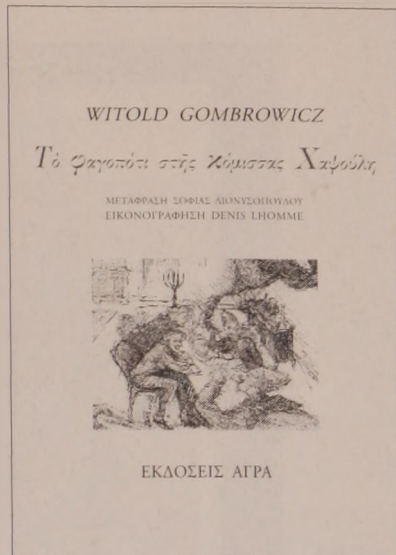
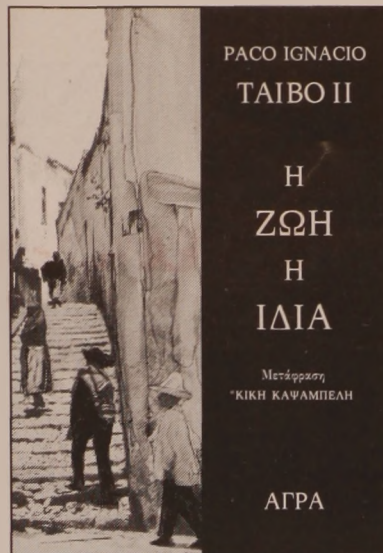
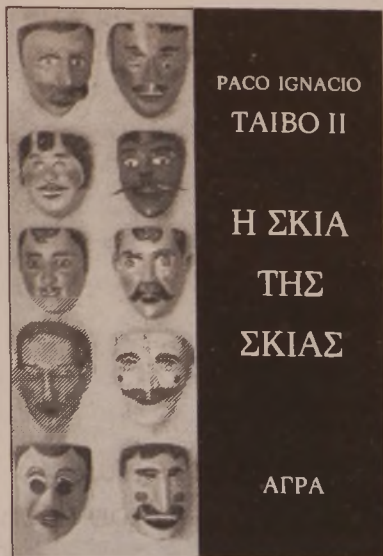
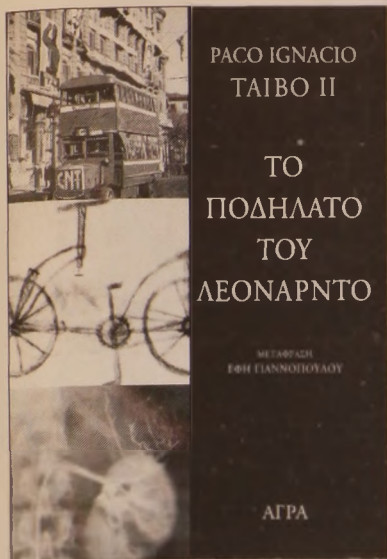
Οι μπράβοι. Χιλιάδες μπράβοι. Επειδή ξέρει. Ότι οι λαοί τον μισούν. Κι ότι οι νεκροί από τους βομβαρδισμούς, του χρωστάνε. Ο φόβος του κι η αλαζονεία του ένα μείγμα. Το όχημα που οδήγησε στην παράνοια και τους προηγούμενους.

Ας έρθει. Μόνο για να ζητήσει συγγνώμη, όμως. Για να συρθεί γονατιστός ως τις εκατόμβες των εγκλημάτων του. Σαν τάμα στο έλεος.

Κι όμως, θα 'ρθει. Για να τον τιμήσουν. Για να επιβεβαιώσει την αδιαφορία του για την ζωή. Των άλλων. Για να αποδείξει πως τον βιασμό είναι καλύτερα να χαλαρώνεις και να τον απολαμβάνεις. Να τον βαφτίζεις έρωτα κι επιλογή για να τα έχεις καλά με την συνειδήσή σου. Για να μας πείσει πως είναι λύτρωση οι βόμβες και ειρήνη η υποταγή. Ένας πλανήτης, ένας ηγέτης, ένα μέλλον. Το βάρβαρο πρωτόγονο παρελθόν. Και μια νεκρή αξιοπρέπεια θαμμένη πλάι στη λογική.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ

ΟΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ ΣΤΗ ΣΤΟΑ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

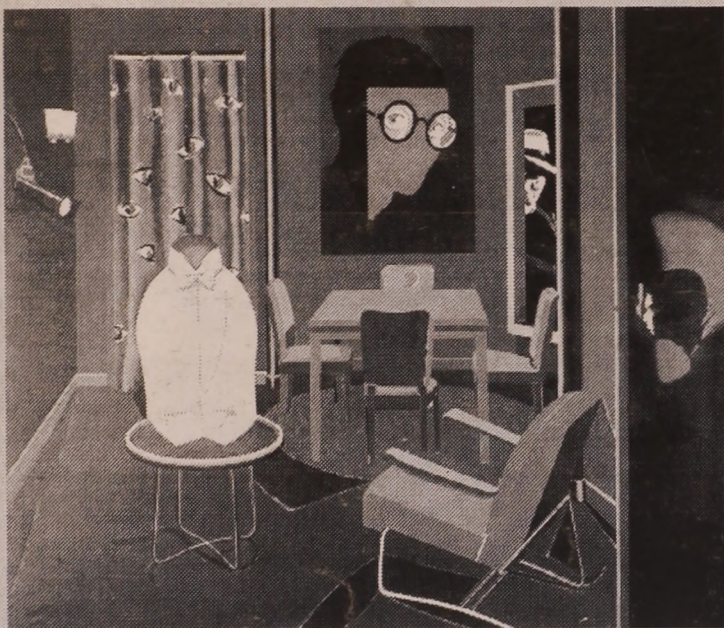
εκδόσεις ΠΟΛΙΣ

κυκλοφορούν

ΙΓΝΑΣΙΟ ΡΑΜΟΝΕ

Η Τυραννία των ΜΜΕ

Μετάφραση: Φωτεινή Μουρκούση

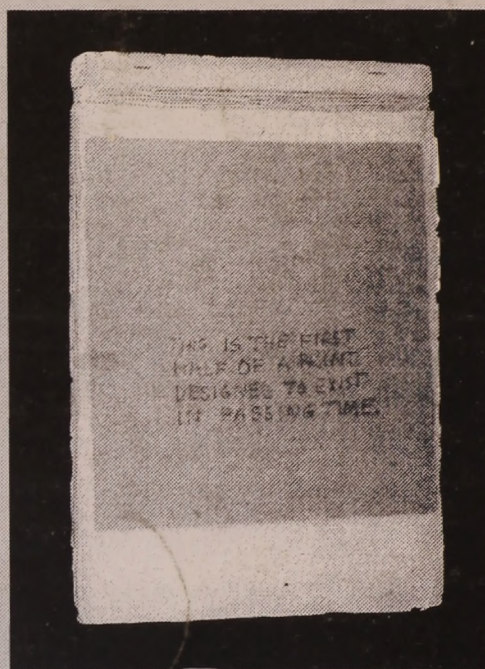

Ψηφιακή επικοινωνία, πολυμέσα, internet, αμφίδρομη επικοινωνία. Ο σύγχρονος κόσμος βομβαρδίζεται όλο και περισσότερο από πληροφορίες που παράγονται αφειδώς από τα ΜΜΕ. Πόσο όμως αξιόπιστα είναι τα μέσα επικοινωνίας; Ποιος ο ιδεολογικός τους ρόλος; Ποιος και με ποιο τρόπο ελέγχει την πληροφόρηση και διαμορφώνει τους όρους του παιγνιδιού; Ποιες οι επιπτώσεις στην ενημέρωση και τη δημοκρατία από τις εξαγορές των εκδοτικών επιχειρήσεων από τεράστια οικονομικά συγκροτήματα;

ΑΝΤΡΕ ΣΙΦΡΙΝ

Εκδόσεις χωρίς εκδότες

Μετάφραση: Κίττυ Ξενάκη

Εξαγορές εκδοτικών οίκων, εισβολή μεγάλων επιχειρηματικών συμφερόντων, πολιτικές πιέσεις που καθορίζουν τις στρατηγικές των εκδοτών, παραγκώνιση της «ηθικής» των εκδόσεων, ελεγχόμενη βιβλιοπαραγωγή.

Το *Εκδόσεις χωρίς εκδότες*, επίκαιρο όσο ποτέ (στη Γαλλία δυο εκδοτικοί οίκοι εκδίδουν τα δύο τρίτα των βιβλίων που κυκλοφορούν) αφιερώνεται σ' αυτούς που θεωρούν ότι το βιβλίο δεν είναι ένα προϊόν σαν τα άλλα και σε όσους υποστηρίζουν την ανεξαρτησία του εκδοτικού χώρου.